

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת חוקת תש"פ
פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

חינוך

חידות

פולמוס

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

©

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת חוקת תש"פ..... ז

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... ז
מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"? (ביאורים שפתח ב"סור
מרע" ומסיים ב"עשה טוב", וכדומה).....ז

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר
ירושלים.....ט
"מיתת צדיקים מכפרת על הדור" או "מפני הרעה נאסף הצדיק"?.....ט

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים..... יג
"והוציא אתה אל מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו"..... יג

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'
בב"ב, מח"ס באר צבי..... יט
כח התפילה..... יט

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,
ירושלים..... כב
ברכת המים בסעודה ללא פת..... כב

בנתיבות הירושלמי – הפרשה באספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל
קלוזנר, מו"ל ילקוט 'שמחת ירושלים' עה"ת ומועדים..... כו
התיר הגדול שהיה תר להם את הדרך..... כו

דודי לי ואני לו / הרב פינחס מנחם שפירא..... כח
יושב בארץ טוב'..... כח

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ..... לא
הודיה ממקום טהרה..... לא

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב
זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק..... לז
האם מותר בכניסה לבתי חולים וכדומה, לבקש מהגוי להדיא שימדוד לו
חום ידני כדי להימנע מלעבור דרך המצלמות?..... לז

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י' מא
פניני עיון בפרשת השבוע..... מא

- התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות ושא"ס, דומ"צ באשדוד..... מה
- האם שירת הבאר – נחשבת כשירה.....מה
- ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב..... נ
- הזמן הראוי להתפלל לאנשים השוהים בבידוד.....נ
- ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס.....נג
- מדוע נענש אהרן בחטא מי מריבה?.....נג
- חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים.....נו
- מדוע "נזכרו" ישראל להודות על הבאר רק בחלוף כמעט ארבעים שנה ... נו
- יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים, מח"ס 'יקרה מפנינים' עה"ת.....ס
- היכן צוה ה' מצוה זו דפרה אדומה.....ס
- יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'.....סב
- חודש תמוז.....סב
- רמזי מקראי קדש פרשת קרח.....עב
- כיום יאיר / הרב נח גדליה קזצקוב.....עד
- קידוש ה' באמירת קדושה.....עד
- ליבנו בתורתו / הרב אברהם דהאן, מח"ס 'ברכת אברהם' על הל' שבת, מג"ש בבימ"ד 'אוהל צעירים', ירושלים.....עו
- שלא ליהנות ממעשה ניסים – האם זה איסור או מידת חסידות?.....עו
- להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב.....עט
- חוקת התורה.....עט
- לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סטר).....פב
- מה אמר לי הגאון ר' אשר אריאלי שליט"א אודות שיעורו?.....פב
- למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה' אשדוד.....פז
- למה לא כתוב זאת חוקת התורה –חשיבות קיום התורה בגלל רצון ה' ולא בגלל שאנו מבינים.....פז

מאור שעשועי - הגדולה והענוה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'..... קד
מעשים "קטנים" של אנשים גדולים..... קד

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' וש"א"ס..... קט
אסון שריפת התלמוד..... קט

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד..... קיג
אין הקב"ה מקפח שכרו של אדם על כל טובה שנגרמה ממעשיו לזולתו. קיג

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד..... קיח
בענין הבוטח בהשי"ת הוא תמיד בשמחה..... קיח

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אורך', 'פרדס יוסף החדש' וש"א"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'..... קכא
מעבר עם רכב כנגד המתפללים..... קכא

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, ר"מ בישיבת 'אור אליהו', מודיעין עילית..... קכד
טוב ורע – או טוב מוחלט..... קכד

נחלת ישכר / הרב ישכר דוד קלויזנר, עורך כתבי זקנו ה'משנה שכיר' הי"ד. מח"ס 'נחלת ישכר', נחלת הר חב"ד - קרית מלאכי..... קכח
כשנסתלקו אהרן ומרים חזרו ענני הכבוד והבאר בזכותו של משה..... קכח

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל..... קלא
ליצנות קרירות – קורונה – סכנת הדבקה..... קלא

פנימיות הפרשה / הרב ישראל מאיר גלינסקי, ר"מ בישיבת מאירת עיניים, ירושלים..... קלה
ה'תירוץ' לכל הקושיות..... קלה

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי..... קלט
פרה אדומה – הוראה להנהגת האדם..... קלט

צוף התורה – הערות במקראי הקודש/ הרב נעם לסר נו"נ בישיבת מיר..... קמא
שני דינים בפרה אדומה: כפרה וטהרה..... קמא

קדש הם / הרב שלמה הכהן מונק, מח"ס 'קדש הם' וש"א"ס..... קמג
בענין הסתלקות ענני הכבוד במיתת אהרן..... קמג

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד..... קמד

[דין העברת תבשיל בשבת בזמן הפסקת חשמל..... קמד](#)
[אדם כי ימות באהל – כי הם חיינו"- ערך התורה..... קמו](#)

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה..... קנג
[שתייה לפני שתיית בהמתו..... קנג](#)

פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף. קנה

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי..... קנה
[התורה והמלאכה..... קנה](#)

חינוך..... קס

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי..... קס
[חיים כולכם היום!..... קס](#)

חידות..... קסב

חידות – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ..... קסב
[שאלות בפרשת חוקת..... קסב](#)
[חידותא דאפטרטא חוקת \(שופטים יא\)..... קסב](#)
[תשובות לחידותא קרח..... קסב](#)
[חידותא דאפטרטא קרח \(שמואל-א יא\)..... קסב](#)

כתב חידה / הרב אשר קופולוביץ..... קסה
[כתב חידה לפרשת חוקת..... קסה](#)
[פיתרון כתב החידה לפרשת קרח: 'פרח'..... קסה](#)

פולמוס..... קסז

פולמוס / הרב מרדכי אקשטיין, ורבני ולומדי אספקלריא..... קסז
[מהו המקור לנוסח שקודם הנחת טלית ותפילין?..... קסז](#)
פולמוס / הרב יצחק כהן – קרית גת, ורבני ולומדי אספקלריא..... קעב
[מאימתי החל מיספור דפי הגמרא?..... קעב](#)

אספקלריא לדרך היומי..... קעה

אספקלריא לדרך היומי – הארות במסכת שבת.....קעה

הרב יחיאל אומן - צידה בחיה ועוף שברשותו (דף ק"ו).....קעה

הרב נפתלי כץ.....קעה

סיפור..... קעט

“מתוך ההפיכה” – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים

וינשטוק.....קעט

פרק כ"ט “טראומה עמוקה”.....קעט

סיפור / נמסר ע"י הרב פינחס זרביב.....קפח

מי ששומר על הסדרים הסדרים שומרים עליו.....קפח

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"?
(ביאורים שפתח ב"סור מרע" ומסיים ב"עשה טוב", וכדומה)

נקדים במה שכתב 'רב ייבי' מגדולי החסידות:

מבואר, שלצים הם המתבטלים מדברי תורה, אם כן "ובמושב לצים לא ישב" זה כבר
"עשה טוב", שהפורש מהם הוא מי שעוסק בתורה. (ראה מקור דבריו, וראה אבות פ"ג
מ"ב)

למעשה לפי הפירושים השונים בדברי המשנה במשנה (אבות פ"ג מ"ב) נבין כמה
אפשרויות נוספות בביאור סמיכות "ובמושב לצים לא ישב" ל"כי אם בתורת ה' חפצו",
כמו לדברי הרמב"ם: "לפי שבתורת ה' חפצו לכן לא ישב במושב לצים אשר אין בו תורת
ה'".

*

וכבר במלות "אשרי האיש" שבתחילת המזמור נרמז סור מרע ועשה טוב:

נזכר בספרים^א: "אשרי" ראשי תיבות 'א'ז'הבי י'י ש'נאו ר'ע' (תהלים צז,י), לאהוב את
הטוב ולשנוא את הרע.

ובאוצר החיים^ב מסיים: ואז נקרא 'איש', לכן נאמר 'אשרי האיש'.

*

פתח בסור מרע ומסיים בעשה טוב כי זהו סדר הדברים בדרך כלל:

הסיבה שהקדים את חלק "סור מרע": כי האדם הורגל מנערותו בדרך תאוות העולם
הזה, ועמם הוא גדל, וכשעומד על דעתו ולומד להבחין בין טוב לרע אז ראשית עליו
לסור מעצתם של הרשעים שבוחרים בדרך זו. [רד"ק]

*

^א 'ברכת אברהם', האדמו"ר ר"א וינברג מסלונים, שביעי של פסח, ד"ה ויוצא; ובכמה מקומות שם; הרמז עצמו גם
ב'לחם רבי', רמ"ח סג"ל ליטש-ראזענבוים, אב"ד קליינווארדיין, קבלת שבת, א'תטו; ובכמה ספרים; 'חזה ציון' לגבי
תהלים צז, י.

^ב רב"פ רבינוביץ, תהלים א, נדפס בתוך 'זרע ברוך'.

פתח בסור מרע ומסיים בעשה טוב לומר שלא די בסור מרע:

אשרי האיש אשר לא הלך לטרטיות וכו', שמא יאמר אדם וכו' אלך ואתגרה בשינהיג תלמוד לומר ובתורתו יהגה יומם ולילהי. [גמרא ע"ז יח, ב – דרש רבי שמעון בן פזי]¹
אם רק סר מהרע ולא השלים את תפקידו לעשות מעשים הטובים, עדיין אינו ראוי לשבח המיוחד (ש"אשרי" הוא לשון "שבח"). [רד"ק]

*

לדברי הרד"ק הנ"ל "אשרי האיש" פירושו "תהילתו של איש" כדברי רש"י. ובהמשך דבריו: 'וכן אמר סור מרע ועשה טוב – סור מרע על מנת לעשות טוב'. וזאת כפי שמשמע מדברי הש"ס בע"ז יח, ב.

ואף מפרשים נוספים כתבו בסגנון דומה, שאין את מעלת "אשרי" למי שאין לו את שני החלקים, סור מרע ועשה טוב. וזה לשון האבן יחיא: כי המשורר העירנו בספרו זה על איש החפץ חיים נצחיים בעוה"ב ואוהב באורך ימים בעוה"ז לראות בטובו צריך שני תנאים, הא' לסור מהרע, והב' לעשות טוב. וראה גם ר"י יעבץ הדורש ומה שהעתיק מדברי הרבינו יונה.

וזה לשון ספר "צידה לדרך" מחו"ר תימן, פרשת חקת: "מי שרק סר מרע ודאי נופל לגיהנום, מפני שאינו עוסק במצוות".

¹ ראה אהל יעקב (מתורת המגיד מדובנא, בעריכת רא"ב פלאהם, קדושים עמ' רה) שעל ידי שיסן מעביר מלבו ומבטל את הטרטיות.

וראה עוד דרכים בספרים שהיה מקום לומר שיישן כי מי יודע אם יהיה ער שמא ילכדנו השטן ולכן השמיענו שעל ידי תורה ינצל, וכן שלולי התורה לא יוכל להנצל לגמרי. ונתבאר באריכות במאמרים על דברי הגמרא "אלך ואתגרה בשינה" בע"ז יט, ב.

ובמדרש שוחר טוב מובאת דרשה זו בלשון אחרת: "יכול לא יעשה לא טובה ולא רעה אלא ישים יד לפה וכו'".
¹ וכך נאמר שם יט, ב מפסוק סור מרע וכו' עי"ש (ועיין עיון יעקב). וראה דברי הרד"ק ועוד שמבארים ש"אשרי" לא נאמר על מי שרק סר מהרע, וב"בית מועד" (רא"י זלזניק, שער א, אות ד) הבין כך בכוונת הגמרא, שהכוונה שלא נאמר "אשרי" אלא על מי שגם עושה טוב.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים

"מיתת צדיקים מכפרת על הדור" או "מפני הרעה נאסף הצדיק"?

וְתָמַת שָׁם מְרִים וְתִקְבֵּר שָׁם (כ, א)

למה נסמכה מיתת מרים לפרה אדומה

א [חז"ל אומרים (מו"ק כח, א; ומובא ברש"י כאן): "אמר רבי אמי, למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת".

ויש להקשות ממה שנאמר בנביא ישעיה (נו, א) "הַצְּדִיק אָבָד וְאֵין אִישׁ שָׁם עַל לֵב וְאֲנָשֵׁי חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּאֵין מִבֵּין כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסָף הַצְּדִיק", ופרש"י: "הצדיק אבד ואין איש שם על לב" - למה נסתלק. "באין מבין" - אין בנותרים מבין מה ראה הקב"ה לסלקו. "כי מפני הרעה" - העתידה לבא אל הדור נאסף הצדיק".

הרי מבואר מדברי חז"ל הללו, שפטירת הצדיק מעידה על איזה מאורע קשה שהולך להיות, ובכדי שלא יראה הצדיק את הצרה העתידה לקחו הקב"ה מעמנו. ואילו בדברי חז"ל הנ"ל (גמ' במו"ק) מבואר שמיתת הצדיק היא כקרבן ציבור המכפר על הציבור – ולפי"ז אדרבה מיתתו אמורה לגרום למנוע את הצרה המתקרבת לבוא עולם. ואיך אוחזים אנו את החבל משני צדדיו.

עוד יש לדקדק, שבישעיה נאמר: "מפני הרעה נאסף הצדיק", ואילו במו"ק אמרו "מיתתן של צדיקים מכפרת".

ועמד על כך הגאון רבי שמריהו יוסף קרליץ זצ"ל (אביו של החזו"א) בדברי הספד שנשא על חמיו הג"ר שאול קצנלבוגן זצ"ל (מובא בקונטרס "גבעת שאול"), ודבריו הקדושים נותנים את המבט האמיתי בפטירת אדם גדול.

שקולה מיתת צדיקים "כ"שריפת בית המקדש או "יותר" משריפת בית המקדש?

ב] ונקדים בסתירה נוספת אשר הקשה שם (אשר כעת עם תחילת חודש תמוז הזמן גרמא לעסוק בזה):

חז"ל אומרים (ר"ה יח, ב) "שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו". מאידך יש לשון בחז"ל (איכ"ר א, לו) "קשה סילוקן של צדיקים יותר מחורבן בית אלוקינו". ועלינו להבין האם שקולה מיתתן כחורבן ביהמ"ק או יותר מחורבן ביהמ"ק?^ה

^ה ראה בשל"ה (תענית אות קלה) ובמשך חכמה (בראשית נ, י) מש"כ בזה.

ובכלל עלינו להבין, איך בכלל שייך להשוות מיתת צדיק איזה שלא יהיה מעולם ועד עולם, להיקף האובדן שבחורבן בית המקדש.

כמו כן יש לדקדק את שינויי הלשון שכאן אמרו "מיתתן" וכאן אמרו "סילוקן".

וביאר הג"ר שמריהו יוסף זצ"ל, שלא רק שאין כאן סתירה, אלא שהדברים משלימים זה את זה וצדקו יחדיו.

פעמים שכלל ישראל נמצא במצב של חטא ומידת הדין מתוחה עליהם להענישם, אזי לפני שהגזירה תצא ח"ו לפועל הקב"ה ברוב רחמיו לוקח מאיתנו את הצדיק ומעמיד אותנו בפני שני דרכים: [א] אם נלמד מדרכיו של צדיק ונתעורר לתשובה, אזי רוממנו את הצדיק הנפטר לקורבן ציבור המכפר על הציבור, משום שאין מציאות של קרבן ציבור בלי שהציבור יעשה תשובה, ובאופן זה מעבר לזה שביטלנו את הגזירה העתידה לבוא ע"י קרבן ציבור, אנו מיטיבים גם עם הצדיק הנפטר וגורמים לו עילוי נשמה בעולם הבא בכך שגם משם הוא פועל כאן בעולם, וגם הוא עצמו במיתתו נעשה קרבן ציבור המכפר על עוונותיהם של ישראל וזו זכות עצומה. על אופן זה אומרים חז"ל "מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת".

אולם כשלא לומדים מדרכיו ומתעוררים בתשובה אזי אין הצדיק יכול לשמש קרבן ציבור, המותנה בתשובת הציבור, ומיתתו לא הועילה לכפר על חטא הציבור, והציבור נתחייב בגזירה העתידה לבוא, ובכדי שלא יראה הצדיק צרה זו הוא נלקח מאיתנו. ועל אופן זה אמרו שהוא נאסף מפני הרעה העתידה לבוא, בעבור שהצדיק אבד ואין איש שם על לב!

ומדויק מאד שעל אופן זה נאמר "נאסף" סילוק גמור, מאידך כשנעשה קרבן ציבור המכפר נאמר "מיתתן של צדיקים" – כי אז הצדיק לא הסתלק, אלא מת ורוחו ממשיכה להשפיע כאן בעוה"ז גם לאחר מותו, והוא מתעלה גם עכשיו בעוה"ב.

נמצא ששני האופנים הנ"ל: אם מיתתו תכפר, או חלילה "מפני הרעה נאסף הצדיק" תלויה בהתעוררות שלנו לתשובה ולהתחזקות בדרכיו של הצדיק.

"ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו"

גן ועל דרך זה המשיך גם לבאר את הסתירה הנ"ל בדברי חז"ל שאמרו "קשה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו", ומאידך אמרו "קשה סילוקן של צדיקים יותר משריפת בית אלוקינו".

ובכדי להבין את עומק דבריו, נקדים יסוד מדברי הג"ר יעקב עמדין זצ"ל המבאר את דברי בעל ההגדה: "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו". וראוי להבין, הרי קרבן מכפר רק על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ומהו איפוא הביאור ש"בנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו".

¹ ממו"ח הגרא"ל הכהן שפירא שליט"א (חזון למועד מילואים מאמר יד).

וביאר הגר"י עמדין דבר נפלא, שה"לכפר על כל עוונותינו" אינו במעשה הקרבנות, אלא בחורבן בית המקדש – והוא במה שכילה חמתו על העצים והאבנים כמבואר בגמ' בקידושין (לא, ב; יעו"ש ברש"י) ששני דרכים היו לפניו יתברך, או שלא ישאר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, או לכלות חמתו על העצים ואבנים, אולם אז ישארו ישראל לפליטה וכשישובו בתשובה יבנה המקדש מחדש, וזהו שאומר בעל ההגדה "בנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו". שהרי שלחורבן הנורא של בית המקדש יש שני פנים, חורבן והסתר פנים נורא, מאידך על חורבן זה אמר דוד "מזמור לאסף", והיינו כי רק מכח זה נשאר משונאיהם של ישראל שריד ופליט ובידם לשוב בתשובה ויחזור ויבנה, וזהו "קרא עלי מועד" על החורבן עצמו באופן זה.

ומעתה נבין את הקשר והשייכות של מיתתן של צדיקים לחורבן בית המקדש, חז"ל לא באו לדמות את ההיקף של חורבן הבית לפטירת הצדיק, אין אסון הדומה לחורבן, אלא הפשט הוא שהמבט שישנו בחורבן הבית שיש שתי פנים, אובדן נורא אולם הוא מכפר כשעושים תשובה, וזהו הביאור קשה מיתתן "כשריפת בית אלוקינו", שהמיתה גרמה שישאר מישראל שריד ופליט שילמדו ממעשיו, מאידך שלא לומדים מדרכיו של צדיק הרי שמיתתו היא רק הפסד נורא שאין בו מזמור לאסף ובנקודה זו מיתתו קשה יותר משריפת בית אלוקינו, אובדן בלי תועלת.

ומדוקדק מאד הלשון "קשה סילוקן" של צדיקים יותר מחורבן בית אלוקינו, שזה באופן שלא לומדים ממעשיו אזי פטירתו היא סילוק לגמרי מן העולם כנ"ל. מאידך כשלומדים ממעשיו אזי אין זה סילוק אלא "קשה מיתתן" של צדיקים כשריפת בית אלוקינו" הצדיק לא נסתלק אלא מת.

מדוע נסמכה דוקא לקרבן פרה אדומה ולא לשאר קרבנות

דן ונבוא להציע כאן מהלך נוסף בישוב סתירת דברי חז"ל – אם מיתת צדיק מכפרת, או שמיתת צדיק היא בחינת נאסף מפני הרעה.

ונקדים בהערה נוספת שעמדו עליה המפרשים, מדוע סמכה התורה את מיתת מרים דוקא לפרה אדומה ולא לשאר קרבנות.

והתורה תמימה כותב דבר נפלא: שהרי חז"ל אומרים שפרה אדומה באה לכפר על מעשה העגל, בבחינת "תבוא אמה ותכפר על בנה", כלומר שהפרה היא בערך אם להעגל, ולכן סמך את מיתתה של מרים שמכפרת על ישראל בערך אם להאומה ישראלית.

הצדיק אבד לדורו אבד

והפנים יפות כותב בזה: שהנה במיתת הצדיק אומרים חז"ל (מגילה טו, א) "הצדיק אבד לדורו אבד", וזה מפני שהצדיק מגין על הדור ועל ידו בא השפע הטובה לכל הדור, כמו שאמרו (תענית כד, ב) "כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני", וגם מביא אור גדול וקדושה רבה לכל האנשים המתקדשים ומטהרים, וכמו שאמרו (ילקו"ש מ"ב רכד)

"כשעלה אליהו למעלה נתמעט הנבואה מן הנביאים". וכיוצא בזה אמרו (יומא לט, ב)
"משמת שמעון הצדיק נמנעו הכהנים מלברך בשם".

נמצא, שמיתת צדיקים הגם שהיא מכפרת על הדור ועל ידי מיתתו מציל הרבה רשעים
שנתחייבו מיתה כמבואר בזוהר (שמות י, ב), הנה הוא הוא טובה לפי שעה לרשעים,
אבל רעה גדולה הוא לכשרים שבדור שנתמעט שפע הקדושה ושפע הטובה בעולם הזה.

ולכן מיתת הצדיקים – הכפרה שבזה נמשלת לפרה אדומה – שהיא מכפרת באופן
שהיא מטהרת את הטמאים ומטמאת את הטהורים. וכך גם מיתת הצדיקים היא בבחינת
טובה וכפרה לרשעים ורעה לצדיקים.

[והראני ידידי הרב אברהם הבר שליט"א, שכ"כ היערות דבש (דרוש ד) שלצדיקים יש
הפסד ממיתת הצדיקים ולרשעים יש רוח – וזהו הדמיון לפרה אדומה. ויעו"ש שמוסיף
לבאר שיש להם רוח במה שמסתלק הצדיק, שכל זמן שהוא נמצא אין הבינונים נחשבים
לכלום, וכמו שאמרו אצל נח שהיה צדיק בדורותיו, ומאז מיתתו לא יחשבו כ"כ לרשעים
לפי מצב הדור יעו"ש].

ולכן הגם שמיתת צדיק מכפרת, עכ"ז אמרו: "הצדיק אבד ואין איש שם וגו' ואנשי חסד
נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק", וענינו כמו שטעם הפרה נעלמה והיא
חוקת התורה שמטהרת הטמאים ומטמאת הטהורים, כן היא מיתת הצדיקים ולא ניתן
להבין, כי אנשים הכשרים נקראים אנשי חסד נאספים, נתמעט מהן השפע הקדושה וכל
הטובה, אבל היא באה כדי לכפר על עון הדור. הגם שהצדיק גורם במיתתו רעה לדור
והוא מיעוט השפע שיחסר במיתתו.

לתגובות: 5322906@GMAIL.COM

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' וש"ס, ירושלים

"וְהוֹצִיא אֶתְּהָ אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֶתְּהָ לְפָנָיו"

וּנְתַתֶּם אֶתְּהָ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֶתְּהָ אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֶתְּהָ לְפָנָיו (יט ג)

-א-

בגמרא יומא (מב ב) "והוציא אתה" (חקת יט ג) שלא יוציא אחרת עמה, כדתנן (פרה פ"ג מ"ז) לא היתה פרה רוצה לצאתו אין מוציאין עמה שחורה, שלא יאמרו שחורה שחטו. ואין מוציאין עמה אדומה - שלא יאמרו שתים שחטו. רבי אומר לא מן השם הוא זה, אלא משום שנאמר אתה - לבדה. ותנא קמא הא כתיב 'אתה', מאן תנא קמא רבי שמעון היא דדריש טעמיה דקרא. מאי בינייהו איכא בינייהו דאפיק חמור בהדה, ע"כ.

ובפיי' רש"י (שם) שלא יאמרו שתים שחטו - וקיימא לן שכל מלאכות הנעשות עמה פוסלות אותה, כדתנן (פרה פ"ד מ"ד) כל העוסק בפרה מתחילה ועד סוף פוסלין אותה במלאכה, ולקמן (מג א) נמי אמרינן "ושחט אותה" שלא ישחוט אחרת עמה: משום שנאמר אותה, והוציא אותה: דדריש טעמא דקרא, בבבא מציעא (קטו א) אלמנה עשירה ממשכנין אותה, עניה אין ממשכנין אותה, מפני שאתה צריך להחזיר לה, ואתה משיאה שם רע בשכינותיה: דאפיק חמור בהדה, דלתנא קמא שרי דליכא שמא יאמרו, לרבי אסור דהא אותה כתיב, עכ"ל.

ומבואר דלכולי עלמא מה דילפינן 'והוציא אותה' ולא אותה ואת חברתה, לא נאמר דווקא שלא יוציא פרה אחרת עמה, אלא גם בהמת חולין במשמע. ולרבי דלא דריש טעמא דקרא נכלל גם חמור בדרשא ד'אותה' לבדה. א"כ לכולי עלמא לא דרשינן לגבי הוצאת הפרה שתהיה חברתה דומיא דידה.

-ב-

בגמרא חולין (לא ב) אמר רבא, שחט פרה ושחט בהמה אחרת עמה לדברי הכל פסולה. נשחטה בהמה אחרת עמה לרבי נתן פרה פסולה בהמה כשרה, לרבנן פרה כשרה בהמה פסולה. פשיטא, נשחטה בהמה אחרת לרבי נתן איצטריכא ליה, סד"א ושחט אותה אמר רחמנא ולא אותה וחבירתה, והיכי דמי כגון ששחט שתי פרות בהדי הדדי, אבל בהמה דחולין אימא לא, קמ"ל. חתך דלעת עמה דברי הכל פסולה, נחתכה דלעת עמה דברי הכל כשרה, ע"כ.

ובפיי' רש"י (שם לא ב) בד"ה שחט - פרה אדומה: ושחט אחרת עמה - חולין שנתכוין לה: דברי הכל - פרה פסולה מחמת מלאכה האחרת ובהמה כשרה: ה"ג - שחט פרה

¹ ובמשנה אחרונה שם בד"ה לא היתה פרה רוצה לצאת שאי אפשר לקשור בה חבל למושכה שנפסלה במלאכה שאינה לצרכה כדלעיל פ"ב (מ"ג), עכ"ל.

ושחט בהמה אחרת עמה דברי הכל פסולה נשחטה בהמה אחרת עמה לר' נתן פרה פסולה בהמה כשרה לרבנן פרה כשרה בהמה פסולה: **נשחטה בהמה אחרת עמה** - בלא מתכוין: **לרבי נתן** - דמכשיר שחיטת חולין בלא כוונה בהמה כשרה ופרה פסולה ואף על גב דשלא בכוונה לא מסח דעתיה ולא מיקרי מתעסק במלאכה אחרת הואיל ושחיטתו כשרה מיפסלא משום ושחט אותה ולא אותה וחבירתה: **לרבנן פרה כשרה** - דהא שחיטת בהמת חולין לאו שחיטה היא ומשום מלאכה ליכא למיפסל דשלא במתכוין לא מיקרי עוסק במלאכה אחרת דטעמא דמלאכה אחרת משום דמסח דעתיה מפרה הוא והיכא דלא איכוין למלאכה אחרת ליכא היסח הדעת והכי אמרינן לקמן נחתכה דלעת עמה דברי הכל כשרה: **פשיטא**, אכתי לא שמעינן דכל העוסקים בפרה פוסלין אותה במלאכה: **נשחטה בהמה אחרת לר' נתן איצטריכא ליה** - דכיון דמלאכה לא מיקריא שלא בכוונה כדאמרינן לקמן נחתכה דלעת עמה דברי הכל כשרה משום שחיטת חבירתה נמי אף על גב דשחיטה שלא בכוונה שמה שחיטה הוה אמינא לא תפסול דושחט אותה משמע ולא אותה וחבירתה והיכי דמי כגון ששחט שתי פרות אדומות בהדי הדדי: **קמ"ל** - **דחולין נמי משמע** אבל רישא דנתכוין לאחרת לא איצטריכא, דנהי נמי דאותה וחבירתה משמע שתי פרות אדומות, מיהו כיון דנתכוין למלאכה אחרת מיפסלא משום היסח הדעת דלא גרעה מחתיכת דלעת: **חתך דלעת עמה דברי הכל פסולה** - דהא מלאכה היא: **נחתכה דלעת עמה דברי הכל כשרה** - דשלא בכוונה לא מיקרי עוסק במלאכה ורישא **לרבי נתן טעמא דכתיב ושחט אותה ולא חבירתה עמה ושלא בכוונה נמי שמה שחיטה**, עכ"ל.

-ג-

ומה שפירש רש"י בד"ה קמ"ל - **דחולין נמי משמע**, לכאורה כוונתו דאף דאותה וחבירתה משמע שתי פרות אדומות, קא משמע לן דגם פרת חולין נכללת במיעוט זה, שלא ישחט אותה בשעה ששוחט את פרת החטאת.

ובתוספות (שם לב א) ד"ה אבל פרה דחולין אימא לא קמ"ל וא"ת דאמר בריש זבחים (ז) א) שחט (אחת) על מי שמחוייב חטאת פסולה, על מי שמחוייב עולה כשרה, דכתיב "וכפר עליו" (ויקרא ד לא) ולא על חבירו, חבירו דומיא דידיה שמחוייב חטאת כמותו. והכא נמי נימא אותה ולא אותה וחבירתה דומיא דידה. ויש לומר דהתם וכפר עליו משמע, עליו מכפר ולא על חבירו מכפר, על המחוייב חטאת כזה דשייכא ביה כפרה זו, עכ"ל.

מבואר בסוגיין דאף דדרשינן ושחט אותה ולא אותה ואת חברתה, מ"מ גם בהמת חולין נכלל במיעוט זה, ולכן לר' נתן דסבירא ליה דשחיטת חולין לא בעי כוונה, אף בנשחטה בהמת חולין עמה הבהמה כשרה והפרה פסולה.

^ח הב"ח מחק תיבה זו. ובלשון הגמרא (שם) ואמר רבא חטאת ששחטה על מי שמחוייב חטאת פסולה, על מי שמחוייב עולה כשרה, מאי טעמא וכפר עליו, עליו ולא על חבירו, חבירו דומיא דידיה במחוייב כפרה כמותו.

-ד-

נתבאר בסוגיין (חולין שם) דלגבי מה שדרשו ושחט אותה ולא אותה ואת חברתה, בעינן שתהיה חברתה דומיא דידה, אלא שגם בהמת חולין בכלל דומיא דידה.

אמנם צ"ב מה שאמרו ביומא לגבי הדרשה של והוציא אותה ולא אותה ואת חברתה משמע דלכולי עלמא לכאורה לא בעינן דומיא דידה, והראיה דגם חמור בכלל אי לאו משום דדרשינן טעמא דקרא.

-ה-

ברמב"ם (פרה פ"ד ה"א-ב) אין שוחטין שתי פרות אדומות כאחת שנאמר ושחט אותה.^ט לא רצתה פרה לצאת אין מוציאין עמה שחורה שלא יאמרו שחורה שחטו ולא אדומה שלא יאמרו שתיים שחטו, ע"כ.

ובכסף משנה (שם) אין שוחטין שתי פרות אדומות כאחת וכו'. בספרי (חקת פיסקא קכג). ומ"ש לא רצתה פרה לצאת וכו' עד שלא יאמרו שתיים שחטו. פ"ג דפרה (מ"ז) ואיתא בפ"ב דחולין (לב א) ובפרק טרף בקלפי (מב ב) פלוגתא דתנאי ואמרינן איכא בינייהו דאפיק חמור בהדה דליכא למיחש שמא יאמרו ופסק כת"ק, עכ"ל.

מבואר בדבריו דמקור דברי הרמב"ם הוא מסוגיין דיומא, ועיקר הלימוד הוא ממה שכתוב "והוציא אותה" ולא אותה ואת חברתה, ולא אמרינן שם דבעינן דומיא דידה.

ואילו לגבי שחיטה פסק הרמב"ם (ה"א) דהמיעוט של "ושחט אותה" ולא אותה ואת חברתה, נאמר דוקא בשתי פרות אדומות והיינו דומיא דידה.

-ו-

ברמב"ם שם (הי"ח) שחט את הפרה ונשחטה בהמה אחרת עמה או נחתכה דלעת עמה כשירה שהרי לא נתכוון למלאכה, אף ע"פ שהבהמה שנשחטה עמה כשירה לאכילה שאין שחיטת החולין צריכה כוונה, אבל אם נתכוון לחתוך הדלעת ונחתכה בשעת שחיטה פסולה שהרי עשה עמה מלאכה, ע"כ.

ובכסף משנה (שם) בסוף ד"ה שחט את הפרה, וז"ל: ויש לתמוה על רבינו שפסק בפ"ב (הי"א) מהלכות שחיטה כרבי נתן דשחיטת חולין בלא כוונה כשירה, וכאן פסק דנשחטה בהמה אחרת עמה פרה כשירה וזה היפך דברי רבא. וצ"ל שרבינו היה גורס נשחטה בהמה אחרת עמה לר"נ שתיהן כשירות, לרבנן פרה כשירה בהמה פסולה, פשיטא סד"א ושחט אותה אמר רחמנא ולא אותה ואת חברתה ואפילו בהמת חולין נמי, קמ"ל, עכ"ל.

^ט י"ל דהטעם שהרמב"ם פתח בשחיטה אף שהיא אחר ההוצאה, משום שסיבת האיסור להוציא אחרת עמה הוא משום השחיטה (שלא יאמרו שתיים שחטו).

^י יש להביא סימוכין לדבריו ממה שכתב רש"י שם ה"ג משמע שהיתה גירסא אחרת, וכן הוא במאירי ותורת חיים דלהרמב"ם היתה גירסא אחרת. ועי' בפלתי סי' ג אות א ובתפארת יעקב ובלב אריה מש"כ ליישב שיטת הרמב"ם אף לפי גירסא דידן. ועי' עוד בתפארת יעקב מש"כ בגירסת הכסף משנה. ועי' עוד מש"כ בספר מלכי בקדש על גירסת הכס"מ.

והנה מש"כ להביא ראיה דהרמב"ם פסק כר' נתן ששחיתת חולין בלא כוונה כשרה, ממה שפסק הרמב"ם בהלכות שחיטה (פ"ב הי"א). עי' בספר תפארת יעקב (חולין לב א) בד"ה בגמרא וז"ל: ואני תמה שלא היה צריך להקשות ממה שפסק בהלכות שחיטה כר' נתן, שהרי במקומו באותה הלכה עצמה בהלכה י"ח כתב אע"פ שהבהמה שנשחטה עמה כשרה שאין שחיתת החולין צריכה כוונה, הרי מפורש דאפילו אין צריך כוונה ובהמה כשרה מ"מ פרה פסולה וזהו היפך המפורש כאן, עכ"ל.

ועי' בפלתי (סי' ג ס"ק א) ובתפארת יעקב ובלב אריה בסוגיין (חולין שם) כתבו ליישב שיטת הרמב"ם גם לגירסא דידן.

-ז-

גם נראה ליישב דברי הרמב"ם אף לפי גירסא דידן, ובהקדם מה שאמרו בגמרא (חולין כט ב) אמר ר"ש בן לקיש משום לוי סבא אינה לשחיטה אלא בסוף, ורבי יוחנן אמר ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף, ע"כ.

בתוספות (שם) בד"ה אמר ר"ל משמיה דלוי סבא אינה לשחיטה אלא בסוף - אף על גב דרבא ס"ל הכי בפ"ב דזבחים (ל א) אפ"ה לא חשיב ליה בהדי תלת דהלכה כר"ל לגבי רבי יוחנן בריש פרק החולץ (יבמות לו א) משום דהך משמיה דלוי אמרה ר"ל, עכ"ל.

ובפי' רש"י (בבא קמא עב א) בד"ה אינה לשחיטה - אין שחיטה נקראת אלא לבסוף ונפקא מינה לענין המחשב בקדשים חוץ למקומם או חוץ לזמנן או מחשב שלא לשמן, אינה מחשבה אא"כ חישב בסוף שחיטה: מתחילה ועד סוף וכל כמה דחשיב הויא מחשבה, עכ"ל.

ומבואר דפסול שלא לשמה בשחיתת קדשים, אם הוא פוסל גם בתחילת השחיטה, הוא תלוי במחלוקת אי אמרינן ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף או אינה לשחיטה אלא לבסוף.

-ח-

בעניין קדושת הפרה אדומה מבואר בחי' מרן רי"ז הלוי (הלכות מעשה הקרבנות פ"ד הי"א) בשם הגר"ח וז"ל אלא דכיון דפרה קדשי בדק הבית היא, א"כ נמצא דבעיקר ההקדשה לית בה כלל שם חטאת, וכל הדין חטאת צריך לחול בה בשעת שחיטה ע"י הקרבנה בתורת פרה וכו', דע"י שחיטתה בתורת פרה אדומה חל בה תורת קרבן והדין דחטאת היא וכו' עכ"ל. וכן נראה בחי' הרמב"ן (חולין כט ב) דבשעת שחיטתה חלו בה דיני פרה.

וברמב"ם (פרה פ"א ה"א) מצות פרה אדומה שתהיה בת שלש שנים או בת ארבע וכו', ואין לוקחין עגלה ומגדלין אותה שנאמר "ויקחו אליך פרה" (חקת יט ב) ולא עגלה, וכו'. עכ"ל.

ובהשגות הראב"ד (שם) ומגדלין אותה שנאמר ויקחו אליך פרה. א"א לא מן השם הוא זה, אלא שאין מקדישין מחוסר זמן למזבח וזו קרויה חטאת, וכשם שאין מקדישין בעלת מום כך אין מקדישין אותה מחוסרת זמן. וכו', עכ"ל.

ובכסף משנה (שם) כתב הראב"ד א"א לא מן השם הוא זה אלא שאין מקדישין מחוסר זמן למזבח וכו'. ואין זה מוכרח דאי משום הא כבר היה אפשר שיקחו אותה עגלה ולא יקראו עליה שם עד שתעשה פרה, ולישנא דספרי זוטא (פרק יט) מבואר כדברי רבינו דקתני ויקחו אליך פרה שלא יקחו עגלה ויגדלוה, עכ"ל.

אמנם לפי מה שנתבאר דקדושת פרה חל רק בשעת השחיטה, אתי שפיר דליכא הכא טעמא שאין מקדישין מחוסר זמן וזו קרויה חטאת, משום דלשיטת הרמב"ם דיני חטאת חלים עליה רק בשעת השחיטה, ובשעת ההקדשה עדיין לא חלו עליה דיני חטאת. ולכן צריך קרא בפ"ע ללמד שלא יקחו עגלה ויגדלוה.

-ט-

ולפי המבואר דקודם שחיטתה עדיין אין עליה כלל שם חטאת, וכל הדין חטאת חל עליה ע"י שחיטתה בתורת פרה. א"כ מיושב מה שמבואר ביומא (מב ב) דמה דכתיב והוציא אותה ולא אותה ואת חברתה שנכלל בדין זה גם שלא יוציא עמה פרה שחורה, והוא מכיון דעדיין לא חל עליה שם חטאת, לכן נכלל ג"כ שחורה בכלל חברתה.

-י-

משא"כ בשעת שחיטתה דאז חל עליה שם חטאת, ושפיר פסק הרמב"ם דדוקא ששחט שתי פרות אדומות, דאז הויא דומיא דידה וקרויה חברתה.^{יא}

רמב"ם (פסולי המוקדשין פ"א הי"ח) שחט מיעוט סימנים בחוץ וגמרן בפנים, או ששחט מיעוטן בדרום וגמרן בצפון פסולין, **שישנה לשחיטה מתחילתה ועד סוף**, עכ"ל.

ובכסף משנה (שם) שחט מיעוט סימנים בחוץ וגמרן בפנים. בפ"ב דחולין (כט ב) אמר ר"ל וכו' אינה לשחיטה אלא בסוף ור' יוחנן אמר ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף, ואסיקנא לא נחלקו אלא כגון ששחט מיעוט סימנים בחוץ וגמרן בפנים, למ"ד ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף מיחייב, למ"ד אינה אלא לבסוף לא מיחייב **וידוע דהלכה כר' יוחנן**, וכו', עכ"ל.

ולפי המבואר בדבריו דישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, א"כ שם פרה חל עליה כבר בתחילת השחיטה, וחל עליה כל דיני חטאת. וכיון דדרשינן ושחט אותה ולא אותה ואת חברתה והיינו דווקא דומיא דידה, א"כ הוא דווקא באופן ששחט שתי פרות אדומות, ולא בנשחטה בהמת חולין עמה אף שהיא כשרה.

^{יא} בספר מלכי בקדש (על הרמב"ם שם הי"ח) בסו"ד מבואר דלשיטת הרמב"ם לאו דווקא פרה אדומה, אלא כל בהמת קדשים בכלל. פי' דגם היא הויא דומיא דידה, יעוי"ש.

-יא-

ומה שתמה בכסף משנה (פרה פ"א הי"ח) ויש לתמוה על רבינו שפסק בפ"ב (הי"א) מהלכות שחיטה כרבי נתן דשחיטת חולין בלא כוונה כשירה, וכאן פסק דנשחטה בהמה אחרת עמה פרה כשירה וזה היפך דברי רבא, וכו', עכ"ל. (הובא לעיל אות ו).

י"ל דמה שס"ל לרבא שגם בהמת חולין במשמע - והויא דומיא דחברתה ונפסלה הפרה, היינו לשיטתו (זבחים ל א) דסבר דאינה לשחיטה אלא לבסוף, וכל דיני חטאת אינם חלים עליה רק בסוף השחיטה. ובתחילת השחיטה עדיין היא קדשי בדק הבית, ומ"מ נאמר בה דין 'ושחט אותה' ולא אותה ואת חברתה. ודין זה חל גם מתחילת השחיטה ולא גרע מה שנאמר מיעוט זה גם בהוצאתה.י וכיון שעדיין אינה קדושה בקדושת הגוף שפיר חשיבא בהמת חולין דומיא דידה.

^ב עי' מהרש"א (חולין לב א) בתוד"ה נשחטה. שלר' נתן גם בפרה שנשחטה בלא כוונה כשרה, משום דהיא קדשי בדק הבית.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נור אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס

באר צבי

כח התפילה

וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה פִּי גֹזַע אֶהְרֹן (כ, כט)

פירש רש"י וז"ל: כשראו משה ואלעזר יורדים, ואהרן לא ירד, אמרו היכן הוא אהרן, אמר להם מת, אמרו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה, ישלוט בו מלאך המות, מיד ביקש משה רחמים, והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה, ראו והאמינו. עכ"ל.

ולכאורה צ"ב מהא דאיתא בשבת (פט.) דבחטא העגל לסוף ארבעים יום בא שטן ועירבב את העולם, אמר להן משה רבכם היכן הוא, אמרו לו עלה למרום, אמר להן באו שש, ולא השגיחו עליו, מת ולא השגיחו עליו, הראה להן דמות מטתו, והיינו דקאמרי ליה לאהרן כי זה משה האיש וגו'. ע"כ. הרי מבואר דאפילו לאחר שראו דמות מיטתו של משה שמת, עדיין לא היו צריכים להאמין שמת, וכמו שלבסוף הוברר להם שמשה לא מת, וא"כ איך כאן לא חששו לחזור שוב על הטעות הזו ולהאמין שמת ע"פ ראיית דמות מטתו? [וכן הקשה הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס מי מנוחות, לייקווד, באספקלריא גליון 293].

ונראה ליישב בכמה אופנים:

א', במיתת אהרן, מלאכי השרת הם אלו שהראום מיטתו, וממילא הבינו החילוק שאכן יש להם להאמין, כי בעוד שלגבי מיטתו של משה כתוב שהשטן הראה להם את מיטתו, הרי שעתה במיתת אהרן ע"י תפילתו של משרע"ה מלאכי השרת הם אלו שהראום את מיטתו, וממילא הבינו שזה מראה אחר ממה שראו אז, וע"כ האמינו

ב', יש לחלק, ששם בחטא העגל זה היה נגד השכל ונגד מה שאמר להם משרע"ה שיעלה לקבל התורה וילמדה לישראל, א"כ בע"כ שיחזור, אבל הכא הרי משרע"ה אמר להם שאהרן מת, ורק הרגשות שלהם סירבו להאמין, וע"י שראו את מיטתו זה הפעיל את הציור המוחש יותר.

ג', אה"נ שניתן להאמין ע"י ראיית המטה, אולם בעגל עשו עפ"ז דבר שהוא נגד התורה"ק, משא"כ הכא מה כל הנפ"מ אם אהרן אכן מת או שעלה השמימה ללא שמת! וכי רק משום שאז יכולים להתפלל שיחזור אליהם?

ד', כח תפילתו של משרע"ה

עוד י"ל ע"פ מה שכתב כאן רש"י שמשרע"ה ביקש רחמים על הדבר והראו המלאכים מיטתו והאמינו. וממילא מאחר ומה שראו מיטתו היה זה ע"י תפילתו של משרע"ה בכדי שיאמינו, הרי שתפילתו בודאי פעלה בענין זה שהאמינו.

וענין הכח העצום של תפילה אנו רואים גם בהמשך הפסוקים, שכתוב (כ"א א') "וישמע הכנעני מלך ערד" וגו'. ופירש"י שעמלק שינה לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינן כנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען אמרו נתפלל סתם וכו'. [וכמש"כ המג"א (קי"ט א') בשם המהרי"ל שבפניו אי"צ להזכיר שמו]. הרי מוכח, שאפילו עמלק, שהתורה מעידה עליו בסוף פרשת כי תצא (דברים כ"ה י"ז) 'ולא ירא אלוקים', גם הם הבינו שאם אך יתפללו בני נגדם הם אבודים ואין להם סיכוי, ואע"פ שבודאי יצאו למערכה עם כלי הנשק המשוכלל שהיה באותם ימים. הרי שגם הגויים השפלים ביותר הבינו את הכח העצום של תפילה.

מדוע לא שינו עמלק את לבושם

אבל עדיין צריך להבין, אם הם כ"כ חששו מהתפילה של בני נגדם, כיצד השאירו מקום לבני שיכירום שהם עמלקים ע"פ לבושיהם, הרי אם הם שינו לשונם לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים לתת כנענים בידם והם אינם כנענים, מדוע לא חששו בכך שאם משאירים את לבושם כעמלק, ישראל יתפללו סתם? [ואכן מלשון המדרש בילקוט שמעוני שזהו מקור דברי רש"י משמע ששינו גם את לבושם ככנענים, דאיתא שם א"ר יהודה בר שלום, לבוש כנעני לבש ולמד שיחת כנענים ודיבר בלשונם. הרי מבואר דשינו את שניהם, וכ"כ התוס' בר"ה (ג.). וכ"כ בילקוט מעם לועז. אולם עיי"ש במהרש"א (ר"ה ג.) שכתב וז"ל: 'לא ששינה את שניהם, אלא הלשון שינה מן הכסות, שהיה מלבוש עמלק והלשון כנעני וכו' וכפרש"י בחומש'. עכ"ל].

אלא מבארים בזה, שידעו שהתפילה שיש להם לחשוש ממנה היא דוקא כזו שבאה מכל עומק הלב, [וכמו שהארכנו בזה במקום אחר], ואילו ברגע שכבר יש איזה ספק קטן בלב שמא הם אומה אחרת, וחסר בשלימות הלב, מתפילה כזו הם כבר לא מפחדים, כי ע"י הבלבול שיגרמו לישראל, לא תהיה תפילתם שלימה ומיושבת. ע"כ היה מספיק לעמלקים להכניס את בני רק לספק, וזה הכח של עמלק, עמלק זה בגימטריה 'ספק', להכניס קרירות וספיקות בלב המאמין, ועי"ז כבר לבטלו מעבודת השי"ת.

מה קל יותר לשנות

אולם לכאורה יש להקשות, דמה יותר קל, לשנות את השפה או את הלבוש, לכאורה ודאי שאת הלבוש, ומדוע א"כ כשהעמלק רצה לבלבל את בני ולשנות רק אחד משניהם החליט לשנות דוקא את השפה ולא את הלבוש?

והנראה, דהנה כבר שואלים ה'משכיל לדוד' ועוד מפרשים, את השאלה הנ"ל, דמדוע לא שינו כבר גם את הלבוש שאז יהיו בטוחים שבני לא יתפללו נכון, וביאר ע"ז

החידושי הרי"ם, [וכן ידוע בשם רבי יהושע רוקח מבלעזא זי"ע], דאם היו משנים גם את הלבוש, הרי שבמציאות כבר היו נחשבים ככנענים לגמרי, ושוב תועיל תפילת בני"י שהשי"ת ימסור בידם את הכנענים.

והנה כבר הארכתני במקום אחר כמה רב ועצום הוא הכח שיש בלבוש ובבגדים שלובש האדם שיכולים להשפיע אף על פנימיותו. וממילא יתכן להוסיף על דבריו ולבאר באופן מחודש, שאפילו אם היו מחליפים רק את הלבוש, שוב כבר לא היו נחשבים כעמלקים אלא היתה להם מציאות של כנענים מפאת הלבוש, אע"פ שידברו בלשון עמלק, ומש"ה לא היתה בידם אפשרות אחרת אלא רק להחליף את שפתם ולא את לבושם. [והיינו כי שינוי של השפה והלשון, אין השינוי קיים אלא דוקא בשעה שמדבר בלשון אחרת, משא"כ כשלבשו בגדים אחרים, הרי הוי שינוי הניכר בכל זמן שלבושים בהם].

לתגובות: z5102244@gmail.com

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

ברכת המים בסעודה ללא פת

ולא הִיָּה מִיָּם לְעֵדָה (כ, ב)

נסתפק מרן הגראי"ל שטינמאן [נימלא פי תהילתך – תפילה עמ' שלג], במי שאוכל דבר שברכתו שהכל, וכגון שוקולד, ומתכוין בברכתו לפטור גם כוס מים, האם מועיל הדבר באופן שאינו צמא כעת. וצדדי הספק, דכיון דלברך על המים, א"א רק אם הוא שותה "לצמאו", וכעת איננו צמא, א"כ יתכן שאין המים נפטרים בברכת השהכל על השוקולד. ומצוי הדבר במי שאוכל ארוחת צהרים, ובתחילת הארוחה איננו צמא, ובדעתו לפטור בברכת השהכל של העוף או השניצל, את המים, האם נפטר או לא.

ולכאור' היה נראה להביא ראייה ברורה דמהני, דהנה נודע מה שחידש בכה"ח [סי' קסט ס"ק יח] בענין הת"ח הנוהגים לשתות קפה פעמיים ושלש, והדרך לבשל את הקפה כל פעם מחדש, ונראה דלא מהני לפטור בברכת הכוס הראשון את הכוסות האחרים השני והשלישי, דלא מהני כוונה לפטור על מה שיתנו לו אחר כך, רק בדבר שהוא מזומן, וכאן הקפה של פעם שנית אינה מזומנת עתה כדי שיוכל לפטור אותה, וגם אינו נשאר לפניו מקפה שבירך עליו עד שיביאו פעם שנייה כדי שיפטור מה שמביאין אחר כך וכמ"ש שם בסימן ר"ו, ולא דמי לעומד על אמת המים שיכול לברך אף על פי שהמים ששותה לא היו לפניו כשבירך כמ"ש שם בסימן ר"ו סעיף ו' דשאני התם דודאי יבואו המים כיון שהם מזומנים בשעת ברכה והולכים לבא לא כן בדבר אחר אפשר שלא יבא, וכיון שהדרך להביא מי הקפה מבושלין ועדיין לא בשלו, חשוב זה דבר שלא בא לעולם ואיך אדם יכול לפטור בברכתו דבר שלא בא לעולם. עכ"ד המחודשים. [ויש להעיר ע"ד הכה"ח, דהלא כ' האחרונים דעל הקפה מברכים שהכל ואין בו משום בשולי גויים משום שעיקרו מים שיש בהם צבע. והדברים ארוכים. ולפ"ז צ"ע דהא המים היו בעולם, ומה איכפ"ל שעדיין לא התבשלו. וצ"ע].

ונמצא לפי דבריו, דמי שאופה פיצה לבני ביתו, והדרך היא לאפות בכמה פעמים, דבכל פעם שמוציאים פיצה טריה מהתנור יש לברך ברכה חדשה, כיון דאין הרכה הראשונה יכולה לפטור את הפיצה הטריה כיון דהוי דבר שעוד לא בא לעולם.

וכבר קדמו בחידוש זה בא"א מבוטשאטש [סי' ר"ו] וז"ל: אולי יש חילוק בין תוך סעודה שמשמע שגם מה שלא היה נילוש עדיין נגרר להסעודה וא"צ ברכה תוך הסעודה ובין הנגרר לברכה מצד שממין ראשון לפניו, שאולי בכך צריך להיות אז בשעת הברכה ראוי לאכילה. עכ"ל.

אמנם משמעות ד' הפוסקים שלא חששו לסברא זו. וכמו שנראה מדברי כל האחרונים שהובאו בתשו' יביע אומר? - ע"ש היטב.

ברכת המים בסעודה ללא פת

ובביאור הסברא בזה י"ל, דכל שיש לברכה על מה לחול, אף אם יש הפסק, תו לא חיישינן להכי, כיון דהברכה בעצמותה כבר נתקימה, וכמו שמצאנו שבברכת המצוות אחר שהתחיל במצוה מותר לו להפסיק, וכמ"ש האחרונים גבי בדיקת חמץ ושופר ועוד, ה"נ בנ"ד. ועי' במ"ב [סי' קמ"ט ס"ק ו'], שכ' לבאר מש"כ בשו"ע דהעומד לקרא בתורה וברך ברכה שלפניה וקרא מקצת פסוקים ואח"כ דיבר דלא הוי הפסק, וז"ל: דבלא קרא כלל צריך לחזור ולברך, אף אם יודע בבירור שלא הסיח דעתו, וכמו בכל ברכת המצות או הנהנין דצריך לחזור ולברך אם הפסיק תיכף אחר הברכה אף אם יודע בבירור שלא הסיח דעתו, דכיון שלא התחיל עדיין בהמצוה, אין לה אח"כ על מה לחול. יעו"ש. ומינה לנ"ד, דכיון שיש לברכה על מה לחול יש בכוחה לפטור מה שאינו עדיין בעולם.

ובאמת שמצאנו בכמה דוכתי בפוסקים שלא חששו לס' הכה"ח, ונציין מקצתם,

בס' נחפה בכסף ח"ב [חלק פרי מפרי ליו"ד סי' כח ס"ט], בענין ברכת השחיטה וז"ל: והאידנא לא חשיבה שיחה הפסק, וכל שיושבים במקום קבוע לשחוט ודעתם על כל מה שיביאו, ואפילו כל היום כולו, לא חשבי לשיחה הפסק, ושוחט כל היום בברכה אחת ולערב עושים כיסוי א' לכולם, וכן היו נוהגים השוחטים הראשונים שהיו רבני מתא, והכי עדיף למעט בברכות כדי שלא יהיו נכשלים בברכה שא"צ. ע"כ. והובא בשו"ת צי"א חיי"ב [סי' א' אות טו]. והוכיח ממנו נגד ד' הכה"ח, וזת"ד, הרי שאע"פ שגם שם כל בהמה או עוף שמביא מחדש לשחוט פנים חדשות המה, ולא ברור שיביאום לשחוט והדבר תלוי בדעת אחרים עוד יותר מהקפה שתלוי רק בבע"ב אחד ונחית אדעתא דהכי להגיש להם מדי פעם לשמות, ובכל זאת פשיטא ליה להגאון בעל נחפה בכסף שמכיון שמעיקרא מכיון לברך על כל מה שיביאו לו לשחוט במשך היום לא מעכב מה שלא ידוע לו כמה שיביאו לפניו במשך היום, וגם שיחה לא מפסקת והברכה הא' פוטרת של כל היום, עכ"ד.

ועי' במשנ"ב [סי' תנ"ז סק"ד] לענין הפרשת חלה מהמצות דאם אחד מפריש מכל העיסות די בברכה אחת לכולן, ושם הרי בשעת הברכה על העיסה הראשונה שאר העיסות עדיין אינם בעולם, [ע"ש במ"ב ס"ק ב'] ומוכח דמהני. כן העיר בס' בירורי ברכות [עמ' כו].

ועי' בש"ך [יו"ד סי' יט ס"ק ו'] שכ' דמהני לברך על כיסוי הדם על העוף הראשון ולפטור את כל העופות הבאים אחריו. ופשטות דבריו מורין שאפי' העוף השני והשלישי עודנו חי וקיים.

ומכל זה מוכח לכאן דלא כהכה"ח, אלא כיון שיש לברכה הראשונה על מה לחול, אפשר לפטור גם דבר שאינו בעולם. אמנם עדיין יש לחלק דכ"ז בברכת המצוות, אבל בברכת הנהנין תו לא אמרינן הכי. ומלבד שלא ידעתי סברא ברורה לחלק בזה, הנה לכאן יש ראיות דלא כהכה"ח אף בברכות הנהנין.

בשו"ת מגדנות אליהו רובינשטיין ח"א [סי' מ'] העיר מד' הט"ז [סי' קע"ד ס"ק ו'] וז"ל פשוט דהוא הדין לענין אכילה כגון שקנה לעצמו לחם אחד לאכלו כולו ועל דעת זה

בירך ואח"כ נתאווה לאכול עוד ושלח לקנות עוד צריך לברך שנית המוציא וכו' עיי"ש. ומבואר בדבריו שהוא מטעם דהוי כנמלך, הרי דאע"ג שהלחם שקנה אח"כ אינו ברשותו בשעת הברכה, אפ"ה צריך לברך שנית רק מצד דהוי כנמלך אבל כשלא הוי נמלך אינו מברך מחדש. ואף שהיה מקום לחלק דהתם שאני דהלחם היה בעולם ורק אינו ברשותו, מ"מ סיים המגדנו"א שם וז"ל: והרי דבר שאינו ברשותו בכל מקום דינו כדבר שלא בא לעולם, ואפ"ה אפשר לברך עליו אם דעתו לכך.

ושוב כ' להביא ראיה ברורה דלא כהכה"ח, מהמבואר בשערי תשובה סי' רכ"ז ס"ק א' שאפשר לברך על ברק ולפטור הרעם הבא אח"כ אם נתכוין לכך בשעת ברכת הברק עיי"ש ומבואר דהגם דהרעם עדיין אינו בעולם כלל מ"מ מכיון שבודאי יבוא אח"כ אפשר לפוטרו. ודו"ק. וה"ה בנ"ד. עכ"ד. ואף שהיה מקום לומר דשאני התם דכך הוא טבע העולם, שתיכף אחר הברק בא הרעם, מ"מ ה"נ י"ל דכך הוא בכל דבר שטבע הוא שמתבשל ומוכן תיכף שאפשר לברך עליו.

והנה אף אי נימא שד' הכה"ח אינם להלכה, מ"מ עדיין יש למתעקש לחלק בין נדון הכה"ח לנדון הגראי"ל, והחילוק פשוט דהתם היה לברכה על מה לחול, אבל בנ"ד י"ל דכיון דגברא לאו בר חיובא, דהא אינו יכול לברך כעת שהכל על המים כיון שאינו צמא, א"א לו לשתות עוד. ואף שגם בנ"ד י"ל דכיון דהברכה חלה, מ"מ עדיין אין לנו ראיה ברורה.

מיהו לכאור' יש להוכיח ממש"כ בשו"ע? דכיון די"א שצריך לברך על המים בסעודה, לכן הרוצה להסתלק מן הספק, ישתה מים קודם הסעודה ויפטור את המים שבתוך הסעודה. ולכאור' איך יכול לפטור את המים שבתוך הסעודה, ואף שכעת הוא צמא, אבל מה שיתחייב אח"כ בשעת הסעודה בברכה, א"א לפטור עכשיו, דבשביל להתחייב בברכה נוספת מוכרח שזה יהיה לצמאו, והצימאון שיתחדש אח"כ הוא צימאון חדש, ואיך יכול לפטור בברכת המים דהשתא. ואי נימא כדברי הגראי"ל, דבשביל לפטור את המים לא מספיק שיברך שהכל על ד"א, אלא צריך שיהיה צמא דווקא, א"כ הכא נמי נימא שא"א לפטור בברכת השהכל על המים שקודם הסעודה את המים שבתוך הסעודה כי אז זה מחייב חדש של צימאון. וע"כ דכל שיש לברכה על מה לחול תו לא חיישינן לזה.

גם מצד המציאות חזינן דהמנהג פשוט שאדם מברך ברכה אחת וסומך עליה לשתות כמה שעות, ואף שבכל פעם מתחדש צימאון חדש, ואי נימא כד' הגראי"ל א"כ א"א לפטור בברכת השהכל על המים הראשונים את השתיה שלאחר מכן. וחזינן בדברי רבותינו האחרונים שעסקו בשאלה בחברים שעוסקים בתורה לילה שלם כמה פעמים יברכו, ועיקר הנידון אם צריך לברך שוב הוא רק מחמת הספק אם עבר שיעור עיכול וכיוצא, ולא חששו להכי. ודוחק להעמיד שכל דבריהם טובבים רק על מי ששותה תה או קפה, דבכה"ג אין את החסרון של לצמאו. וע"כ דגם במים לא חששו לזה.

אמנם יש מקום לדחות טענה זו, ויש לדון ולחלק בין מי ששותה מים, שעיקר הברכה זה מחמת הלצמאו, לבין מי שאוכל דבר המחייב ברכת שהכל, ויש לומר דכל שבירך על

המים שהוא במצב של לצמאו, תו יכול לשתות עוד הרבה כוסות מים אף אם יתחדש מצב של צימאון חדש, כיון שנפטר במצב של לצמאו, משא"כ אם בירך על דבר שברכתו שהכל וכגון שניצל או שתיה מתוקה, אינו יכול לפטור את המים לאחר מכן כיון שכעת לא היה צמא, ואם חילוק זה נכון, א"כ כל יש לדחות את כל הראיות שהבאנו מד' השו"ע והאחרונים, וכמו שיראה המעיין. אמנם לא ידעתי מקור לחילוק זה, ובפשטות כל שבירך שהכל פטר את הכל מבלי לחלק.

אכן למעשה נראה, דלפמש"כ השו"ע [סי' רו ס"ה] השו"ע דמי שברך על פירות שלפניו ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין, או ממין אחר שברכתו כברכת הראשון, אינו צריך לברך, וסתמו כפירושו דאפי' אם בירך על משקה מתוק, דפוטר אפי' את המים, וגם אם ברור שבאותו הזמן שבירך על המשקה המתוק לא היה צמא, דמ"מ נפטרו המים, ואין כאן חיסרון של לצמאו.

ולא מיבעיא לבני ספרד דאפי' אם בירך על המאכל דפוטר את המים כל שזה באותו סוג ברכה [וכמ"ש בהליכות עולם ח"ב עמ' פז], אלא אף להמ"ב [ס"ק כא] ודעימיה דאם בירך על הדגים והביאו לו שכר דאינו פוטר כיון שהוא מין אחר לגמרי, ואף דברכותיהם שוות, דמ"מ אם בירך על משקה מתוק פשוט שפוטר את המים. ולא שמענו ולא ראינו למי שיאמר דמים אינם נפטרים בכה"ג. וה"ט כדאמרן דכל שהיה לברכה על מה לחול, שוב נפטרו גם המים אף שכעת לא היה צמא.

[ואפשר שהגראי"ל יטען, דאף דמ"מ יצא יד"ח, כיון דבירך על דבר מתוק יפטור את המים מ"מ כ"ז רק מספק, אבל מעיקר הדין ראוי שלא להחמיר שלא לפטור בכה"ג. ובפרט אם ירצה לפטור את המים בברכת השניצל, דלהמ"ב דגים אינם פוטרים שכר בסתמא, ודו"ק].

בנתיבות הירושלמי – הפרשה באספקלריית תלמוד

הירושלמי / הרב ישראל קלויזנר, מו"ל ילקוט

'שמחת ירושלים' עה"ת ומועדים

הַתִּיר הַגָּדוֹל שֶׁהָיָה תָר לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ

וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל הַר הָהָר עַל פִּי ה' וַיִּמַּת שָׁם (לג, לח)

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי יַעֲקֹב מוֹסְרָה שָׁם מִת אַהֲרֹן (על מה שנאמר שב'מוסרה' מת אהרן שואל הירושלמי): וְכִי בְּמוֹסְרָה מִת אַהֲרֹן, וְהָלָא בְּהַר הָהָר מִת הָדָא הוּא דְכָתִיב 'וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל הַר הָהָר עַל פִּי ה' וַיִּמַּת שָׁם' אֶלָּא מִפִּינָן שְׁמַת אַהֲרֹן נִסְתַּלְקוּ עַנְיֵי הַכְּבוֹד, וּבִקְשׁוּ הַפְּנֵעָנִים לְהַתְּגָרוֹת בָּם (שכאשר ראו הכנענים שנסתלקו העננים נתעצמו לבא על ישראל בחושבם שעכשיו אין דבר מגן עליהם), הָדָא הוּא דְכָתִיב וַיִּשְׁמַע הַפְּנֵעָנִי מֶלֶךְ עָרֵד יֹשֵׁב הַנְּגֵב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחַם בְּיִשְׂרָאֵל, מֵהוּ 'דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים', כִּי מִת הַתִּיר הַגָּדוֹל שֶׁהָיָה תָר לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ ('אהרן' נקרא 'תייר הגדול' על שם שהעננים התרים מקום לישראל היו בזכותו) וּבָאוּ וְנִתְּגְרוּ בָהֶם, וּבִקְשׁוּ יִשְׂרָאֵל לְחֹזֵר לְמִצְרַיִם וְנָסְעוּ לְאַחֲרֵיהֶן שְׁמוֹנָה מִסְעוֹת, וְרַץ אַחֲרָיו שִׁבְטוֹ שֶׁל לְוִי וְהָרַג מִמֶּנּוּ שְׁמוֹנָה מִשְׁפָּחוֹת (שכשראו בני ישראל סילוק העננים חזרו אחור שמונה מסעות לחזור למצרים לולי שבט לוי שרץ אחריהם ונלחם עמהם לעכבם, ושבט לוי הרג מהשבים למצרים שמונה משפחות) אָף הֵם הָרַגוּ מִמֶּנּוּ אַרְבַּע לְעַמְרָמִי לְיִצְחָרִי לְחִבְרוֹנִי לְעֹזִיאלִי (משבט לוי נהרגו ארבע משפחות והן לעמרמי ליצחרי לחברוני לעוזיאל) אֵימַתִּי חֲזָרוּ (ארבע משפחות אלו) בְּיַמֵּי דְדוֹד הָדָא הוּא דְכָתִיב יִפְרַח בְּיָמָיו צְדִיק וְרַב שְׁלוֹם עַד בְּלֵי יָרַח (כשחזרו בימי דוד שהפרו והרבו מאד) אָמְרוּ, מִי גָרַם לָנוּ לְדָמִים הָלָלוּ (שנהרגו המשפחות הללו בישראל) אָמְרוּ, עַל שְׁלֵא עָשִׂינוּ חֶסֶד עִם אוֹתוֹ הַצְּדִיק (אהרן הכהן) וַיִּשְׁבוּ וַקְּשְׁרוּ הַסְּפָדוֹ וַגְּמְלוּ לְצְדִיק חֶסֶד, וְהַעֲלָה עֲלֵיהֶן הַמָּקוֹם כְּאֵלוֹ מִת שָׁם וְנִקְבְּרָ שָׁם וַגְּמְלוּ לְצְדִיק חֶסֶד (ולכן נכתב בפסוק שבמוסרה מת אהרן).

הסתלקות ענני הכבוד - תוצאה ממה שלא קלטו את שפע הקודש שהושפע

בהספד שנשא הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל על הרב מבריסק, הזכיר את דברי הירושלמי וביאר את הדברים שבעת צרתם הבינו בני ישראל שהסתלקות ענני הכבוד וכל מה שנבע מכך, היתה תוצאה ממה שלא הספידו כראוי את אהרן, דהיינו שלא קלטו את שפע הקודש שהושפע במיתתו, כי אילו היו מספידים אותו כראוי, ומתעצמים בעבודה, ומתחזקים בהליכתם בדרך ה', ולא היו נופלים ליאוש ולירידה אחר ירידה, אלא היו מבינים את החסר ומשתדלים להשלימו, הנה כי אז לא היו ענני הכבוד מסתלקים, והיו ממשיכים לסוכך עליהם יומם וליל כבימי אהרן, כי אדרבה גדולים צדיקים במיתתן, והם היו קולטים את השפע, וזכותו היתה ממשיכה להגן עליהם.

הַתִּיר הַגְּדוֹל שֶׁהָיָה תָּר לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ

קשרו לו הספר לחקוק במוחם ובלבותם מידותיו של אהרן

ולכן ישבו וקשרו לו הספר לחקוק במוחם ולהשריש בלבותם מידותיו של אהרן וכל שפע הקודש שהוא משפיע בהסתלקותו, ומעלה עליו הכתוב כאילו מת שם ונקבר שם, כי שם ירשו את ירושתו הרוחנית ושם הושלם ענין הסתלקותו והשפעתה על בני ישראל, דשעת ההספד היא אשכבתיה דרבי ממש, עם כל גודל ההשגות שיש בזה.

וְגַמְלוּ לְצַדִּיק חֶסֶד – שלא יהיה בבחינת "הצדיק אבד"

ובזה מבאר ג"כ מהו ה"חסד" שיש בזה וכלשון הירושלמי וְגַמְלוּ לְצַדִּיק חֶסֶד, דאם לא מקבלים את ההשפעה שיש בפטירתו, אזו הוי בבחינת "הצדיק אבד" שאינו ממשיך לעלות וכו', ורק ע"י שבפטירתו יש עליה לבני הדור, הרי הוא עולה עי"ז מחיל אל חיל. ושפיר מובן בזה מה שגמלו בזה לצדיק חסד.

*

לְזַכֵּר עוֹלָם יְהִיָּה צַדִּיק * לז"נ קדוש ישראל ותפארתו מרן אדמו"ר ה"לב שמחה" זיע"א מנחיל תורת ה'ירושלמי' בדור האחרון, אשר יומא דהילוליה חל ביום ז' תמוז * בכנסיה הגדולה השישית קרא להוסיף לימוד תלמוד הירושלמי, וכה היו דבריו הק': "הרב ר' מאיר שפירא מלובלין ע"ה יזם לימוד דף היומי ונתקבל הדבר ברצון, כח וחיזוק גדול בישראל, בכל היהודים תורה, הוא הזכיר בדבריו מה דאיתא אצל רבי עקיבא דף של ספינה נזדמן לי. ויזם את דף היומי להרבות תורה וכבוד שמים. אולי צריכים להוסיף דבר, זה לימוד הירושלמי שהוא דבר גדול, האי תנא ירושלמי הוא דנקט לישנא קלילא, לא כל אחד יכול, אבל מי שיכול יתן בכל יום זמן מה ללמוד ירושלמי, כל אחד כמה שיכול, ובני תורה אברכי כוללים ובחורים מצוינים ילמדו כל יום דף ירושלמי. ואפשר שגם נרמז בדברי הרב מלובלין ז"ל בהא דר' עקיבא דף של ספינה נזדמן לי, כי "דף של ספינה" בגימטריא "זהו הירושלמי", בני חו"ל בודאי שילמדו תלמוד ירושלמי דכתיב "זכרו מרחוק את ה' וירושלים תעלה על לבבכם", ע"י לימוד ירושלמי יזכרו מירושלים..."

דודי לי ואני לו / הרב פינחס מנחם שפירא

'וישב בארץ טוב'

היו הייתה משפחה באחת מערי הארץ, זו הייתה משפחה לתפארה, היו להם בנים תלמידי חכמים רבנים ודיינים, הבנות והכלות היו כולם מורות בבתי יעקב, ובלי עין הרע הכל היה מיוחד, סוג כזה של אנשים מוצלחים כאלה, אנשים שנראה שלא יודעים מה היא עצלות, מעולם לא נזקקו לעזרה מחבר, הפרנסה תמיד הספיקה די וקצת הותר, אמת הילדים לא לבשו מותגים חלילה הס מלהזכיר, אבל אף פעם גם לא יד שניה.

ואז הגיחה מן האופל הכבשה השחורה, אף אחד לא ידע מתי זה התחיל והיו כאלו שידעו גם להסביר שזה עין הרע. אחד מהקטנים התחיל לככב, בהתחלה ראו את זה בכיפה ואחר כך גם בחליפה, סגנון דיבור ונוסח של פניה, טענו שזה חבר התווכחו לעומתם שזה הלחץ הלימודי, חלק אמרו שזה אולי דווקא טכנולוגיה, ואף אחד לא חשב שזה אולי פשוט - אופי.

הצקצוקים התחילו מבחוץ ועברו לפנים, שיירת אחים וגיסיים ניסו בטובות וברעות, בהסברים ושכנועים, בשם התלם והסדר, בשליחות ובגיבוי הנורמות החברתיות, למען ה' ולמען משיחו, ולמען השידוך העתידי. אך ללא הועיל, הכוכב לא הואיל לשנות כיוון או למצער להחליף גלקסיה.

כמוצא אחרון להסיר את הכתם הוחלט בהתייעצות עם מחנכים מן השורה הראשונה גאוני הנורמטיביות אלופי הדחיקה, להפנות את הכבשה דגן לטיפול פסיכולוגי מתלם (מ' שוואית הת' בפתח).

'אין עצה ואין תבונה נגד ה', וגם המטפלים הרימו ידיים, יפתח'ל דבק בכל ליבו בדרכו החדשה. כוללת היא הדרך אהבת ישראל ואהבת ה', לא חשוב בה בדרך ההיא ההספק והכישרון יחוס או תפארת אבות, העיקר בו הוא הלב והכנות היראת שמים והשמחה הפנימית בקשר עם ה'. מזלזל הוא יפתח'ל בחוסר טאקט משווע בערכי המוצלחות, בז הוא ברוב אווילותו לסגידה למעמד ולסטייליסטיות, מאדנע בכל קנה מידה, ממש 'ברסלבר'.

גברו המבטים התביישה המשפחה, הבין יפתח'ל רמזים גסים, וגם קצת בוש ממצמוצי אחיו, עקר בלית ברירה למקום אחר, לישיבה לכבשים שחורים שכמותו.

היו שם, כאלו שלא הסתדרו עם כללי המסגרות הנוקשים, כאלו שגם בהם בושה משפחתם וצקצקה בכל לשון. 'ריקים' הם מכל הערכה מנוטרלים מכל גאווה וביטחון עצמי. ומשהגיעו שם לישיבה אמרו להם 'טוב אתה' ושוב 'טוב מאוד אתה' ואט אט הוגבהה הקומה והגב הזדקף, ומן סומק של חיוניות חזר ללחיים מלווה בברק עיניים. וכל עת וכל שעה היו מתחזקים ומתעצמים בטוב הא-לוקי השופע בתוכם, בנקודה הקדושה המהווה את עצמותם, ומאמינים בזכותו של כל חי להמליך ליוצרו גם אם לא למד ב'ישיבות' וגם אם לא הובטחה עליו דירה פלוס יחידה.

קראו לה לשיבה 'ארץ טוב'.

ויפתח'ל אחר כל מה שעבר, הפך לדוקטור זוטא ותיכף ומיד נהיה שם משפיע, ויקרא שמו בפי הבחורים והצוות ר' יפתח.

*

'ויהי מימים' כי לא לעולם חוסן, ובמשפחת גלעד הענפה התגלו בקיעים, לא בהורים חלילה האשם, הדור הוא שקשה רוחות שאינם מצויות סוחפות, כך או כך והקשיים גברו. קצת מן המוטיבציה חסרה, פסגת המוצלחות רחקה קמעא מן העין, אחד הנכדים לא כל כך הסתדר עם דף הגמרא, רעהו הסתכסך עם החברים בשיעור, אחת האחיות הכבודות גילתה את עצמה בווהה אל מול חבלי הכביסה אחר הקטנת מצבת העובדים בבית הספר בו עבדה, ופתאום החלו משפחת בני גלעד לגוון ולטעום טעם חדש, טעם של כישלון.

במפגש של חנוכה או שמא סעודת פורים, עלה הרעיון. לייבא לשבוע או לחודש את יפתח'ל הקטן, יעשה לכולנו בחינם קורס העצמה אישית, יגלה מעט מסודות המקצוע ומרזי הטיפול, ייתן טיפים ועצות להתמודדות עם מצבי רוח קיצוניים, ייניק מעט צרי ודבש מתורת החסידות על פי 'פיאסצנע' 'חב"ד' ו'ברסלב', יקנח בכמה הגדרות מוסריות 'נובהרדוקאיות', 'קלמאיות' ושאר ירקות, ויחזור למקום שמשם לוקח.

'ויאמר יפתח אל זקני גלעד', לא זו הדרך ולא זו השיטה, אמת לא קונים לשימוש חד פעמי, 'הלא אתם שנאתם אותי' ואת דרכי ולא אביתם ללכת בה. אם ה' הוא הא-לוקים לכו אחריו, אם מבינים אתם שיש ואין האדם בכוח בשביל לנהל את הצלחותיו ומשום כך באתם אלי, דעו, אם אני צודק אזי תמיד אני צודק 'ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם' לא תבואו לדרוש את ה' רק כאשר צר לכם, ומיד כאשר ירווח לכם תשובו לסורכם תמיד ה' א-לוקיך הוא הנותן לך כוח לעשות חיל', מוכן אני להורותכם דרך ה' בביטול, בהכנעה, אמונה וענווה, להטעימכם ותיראו כי 'טוב' ה', בתנאי ש'אנכי אהיה לכם לראש' שדרכי תנחה אתכם 'תמיד' והייתי לכם לראש.

ומשקיבלו אחיו ואמרו ה' יהיה שמע בינותינו אם לא כדברך כן נעשה' מיד 'וישלח יפתח מלאכים אל מלך בני עמון לאמור מה לי ולך' בני עמון הוא היצר ושיעבוד מלכויות. וכה אמר יפתח אל אחיו, אם שלכם הם ההצלחות אזי גם הכישלונות והתאוות הרעות ושאר מרעין בישינ שלכם הם, אבל אם מבינים אתם שה' א-לוקיך הוא הנותן לך כוח לעשות חיל וההצלחה שלו וממנו נתונה, אזי תבינו שגם הכישלונות ומשיכות רעות שלוחות הם מעמו, לא עצמיותכם הם כי אם שלוחים מאתו יתברך.

טועים הסומכים על חילם וברוב עושרם יתהללו כי להם הישועה וכשאינ בידם די כוח לעבוד אזי קרובה נפילתן. איי טועים הם, כי ישראל אף על פי שחטא עדיין ישראל הוא, בחיר ה' הוא כי כך רצה ה' בלא קשר לעבודתו, גולמו גולם אחר הוא מגופו של הגוי ואין לו שום שייכות ליצר וחילותיו המסיתים ומחלישים בזדון לב. וזה שנאמר אל מלך בני

עמון 'מה לי ולך' אין לי אתך מאומה 'אלטע נאר' הנך 'זקן וכסיל' נקראת, ואני חלק ה' עמו.

*

ויפתח הגלעדי היה גבור חיל והוא בן אשה זונה ויולד גלעד את יפתח: ותלד אשת גלעד לו בנים ויגדלו בני האשה ויגרשו את יפתח ויאמרו לו לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה: ויברח יפתח מפני אחיו וישב ב'ארץ טוב' ויתלקטו אל יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו.

ויהי מימים וילחמו בני עמון עם ישראל. ויהי כאשר נלחמו בני עמון עם ישראל וילכו זקני גלעד לקחת את יפתח מארץ טוב. ויאמרו ליפתח לכה והייתה לנו לקצין ונלחמה בבני עמון: ויאמר יפתח לזקני גלעד הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני מבית אבי ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם: ויאמרו זקני גלעד אל יפתח לכן עתה שבנו אליך והלכת עמנו ונלחמת בבני עמון והיית לנו לראש לכל ישבי גלעד: ויאמר יפתח אל זקני גלעד אם משיבים אתם אותי להלחם בבני עמון ונתן ה' אותם לפני אנכי אהיה לכם לראש: ויאמרו זקני גלעד אל יפתח ה' יהיה שמע בינותינו אם לא כדברך כן נעשה: וילך יפתח עם זקני גלעד וישימו העם אותו עליהם לראש ולקצין וידבר יפתח את כל דבריו לפני ה' במצפה: וישלח יפתח מלאכים אל מלך בני עמון לאמר מה לי ולך כי באת אלי להלחם בארצי: (מתוך הפטרת פרשת חוקת, שופטים י"א)

*

כי צריך האדם לחפש ולבקש למצא בעצמו איזה מעט טוב, כדי להחיות את עצמו, ולבוא לידי שמחה כנ"ל, ועל ידי זה שמחפש ומוצא בעצמו עדין מעט טוב. על ידי זה הוא יוצא באמת מכף חובה לכף זכות ויוכל לשוב בתשובה, בבחינות "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו" כנ"ל, הינו כמו שצריכין לדון אחרים לכף זכות אפלו את הרשעים ולמצא בהם איזה נקדות טובות. ועל ידי זה מוציאים אותם באמת מכף חובה לכף זכות, בבחינת ועוד מעט וכו' והתבוננת וכו' כנ"ל, כמו כן הוא אצל האדם בעצמו, שצריך לדון את עצמו לכף זכות, ולמצא בעצמו איזה נקדה טובה עדיין, כדי לחזק את עצמו שלא יפל לגמרי, חס ושלום, רק אדרבא יחיה את עצמו, וישמח את נפשו במעט הטוב שמוצא בעצמו, דהיינו מה שזכה לעשות מימיו איזה מצוה או איזה דבר טוב, וכמו כן צריך לחפש עוד, למצוא בעצמו עוד איזה דבר טוב,

דהיינו שאף על פי שיודע בעצמו שיש לו מעשים רעים וחטאים הרבה מאד, והוא רחוק מאד מאד מהשם יתברך, אף על פי כן הוא מחפש ומבקש ומוצא בעצמו עדיין איזה נקדות טובות כנ"ל, ומחיה ומשמח את עצמו בזה, כי בודאי ראוי להאדם, להגדיל שמחתו מאד בכל נקדה ונקדה טובה מקדשת ישראל שמוצא בעצמו עדין, ואזי כשמחיה ומשמח את עצמו על ידי זה כנ"ל אזי הוא יכול להתפלל ולזמר ולהודות לה'. (ליקו"מ רפ"ב)

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ

הודיה ממקום טהרה

עַל פֶּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מְלַחֶמֶת ה' אֶת וְהָב בְּסוּפָהּ וְאֶת הַנְּחָלִים אֲרֻנּוֹן. אִזּוּ יִשְׁרָאֵל אֶת
הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלַי בְּאֵר עֲנּוּ לָהּ (כא, יד יז)

השירה תלויה בטהרה

מדברי רש"י עולה ששירת הבאר היתה על ניסי נחל ארנון שהתגלו בה, וביאר 'את
והב', כלומר את אשר יהב להם, והרבה נסים בים סוף, 'ואת הנחלים ארנון', כשם
שמספרים בני ים סוף כך יש לספר בני נחלי ארנון, שאף כאן נעשו נסים גדולים
בהריגת אויבי ישראל ב'אשד הנחלים', ועל כך נאמרה שירת הבאר, אף שכבר מתחלת
ארבעים שנה היתה עמהם, אלא שירדה לפרסם את הנסים. וצריך ליתן טעם להיות גילוי
הניסים והודייתם 'עלי באר' דיקא³⁷.

בעל הטורים כתב, 'עלי באר ענו לה' כשחזרו מהמלחמה חנו על הבאר ואמרו שירה
במקום טהרה. דכתיב (שופטים ה, יא) בין משאבים שם יתנו צדקות ה'. 'ענו לה', ב'
במסורה, 'עלי באר ענו לה', 'ענו לה' בתודה' (תהלים קמז, ז), שעל הבאר ענו לה'
בתודה, ואמרו שירה'. הנה כי שירת התודה נאמרת על הבאר כי היא מקום טהרה,
ונבואה שעריו, לבאר את ענין הטהרה לו יאתה שירת הודיה.

וכבר הובא בקב הישר (פי"א) ברייתא דמעשה מרכבה, שהמלאכים הנשלחים אל
העוה"ז, כיון שטסים בעולם אינם יכולים לומר שירה כשעולין עד שיטבלו בנהר דינור
ש"ה טבילות וכו', כיון שהיו בשכינותן של בני האדם, ולמד מכך שאם העליונים צריכין
טהרה להתקדש לומר שירה לפני הקב"ה כל שכן לאדם, ושוב עולה כי יכולת השירה
תלויה בהקדמת הטהרה.

קדושה וטהרה

והענין הוא כמבואר בזהר (ח"ג קעו:), 'תריין דרגין אינון, קדוש וטהור, כהן קדוש לוי
טהור', והיינו כי 'קדוש' הוא מי שזכה לקידוש פנימיות נפשו, ואילו טהור הוא באתגליא,
שהוא גדור כלפי חוץ, מכל תאוות ומכל דבר רע, והלויים הופקדו על השירה, שמהותה
היא גילוי הפנימיות לחוץ, ולכן היא תלויה בטהרה, שעניינה הוא בהירות הגילוי כ'עצם
השמים לטהור', וכ'טהרו של מזבח'.

³⁷ וביותר, שהרי רש"י הביא את תמיהת המדרש (במדב"ר יט כה) 'ומשם בארה, וכי משם היתה והלא מתחלת
ארבעים שנה היתה עמהם', ועל כך השיב המדרש 'אלא שירדה לפרסם את הנסים', וכן הביא רש"י מגמרא (שבת
לה). 'אז ישיר ישראל, השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים, והבאר נתנה להם מתחלת ארבעים, ומה ראה ליכתב
כאן, אלא הענין הזה נדרש למעלה הימנו'. ויישוב הקושיא לא התבאר, שהרי עדיין תמוה למה השירה על עניינו
של הבאר ולא נאמרה בתחילת ארבעים שנה. ולמה המתינו עד ניסי נחלי ארנון, ומפני מה נאמר שירת נס זה על
הבאר, כאשר הבאר רק גילתה את הנס, ואילו על עניין הבאר עצמה לא נאמרה שירה.

הוא שהכתוב אומר 'בואו שערינו בתודה', כי מקום הטהרה הוא בשערי המקדש, ועל שמירתה הופקדו הלויים, ולכן רק בהם נאמר 'קח את הלויים וטהרת אותם', ואמרו במדרש אגדה (במדבר ח), שלא נאמר 'וטהרת' אלא בלויים העומדים בשערי המקדש, בשמירה ובשירה, ולא באהרן ובניו הכהנים, אף שנכנסים אל ההיכל והקודש, כי הלויים עומדים תחת הבכורים, שנפסלו בחטא העגל, וטומאת ע"ז כנדה, והיו טעונים גם גילוח כמצורע העולה מטומאתו, והיינו כי עניינו של הכהנים הוא בפנים, ואילו הלויים עבודתם היא לגלות את הפנים לחוץ, ולתפיסה זו צריך בהירות של טהרה נוכח בזהר ח"ג מח: ע"ש היטב].

השיר במדת הדין

והנה המהר"ל (נתיב הליצנות פ"א) נקט שהשיר מיוחס למידת הדין שהרי הלויים היו משוררים דווקא, ומקור דבריו למעלה בקודש, בדברי הזהר (ח"ב יז). שהכהן במידת החסד, ועבודתו להוריד שפע מלמעלה למטה, ואילו הלוי במידת הדין לבטל הכל אל השי"ת^י. וביאר בסידור רנ"ה (הקדמה לשחרית) 'הלויים היו משוררים, שהם באו מסטרא דגבורה, ולכן נלוו אל אהרן להמתיקם, כי עליו נאמר איש חסידך', והיינו, שעבודת הכהן בפנים ממשיכה חסד מחכמה, ואילו שירת הלויים באה מבינה, המוציאה לחוץ, ומפרטת ומבטאת את ההודיה המתפרצת, שאי אפשר להכילה בכלי הדיבור, אלא היא יוצאת מגבולות האדם בשירה, הכוללת נגינה, שאינה יכולה להתבטא במסגרת של אמירת ההודאה במילים^{טו}.

התלהטות ההודיה היוצאת מגבולות הדיבור, מגלה על דביקות בהכרה פנימית, המפעימה את כח הניגון, וקובעת לו חיבור אל שורשו, וראה בלשם (הדע"ה עמ' כ"ט) שענין השיר הוא 'כי על ידו ממשיכים גילוי אור יחודו ית' שמו שהוא החיות והשפע לכל העולמות כולם, והוא עבודת המלאכים כי ע"י השיר והדביקות לקב"ה נמשך הגילוי של אור היחוד^י, והוא אשר אמרו (חולין צא:): שאין המלאכים אומרים שירה עד שיאמרו ישראל, 'כי ישראל שורשם מפנימיות העולמות ויכולים יותר להמשיך גילוי יחודו ע"י השירה'.

מרים קבעה את השירה במעשה

והנה בתענית (ט). אמר רבי יוסי בן רבי יהודה, שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, ואלו הן, משה אהרן ומרים. ושלש מתנות נתנו על ידיהן, הבאר והענן והמן. באר בזכות מרים, עמוד הענן בזכות אהרן, המן בזכות משה, ובפשוטו הקבלת המתנות אל הפרנסים היא, כי משה היה פרנס וזן את ישראל, ואהרן הוא כהן גדול שבו חבור ישראל אל הקב"ה, ועניינו בענן יראה, ואילו הבאר לעולם נובעת מלמטה למעלה, כהשתוקקות

^י וראה בסידור הגר"א (אבני אליהו, הלל), שהלויים בגבורה ולכן עבודתם ברננה נותרה לנו בזה בפרשיות במדבר ופנחסן ובאפיקי ים (לגריא"ח, יבמות סב:): כתב שלכן שירתם בהרמת קול, ומצינו בזהר פר' קדושים שהטהרה מצד הגבורה, ובפרדס כתב שטהרת פרה אדומה תוכיח כן, וא"כ שירה הבאה מגבורה ראויה ללוי טהור.
^{טו} וראה בשיעורי דעת למהר"ל בלוך (ח"א עמ' רסב) שענין השירה אינו תלוי ב'דברי שיר', ולפעמים יש שנמצא האדם במצב שירי, אף שלא אומר ודברים.

הנוקבא, והיא מכחה של מרים, וכ"כ מהר"ל (נצח ישראל נד), וראה שם משמואל (חקת תרע"ו) שמשה הוא בבחינת מחשבה, אהרן בדיבור, ומרים במעשה, שנאמר בה 'ותקח מרים הנביאה את התף בידה', והן הן הדברים. והיינו שמרים הוציאה את הדיבור בשירה וקבעתו במעשה.

וראה באדרת אליהו (ישעיה יב ו) שהכהנים עבודתם בחשאי, ואילו הלויים ברננה שהיא באיתגליא, וזה אמנם עניינו של הבאר, שגילתה את הנס שנעשה בחשאי, וכנגדו נאמרה שירה, הפורצת ומוציאה את התחושה הפנימית לחוץ, ואף שגם הדיבור מבטא חיבור אל העליון, הלא הדיבו לפני השי"ת הוא ענין חשאי, וב'ענן יראה', אך השירה אין לה הסתר, אלא שלדרגתה צריך שתהיה ההשתוקקות בדרגת בהירות כעצם השמים לטוהר.

שירה על הבאר ולא על המן

סעד לזה מצינו במדרש (שמו"ר בשלח כה ז) ששאל, למה לא אמרו שירה על המן, כמו שאמרו שירה על הבאר, וכתב ביפה תואר (שם) שהטעם שלא אמרו ישראל שירה על המן, מפני שהמן בא להם בזכות אחרים [דהיינו משה רבנו], וכל הנס הנעשה להם בזכות אחרים אין אומרים עליו שירה, אבל נס קריעת ים סוף שהיה בזכותם האמונה אמרו עליו שירה. וטעם חילוקו הוא כמבואר, שאין השירה בוקעת ופורצת אלא כאשר היא באה מצד פנימיות נפש המשורר, ואינה שייכת בדבר הבא לו בזכות מעלת אדם אחר, אולם טרם התבאר בזה, אם כן למה אמרו שירה על הבאר, והלא כשם שהמן בא בזכות משה, כן הבאר באה בזכות מרים.

אכן, להמבואר, אין השירה על מי הבאר, שניתנו בזכות מרים, ואף לא על נס שנעשה בבאר עצמה, שהרי כל ארבעים שנה לא אמרו עליה שירה, אלא רק בגילוי ניסי ארנון שהבאר נתנה לו פרסום, והיינו משום שהמן וענני הכבוד ירדו מן השמים, כהנהגת דור המדבר בזכות משה ואהרן, אך הבאר היתה תלויה בכל עת בהשתוקקות ישראל, ומתחילה עד סוף הוצרכה לדיבור, וחיבור ישראל בחשאי, ורק בניסי ארנון נעשה בה גילוי שלם של מעשי ה' [כדלהלן], וזה כדרכה וזכותה של מרים, ואז נקבעה כמקום טהרה הראוי לשירת הודיה.

ניסי ארנון לקביעת גבול

והנה רש"י הביא מהמדרש שהנקעים בהר של צד מואב, ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדיים בולטין לחוץ, כיון שבאו ישראל לעבור נודעו ההר של ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה, ונתקרב לצד הר של מואב ונכנסו אותן השדיים לתוך אותן נקעים והרגום, וזהו 'אשר נטה לשבת ער', שההר נטה ממקומו, ונתקרב לצד גבול מואב, ונדבק בו, וזהו 'ונשען לגבול מואב'. והמדרש אומר דרשני, שהרי

אם קירוב הר האמורי להר מואב היה כ'שפחה היוצאת להקביל פני גבירתה', נמצא שהצלת ישראל היתה רק כפועל יוצא הימנו, ולמה נסובה השירה על זעזוע זה?¹⁰

אכן להמבואר, הרי השירה היא בהירות הגילוי, והיא תלויה בתיקון גבול ברור בין הפנים לחוץ, ולפיכך יסודה של השירה עומד על זעזוע גבול ארץ ישראל עד גבול מואב, כי בכך נקבע שבגבול ישראל אין מקום עמידה לאמוריים, ואין ההודיה רק על הצלת ישראל, כי אם על גילוי ההנהגה המעמידה את המקום לישראל, ומיישרת בו כל הר ובקעה, וכל אשר חוצה לה, אין לו קיום, כי אין לו שורש בפנים, ולפיכך הוצרך לבא גילוי זה לישראל ע"י שני המצורעים שהיו חוץ למחנה, כי בפנים אין לו זכר כלל.¹¹

וראה בזהר (ח"ב נו.) 'את הנחלים ארנון, ועם נחלייא דאשתכחו ואתנגידו מההיא אתר עילאה דאקרי ארנון. מאי ארנון, זווגא עילאה דחביבותא, דלא מתפרשאן לעלמין', וביאר האר"י (שעה"פ וליקו"ת וירא) כי 'ארנון גבול מואב' משמעו שע"י זיווג העליון דאו"א הנקרא ארנון, נגבלה גבול המלכות, ונתקנה ע"י הגבורות, ולהמבואר יש בית אחיזה בדברים, כי בגילוי ניסי ארנון בטלו הקלי, ונוצר גבול הקובע בהירות, והיא שלימות הנהגת המלכות, הנדרשת לכניסה לארץ ישראל, וראה מש"כ הלשם (הדע"ה ח"ב דרוש ה ע"ג ס"ח).

שירת הבאר פרסום נס חשאי

והנה על שירה זו אמרו (ברכות נד:) 'וההוד, זו מלחמת נחלי ארנון', והיינו ששירה זו מבטאת את שלימות מידת ההודיה, אולם יש להתבונן במהותה, שהרי הודיה זו היא לכאורה היא על נס ההרים, ולא על הבאר שרק גילתה את הנס. וביותר, שהרי אף ששירה זו נכתבה בספר מלחמות ה', הלא לא היתה שם שום מלחמה, אלא שנמנעה המלחמה ע"י זעזוע ההרים, וכאשר התגלה נס זה נקבע כנס של מלחמה, ולכאורה היה ראוי להעמיד את ההודיה על הצלת ישראל, ולא על המלחמה י"ח.

¹⁰ ואמנם בברכות (נד.) תנא, 'את והב בסופה' שני מצורעים היו מהלכין בסוף מחנה ישראל, וכאשר חלפו ישראל בארנון, באו אמוראי ועשו נקעים לעמוד בהם להרוג את ישראל, ולא ידעו שהארון הולך לפני ישראל, ומשפיל את ההרים לפניהם, כיון שבא הארון נדבקו ההרים זה לזה, ומתו, וירד דמם לנחלי ארנון, ולדרש זה אכן הארון קירב את ההרים לטובת ישראל, ובכלל זה הצלתם.

¹¹ שמעתי ממור"ג הגר"מ שפירא, שבכתבי הגר"מ משקלוב מובא בשם הגר"א, ש'את והב' בגימ' 'מוחמד ישו', לאמור ש'שני מצורעים' אלו, ששניהם מישראל [יש"ו כאמור בשבת קד: ותוס' חגיגה ד:], ומחמד כאמור בכתביו 'דודי ר' יצחק מפאס', והוא אחי אמו, והולכים חוץ למחנה, ועתידים לגלות לישראל כמה גבר עלינו חסדו, ממה שעמדו לכלותנו בכל דור ודור, ועד שיבואו לגלות זממם, לא נדע מאומה, כי אין לרע שורש בפנים כלל.

¹² והנה הרמב"ן פירש שהיו בדורות ההם אנשים חכמים כותבים ספר המלחמות הגדולות, ונושאים בהם משלים ומליצות, והנצחונות הנפלאים בעיניהם מיחסים לה, ונמצא שגילוי כבודו ית' בניסים אלו הגיע אף לכותבי אותם ספרים שהשיגו בראיית ניסי ה' שהוא עושה המלחמות, עד שהגיעו לכתוב מליצות שיש בהם השגה של דבר שלם הראוי להכתב בתורה [אף שבאותם ספרים באה מליצה זו כתוספת נופך אחר כתיבת כל פרטי ניסי המלחמה, כדרך כותבי קורות הימים, ואין בספרים אלו שום קדושה]. אכן, באבן עזרא (שמות יז יד) כתב על האמור במלחמת עמלק 'כתב זאת זכרון בספר', שהיה לישראל 'ספר אחר שנקרא ספר מלחמת ה', ואיננו אתנו כאשר אין לנו ספר הישר. ומדרש עדו, ודברי הימים למלכי ישראל. וספרי שלמה' [כוונתו להא דמגילה ז. ששאר דבריו אי בעי לא כתב, ופירש"י שהם משלות בעלמא, ולא מפי הקב"ה נאמר], ולדעתו ספר מלחמות ה' נכתב ע"י ישראל, ויש לדון אם ספר זה נכתב ברוח הקדש, ועכ"פ לביאורו מובן למה נקראת ההצלה מלחמת ה'.

ונראה שהן הן הדברים, כי עיקר ההודיה היא בכח ההוד, שהוא כאור הבוקע ומגלה את שלימות הפנים אל החוץ, ולפיכך שלימות ההודיה היא ב'מלחמה' זו, שבה מתגלה כי 'מלחמות אני עשיתי' (ע"ז ב:).

גילוי זה הוא רק בכח בהירות של טהרה, והוא עניינו של הבאר, כמו שעולה מביאור הגר"א (הגש"פ, בצאת ישראל) ש'הגבעות כבני צאן' הם נחלי ארנון, ועל כך שאל הכתוב 'מה לך הים כי תנוס וגו' גבעות כבני צאן', ועל הכל השיב, 'מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב ההופכי הצור אגם מים חלמיש מים', הרי שבארנון עמדו להתבונן בכל הניסים שמקריעת ים סוף עד נחלי ארנון, ואז התבהרה שלימות הגילוי כאשר ראו איך הקב"ה הופך חלמיש למעיינו מים^ט, ועדיין רב הנסתר על הנגלה בביאור זה.

השלמת דברי הגר"א חקוקה באדרתו (במדבר כב לו), שם יישב את תמיהת רש"י בלשון הכתוב 'ואת הנחלים ארנון וגו' משם בארה הוא הבאר וגו', שלכאורה משמעו שהבאר ניתן לישראל בארנון, והלא הלך עמהם כל ארבעים שנה. וביאר, שנחל זרד הוא הנקרא 'והב' מלשון 'הב', כי שם התחילה ארץ ישראל שנתנה להם, 'ואת הנחלים ארנון' הוא מעבר ארנון, 'ומשם בארה', כי כל ארבעים שנה נתגלגל עמהם כמין סלעי, ורק שם נקבע ונעשה כמו באר עד שנגזז לאחר מיתת משה רבינו, ועל כך אמרו שירה 'עלי באר ענו לה' דהיינו שנקבע באר.

וביאור הענין הוא, כי בעוד שבכל הארבעים שנה במדבר היה הארון הולך לפניו ומשפיל את ההרים^{כא}, לא היה הנס ניכר, כי הוא נעשה בכח התורה, ובכל העת ההיא היה הבאר מתגלגל עמהם כמין סלע ונותן מימיו, כשם שירד לחם מן השמים, אך בבואם 'את והב בסופה', לקבל את הארץ, ולהחיל את הנהגת השי"ת בטבע הארץ, אזי נקבע בבאר, ועליו ראוי לומר שירה שהתגלה הייחוד במעשה, ולפיכך בעת הזו התגלה בו הנס שנוצר בזעזוע ההר של ארץ ישראל, כי בעצם הטבע הוחל שיצא כחתן לקראת כלה. והוא אשר כתב הגר"א (אד"א דברים ג כד) 'אשר יעשה כמעשך, זה נחלי ארנון, אשר היה נס נגלה מעשה שמים לקרב את ההרים, ולהרוג אותם בין ההרים', וכאמור לעיל, שהשירה היא גילוי הדיבור אל המעשה.

^ט ראה שם ש'הצור אגם מים' היינו מתן תורה, ו'חלמיש למעיינו מים' הוא ארנון, שנאמר שם 'ומשם בארה, אסוף את העם ואתנה להם מים', ויבואר בסמוך.

^כ כאמור בתנחומא (במדבר ב) 'היאך היתה הבאר עשויה, כמין סלע היתה מתגלגלת ובאה עמהן במסעות, כיון שהיו הדגלים חונים, והמשכן עומד, היה הסלע בא ויושב לו בחצר אהל מועד, והנשיאים עומדים על גביו ואומרים עלי באר, והבאר עולה'.

^{כא} ראה לשון הכתוב (במדבר י לג) ורמב"ן שם. ורש"י שם הביא בפרי (בהעלותך כד) שהארון שהיה נוסע לפני המחנה היו בו שברי לוחות, ואילו הארון שהיו בו הלוחות גם במסעות היה באמצע המחנה. ולהאמור בברכות (נד:): שאף נס ההרים בנחלי ארנון היה ע"י הארון, הרי שברי הלוחות הם השורש ל'את והב בסופה', כמו שאמרו (קידושין ל:): שאפילו אב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה ואינם זוים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, וכתב רש"י (שם ד"ה את) 'בספר מלחמות ה', מלחמה שעל ידי ספר, וכח 'מלחמה' זו היא רק ע"י שבירת הלוחות זכו לעמלה של תושבע"פ, וכן מצינו (שמו"ר מו א) שאמר הקב"ה למשה אל תצטער וכו' בלוחות שניות אני נותן לך שיהיה בהן הלכות מדרש ואגדות וכו' כי כפלים לתושיה. אכן האמור כאן הוא לפי המדרש שהנס בארנון היה מצד זעזוע ההר לקראת ישראל, ולא מצד השפלת ההרים ע"י הארון.

עוד זאת, כי בכל ארבעים שנה במדבר, לא התגלו ניסים היוצאים מהנהגה זו של השוואת ההרים והגבעות, ורק בעת שיצא ההר של ארץ ישראל לקראתם, נהרגו בו אויביהם, והתברר שמעת בואם אל הארץ, לא תהיה ההנהגה ליישר דרך לישראל, ללא כל אויב ומשחית, אלא יראו איך מן השמים נלחמים עבורם, ולכן בעת קביעת ה'באר' אזי בקעה ההודיה על ה'מלחמה'.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

האם מותר בכניסה לבתי חולים וכדומה, לבקש מהגוי להדיא שימדוד לו חום ידני כדי להימנע מלעבור דרך המצלמות?

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

האם מותר בכניסה לבתי חולים וכדומה, לבקש מהגוי להדיא שימדוד לו חום ידני כדי להימנע מלעבור דרך המצלמות?

שאלה: הנכנס בשערי בית חולים וכדומה בשבת בתקופה זו, האם יכול לבקש מהגוי שימדוד לו חום במד חום דיגיטלי כדי שלא יצטרך לעבור דרך המצלמות התרמיות?

תשובה: כבר ביארנו במאמרים הקודמים שאין היתר לעבור דרך המצלמות התרמיות [אא"כ לצורך "פיקוח נפש"], וכמו כן אין להניח ליהודי שימדוד לו חום במכשיר דיגיטלי [מצד "לפני עור לא תתן מכשול"] הגם שהוא מומר (וכפי שביארנו כאן בהרחב דבר). אך מותר להניח לגוי שימדוד לו חום, וגם באופן שהדרך היחידה שלא להיכשל לעבור דרך המצלמות זה לבקש מגוי שימדוד לו חום, מותר גם לבקש ממנו להדיא.

*

ה ר ח ב – ד ב ר :

הקדמה

בגליונות הקודמים עסקנו בענין הנוגע עתה שבכניסה לבתי חולים וכדומה בשבת, מוכרחים לעבור בדיקת חום, וכבר ביארנו בגליון הקודם שע"פ משנתם של רבותינו ובראשם מרן הגריש"א זצ"ל אין היתר לעבור דרך מצלמות תרמיות, והנידון רק ע"י מדידה בד חום דיגיטלי.

"לפני עור" ו"מסייע" בבדיקה ע"י ישראל מומר

[א] וכבר ביארנו במאמר הראשון, שאם יש יהודי ר"ל שבודק, אזי זה איסור גמור ואין להיבדק על ידו מחמת "לפני עור לא תתן מכשול" [אא"כ יש חשש של פיקוח נפש בדבר]. ועתה נבוא לדון מצד "מומר".

דהנה במשנ"ב (שמז, ז) מבואר שיש "לפני עור" באופן שלא היה יכול ליטול את החפץ בלא"ה, אבל אם היה יוכל ליקח בלא"ה אין זבה "לפני עור" כי אם "מסייע". ובשעה"צ שם מציין לדברי הש"ך (יו"ד קנא, ו) דס"ל שאין איסור מסייע ביהודי מומר.

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

האם מותר בכניסה לבתי חולים וכדומה, לבקש מהגוי להדיא שימדוד לו חום ידני כדי להימנע מלעבור דרך המצלמות?

וא"כ השומר הזה שר"ל מודד כל הזמן ומחלל שבת, הרי הוא מומר ואולי נדון שזה רק מסייע ולא לפני עור, כי בלא"ה הוא בודק כל הזמן, וגם אילולי הבדיקה שלי הוא היה בודק. ולמשל ידוע דעתו של מרן הגריש"א זצ"ל, שמצד ההלכה אין בעיה לעבור כביש בשבת גם אם זה יגרום למחלל שבת שנוהג במכונית ללחוץ על המעצור, כי בלא"ה הוא מחלל שבת.

והדבר היה נוגע בשעתו אודות הפגנה שארגנו בשבת שלא צריך לחשוש מפני חילול שבת שגורמים למשטרה (פורסם בשעתו בעתון המודיע ג' סיון תשמ"ו), וכפי שציין בקובץ תשובות (א, מד) לדברי המהרי"ל דיסקין (קו"א סי' קמה) "דאפילו משום תקנתא דרבנן לא חיישינן ללפני עור כו".

וביאור הדבר, שאין אדם מחוייב לוותר על זכויותיו בכדי שלא להכשיל את השני, ולכן מאחר שבזכותי לעבור כביש בשבת, איני צריך להתחשב עם נהג מומר שבלא"ה הוא מחלל שבת (וע"ע בדברי המהריל"ד הנ"ל).

ומעתה אולי נדון שמאחר שזכותי ליכנס לבית החולים, ואסור להנהלת בית החולים להעמיד יהודי למדוד חום, ממילא איני צריך להתחשב במה שנכשל כאן יהודי מומר לחלל את השבת.

אך יש לחלק שכן הפעולה נעשית מיוחד בעבורי – ולכן טפי יש לדונו כ"לפני עור" ולא רק כ"מסייע".

גוי שמודד

ג] ובאופן שיש גוי שבודק אזי כתבנו שמותר [וכפי שהורו גם עוד רבנים חשובים שליט"א], ועתה נבוא להרחיב בזה.

הנה להנהלת הבית חולים ודאי שמותר להעמיד גוי שיבדוק חום, והגם שיש כאלו שלא חייבים להיכנס, עכ"ז במקום כה גדול שיש שם חולים שצריכים שמירות יתירה, האחריות ג"כ גדולה, ובודאי שצריכים הם להעמיד גוי שיבדוק חום לכל מי שנכנס, וזה מותר מדין חולה שאין בו סכנה שמותר לעשות לו כל צרכיו ע"י גוי. וזה לא בכדי שיעשה לחייב את הנהלת בית החולים להכניס רק אנשים מסויימים וכדומה.

ובגליון הקודם כתבנו, שישנם בתי חולים שהגם שיש שם מצלמות תרמיות, בכל אופן אדם שיצהיר שאינו עובר בשבת דרך המצלמות, שיסכימו לבדקו באופן ידני ע"י גוי.

והעירו, האם מותר גם לבקש להדיא מהגוי שיבדוק אותו, או שרק יצהיר שאינו מוכן לעבור דרך המצלמה והגוי יבוא מאליו לבדקו.

ובאמת גם אם הגוי יבוא מאליו לבדקו, הרי לא נמלטנו בזה מחשש עבירה, שהרי בשו"ע (רעו, א) כותב ש"גוי שהדליק את הנר בשביל ישראל, אסור לכל, אפי' למי שלא הודלק בשבילו", ויתירה מכך יש דין למחות בגוי שבא לעשות מלאכה בעבורך (כמבואר במשנ"ב שם ס"ק יא). וא"כ מה הועלנו בזה שהגוי בא מאליו למדוד לי חום – ואני לא

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

האם מותר בכניסה לבתי חולים וכדומה, לבקש מהגוי להדיא שימדוד לו חום ידני כדי להימנע מלעבור דרך המצלמות?

עושה שום דבר [וגם לא נחשב "מסייע" כמו שביארנו בגליון 133], סו"ס הרי הוא עושה מלאכה בשבילי.

והגם שכאמור בית החולים העמיד אותו בהיתר, זה מצידם, אבל מה מתיר לי להניח לו לעשות מלאכה עבורי.

אלא שיתכן לדון שזה לא נחשב שהוא מעשה בשבילי, כי אני לא חפץ בזה, והרי זה דומה לגוי שעושה איזה מלאכה בשבילי ואין אני חפץ בזה כלל וכלל, וכל מה שהוא עושה זה מתוקף תפקידו.

אלא שעדיין עלינו לדון שהגם שאין דין למחות בו, אבל הרי מבואר בשו"ע (רעו, א) שאסור ליהנות מהמלאכה שהוא עשה בעבורי, אך כלפי זה י"ל שאין כאן הנאה ממשית שאני נהנה ממנוכב.

דן ובר מן דין יש לציין, שעיקר הנידון שלנו (במד הדיגיטלי) הוא על מלאכה דרבנן, וגם לפי החזו"א שיש בזה לתא של בונה משום סגירת מעגל, מ"מ אין כאן בונה המתקיים, ולכן לצורך מצוה של "בקור חולים" יש להתירו ע"פ המבואר בשו"ע (שז, ה) ש"דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לא"י לעשותו בשבת; והוא שיהיה שם מקצת חולי, או יהיה צריך לדבר צורך הרבה, או מפני מצוה". (וראה בגליון 88 מש"כ בעיקר ההיתר הנ"ל).

לצורך עצמו

ה' וראיתי מי שכתב, שמאחר שהגוי יכול להשתמש במד חום כספית (המותר בשימוש בשבת), א"כ מה שהוא משתמש במד חום דיגטלי זה רק לצורך עצמו – וזה מבואר במשנ"ב (רעו, כז) שבכה"ג מותר.

אך זה אינו: [א] כי כאן אינו עושה כאן לנוחות עצמו, כי זה יגרום עיכוב לנכנסים ובודאי הבית חולים לא יסכים לזה. [ב] מרן הגריש"א אמר לי שגם בהיתר הנ"ל, אם ברור לן בודאות שהגוי ישתמש דוקא בדרך האסור, אין להתיר בזה (וע"ע בארח"ש פכ"ג הע' קיח בשם הגרנ"ק).

ריבוי בשיעורים

ו' אבל אין לדון בזה מצד "ריבוי בשיעורים" שהוא רק גורם לו לעשות עוד מדידה – אם מצד שאין "לפני עור" בריבוי בשיעורים ואם מצד שאין איסור ריבוי בגוי (ראה בהערה כ"ג).

^{כב} וכיוצ"ב מצינו לגבי "מעשה שבת" מש"כ הריטב"א (עירונין מא, ב) בדעת הרבינו יונה: "שלא אסרו במעשה שבת אלא דבר שיש בו מעשה דהיינו שנעשה שום תיקון בגופו (של חפץ) שזה נקרא מעשה, והיינו דנקטינן בכל דוכתא מעשה שבת, וטעמא דמסתבר הוא". וע"ע בריטב"א בשבת (דף קלה) ובביה"ל (שיח, א ד"ה אחת) בשם החיי אדם.

^{כג} עי' ריטב"א ע"ז (ו, ב) שכותב שאין "לפני עור" בריבוי בשיעורים. וע"ע במנח"ח מוסך השבת סי' לט סק"ב בעיקר ריבוי בשיעור עבור ישראל בשבת.

ועוד יש לציין בזה מש"כ האור שמח (פי"ח מהל' שבת ה"א): "מ"מ על ידי עו"ג יש לחלק בין רבוי לכל המלאכה, וכמו דאשכחן לשיטת רבינו נסים בפרק הדר (עירונין סח, א) דשרו לאפושי על ידי אימי' על ידי עו"ג, ולא להחם על

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

האם מותר בכניסה לבתי חולים וכדומה, לבקש מהגוי להדיא שימדוד לו חום ידני כדי להימנע מלעבור דרך המצלמות?

כי מסתבר שעלינו לדון כל מדידה ומדידה לחוד מאחר שכל אחד הוא פעולה בפני עצמו, וכפי שבאמת מבואר בשו"ע (רעו, א) שחוששים שירבה עוד עצים (וע"ש במג"א סק"ג). ויעו"ש בביה"ל (ד"ה ויש) מש"כ לשצורך יש להקל.

מסקנא

ז] ולכן מכח כל הנ"ל, הסקנו להלכה למעשה לענ"ד שמותר להניח לגוי למדוד לו חום, לא מיבעיא במקום שאיני אומר מאומה והוא בא מאליו למדוד לי חום, אלא גם במקום שאני מוכרח לומר לו שימדוד לי חום ידני (כדי לימנע מלעבור דרך המצלמה) מותר, מאחר שסו"ס הדבר כרוך בביקור חולים ויש להתיר בשביל זה.

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

ידי עו"ג, וכהאי גוונא מצינו (שבת ק, ב) דכוחו בכרמלית לא גזרו, ופרש"י בסוף הזורק (שם קא, א ד"ה אבל) אף על גב דברשות דאורייתא כמו מרשות היחיד לרשות הרבים מחייב, כרמלית דרבנן לא גזרו, יעו"ש, הכא נמי אע"ג דבישראל לא שנא לענין דבר תורה בין בישול לרבו, מכל מקום לעו"ג דהוי דברי סופרים לא גזרו ברבו".

אספקלריא לפרשת חוקת תש"פ

עמוד מ

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

יט, ג: ונתתם אותה אל אלעזר הכהן.

בטעמא דקרא כתב לכאורה הוי ליה למימר "ונתת" [לשון יחיד] שהרי פתח ויקחו אליך פרה דהיינו שיביאו את הפרה למשה, וא"כ היא ביד משה והוי ליה למימר ונתת אותה. ואפשר שרמזו למה דאיתא בפ"ג דפרה שפרה וכל מסעדיה יוצאין וכו' וזקני ישראל מקדמין וכו' שהיו עושין אותה בפרסום גדול וברוב עם, ולכן כתיב "ונתתם" שרבים יתעסקו בזה עכ"ל.

ועוד יש לומר דהנה כעין זה מצינו להלן [כה, יז] צרור את המדינים והכיתם אותם, וכתב רבינו בעל הטורים בזה"ל "צרור" את המדינים לשון יחיד, "והכיתם" לשון רבים, צרור כי על ידך היה שאמר לה אביה אל תבעלי אלא לגדול שבהם וזהו משה, "והכיתם" לשון רבים ולא משה כי נתגדל במדין עכ"ל.

והכא נמי יש לפרש על דרך זה ד"ויקחו אליך" אל משה כדפירש"י לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר, אולם ונתתם לשון רבים כלל ישראל ולא משה, לפי שפרה אדומה באה לכפר על עוון העגל [כדפירש"י פסוק כב] ומשה רבינו לא חטא בעגל לכך הם צריכין להתעסק בה.

יט, יא: הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים.

באבני נזר [יו"ד סימן תסו אות כג] הביא את דברי המהר"ל בדרוש אחד שהספיד לגדול אחד, ושם אמר טעם בטומאת מת מאחר שמת נבדל מעולם הזה הנוגע בו נטמא דומיא דספר תורה שגזרו עליו שיטמא ואף שהספר תורה קדוש, אך היא הנותנת שהנוגע בדבר שאינו שייך לו, מגיע אליו בעצמותו טומאה. ויש לבאר הדברים יותר כי בזוהר הקדוש פרשת שלח כתב כי לולא חטא אדם הראשון היה הגוף עולה עם הנשמה לעולם העליון, ומחמת החטא נשאר הגוף בעולם הזה, והנה החטא מקרה ובעצם הגוף ראוי לעלות ג"כ לעולם העליון בשעה שמת על כן שייך לעולם העליון והנוגע בו נטמא. וכן נראה כוונת הילקוט פרשת חוקת בפסוק הנוגע במת בשם ספרי זוטא נוגע במת טמא ואין מת עצמו טמא. ועיין שם באבני נזר אות כ"ה דכל זה בצדיקים דראוי לעלות גופם ג"כ לעולם העליון כמו נשמתם הצרורה בצרור החיים, אבל לא ברשעים אלא הן עצמן טמאין שהחיצוניים מתדבקים במאנא דקדושה עיין שם.

ובספירי אפרים על הספרי זוטא שם הביא מה שכתב בזית רענן דנפק"מ כשיחיו המתים אין צריכין הזאה כדאיתא בנדה ע' בתוס', וכוונתו למה שכתבו התוס' שם דבן השונמית פשיטא ליה דלא בעי הזאה, והוא משום דאין המת עצמו טמא לפיכך אינו טעון הזאה

מחמת שהיה מת, וגם מחמת נוגע בעצמו נמי אינו טעון הזאה דהו"ל כטומאת בית הסתרים.

וכע"ז כתב ר"ח פלטיאל כאן דטעם דפרה אדומה מטמאה את הטהורים מרוב קדושתה עיין שם. ובזה יוסבר מה שכתבו תוס' [נדה ט, א ד"ה נוגע ונושא טמא] וז"ל היינו בחינם, אבל כדי להזות על הטמא לא עב"ל. ולכאורה מאי שנא. אולם להנ"ל י"ל דבחינם כיון דאין צורך לעשות כן טפי שייך הטעם דמרוב קדושת הפרה יטמא, אולם בטומאת מת מטמא גם לצורך, והכל כפי גזירתו יתברך.

כ, י: ויקהילו משה ואהרן את הקהל על פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים.

צ"ב דפתח הכתוב ויקהילו משה ואהרן שנים, ואח"כ נא' ויאמר להם לשון יחיד ולא נא' "ויאמרו" לשון רבים, וסיים המן הסלע הזה נוציא לכם מים, ממש"כ "נוציא" ולא אמר "אוציא" משמע רבים, וצ"ע. [ועוד לכאורה עיקר החטא היה ע"י משה, ואהרן נטפל אליו, א"כ למה אהרן מת קודם]. ובפירוש משיבת נפש כתב והנה אף כי אהרן לא דיבר בדבר זה גם לא הכה בסלע ולקה, **אכן בהשתתף עם משה ושתק בעשייתו ובדיבורו של משה ולא הוציא את עצמו לומר אין רצוני, הרי שתיקתו הודאתו וכאילו הוא בעצמו עשה.** ומזה דנתי בחבורה שנכנסו בביאה אחת ודיבר אחד בשביל כולם וחירף את זה או הזיק את אילו כולם נידונים כאחד.

ובאברבנאל כתב שלא מתו משה ואהרן בעבור מה שחטאו במי מריבה ממה שהיכה ולא דיבר, אלא מפני סיבות אחרות עצומות הכרחיות שהיו להם, **רוצה לומר אהרן על העגל ומשה בעבור עניני המרגלים,** ומפני כבודם לא נזכרו עונשיהם באותם הסיפורים וניתלו בענין מי מריבה.

ובבית אלקים [שער התפילה פרק יח] כתב מה שנגזר על משה ועל אהרן שלא יכנסו לארץ בשביל חטא מי מריבה היה, להיות הבאר עולה בזכות מרים ועכשיו שמתה נסתלק ובאו ישראל להתרעם על משה ועל אהרן כמו שכתוב (במדבר כ') ויקהלו על משה ועל אהרן, **כלומר כיון שבאר זה בזכות אחותכם היה, עליכם מוטל הדבר להחזירו, ולכך חזר בזכות שניהם,** אבל מצד שנראה להם היות הבאר בא בזכותם כמו שהיה בא בזכות מרים, נראה להם הדבר מסור בידם, וכאילו היה מחויב הסלע להוציא מימיו בזכותם, כיון שהיה עולה בזכות מרים אחותם והם היו יורשיה, ולכך היכה משה את הסלע במטהו פעמיים, כאילו היה קנוי ומשועבד להם הסלע להוציא מים בזכותם, ובזה היה חילול כבוד לשכינה כי לא היה דבר נראה לעם כי מאת ה' היתה להם וכו'.

כ, כג: ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בהר ההר על גבול ארץ אדום לאמר.

פירש"י מגיד מפני שנתחברו כאן להתקרב לעשיו הרשע נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הזה, וכן הנביא אמר ליהושפט בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך.

צ"ב איזה התחברות היתה, הא לא ניתן להם רשות להכנס לארץ אדום. שוב ראיתי בתנחומא [אות י"ד] שממנו מקור דברי רש"י שכתב שהתחברות היא במה שרצו "לעבור

בארצו, וע"ש בעץ יוסף שהדיוק בקרא מדכתיב על גבול שהוא מיותר וגם לשון לאמר מיותר אלא ר"ל דלפי שהיו בגבול ונתחברו לאדום לפיכך היה הדיבור.

וצ"ב היאך התחברו הא סוף סוף לא היו בארצו. וי"ל כמ"ש בפירוש באר השדה על רש"י די"ל דכיון שלא נתן מלך אדום לישראל עבור בגבולו היה להם להתרחק מגבולו והם היו הולכים קרוב לארצם להנות מהם אוכל ושאר דברים והיו נושאים ונותנים עמהם כאנשים אחים, ועל זה נענשו שחסרו את הצדיק והוא מידה כנגד מידה שהם היו יוצאין מתחת ענני כבוד שהוא בזכות אהרן כדי להתחבר עם אדום ולשאת ולתת עמו דאי אפשר לזרע עשיו לבוא אצל ישראל תחת העננים אלא ישראל היו יוצאים ונתחברו עמהם, ולזה חסרו את הצדיק ונסתלקו העננים. ועיין עוד בתורת משה לחת"ס בשם ההפלאה, על שאמרו "מימך נשתה" שהחשיבו את מים שלהן עיי"ש.

כ, כה: קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אותם הר ההר.

איתא במד"ר [פיי"ט אות טז] מהו הר ההר, הר על גבי הר כתפוח קטן על גבי תפוח גדול, אע"פ שהענן הולך לפניהם משפיל את הגבוה ומגביה את השפל הניח הקב"ה את ההר הזה דוגמא, שידעו ניסים שעשה הקב"ה להם שלא הניח הר במדבר שלא יהו מתיגעין ועולין ויורדין, ועוד אע"פ שהיה הענן כל המדבר מישור היה מניח מקום גבוה למשכן שהוא חונה שם והניח ג' הרים הר סיני לשכינה והר נבו לקבורת משה והור ההר לקבורת אהרן עכ"ל.

ראיתי בקובץ "עיון הפרשה" שהעירו לאיזה צורך נשאר הר נבו לקבורת משה והור ההר לקבורת אהרן וכי צריכין הצדיקים ליקבר בהר דוקא והרי לא מצינו שהאבות ואמהות נקברו בהר וצ"ע.

ולכאורה י"ל דכמו שאומר המדרש דנשאר הר סיני לשכינה, והענין בזה י"ל דאיתא בשבת [יא, א] כל עיר שגגותיה גבוהין מביהכ"נ לסוף חרבה שנאמר לרומם את בית אלוקינו וגו', כמו כן במדבר המשכן היה צריך להיות במקום גבוה ולכך נשאר הר סיני לשכינה, ויתבאר עפ"י דאיתא בילקוט וירא רמו ק' וז"ל וירא את המקום מרחוק, מתחילה היה המקום עמוק אמר הקב"ה אין דרך המלך לשכון בעמק אלא במקום גבוה, מעולה ויפה לכך נקרא הר המוריה שמיראתו נעשה הר עכ"ל. ומזה הטעם היו צריכים משה ואהרן להקבר בהר דוקא כיון דמקום מנוחת הצדיקים השכינה שורה שם ולפיכך התפילה שם מקובלת יותר, וגם האבות ואמהות נקברו בהר כמ"ש ביהושע י"ד, יב, יג ועתה תנה לי את ההר הזה וגו' ויתן את חברון לכלב.

כ, כה-כו: קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אותם הר ההר: והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם.

לכאורה קשה כיון דאחר שמת אהרן בלא"ה היה אלעזר כהן גדול משוח תחת אביו, אמאי איצטריך לעשות זה בחיי אהרן דוקא קודם שמת.

וי"ל דאיתא בתענית [ה, ב] שהקב"ה רצה להמית את שאול מיד לאחר שנלחם בעמלק, ואמר שמואל שאינו רוצה שיתבטלו מעשי ידיו בחייו, ואמר מה משה ואהרן לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם אף אני לא יתבטלו מעשי ידי בחיי ע"ש.

והקשה שם הבן יהוידע א"כ איך אהרן שנמשח לכה"ג ע"י משה רבינו נפטר בחייו, ותירץ דכיון שאלעזר בנו של אהרן נטל את כתר הכהונה אין זה נחשב לביטול מעשי ידיו, משא"כ גבי שאול שרצה הקב"ה להעביר כתר מלכותו לאיש אחר נחשב זה לביטול מעשי ידיו עכ"ל.

וקשה דכיון דקיי"ל כריתות [ה, ב] דאפילו כה"ג בן כה"ג טעון משיחה, א"כ אין זה דבר דממילא דברגע מיתת אהרן מיד יתמנה אלעזר לכה"ג, אלא צריך למשוח את אלעזר מחדש לכה"ג, ואף אי נימא דמה דנמשח ביום ח' למלואים הועיל לו שאין צריך משיחה שנית מ"מ ודאי בעינן שילבש ח' בגדי כה"ג כדי שיתמנה להיות כה"ג. ואכתי ביני לביני יכול לטעון משה שאינו רוצה שיתבטלו מעשי ידיו בחייו. ולפ"ז י"ל דלפיכך עשה הקב"ה שמשה ילביש את אלעזר ח' בגדי כה"ג ומינהו לכה"ג בחיי אהרן [עיינן מהרש"א בתענית שם] קודם שמת, וכיון שהוא אינו אדם אחר אלא ברא כרעא דאבוה לא היה אפילו רגע אחד שבטלו מעשי ידיו של משה רבינו בחייו.

כ, כח: ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אותם את אלעזר בנו.

בזוהר חדש [חוקת דף קפג] איתא דלכן משה הפשיט את בגדי אהרן מעליו ולא הפשיטן אהרן בעצמו, לפי שכמו שמשה הלבישן לאהרן כד סליק לכהנא הה"ד וילבש משה את אהרן את בגדיו וכתוב [ויקרא ח, ז] וילבש אותו את המעיל, השתא משה אעדי [הסיר] מיניה מה דיהיב ליה עכ"ל.

אמנם מה טעם ציוה הקב"ה למשה שילבישם לאהרן כהן גדול ולא לבשן בעצמו צ"ע. שוב ראיתי דבתמיד [לב, ב] תנן מסרום לחזנים היו מפשיטין אותן את בגדיהם ולא היו מניחין עליהם אלא מכנסים בלבד, ומשמע שם שהיה ממונה לזה להפשיטן בגדי חול ואח"כ להלבישן בגדי קודש כפירוש הרא"ש שם, וכתב בספר יאיר נתיבות [להגר"י גולדשטוף שליט"א עמ"ס תמיד עמ' תכ] דמינו לזה שמש מיוחד אפשר משום שכך הוא דרך גדולה וכבוד מלכות שאחרים ילבישוהו, ראה זבחים יט, א ובריבב"ן [שקלים ה, א] כתב פינחס המלביש שהיה מלביש בגדי כהונה לכהן גדול.

התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות וש"ס, דומ"צ באשדוד

האם שירת הבאר – נחשבת כשירה

נשאלה שאלה בבית המדרש מדוע שירת הבאר לא נכתבה בתורה כדרך שאר השירות, אריח על גבי לבינה, אלא נכתבה כדרך כל התורה.

ומצאתי בספר היקר **עלי תמר** על הירושלמי (כרך מועד ג' עמ' קל"ד למסכת מגילה פ"ג ה"ז), שכותב ששירה זו נשתנתה משאר השירות, כפי המבואר במדרש תנחומא (כא, ומובא ברש"י) אז ישיר ישראל, מפני מה לא נזכר משה שם, מפני שנענש על המים, ואין אדם מקלס לספקלטור. שלו ולמה שמו של הקדוש ברוך הוא לא נזכר בה, משל למה הדבר דומה, לשלטון שעשה סעודה למלך, אמר המלך פלוני אוהבי יש שם, א"ל לאו, אמר המלך אף אני איני הולך לשם, אף כאן אמר הקב"ה, הואיל ומשה אינו נזכר, אף אני איני נזכר שם.

ולכן לפי המסורה שירת הבאר לא נכתבת אריח על גבי לבינה, או אריח על גבי אריח, כשירת הים ושירת האזינו ושירת דבורה. אלא נכתבת ככל הספר, שאינה שירה של הלל על הנס, אלא תוכחה לישראל בצורת שירה.

ובספר **חבצלת השרון** פרשת בשלח מבאר שמה שנמסר במסורה ליכתב בצורת שירה, הכונה שאינה בתורת 'תורה' בלבד, אלא שנכתבה בצורת שירה, שתיאמר לדורות בצורת שירה. משא"כ בשירת הבאר שלא ניתנה ליכתב בצורת שירה, אלא בתורת תורה בלבד, שהתורה מספרת שבני ישראל שרו באותה העת שירה, אבל לא בתורת שירה לדורות.

שאלות לחידודי בכל הש"ס מפסוקי הפרשה - פרשת חוקת

ש. מתי היו אומרים את שירת הבאר?

ת. עי' ר"ה לא, א במנחתא דשבתא מה היו אומרים (מה שרו הלויים על הדוכן), אמר רבי יוחנן אז ישיר ומי כמוך ואז ישיר (רש"י, ואז ישיר - ישראל, דעלי באר (במדבר כא).

ש. יש ציווי בפ' כי תצא (דברים כג, יד) 'ויתד תהיה לך על אזנך וגו' וכסית את צאתך, באיזה תקופה נצטוו ציווי זה?

ת. בגמ' יומא עה, ב איתא תנו רבנן לחם אבירים אכל איש וכו', אלא מה אני מקיים אבירים לחם שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אברים, אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אזנך (ויצאת שמה חוץ) דברים שתגרי אומות העולם מוכרין אותן להם, רבי אלעזר בן פרטא אומר אף דברים שתגרי אומות העולם מוכרין להן מן מפניגן, אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אזנך לאחר שסרחו (רש"י - שנתלוננו על כך שאמרו בלחם

הקלוקל (במדבר כא), אמר הקדוש ברוך הוא אני אמרתי יהיו כמלאכי השרת עכשיו אני מטריח אותם שלש פרסאות וכו' ותנא כשנפנין אין נפנין לא לפניהן ולא לצדדיהן אלא לאחוריהן.

ש. האם מותר לכסות דם באפר, ומנא לן?

ת. מסכת חולין דף פח, ב תנו רבנן: אין מכסין אלא בעפר - דברי בית שמאי, ובית הלל אומרים: **מצינו אפר שקרוי עפר, שנאמר ולקחו לטמא מעפר שריפת [וגו']**.

ש. היכן מצינו שהתורה מתקיימת על ידי ענוה ושפלות?

ת. מסכת עירובין דף נד, א (וכן בנדרים נה, א) אמר רב מתנה: מאי דכתיב וממדבר מתנה - אם משים אדם עצמו כמדבר זה, שהכל דשין בו - תלמודו מתקיים בידו. ואם לאו - אין תלמודו מתקיים בידו.

מהיכן למדנו שהתורה חסה על ממונם של ישראל?

ת. במסכת מנחות דף עו עמוד ב

אמר רבי אלעזר: התורה חסה על ממונן של ישראל. היכא רמיזא? דכתיב: והשקית את העדה ואת בעירם.

ש. במסכת זבחים (ס:) למדנו שמצורעים היו משתלחין חוץ למחנה אף במסעות. הבא ראיה לזה מפ' השבוע.

ת. במסכת ברכות תחילת פרק הרואה דף נד עמוד א דכתיב: על כן יאמר בספר מלחמת ה' את והב בסופה וגו'; תנא: את והב בסופה - שני מצורעים היו דהוו מהלכין בסוף מחנה ישראל, כי הוו קא חלפי ישראל אתו אמוראי עבדי להון נקירותא וטשו בהון, אמרי: כי חלפי ישראל הכא נקטלינון, ולא הוו ידעי דארון הוה מסגי קמייהו דישראל והוה ממין להו טורי מקמייהו; כיון דאתא ארון, אדבקו טורי בהדי הדדי וקטלינון, ונחת דמייהו לנחלי ארנון. כי אתו את והב, חזו דמא דקא נפיק מביני טורי, אתו ואמרי להו לישראל ואמרו שירה, היינו דכתיב: ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב.

ש. מהיכן למדו שקטן נטמא בטומאת מת?

ת. ערכין ג, א הכל מטמאין בטמא מת לאתויי מאי? לאתויי קטן, סלקא דעתך אמינא: איש אשר יטמא ולא יתחטא, איש אין, קטן לא, קמ"ל: **ועל הנפשות אשר היו שם.**

ש. מהיכן למדו שגוי אינו מקבל טומאה?

ת. מסכת נזיר סא, ב יצא עובד כוכבים שאין לו טומאה. מנלן דלית להו טומאה? דאמר קרא: ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, במי שיש לו קהל, יצא זה שאין לו קהל. ממאי? דלמא כרת הוא דלא מיחייב, אבל איטמויי מיטמו! אמר קרא: והזה הטהור על הטמא, כל שיש לו טהרה יש לו טומאה, וכל שאין לו טהרה אין לו

טומאה. ואימא: טהרה הוא דלא הויא ליה, טומאה הויא ליה! אמר קרא: ואיש אשר יטמא ולא יתחטא.

ש. מהיכן נלמד הדין שהמחזיק בנכסי הגר, יקח בזה ס"ת, כדי שיתקיימו בידו הנכסים?
ת. מסכת עירובין דף סד עמוד ב ואמר רב חנין ואיתימא רבי חנינא: מאי קראה: דכתיב וידר ישראל נדר וגו'.

ש. מהיכן למדנו שמיתת צדיקים מכפרת?

ת. מועד קטן כח, א אמר רבי אמי: למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה - לומר לך: מה פרה אדומה מכפרת - אף מיתתן של צדיקים מכפרת. אמר רבי אלעזר: למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה? - מה בגדי כהונה מכפרין - אף מיתתן של צדיקים מכפרת.

ש. מהיכן למדו שכל שאין לו טהרה במקוה אינו נעשה אב הטומאה?

ת. מסכת עירובין קד, ב יצא כלי חרס שאינו נעשה אב הטומאה. ומפרש רש"י, כלי חרס אינו נעשה אב הטומאה כלל, דלמדרס לא חזי - משום דנשבר, ותניא בהדיא בפרק ר' עקיבא במסכת שבת (פד, א): מדרס כלי חרס טהור, ועל ידי מגע נמי לא הוי אב הטומאה, דכתיב לעיל מההוא קרא וחטאו ביום השלישי וגו' וכל אשר יגע בו הטמא וגו' כל היכא דקרינן ביה וחטאו, דיש לו טהרה בטבילה - קרינן ביה והנפש הנוגעת תטמא, וכל היכא דלא קרינן ביה וחטאו - לא קרינן ביה והנפש הנוגעת.

ש. מי כיתת את נחש הנחושת שעשה משה רבינו? ולמה? ומדוע דוקא הוא?

ת. מסכת חולין ו, ב ז, א כתוב אצל חוקיה המלך, וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחושתן, אפשר בא אסא ולא ביערו, בא יהושפט ולא ביערו? והלא כל עבודה זרה שבעולם אסא ויהושפט ביערום! אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו,

ש. איזה הלכה בדיני ביעור ע"ז נלמד מנחש הנחושת.

ת. ב מסכת עבודה זרה דף מג עמוד ב ודף מד עמוד א רבי יוסי אומר: שוחק וזורה לרוח או מטיל לים. אמרו לו: אף הוא נעשה זבל, שנאמר: לא ידבק בידך מאומה מן החרם...
אמר להן רבי יוסי, והלא כבר נאמר: וכתת נחש נחשת אשר עשה משה! אמרו לו: משם ראייה? הרי הוא אומר: ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף, לך - משלך, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, והתם בדין הוא דכתותי לא הוה צריך אלא כיון דחזא דקא טעו ישראל בתריה, עמד וכיתתו.

ש. האם מת גוי מטמא?

ת. תלמוד בבלי מסכת יבמות ס עמוד ב סא עמוד א, תניא, וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר: קברי עובדי כוכבים אינן מטמאין באהל, שנא': ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, אתם קרויין אדם, ואין העובדי כוכבים קרויין אדם. מיתיבי: ונפש אדם ששה עשר אלף!

משום בהמה. אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו (ובהמה רבה)! משום בהמה. כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו! דלמא איקטיל חד מישראל. ורבנן? לא נפקד ממנו איש. ור' שמעון בן יוחי? לא נפקד ממנו איש לעבירה. רבינא אמר: נהי דמעטינהו קרא מאטמויי באהל, דכתיב: אדם כי ימות באהל, ממגע ומשא מי מעטינהו קרא?

ש. יש דיון בפוסקים האם קברי צדיקים מטמאים, או שאין בהם טומאה ומותר לכהנים להשתטח על קברי צדיקים?

האם תוכלו להביא מקורות מהש"ס לדעת המתירים, ולדעת האוסרים?

ת. המקור למתירים בכתובות קג, ב אותו היום שמת רבי בטלה קדושה!

וכתבו התוספות... והרב רבי חיים כהן היה אומר אילמלי הייתי כשנפטר ר"ת הייתי מטמא לו דהאי בטלה קדושה דקאמר הכא היינו קדושת כהונה, וכן מוכח מדקאמר אותו היום משמע אותו היום דוקא ותו לא, ובהדיא אמר בירושלמי דמס' ברכות בפ' מי שמתו דכשמת רבי אמרו אין כהונה היום ואין נראה לרבי דכמדומה לרבי דהתם מיירי בטומאת בית הפרס דרבנן אבל טומאה דאורייתא לא.

התוס' בב"מ קיד, ב כתבו וכן מצינו כשהיה קובר את רע"ע היה דוחה שאמר ליה וכי אינך כהן, אמר ליה צדיקים אין מטמאין, ודחה אותו כן משום כבודו דר"ע ועיקר טעמו היה לפי שהיה מת מצוה לפי שהיו יראים לקברו שהיה מהרוגי מלכות.

המקורות לאיסור:

מסכת סוכה כה, א ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וכו' אותם אנשים מי היו? נושאי ארונו של יוסף היו, דברי רבי יוסי הגלילי.

מסכת בבא מציעא דף פה עמוד ב ריש לקיש הוה מציין מערתא דרבנן, מבאר רש"י מציין מערתא דרבנן - שלא יכשלו כהנים לעבור עליהן ולהאהיל, שלא תארע תקלה על ידי צדיקים.

מסכת בבא בתרא דף נח עמוד א ר' בנאה הוה קא מציין מערתא, כי מטא למערתא דאברהם, מבאר הרשב"ם רבי בנאה - אדם גדול וחשוב היה לפיכך ניתן לו רשות ליכנס בקברי צדיקים אבל אחר לא, כדאמרי' (חולין דף ז:): גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן, והיה נכנס במערות ומודד מדת ארכן מבפנים ואח"כ מודד מבחוץ כנגדן ועשה שם ציון סיד כדי להכיר מקום הטומאה ולא יביאו טהרות דרך כאן שלא יאהיל על הקבר.

סנהדרין לט, א אמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו: אלהיכם כהן הוא, דכתיב ויקחו לי תרומה, כי קבריה למשה - במאי טביל?

ש. מהיכן למדו שאין טומאת מדרס בכלי חרס?

ת. מסכת שבת דף פד מדרס כלי חרס מנלן דטהור? אמר חזקיה: דאמר קרא ואיש אשר יגע במשכבו, מקיש משכבו לו; מה הוא - אית ליה טהרה במקוה, אף משכבו נמי - אית

ליה טהרה במקוה. דבי רבי ישמעאל תנא: כמשכב נדתה יהיה לה, מקיש משכבה לה; מה היא - אית לה טהרה במקוה, אף משכבה נמי - אית לה טהרה במקוה, לאפוקי כלי חרס דלית ליה טהרה במקוה. רבא אמר: מדרס כלי חרס טהור מהכא - וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו הא יש צמיד פתיל עליו - טהור הוא, מי לא עסקינן דיחדינהו לאשתו נדה, וקאמר רחמנא - טהור.

ש. מהיכן למדו שפרשת פרה אדומה נאמרה רק אחר שהוקם המשכן?

ת. מסכת גיטין דף ס' סוף ע"א שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן וכו', ופרשת פרה אדומה, ומבאר רש"י - לפי שביום המחרת נשרפה הפרה להיות נטהרין לפסחיהן וקודם לכן לא יכלו לעשותה דבעינן והזה אל נכח פני אהל מועד (במדבר יט) והכי אמרינן במסכת מגילה ירושלמי באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה הפרה.

ש. מהיכן למדנו שכלי חרס המוקף צמיד פתיל, מציל עד שיפחת רובו?

ת. כ' רש"י שבת צה, ב עד שיפחת רובו - דכל כלי פתוח כתיב (במדבר, יט, טו) - דרך פתח נכנסת לו טומאה, ולא דרך נקביו.

ש. האם גוי קונה ישראל בחזקה, מתי, ומנ"ל?

ת. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לח עמוד א עובד כוכבים ישראל קונה... עובד כוכבים ישראל מנלן? דכתיב: וישב ממנו שבי. התוספות בבא מציעא (מח ב) כתבו: אף על גב דבפ' השולח (גיטין ד' לח. ושם) אמרי' דנכרי קונה ישראל בחזקה היינו דוקא בחזקה של כיבוש במלחמה דאפיק ליה מוישב ממנו שבי.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

הזמן הראוי להתפלל לאנשים השוהים בבידוד

כידוע עקב המצב יש אנשים רבים שאינם יכולים להתפלל בציבור, ויש לדון מתי ראוי להם לקבוע את זמן התפילה שלהם, ואכתוב בס"ד מה שהעלתי מצודתי בזה, אך הנני מוסר מודעה רבה שלא הגעתי להוראה וכל הדברים דלהלן הם רק לפלפולא בעלמא ולא להלכה למעשה כלל!

איתא בברכות ז' ע"ב וח' ע"א: "אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי, אמר ליה לא יכילנא, אמר ליה לכנפי למר עשרה וליצלי, אמר ליה טריחא לי מלתא, ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא בעידנא דמצלי צבורא ליתי ולודעיה למר, אמר ליה מאי כולי האי, אמר ליה דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין, רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא כה אמר ה' בעת רצון עניתך, רבי אחא ברבי חנינא אמר מהכא הן אל כביר ולא ימאס, וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי".

וע"פ דברי הגמרא הללו פסק השו"ע סי' צ' ס"ט: "ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לב"ה, יכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים", והוסיף הרמ"א: "והוא הדין בני אדם הדרים בישובים ואין להם מנין, מ"מ יתפללו שחרית וערבית בזמן שהציבור מתפללים, סמ"ג", וכתב המשנ"ב ס"ק ל"ב: "בזמן שהצבור. פי' בשעת שקהלות ישראל מתפללים".

ובקהלות יעקב עבודה זרה סי' א' כתב שנראה שהענין להתפלל בזמן שהציבור מתפללים הוא רק בזמן שהציבור שבעירו מתפללים, דאם גם זמן שצבור של אחרת מהני א"כ הרי בכל שעות היום מסתמא יש איזה ציבור בעולם שמתפללים, שהרי היום משתנה ממקום למקום, ואח"כ כתב שהעירו לו ע"ז מדברי הרמ"א הנ"ל בשם הסמ"ג דמבואר מדבריו דמהני גם בזמן שהציבור מתפללים בערים אחרות, וכמ"ש המשנ"ב הנ"ל, וכתב הקה"י דאפשר דכפרים שאני שאין להם ציבור משלהם כלל, אך מי שיש בעירו ציבור שמתפללים צריך לכוין להתפלל דוקא בשעה שהציבור שבעירו מתפללים.

ולפי דבריו נמצא שמי שאנוס להתפלל ביחידות בעיר שיש בה מניינים, צריך לכוין את תפילתו שתהיה יחד עם אחד המניינים שבעירו, (ואמנם בערים שיש 'שטיבלאך' פעילים ממילא בכל זמן התפילה חזקה שיש ציבור שמתפללים, אך בתקופה זו שכל השטיבלאך סגורים צריך לדעת מתי יש בעירו ציבור שמתפללים), אך מי שנמצא במקום שאין בו מנין (כגון בדרך או בישוב חילוני או ערבי, או במקום שיש בו רק מנין אחד שכבר התפללו) יוכל לסמוך על זמן תפילת הציבור בערים אחרות^כ.

^כ ובאמת לא זכיתי להבין את דברי הקה"י, כי לפי דבריו עדיין קשה על הסמ"ג למה הוצרך לומר שבני הכפרים יתפללו בשעה שקהילות ישראל מתפללים, הא בכל שעות היום מסתמא יש בעולם איזה ציבור שמתפלל, ואמנם

אמנם נראה מדברי הקה"י שראה רק את מש"כ הרמ"א בשם הסמ"ג, אך לא ראה את דברי הסמ"ג בפנים, כי הסמ"ג מ"ע י"ט הביא את דברי הגמרא הנ"ל שצריך להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, וכתב על זה "למדנו משם שבשעת הדחק או בני הישובים שיתפללו בבתייהם שחרית וערבית בשעה שקהילות ישראל מתפללין", הרי להדיא שדבריו נאמרו לא רק על בני הכפרים שאין להם מנין, אלא גם לדורים בערים, שבשעת הדחק שאינם יכולים ללכת לביהכ"נ יתפללו בשעה שקהילות ישראל מתפללין, ומשמע להדיא דא"צ להתפלל דוקא בזמן שהציבור שבעירו מתפללים, אלא אפשר גם בזמן שמתפללים הציבור בעיר אחרת.

ולפי זה הדרא לדוכתא קושיית הקה"י שבכל שעות היום מסתמא יש בעולם איזה ציבור שמתפללים.

ולכאורה היה אפשר לדון לומר שבאמת כל הדין הזה היה שייך רק בזמן הגמרא שעדיין לא נתפשט הישוב היהודי לכל קצוות הארץ, ולכן אז לא היה שום ודאות שבכל שעה יש ציבור שמתפללים, אך בימינו שבכל קצוות הכדור יש קהילות יהודיות גדולות, בא"י ובאירופה ובאמריקה ובאוסטרליה, ומעט גם בצפון אפריקה, ואפילו במזרח הרחוק יש מעט יהודים, אפשר שבאמת בכל שעה ברור שיש בעולם איזה ציבור שמתפלל, וא"כ כיום א"צ כלל לכיין את תפילתו שתהיה עם הציבור, כי בלאו הכי ודאי תהיה תפילתו יחד עם איזה ציבור.

אך לפי זה יהיה נפק"מ בארצות הנמצאות מגבול מערב אירופה ובגבול מערב אמריקה, וכן באוסטרליה, ששם מי שיתפלל בשעה מאוחרת יתכן שבאמת אין בכל העולם ציבור המתפלל באותו זמן, כי בארצו כל המניינים כבר התפללו, ובארצות שבמערב לו עדיין לא הגיע זמן התפילה, כי אוקיינוס גדול מפסיק ביניהם, נמצא שבארצות הללו מי שאנוס להתפלל ביחידות יהיה צריך לחשב היטב באיזה שעות יש בעולם ציבור שמתפלל את אותה תפילה, (אם מתפללים באותה שעה תפילה אחרת לא מהני, כמ"ש המשנ"ב סי' צ' סק"ל).

אמנם אפשר עוד לומר, דהנה היעב"ץ במור וקציעה סי' א' הקשה איך יתכן שחצות הלילה הוא עת רצון בכל העולם הא בכל מקום החצות בזמן אחר, ומחמת קושיא זו רצה לחדש שבאמת ענין תיקון חצות הוא רק בארץ ישראל, אך כל האחרונים דחו את דבריו, ובשו"ע הרב או"ח מהד"ת סי' א' סעיף ח' תירץ ש"עת רצון שלמעלה ויחודים עליונים שבקריאת שמע ותפילה וקדושת שבת ויום טוב הוא למעלה מגדר המקום והזמן רק

בזמן הסמ"ג עדיין לא היה ישוב יהודי בחצי התחתון של כדור הארץ, אך הרי גם בזמן הגמרא לא היה שם ישוב יהודי, ואעפ"כ הקשה הקה"י מה שהקשה, וא"כ לפי דרכו עדיין יהיה קשה כן על הסמ"ג, ואפשר, דבזמן הגמרא לא היה שייך לומר שבכל רגע יש ציבור בעולם שמתפללים, כי אז לא היו כ"כ הרבה קהילות יהודיות בכל מקום בעולם, אמנם גם אז היו מעט קהילות בין ואיטליה וצפון אפריקה ועוד, אך לא במידה כזו שבכל רגע היתה תפילת ציבור באיזה מקום, וכל קושיית הקה"י היא רק על דברי הפוסקים שהעתיקו דין זה, ובזמנם כבר פשטו קהילות ישראל בכל ארצות העולם, אמנם זה אינו, כי בזמנם היו הרבה קהילות במערב אירופה, ושם לא היה במערב להם הרבה קהילות, כי מערבית לאירופה יש את חצי הכדור התחתון שבו יש את יבשות אמריקה ואוסטרליה שבמשך רוב ההיסטוריה היו ריקות מיהודים, וצ"ע דבריו.

שמאיר למטה לכל מקום ומקום בזמנו הראוי לו, ולפי דבריו לכאורה הוא הדין כאן, שתפילת הציבור משפיעה שאותה שעה תהיה בשמים עת רצון, וממילא יאיר הרצון למטה לכל מקום בזמנו הראוי לו, כגון, אם הצבור מתפללים בשעה ראשונה של היום, נפעל עי"ז שאותם שעה בשמים הם עת רצון, וממילא בכל מקום בעולם כשיגיע הזמן של שעה ראשונה של היום לפי אותו מקום יהיה שם עת רצון.

ולפי זה מעיקרא לא קשיא קו' הקה"י, דאף אם אכן בכל שעה ביום יש איזה ציבור שמתפללים, מ"מ אין זה מועיל כלל למקום שבו השעה היא שעה אחרת, כי הציבור פועל רק על אותה שעה שהתפללו בה, שבכל מקום בעולם כשתגיע אותה שעה יהיה עת רצון, וממילא אם בכל העולם יתפללו הציבור שחרית כותיקין, אזי מי שיתפלל בשעה שניה או שלישית ביום לא התפלל בעת רצון, ומה שהיה באותה שעה ציבור שהתפלל בארץ אחרת לא הועיל לו כלום, כי לאותו ציבור היה זה השעה הראשונה ביום, וכאן היא שעה שניה.

ולפי זה לכאורה בזמנינו יהיה קולא גדולה בענין זה, כי בימינו יש הרבה מניינים במשך כל זמן התפילה, וממילא בכל שעה משעות היום שיתפלל, ודאי שיש כמה וכמה מניינים בעולם המתפללים באותה שעה משעות היום, ולפי זה בימינו המתפלל ביחידות א"צ כלל לדקדק שתפילתו תהיה בשעה שהציבור מתפללין, כי בכל זמן שיתפלל ודאי יהיה זה שעה שהציבור מתפללים.

ועוד יש להעיר על פי זה, דהנה לפעמים מארגנים 'שעת תפילה עולמית', שבכל העולם יתפללו באותה שעה, ולשם זה קובעים לכל ארץ שעה אחרת, כגון שבארץ זו יתפללו בשעה 18:00 ובארץ זו בשעה 11:00 ובארץ זו בשעה 7:00, כדי שכולם יתפללו יחד, ולפי מה שנתבאר יש לדון בזה דלכאורה עדיף לקבוע שעה משעות היום שבה יתפללו בכל העולם, כל מקום לפי מקומו ושעתו, כי פעולת העת רצון אינה לפי הזמן בארץ אלא לפי הזמן בשמים "רק שמאיר למטה לכל מקום ומקום בזמנו הראוי לו", (כלשון השו"ע הרב הנ"ל), ואמנם יתכן שיש איזו מעלה גם בזה שבאותו רגע מתפללים בכל העולם, אך אם כנים דברינו שהעת רצון נקבע רק לפי השעה משעות היום, לכאורה זה עדיף טפי.

וכאמור בראש דברי, כל הדברים הם רק לפלפולא ולא למעשה, וה' ינחנו במעגלי צדק למען שמו.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס

מדוע נענש אהרן בחטא מי מריבה?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, קַח אֶת הַמַּטֵּה וְהַקְהֵל אֶת הָעֵדָה אֹתָהּ וְאֶהְרֹן אָחִיךָ וְדַבְּרָתֶם אֶל הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִיָּמָיו וְגו' וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן אֶת הַקְּהָל אֶל פְּנֵי הַסֵּלַע וְגו' (כ, ו-י)

בענין זה של חטא מי מריבה יש להתבונן, דהלא את ענין הדיבור אל הסלע לא ידע אלא משה, שכן מתחילה כתיב: "וידבר ה' אל משה לאמר", משמע שהדיבור נייחד רק אליו, שכן לא נכתב: "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר", ואם כן רק משה ידע שצריך לדבר אל הסלע ואח"כ יתן הסלע את מימיו, ואילו אהרן לא ידע מזה ולא שמע את ציווי ה' לדבר אל הסלע (ואף לא מפורש בקראי שמשה הודיעו על כך), וא"כ מה הטעם שנענש אהרן ג"כ בחטא מי מריבה, הלא לכאורה היה מוטל רק משה רבינו לישא בעונש, שרק הוא ידע את ציווי ה' לדבר אל הסלע ולא קיימו.

זאת ועוד, שאף את מעשה ההכאה בסלע עשה משה לבדו, וכמו שנאמר: "וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים" (פס' י"א), נמצא שאהרן לא היה אפילו שותף למעשה ההכאה עצמו, שנחשב בעצם לחטא במה שנעשה ההיפך מציווי ה', ואם כן מדוע נאמר אף בו: "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל" (פס' י"ב) בלשון רבים, ללמדך שאף אהרן כלול בעונש, דהא באיזה חטא של חילול ה' חטא אהרן, אם לא נצטוה מה' לדבר אל הסלע ואפילו לא היה שותף בהכאה.

ויתירה מזאת, שמצינו שאף הוקדמה פטירתו של אהרן במדבר בהר ההר, לפטירת משה במדבר טרם הכניסה לארץ, הכתוב מעיד במפורש שהקדמה זו נעשתה מחמת חטא מי מריבה, וכמו שנאמר: "יאסף אהרן אל עמיו, כי לא יבוא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל, על אשר מריתם את פי למי מריבה" (פס' כ"ד), וחוזרת השאלה, במה היה חמור כ"כ חטאו של אהרן בחטא זה.

והרא"ם כתב (בפרשת האזינו): "אתם גרמתם לעם שיהיו ממרים את פי ושלא אתקדש בפניהם, שאילו קיימתם מה שצויתני לכם" ודברתם אל הסלע" (במדבר כ, ח), נתן מימיו בלא הכאה והיה מתקדש שם שמים יותר", וצ"ע לשון "שצויתני לכם" שנקט, דהיכן מצינו בקראי שנתייחד הדיבור בזה אף לאהרן. דהא בקרא לא מבואר אלא שאמר ה' למשה: "קח את אהרן", ומנלן שאף אהרן ידע מזה. וגם מלשון האבן עזרא משמע דדייק מלשון "ודברתם" דקאי אף על אהרן, ותימה דתיבה זו למשה רבינו לבדו נאמרה.

זאת ועוד, כי יש המפרשים כי חטא מי מריבה לא היה במעשה עצמו, אלא בדיבור, וכמו שכתב הפענח רזא בפרשתינו: "ויש מפרשים שהכעס היה על שאמרו נוציא לכם מים, כמדברים בעד עצמם, ותלו הגדולה בעצמם, וכמו כי משחיתים אנחנו" עכ"ל.

מיהו לשונו "שאמרו", משמע שתלה הדיבור באהרן, אינה מדוקדקת, דהא בקרא מפורש שרק אחד מהם דיבר כן, וכמו שנאמר: "ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המורים", ואין לומר שלשון "ויאמר" קאי על אהרן, דבמדרשים מפורש שרק משה דיבר כן, כדאיתא בספרי (מטות פס' קנ"ז): "ר' אלעזר בן עזריה אומר בשלשה מקומות בא משה לכלל כעס ובא לכלל טעות וכו', כיוצא בו אתה אומר ויאמר להם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים" ע"כ. וכן מפורש במדבר רבה (ואתחנן פ"ב): "על ידי עון אחד שהיה ביד משה שהוכיח את בניך ואמר להם: שמעו נא המורים יסרת אותו והוכחת אותו" עכ"ל, הרי שמשה הוא זה שאמר משפטים אלה ולא אהרן. נמצא כי אהרן לא רק שלא נתייחד לו הדיבור, אלא גם לא היה שותף לא בהכאה ולא בדיבורים הקשים לישראל, וא"כ למה נענש.

ואח"כ מצאתי שכבר חז"ל עמדו בזה, שכן איתא בתנחומא בפרשתינו: "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי, למה נענש אהרן? משל למה הדבר דומה, לבעל חוב שבא ליטול גרנו של לזה נטל שלו ושל שכנו, א"ל הלזה אם אני חייב שכני עני מה חטא? אף כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע אני הקפדתי, אהרן מה חטא? הכתוב מקלסו שנאמר (דברים לג) וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך" ע"כ.

וכן איתא בילקוט בפרשתינו (רמז תשס"ד): "יען לא האמנתם", היה לו לומר ואמר לא האמנתם בי, אהרן מה חטא, מכאן שהמטפל לעובר עבירה כעובר עבירה. והיה אהרן יכול לומר אני לא חטאתי, אלא שתק וכבש כחו, ולא למד על עצמו סניגוריא, ומשה מקלסו, שנאמר: "האומר וכו', ואת אחיו לא הכיר שלא היה לו עסק עם אחיו בשמעו נא המורים" עכ"ל.

וכתב הבאר משה (מאוז'רוב, עמ' תק"מ): "והדברים מרפסן איגרי, כי בכל האריכות הוסיפו קושיא על קושיא ותמיהה על תמיהתנו, ומה בכך אם הכתוב מקלסו, אבל הרי לגופו של דבר לא ניתנה תשובה לשאלה הנוקבת ויורדת, מה חטא אהה שהקב"ה הענישו שלא ייכנס לא"י?" עכ"ל.

אמנם על ענין חטא אהרן, מצינו באלשיך בפרשתינו שכתב דאכן פטירתו לא היתה מחמת החטא דמי מריבה, אלא דנפטר בזמנו, וז"ל: "הנה כלל הדברים, שרצה הקדוש ברוך הוא להורות לאהרן כי לא בעונו מת קודם זמנו. וגם במותו בזמנו לא הוצרך להצטער על אותו עון. ושמא תאמר אם כן, איפה יכופר החטא ההוא. לזה אמר כי לא יבא אל הארץ וכו'. לומר מה שלא יבא אל הארץ כי אם שימות בחוץ, זה הוא על אשר מריתם וכו'. ולא שיחשב אהרן כאשם יותר ממשה על קדימת מיתתו, כי הלא שניכם שוים בזה וזהו אומרו לשון רבים, לכלול את שניהם כאחת" עכ"ל. אמנם גם לדבריו היה צריך אהרן כפרה על חטא זה, וזה נתקיים במניעת כניסתו לארץ.

וכ"כ המלבי"ם (בפרשת עקב) כי אהרן לא נכנס מחמת חטא העגל, וז"ל: "אולם מה שלא נכנס אהרן לא"י והוא לא שלח את המרגלים, ג"כ לא היה בעבור חטא מי מריבה רק שהיה שמור לו עונש זה בעבור חטא העגל וכמ"ש הרי"א והמפ", רק מפני כבוד מצוקי

ארץ הצדיקים האלה שלא יאמרו כי בחטאם מתו תלו הדבר במי מריבה, ופה גלה הטעם האמתי מה שהזכיר מיתת אהרן אצל התוכחה שהוכיחם על העגל, כאומר הגם ששמע ה' אל תפלתי בעד ישראל לא שמע אלי במה שהתפללתי בעד אהרן, כי בעבור זה לא נכנס לארץ עב"ל.

אמנם לפי פשטם של דברים יש להכריח, שאע"פ שלא נתייחד כאן הדיבור אף לאהרן, מ"מ כיון שהקב"ה ציוה את אהרן דרך דבריו שהעביר למשה, פשוט הוא שמשה רבינו לא ח"ו כבש את נבואתו (דהוא עון חמור כמבואר בסנהדרין פ"ט ע"א), אלא העבירה לאחיו במלואה, ונמצא **שידע** אהרן שה' ציוהו על "ודברתם אל הסלע", וא"כ מבלי להתייחס לאחיו ולכל השובב אותו, עצם זה שלא קיים את דבר שידע שהועבר אליו, חשיב ליה לחטא.

וכע"ז מצאתי שכתב בס' אדרת אליהו (לר' אליהו הצרפתי, מחכמי מרוקו), וז"ל: אלא אהרן נענש **על שלא מיחה**, ולכך נענש תחלה. וזה אומרו בדרך כלל: "על אשר מריתם", ולא אמר: על אשר מרה את פי למי מריבה, לפי שלא היה עיקר בדבר, אלא שלא מיחה עב"ל. וביאור ענין המחייה שנדרש ממנו, הוא לפי שידע שה' ציוה אף אותו לדבר, וכיון שראה שאין זה מתקיים ע"י אחיו היה עליו למחות בו מיד ולקיים את דבר ה' בצורתו המדוייקת.

וכ"כ בהעמק דבר כאן: "אבל אהרן לא היה משתתף בעסק המטה כלל, מה שאין כן אם באו בתפלה היה המצוה על שניהם כמו שאמר ה' ודברתם אל הסלע, ואם כן חדל אהרן מלעשות דבר ה' אליו לגמרי" עב"ל, משמע שזה עיקר הקפידא עליו, שלא דיבר והתפלל ובזה היה שותף למניעת הקידוש ה' שהיה נגרם בנס ע"י תפילה.

וא"כ צריך לפרש את דברי המדרשים האמורים, במה שאהרן יכל לטעון שלא חטא, בזה שלא היה שותף פיזי לפעולות שנעשו בחטא מי מריבה, כי לא נתייחד לו הדיבור וגם לא הכה בפועל בסלע אלא רק אחיו הכה, אך מ"מ משמע שהידיעה לא נסתרה ממנו.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

מדוע "נזכרו" ישראל להודות על הבאר רק בחלוף כמעט ארבעים שנה

אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֵי בְּאֵר עֶנּוּ לָהּ (כא, יז)

רש"י כא פסוק יז, (יז) עלי באר - מתוך הנחל והעלי מה שאת מעלה. ומנין שהבאר הודיעה להם, שנאמר ומשם בארה. וכי משם היתה, והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמהם, אלא שירדה לפרסם את הנסים, וכן אז ישיר ישראל. השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים, והבאר נתנה להם מתחלת ארבעים, ומה ראה ליכתב כאן, אלא הענין הזה נדרש למעלה הימנו:

וכונת רש"י שהיה מקום לשירה על הבאר שקיבלו כבר מיד בתחילת שנת הארבעים, ומ"מ לא נאמרה שירה זו רק אחר שהיו ישראל ברוממות על הניסים שנעשו להם על הנסים שאירעו להם בנחל ארנון, שהיא הבאר היא זאת שהודיעה להם על הנס.

שכתב רש"י (פסוק טז): הבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרוגים וזרועות ואיברים ומוליכתן סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה: שוב הודו על הבאר. ומכח זה נזכרו ישראל עתה להודות על עצם הבאר.

אמנם צריך עיון גדול ארבעים שנה נהנים ישראל מן הבאר ואינם מודים אלא לקראת שנת הארבעים, הדבר צריך ביאור מה פשר חסרון הודאה זו.

ואשר יראה בזה, שהנה שמעתי לבאר מדוע שבת שירת הים נקראת "שבת שירה", ומאידך שירת הבאר שאף היא נקראת בשם "שירה", ולא נקראת שבת שקוראים בה שירה זו "שבת שירה".

וביאר שחלוקה שירת הים שלא ידעו עם ישראל לקראת מה הולכים אין להם אוכל ולא מים, והולכים עם שלם על פי ציוי ה' ללא ערעור, ואז שראו את הניסים הגדולים שוב אמרו שירה, ונמצא שכל כולה של שירה זו היתה מתוך דבקות בה' ללא שום הנאה גשמית, ומשום כך חשיבותה ורוממותה.

אמנם שירת הבאר שבפרשתינו היתה שירה במצב שהיו מוקפים העם עננים ענני כבוד, אוכל היה להם מן המזן דבר יום ביומו, באר מביאה להם כל יום מים בטעמים שונים.

מעתה שירה זו היתה כביכול ממקום של שובע ממקום שאין להם כל חסרון, ומשום כך אף שהיתה שירה זו שירה מרוממת, מ"מ הואיל ושירה הגיעה ממקום שהכל יש להם לא נחשבה כל כך כמו "שירת הים".

מעתה לפי זה יבואר היטב מדוע במשך ארבעים שנה לא אמרו שירה על שירת הבאר, ורק עתה נזכרו לומר שירה.

ויבואר שהואיל ובמשך ארבעים שנה לא חסרו כל דבר, נתרגלו בדבר ושוב לא אמרו שירה על הבאר שניתנה להם. אמנם אחר שראו את הניסים הגדולים בנחל ארנון מכח הבאר, שוב התרוננו לבם להודות לה' אף על הבאר עצמה, ומכח זה אמרו שירה אף עליה.

אמנם בזה יש להוסיף, שאף שכמתבאר היתה שירה זו מתוך שובע, יש לזכור שעצם הבאר והמן שאכלו ושתו בני ישראל מהם, הם היו ראייה על גדולתם ודרגתם של ישראל וכדלקמן.

בפרשתינו, אחר שהתלוננו בני ישראל (ה) "כי אין לחם ואין מים".

הקשה רבינו בחיי "יש לתמוה והלא המן היה יורד להם בכל יום ויום, גם רבוי המים היה להם מנס הסלע שנתחדש להם עתה. והיינו שקושיתו יש להם אוכל מן, ושתייה, מים שזה עתה נתחדש להם אחר פטירת מרים, ומה להם כי ילינו ואיך מתלוננים הם אין אוכל ואין מים.

וביאר הרבינו בחיי וז"ל: אבל זו היתה תלונותם, אמרו הנה עניננו משונה אין לנו לחם ומים כשאר האומות כי שאר האומות אם היו זכאין או חייבין יש להם לחם לשובע ואצ"ל המים אבל אנו עיקר כל הנהגותינו ומאכלנו ומשתנו בענין מחודש כי אין לנו לחם ביום אחד לימים הרבה כשאר האומות שנפשם שבעה בספוק המזון שרואין בין ידיהם ועמהם, ואינו עמנו כי אם דבר יום ביומו, ואפילו המים שהן הפקר לכל העולם ואין לאדם מחיה זולתם כבר נסתלקו ממנו כשמתה מרים שנסתלק הבאר.

וביאר, שטענתם היתה שכל הנהגתם היא רוחנית וגבוהה באופן של שכר ועונש והשכר, שכל אוכלם הוא ליום אחד בלבד אין הם יכולים לאגור אוכל ליום אחר. וכל המים אף הם מגיעים באופן ניסי.

וכתב שהסיבה לעצם הנהגה זו היתה, "כי למעלת דור המדבר שהיו כמלאכי השרת היה המן בא להם דבר יום ביומו כדי שיהיו עיניהם תלויות תמיד אל ה' כענין שכתוב (תהלים קכג) הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם וגו'".

מעתה יש לומר, שאף שכאמור הרגשתם היתה הרגשה שהכל יש להם, שכל צרכיהם נתנים להם, מ"מ לא נתנו צרכים אלו בדרך הטבע כדרך בני אדם, אלא בבחינת מלאכים. וכל שאין הם נוהגים כראוי מיד נענשים, מעתה משום כך היתה תלונתם על אופן הנהגה זו.

נקודת השבר של בני ישראל היתה. אחר שכבר כמעט הם לפני הכניסה לארץ וכבר נלחמים הם נגד סיחון, שוב רצו המה הנהגה טבעית כדרך כל הארץ משום כן בקשו שככל הנהגתם תהיה בדרך הטבע ומשם כן התלוננו על הלחם ועל המים שהם מקבלים ששניהם הם ניסים ולא בדרך הטבע.

אמנם מכל זה עולה שהנהגה זו שמונהגים המה במן ובבאר הם כמלאכים התקיימה בהם כמעט ארבעים שנה, וכפי שכתב האבן עזרא בפרשתינו על חטא מי מריבה

שבפרשתינו וז"ל: והנה אין בתורה כלל שום מעשה או נבואה רק בשנה הראשונה ובשנת הארבעים. ומזה עולה שבמשך כל שמונה ושלושים שנה שהיו במדבר לא היה עליהם שוב תביעה ונשארו בדרגתם הגבוהה וכפי דברי רבינו בחיי שהיו בבחינת בני אדם כמלאכים.

ונמצא שאף שירה זו ביחס לשירת הים הוא בדרגה פחות גדולה, מ"מ גדולים הם היו באותה שעה כמלאכים, ומעתה כל שנתבאר לעיל על שירת הבאר שהיתה ממקום של שובע, לא מגרעת ממעלתם הגדולה של עם ישראל שמשך כמעט ארבעים שנה, שותים מן הבאר ניסית ואוכלים אוכל של מלאכים את המן,

אמנם יש לבאר עוד מלבד שהיתה הנהגתם כמו מלאכים, בשירת הבאר היו בני ישראל בדרגת גבוהה וזכו לאהבה גדולה מן הקב"ה וכדלהלן.

שהנה כל הסיבה שאמרו ישראל שירה היתה מכח הבאר שהעלתה את עצמות הגויים וראו ישראל ומיד אמרו שירה.

הסיבה לכך שירדה הבאר, הוא מכח מה שהובא ברש"י "ומשם בארה - משם בא האשד אל הבאר. כיצד, אמר הקדוש ברוך הוא מי מודיע לבני הנסים הללו. המשל אומר נתת פת לתינוק הודיע לאמו.

ונמצא שהיתה הבאר שליחה להודיע לישראל שעשה להם הקב"ה ניסים.

והנה נתבאר במאמרינו לפרשה זו שנה שעברה, שהקב"ה יכל להציל את ישראל אף ללא עשית הנס לקרב את ההרים זה, ויכל להצילם ללא שידוד מערכות הטבע.

מעתה כשעושה הקב"ה נס שהמציאות אינה מכריחה אותו, והיינו שמשודד הקב"ה את מערכות הטבע לקרב הרים זה לזה, הוא אך משום אהבתו לישראל הוא גילוי האהבה של הקב"ה לישראל ומשום כן שואל הקב"ה "מי מודיע לבני הנסים הללו" כ"ה.

ובזה יש כאן הודעה אין עם ישראל מונהג כדרכו של עולם, ומשום כן איני מתנהג עמם להצילם בדרך הטבע.

מעתה כישראל שרויים בחדות ה' היא מעוזם שרואים את אהבת ה' להם מיד פתחו וענו שירה לה' את שירת הבאר.

לפי זה יבואר עוד, שבשירת הבאר בידוע הוא שלא נזכר שמו של משה רבינו, אף שכל חזרת הבאר היתה בגללו.

ובטעם לכך ביאר ברש"י על הפסוק בשירה במחוקק - על פי משה שנקרא מחוקק, שנאמר (דברים לג, כא) כי שם חלקת מחוקק ספון. ולמה לא נזכר משה בשירה זו, לפי שלקה ע"י הבאר.

^{כ"ה} וראה עוד בהדר זקנים שמות פרשת בשלח פרק יג פסוק יז כי קרוב הוא. לפי עשה להם כל הטובה הזאת לפי שישראל עם קרובו של הקדוש ברוך הוא כדכתיב עם קרובו. והיינו שכל קריעת ים סוף אף היא לא היתה מוכרחת לצורך הצלתם וכל מעשי קריעת ים סוף היו ראייה לאהבת ה' אותם ומשום כך אמרו שירה.

והיינו שמחמת חטא מי מריבה נגזר עליו שלא יכנס אל הארץ, וא"כ נמצא ששירתם של ישראל על הבאר, מ"מ באר זו היא שגרמה שלא יכנס משה אל ארץ ישראל. ויבואר הדבר הואיל והיו ישראל שרויים ברוממות של שירה לה' נמצאים בדרגה גבוהה של להחזיר אהבה להקב"ה, הואיל וכן, יש בהם רגישות למשה רבינו שלקה על ידי הבאר בחטא מי מריבה ומשום כך לא נזכר שמו של משה רבינו מפני כבודו.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים, מח"ס 'יקרה מפנינים' עה"ת

היכן צוה ה' מצוה זו דפּרה אדומה

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר (יט, ב)

כתב החזקוני (ריש פרשתן יט, ג) זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר – לא מצינו היכן נתפרשה מצוה זו במקום אחר כמו שפירשתי למעלה בפרשת בא (י, ג). וזה לשונו שם, כמה נבואות ומצוות לא נתפרש היכן אמר הקדוש ברוך הוא וכו' וכגון זאת חוקת התורה אשר צוה ה' דפרשת פרה אדומה.

וזמן רב לא זכיתי להבין דבריו דלמה צריכה להתפרש במקום אחר כאשר מתפרשת כאן להדיא מפי הבורא ברוך הוא וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר זאת חוקת התורה. שוב ראיתי לידידי הג"ר דוד אברהם מנדלבוים שליט"א שבפרדס יוסף שלו כאן נתעורר בזה.

ועל כן ביארתי דבריו בדרך דרש, על פי מה שכתב בשפתי כהן (כאן) וזה לשונו, במדרש (במדבר רבה יט, ד) רבי מני ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר, על כל דבר ודבר שיצא מפי הקדוש ברוך הוא כשהיה אומר למשה, היה אומר לו טומאתו וטהרתו, כיון שהגיע לפרשת אמור אל הכהנים (ויקרא כא, א), אמר לפניו רבונו של עולם ואם נטמא במה היא טהרתו, ולא השיבו. באותה שעה נתכרכמו פניו של משה שנאמר ועוז פניו ישוּנא (קהלת ח, א). כיון שהגיע לפרשה זו של פרה, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, אותה אמירה שאמרתי לך אמור אל הכהנים, ואמרת אם נטמא במה היא טהרתו, ולא השיבותיך. זו היא - ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת (לקמן יז).

ופירש הש"ך מה שלא השיבו – לפי שהוקשו עליו דבריו של משה, שאילו לא אמר משה "ואם נטמא", לא היתה טומאה חלה בכהנים עם ה', וכשאמר "ואם נטמא", ברית כרותה לשפתים (מועד קטן דף יח ע"א) – חלה עליהם טומאה, עכ"ד.

ובדרך זה אפשר לבאר כוונתו שכתב, לא מצינו היכן נתפרשה מצוה זו – בכהנים, כי הרי קודשא בריך הוא לא ביאר לו טומאת הכהנים, לולי משה בחירו עמד בפניו ושאלו, ודוק. ופיטטיא דאורייתא טבין אינון (ירושלמי ברכות דף סח ע"א).

עד שכתב אלי ידידי הגה"ח רבי מיכאל אריה ראנד שליט"א (בעל מחבר כהלכות הפסח ועוד) דיש לומר דהכי כוונתו, דמדברי הכתוב שאמר זה הדבר אשר "צוה" ה' – משמע שכבר צוה ה' במקום אחר, וכמו בכל המקומות שכתבה התורה "אשר צוה" נתפרש במקום אחר, ועל זה קאמר החזקוני דלא מצינו במצות פרה היכן נתפרשה במקום אחר, ויפה פירש.

ואז אמרתי דאם כנים אנחנו, יש לתמוה טובא בדבריו דמאי הקשה היכן נתפרשה במקום אחר, והלא נתפרשה ונתפרשה במרה, וכמו שכתב רש"י בפרשת בשלח על

הפסוק שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו (שמות טו, כה) במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת 'ופרה אדומה' ודינין. והרב החזקוני עצמו (שם) הביאו ונשא ונתן בדבריו.

ומעתה יש להקשות דכמו שביאר רש"י בדבור שמור את יום השבת לקדשו "כאשר צוך" ה' א-להיך (דברים ה, יב) – קודם מתן תורה "במרה". וכן פירש בדבור כבד את אביך ואת אמך "כאשר צוך" ה' א-להיך (שם טז) – אף על כבוד אב ואם נצטוו "במרה". הכא נמי אפשר לומר בפרה אדומה "אשר צוה ה'" – במרה, ולמה כתב לא מצינו היכן נתפרשה מצוה זו במקום אחר, כך שדבריו צריכים אצלי תלמוד וצ"ע.

ובס"ד בשבוע העבר מצאתי מציאה רבה וששתי, כי כדברים האלה ממש פירש במושב זקנים (ריש פרשתן) וז"ל פירש רש"י במרה נתן להם מצות פרה. וכן יסד הפייט (פרשת פרה) ממרה חוקה גזר.

ותימה דבפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נו ע"ב) קאמר י' מצוות נצטוו במרה, ז' של בני נח דינין ושבת וכבוד אב ואם. ותימה מנא ליה הא דאמרינן דמצות פרה נאמרה להם, אי משום דכתיב 'חק', הלא כמה מצוות שנאמר בהם 'חק' כמו שנאמר ושמרת את 'החוקה' הזאת (שמות יג, י), את 'חוקותי' תשמורו (ויקרא יט, יט), וכאלה רבות.

ונראה לי דדייק מדכתיב אשר 'צוה' ה', והיכן צוה והלא עתה מתחיל לצוות, ולא מצינו כך (דהיינו שיאמר 'צוה') אלא במצוה שנאמרה כבר, דכהאי גונא מדקדק בפרק ד' מיתות (שם) דשבת וכבוד אב ואם נאמרו במרה, מדכתיב כאשר 'צוך' והיכן צוך במרה.

ואף על גב דכתיב בפרשת מטות זה הדבר אשר 'צוה' ה' כי (ל, ב) – היינו משה מגיד שכך צוה לו ה', וכן בשחוטאי חוץ כתיב דבר אל אהרן ואל בניו וגו' זה הדבר אשר 'צוה' ה' (ויקרא יז, ב) היינו משה מצוה לומר זה הדבר אשר 'צוה' ה', אבל הכא כתיב זאת חקת התורה אשר צוה ה' (את משה) שצוה כבר עכ"ל.

^כ עיין בחזקוני שם שבאמת גם על פסוק זה כתב, דבר זה לא נתפרש היכן נאמר למשה.

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

חודש תמוז

עלתה בדעתו של הקב"ה שיהיה יו"ט בחודשים תמוז אב אלול

בפסיקתא דרב כהנא (הו' שלמה באבער) פסקא ל' אות כ"א א"ר לוי כך עלתה דעתו של הקב"ה ליתן לישראל רגל אחד בכל חדש שבקיץ, בניסן פסח, באייר פסח קטן, בסיון עצרת, ועל ידי עבירות ומעשים רעים שהיה בידם נטלו מהם שלשה, תמוז אב אלול, ובא תשרי ופרע לשלשתם ראש השנה כל קביל תמוז, צומא רבא כל קבל נאב, שבעת יומא חגא כל קבל אלול, אמר הקב"ה של אחרים הוא פורע ושלו אינו פורע תן לו משלו ויבא ויטול את שלו, לפיכך צריך הכתוב לומר ביום השמיני עצרת עכ"ד.

*

שבעה עשר בתמוז היה צריך להיות יום טוב

ובלקוטי תורה להאר"י פרשת כי תשא עה"פ ויאמר חג לה' מחר (שמות לב, ה) הנה תימה גדולה בדבר זה, וכבר תרצו חז"ל מלת ויבן מזבח לה' (שם, ה) שכונתו לש"ש היה, אך החג הזה מה יאמר בו ואיך כתבה התורה פלסתר ואיך יצאו דברים אלו מפי אהרן, אמנם סוד הנמרץ בזה כי העגל נעשה בי"ו תמוז ובי"ז נשתברו הלוחות, ועתיד הקב"ה להפכם ליו"ט נמצא כי חג לה' מחר כי יש מחר לאחר זמן וכ"מ בדרו"ל עכ"ל.

ובשפת אמת בלק תר"ס כתב וז"ל בי"ז בתמוז ירד משה רבינו ע"ה עם הלוחות ראשונות, והגם שנשברו איתא שבירי לוחות מונחין בארון כי כל המתנות שנתן הקב"ה לבני ישראל הם לעולם, וגמירי משמיא מיהב יהבי משקל לא שקלי, ולכן הארת לוחות הראשונות נשאר לעולם לבני ישראל, אבל אותיות פורחות למעלה לפקדון לבני ישראל, וכפי מה שזוכין מאירין האותיות, ואיתא בשם האר"י ז"ל חג לה' מחר כי לעתיד לבא יהיה י"ז בתמוז חג כשיתקנו בני ישראל החטא יאירו הלוחות ראשונות, **כי יום זה הוא שמחה מצד מתנות הלוחות, ועצבון מיד השבירה**, ולכן בשבת קדש דהיא מעין עולם הבא יש הארה מלוחות הראשונות, וזהו בחינת זכור בשבת קדש דאיתא אם היו מקבלין הראשונות לא היה שכחה בדברי תורה, כדכתיב חרות על הלוחות (שם, טז), וזו החקיקה היתה גם כן בנפשות בני ישראל רשימה בעצם שאי אפשר לשכוח, רק אחר החטא אכן כאדם תמותון (תהלים פב, ז) נפלו לבחינת שכחה, ומ"מ נשאר רשימה בלב מהראשונות, וזהו שכתוב הזהרו בזקן ששכח תלמודו ששבירי לוחות מונחין בארון, ושבת יומא דזכירה הוא, ולכן יש בו הארה מן הראשונות והוא עצמו בחינת נשמה יתירה מהנשמה שעלתה למעלה כמו שכתוב אותיות פורחות כדאיתא נשמה בגוף כאזכרה בגוילין עכ"ל.

*

חודשי תמוז אב אלול היו מחלקו של עשו

בזוהר הקדוש יתרו עח: מבואר וז"ל יעקב נטל ברזא דיליה תרין ירחין ניסן ואייר ואיתכליל איהו ברזא דסיון דאיהו תאומים, עשו נטל ברזא דיליה תרין ירחין תמוז אב ואיהו לא אשתכח ואתאביד דהא אלול לאו דיליה ואפילו אב ט' יומין אינון דיליה ולא יתיר ואתאביד ולא אשתכח ולא איהו ברזא דתאומים אלא אתפרש לחודיה וסטא לסטרא אחרא באפיסה ושמו כד"א (תהלים ט, ז) האויב תמו חרבות לנצח, ובגין דיעקב איהו תאומים אתיהבית אורייתא לבנוי בחדש תאומים ואורייתא ברזא דתאומים תורה שבכתב ותורה שבע"פ עכ"ד דברי הזוהר.

ומבואר בדברי הזוהר דחודשי תמוז אב אלול היו ראויין לחלקו של עשו, אלא שאבד אותם, וכן כתב במגלה עמוקות פינחס דרוש ד' וז"ל והנה על פי סדר החדשים היו ראויים להיות ג' החדשים של תמוז אב אלול לעשו ונתהפך א"ך טו"ב לישראל אלקים לברי לבב ואני (תהלים עג, א - ב) ר"ל כ"א יום מן אב לקחו מעשוי, וגם טו"ב מן תמוז לקחו ממנו, בר"ת של אלקים לברי לבב ואני (ר"ת אלול) שכל החדש נלקח מהם ע"ש.

*

בחודשים אלו עיקר העבודה הוא המלחמה עם הסט"א

ובשפ"א קרח תר"ס פירש בהקדמת דברי הזוהר אלו וזת"ד דלישראל יש שתי שמות ישראל והוא בחינת לי רא"ש בחינת שמן על ראשך לא יחסר ושם אין מגע סט"א, וכמאה"כ וראו כל עמי כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דברים כח, י), ובחינת יעקב הוא בחינת יו"ד עקב הוא המלחמה עם הסט"א כמו שהיו ימי יעקב בתחילתו להלחם עם עשו ולבן, ואח"כ זכה לשם ישראל שהיא המנוחה בחינת שבת, ואיתא בזוה"ק דיעקב נטל לחלקו ניסן ואייר ואשתאר סיון הג' חדשים בחינת ג' אבות בחינת ראש, ועשו נטל לחלקו תמוז ואב ונדחה לבסוף, והם בחינת רגלים שבהם יש לעשו ואומות העולם אחיזה, ועל זה נקרא שמו יעקב ע"ש וידו אוחות בעקב עשו (בראשית כה, כו) כי שם בעקב יש אחיזה לעשו וכמו שכתוב ויגע בכף ירכו (שם לב, כו) וזו היו"ד הנלחמת עם עשו והסט"א והוא מלמחת ימי המעשה, ושליחות המרגלים היה בבחינת מלחמה זו ונשלחו ערב ר"ח תמוז וכתוב והימים ימי בכורי ענבים (במדבר יג, כ) ענבים גימ' עקב, שהוא הסוף שמשם יש אחיזה לסט"א, ולפי שכתוב ולאום מלאום יאמץ (בראשית כה, כג) נתעצם הסט"א, אך בשעת המלחמה נתגברו וכו', והמרגלים היו ראשי בני ישראל וכו' ושליחות זו בחינת רגלין וכו' שהגם ששרש בני ישראל הוא בחינת לי ראש, אבל רצונו יתברך שמו שבני ישראל ילחמו מלחמת מצוה וכו', ונראה שלכן הוסיף משה רבינו ע"ה היו"ד ליהושע

¹⁰ בקרבן נתנאל תענית פ"ד סי' לב אות ה' כתב וז"ל מ"א סי' תקנ"א ס"ק ב' עד ר"ח אלול רי"ו זכ"מ בגמרא, ואני אומר מלישנא דגמרא אדרבא משמע עד לאחר ט"ב בלחוד דהא רב פפא אמר הלכך דקתני ממעטין בשמחה לישתמיט מיניה ואיסורא דאין משמחין אינו נוהג אחא עד לאחר ת"ב, וז"ל הזוהר בפ' יתרו עח: עשו נטל ברזא דיליה תרין ירחין תמוז אב כו' ואפילו אב דלאו דיליה אלא ט' יומין אינון דיליה ולא יתיר ואתאביד ולא אשתכח ע"כ מש"ה לישתמיט מיניה דעובד כוכבים עד ט"ב דרזא דעשו ולא צריך יותר, וכן עמא דבר עכ"ל, והביאו המ"ב בשעה"צ סי' תקנ"א ס"ק ג'.

שהוא בחינת יו"ד עקב שבכח רשימת היו"ד מתגברין על העקב כמו שכתוב וידו אוחזת בעקב עשו ע"ש.

נמצינו למדין כי בחדשים אלו נדרש מבני ישראל ששרשן נעלה וגבוה להאיר בתוך חשיכה והעקב ולהגבר על כחו של עשו המתגבר בחדשים אלו ברצון השי"ת בכדי שנתגבר עליו.

ולמש: "כ השפ"א והימים ימי בכורי ענבים ענבי"ם גימ' עקב, שהוא הסוף שמשם יש אחיזה לסט"א, י"ל רמז בפסוק והיה עק"ב תשמעון (דברים ז, יב), דקאי על חודשי תמוז אב, והוא מרומז גם במש"כ רש"י אם מצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון, והיינו בחינת עקבים בחינות נמוכות וגם שם יאיר בתוך החשיכה, וגם תשמעון הוא רמז לחודש אב שהוא כנגד דגל מחנה שמעון וכמומש"כ בבני יששכר, וע"ז קאי כל ההבטחות (שם, יב – טז) ושמר ה"א לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, ואהבך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך וגו' אכ"ר.

*

כל הרודף להמליך את ה' יכול להשיג בין המצרים

בעבודת ישראל פרשת מסעי וז"ל וכבר הקדים לנו אדמו"ר ז"ל הנ"ל (המגיד ז"ל) רמז בפסוק כל רודפיה השיגוה בין המצרים (איכה א, ג) דהיינו כל מי שרודף להמליך את הבורא יוכל להשיג יותר דוקא בימים אלו בין המצרים, למשל כי כשהשר יושב בביתו אז אימתו מוטלת אשר לא כל איש ואיש יכול לבא פנימה, משא"כ אם השר עובר בשוקים וברחובות חוץ לפלטרין שלו אז הוא קרוב לכל קוראיו ויזין שועת כל הקוראים בשמו, וכן הנמשל לדעת כי בזמן הזה כי כציפור נודדת מקנה וגו', לכן הרשות נתונה לכל אדם להתקרב אל מלכום של עולם והוא עולה עליהם עכ"ל, ועיקר העניין להתחזק ולאמץ את לבבו בעתים הללו לבלתי יפול ברשת ההתרשלות מעבוד ה' חלילה, ואפילו בת"ב שהוא למראה עין הגם שיש לבכות במר נפש על כל אשר מצאתנו ביום ההוא מ"מ יש לשמח לב המלך בשמחה העתידה שבו יולד מנחם ויגאלנו במהרה וישמח ה' במעשיו והיתה לו המלוכה כימי קדם עכ"ל.

השמחה והימים טובים שבחדשי תמוז אב על התגברות בני"ע על הסט"א

ובהקדמות אלו אנן נמי נימא דאותן הימים טובים שהיה רצון ה' שיהיה בחודשים אלו (וכמבואר בפסיקתא דרב כהנא) הם ימים טובים והודאה ושמחה גדולה על הארת האור במעמקים בבחינת עקב ורגלים שלזה היתה כוונת הבריאה שהארץ תאיר מכבודו, ויען לא זכינו להאיר או ה' בחודשים אלו בשלימות לא זכינו ליו"ט בזמן הזה, ולעתיד שיהיה תיקון השלם יהפך לששון ולשמחה ולימים טובים.

ומ"מ גם לעת הזאת זכו בני ישראל ליטול מכחו של עשו ונשארו לו רק אלו הכ"ב ימים שמי"ז בתמוז עד ת"ב, וכמו שכתב במגלה עמוקות הנ"ל.

*

שילוח האגרות שניות לקח מעשו את חודש תמוז עד י"ז בתמוז

ולולי דמסתפינא הו"א דבר חדש דהנה ביום עשרים ושלוש לחדש סיון נשלחו האגרות שניות כמבואר במגילת אסתר (ט, ח – יז) ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם וגו', ויקרא סופרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדש סיון בשלשה ועשרים בו, ויכתב ככל אשר צוה מרדכי אל היהודים וגו', וישלח ספרים ביד הרצים בסוסים רכבי הרכש האחשתרנים בני הרמכים, אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל מדינות המלך להקהל ולעמוד על נפשם להשמיד ולהרג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אותם וגו', ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה והעיר שושן צהלה ושמחה, ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע ששון ושמחה ליהודים משתה ויום טוב ורבים מעמי הארץ מתייהדים כי נפל פחד מרדכי עליהם.

ולכי תידוק תראה כיון דיציאת הרצים היה בכ"ג סיון ובודאי עד שהגיעו לכל מדינות המלך נכנס גם תחילת חדש תמוז, והיה אז ששון ושמחה ליהודים משתה ויום טוב ונפל פחד מרדכי על עמי הארץ, והיה אז תגבורת גדולה לבני שיראל על עמלק וסיעתו, ואז זכו ליטול מחלקו של עשו ט"ז ימים הראשונים של חדש תמוז.

ובזה יש לפרש דהנה בבית ראשון הובקעה העיר בט' לחודש תמוז וכמבואר בירמיה (נב, ו – ז) בחדש הרביעי בתשעה לחדש וגו' ותבקע העיר, וכמבואר בתענית כח: ובר"ה יח: אמר ר"ש ארבעה דברים היה ר"ע דורש וכו', צום הרביעי זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר וכו', והתוס' שם ד"ה זה כתבו דהיינו בראשונה אבל בשניה הובקעה בי"ז ומשום הכי עבדינן תענית בי"ז, וכ"כ בשו"ע או"ח סי' תקמ"ט ס"ב וז"ל אע"ג דכתיב בקרא בחדש הרביעי בתשעה לחדש הובקעה העיר אין מתענין בתשעה בו אלא בי"ז בו מפני שאע"פ שבראשונה הבקעה בתשעה בו, כיון שבשניה הובקעה בשבעה עשר בו תקנו להתענות בי"ז בו משום דחורבן בית שני חמיר לן עכ"ל.

ולכי תידוק תראה דחורבן הבית הן בראשונה הן בשניה היה בתשעה באב כמבואר במתני' תענית כו: ומבואר בגמרא שם (תענית כט:): דמגלגלין חובה ליום חייב, ומ"מ הובקעה העיר לא נתגלגל חובה ליום חייב ולא הובקעה העיר ביום ט' תמוז, ולהאמור יש לומר כי בראשונה עדיין היתה שליטת עמלק בתחילת חודש תמוז וע"כ כבר בתשעה בתמוז הובקעה העיר, אבל בתוך אותם שבעים שנה שהיה בין בית ראשון לבית שני ע"י מרדכי נהפך תחילת חודש תמוז לשמחה ומשתה ויום טוב, ובטל אותו יום חייב של ט' תמוז, ולא הובקעה העיר אלא בי"ז תמוז.

*

המתין מרדכי בשילוח האגרות עד כ"ג סיון

להמשיך מכחו של חדש סיון לחודשי תמוז ואב

והמפרשים העירו על מה שילוח האגרות היה רק בכ"ג סיון הלא ביטול גזירת המן היה כבר בט"ז ניסן בו ביום מת המן והגזרה נתבטלה, ולמה המתינו זה זמן רב עד כ"ג סיון.

ולע"ד יש לומר עפ"י מ שנתבאר דכל המלחמה היתה ליטול מעשו כחו ושליטתו בחודשי תמוז אב, והנה תוקפו של חודש הוא במילוי הלבנה, וכמבואר ברמ"א אבן העזר סי' ס"ד ס"ג וביו"ד סי' קע"ט ס"ב דאין נושאים נשים כי אם במילוי הלבנה, ועיקר חסרון הלבנה הוא בז' ימים אחרונים של החודש וכמבואר בשער יששכר מאמר החדשים אות ב' וז"ל כיון שבזוהר הקדוש אין מפורש לענין נשואין במילוי הלבנה דוקא, ע"כ הבו דלא לוסיף עלה ולא קפדינן רק ממה שקבלנו אחר כ"ב או כ"ג לחודש שאז ז' ימים בסוף חסרון הירח עכ"ל.

והשם לבו יראה דגם שילוח המרגלים שמטרתו היה להאיר ולהתגבר על כחו של עשו שנטל לחלקו בחודשי תמוז אב היה בכ"ט סיון כמבואר בתענית כט., ולפי"ז צ"ב מה שיציאתם היתה דוקא בחודש סיון.

ונראה לומר דלפימש"כ הזוהר הנ"ל דחודש סיון הוא מזל תאומים ויש בו התכללות של תורה שבכתב ותורה שבע"פ וידוע כי התכללות שניהם הוא הארת אור ה' בתוך הבריאה ובירור טוב מרע שזו תורה שבע"פ הנלמדת מתורה שבכתב ע"י י"ג מידות שהתורה נדרשת, וע"כ היתה יציאתם דוקא בחודש סיון שנטל יעקב לחלקו ובכח ימים אלו יוכל להמשיך ולהאיר החשיכה השולטת בחודשי תמוז אב, ולזה יצאו דוקא בכ"ט סיון.

וידוע בספרים בכל השפעה לזולתו צריך לצימצום מהותו, וכן הוא בנדון דידם אילו היתה יציאתם בעיצומו של החודש חלקו של יעקב לא היה יכול להשפיע לחודשי עשו, וע"כ המתינו להתמעטות אור החודש בסופו שיש בו התנוצצות מאורו של יעקב ובכך יהיה חיבור לחודשי תמוז אב חלקו של עשו ויוכלו להתגבר עליהם.

וזה יהיה בנותן טעם גם למה שהמתין מרדכי לשילוח האגרות עד כ"ג סיון, שבכך יהיה חיבור לחודשי תמוז אב חלקו של עשו ויוכלו להתגבר עליהם, ומה שמרדכי שלח מיד בכ"ג סיון ולא המתינו לסופו של חודש כמו גבי המרגלים, כי לא היה חפץ להמתין יותר הלא ישראל שרויים בצער ובדאגה, וכיו"ב מצינו ביומא נב: גבי כה"ג ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון ולא היה מאריך בתפלתו שלא להבעית את ישראל.

*

מרדכי המתין בשילוח האגרות עד כ"ג סיון

לראות אם קבלו ישראל עליהם תורה שבע"פ

עוד יש לומר עפ"י המבואר במדרש תנחומא פרשת נח דהגם שישראל קבלו עליהם נעשה ונשמע, כפה הקב"ה עליהם הר כגיגית, דקבלת התורה ברצון היתה על תורה שבכתב, ועל קבלת תורה שבע"פ היתה נצרכת כפיה יעו"ש.

ובשפ"א פורים תרמ"ה כתב וז"ל בגמרא דשבת מודעה רבה לאורייתא הדר קבלוה בימי אחשורוש, פירוש מה שהיה צריך להיות על ידי כפיה הכל גרם אותו הרשע עמלק ימ"ש, ולכך כשתלו את המן הרשע קבלו אח"כ התורה בחג השבועות באהבת עצמם להשי"ת,

ולכם המתינו עד אחר החג, ובכ"ג סיון כתבו אגרות האחרונות כשראו שנעשה תיקון למעלה במפלת המן הרשע עכ"ל, וע"ע בשפ"א שם תרמ"ב.

אלא דעדיין צ"ב דלפי"ז הול"ל לשלוח האגרות תכף אחר שבועות ולמה המתינו עד כ"ג סיון, ולהאמור י"ל דחדש סיון הוא בחינת תורה שבכתב ותורה שבע"פ ולזה המתינו עד כ"ג סיון דעד אז הוא תוקפו ומהותו של החודש וכיון שראו שקבלת תורה שבע"פ היתה בשלימות, ידעו שנצחו את קליפת עמלק, ומיד שלחו אגרות השניות בכדי שבחדש תמוז יהיה ששון ושמחה ליהודים ויפול פחד מרדכי על כל העמים.

*

צירוף חדש תמוז

ובזה יבואר מש"כ האר"י דצירוף של חודש תמוז יוצא מהפס' וכל זה איננו שוה לי (אסתר ה, יג) וס"ת שם הוי"ה בהיפוך אתוון.

ויש להעיר הלא שם זה נרמז כמה פעמים בדברי תורה וכמבואר ברבנו בחיי במדבר (א, נא) עה"פ ובנסע המשכן יורידו אותו הלויים ובחנות המשכן יקימו אותו הלויים והזר הקרב יומת וז"ל הרבנו בחיי כבר הודעתין כי בכחל מקום שתמצא השם רשום למפרע בהפך אותיותיו מורה על מידת הדין כי כן הזכירו המן הרשע בהיפוך אותיותיו ואמר וכל זה איננו שוה לי בכל עת ונתהפכה מידת עליו, והנה בכאן בענין עבודת הלויים הזכיר תחלה בכתוב הזה שם הנעלם ואח"כ הזכיר השם המפורש שני פעמים למפרע להורות על מידת הדין שהיא מתוחה על הזר הקרב לעבודת הלויים וכו' יעו"ש, וכיון דדבר זה נרמז בדברי תורה למ"ל להסמיכו על דברי קבלה.

ולאהמור הוא בדיוק נפלא כי הרגיש המן שע"י מרדכי יתמעט כחו בחודש תמוז ששולט בו ששולט בו מידת הדין, וזה מה שאמר וכל זה איננו שוה לי בכל עת.

*

חודשי תמוז אב הם חודשי העינים ורמזי מקראי קדש

האר"י בליקוטי תורה פרשת בא טעמי המצוות מצוות קידוש החודש כתב וז"ל ודע, כי כל החדשים נקראים ראש חדש, והעניין כי כולם בחינת הראש וכו', וסדרם כן הוא ניסן גלגלתא, אייר סיון ב' אודנין, תמוז אב ב' עיינין ולכן נחרב בית המקדש בתמוז אב בסוד עיני עיני יורדה מים, שהם ב' עיינין הנזכר יעו"ש.

וכתב החידושי הרי"ם בספר הזכות לפרשת שלח וז"ל האר"י ז"ל כתב תמוז ואב בחי' עין ימין דרחל, אב וכו', והם שנקראו עיני העדה שלח אותם ער"ח תמוז שיתנו עיניהם הטובה בארץ ישראל ויתקנו בב' חדשים אלו שהן עינים של כלל ישראל, ונרמז בכי בעיניהם ועצבון היפך השמחה שכ' בביכורים, וקלקול העינים כי החן בעינים מצא חן בעיניו, וחן מקום על יושביו, וכשאבד ארץ ישראל החן בעיניהם נגזר שלא יבואו וגלות וכו',

כתיב בפרשת ציצית לתקן חטא מרגלים ולא תתורו פי' רש"י לבא ועינא ב' מרגלים, והיה חטא, שהגם שעשרה נשיאים עיני העדה אמרו כן, היה ראוי לבני ישראל שלא לתור אחריהם וכו', וציצית מתקן העינים וראיתם מביא זכרון וכו', **בכל תמוז ואב מתעורר נסיון אצל עיני העדה להיות מרגלים לראות טוב הארץ ואיך ובמה יתקנו את ישראל באלול להיות ראויים בר"ה ליגאל יעו"ש.**

ובבני יששכר לחודש תמוז כתב וז"ל הנה תתבונן עפ"י ספר יצירה הנ"ל חוש הראיה בנפש הוא נגד חדש תמוז בשנה, וחוש השמיעה בנפש נגד חדש אב בשנה, והנה תמצא בסידור השבטים לדגליהם, יהודה יששכר וזבולון נגד ניסן אייר סיון דגל א', דגל ב' ראובן שמעון גד, הנה ראובן נגד תמוז שהוא חדש הראיה, על כן אמרה לאה בלידת ראובן לשון ראה כי ראה ה' בעיני (בראשית כט, לב), ושמעון נגד חדש אב הוא נגד חוש השמיעה, על כן אמרה לאה בלידתו לשון שמיעה כי שמע ה' כי (שם כט, לג) והנה תמצא אות הראשון בשם ראובן אות ר' כמו אות הראשון של ראה, וכן אות הראשון בשמעון ש' כמו אות הראשון של שמיעה), והנה תמצא כי הנשיאים של אלו ב' השבטים שהם נגד ב' החדשים, בעוד שהיו ישראל במדבר אירע מה שאירע, דהנה המרגלים הלכו לתור את הארץ בכ"ט סיון ממילא הלכו בתמוז חדש הראיה, ויראו את הארץ ויניאו את לב בני ישראל וכו' ונפגם חוש הראיה וכו' ע"ש.

ובס"ד יש לרמוז עוד דוזה מה שאמרה לאה (רש"י שם, לב) ראו מה בין בני לבין חמי דראובן בבחינתו וכוחו יתגבר על עשו ויטול בלעו מפיו, וזה נרמז גם במה שאמרה (שם, לב) כי ראה ה' בעיני כי אתה יאהבני אישי

ובס"ד יש להוסיף רמוז בזה בפס' והימים ימי בכורי ענבים (במדבר יג, כ) ענבים אותיות ב' עינים לרמוז דעיקר שליחותם היה בכדי לתקן ענין זה דחודשי העינים, וכתיב (בראשית מט, יב) חכלילי עינים מייך.

*

ברית כרתי לעיני מה אתבונן על בתולה

ובזה יש לפרש מאמר הרבי רבי שמעלקא ז"ל הביאו בעבודת ישראל לט"ו אב עה"פ (איוב לא, א) ברית כרתי לעיני מה אתבונן על בתולה, כי מדרך העולם להתבונן ולשוב אל ה' בחדש אלול המוכן לתשובה אבל מי שמשכיל ועיניו פקוחות, הוא עובר ה' יתברך כל השנה, ושומר עצמו אפילו בחדשי תמוז ואב שלא ליפול ממדרגתו וכורת ברית עם ה' ואז ממילא אין לו להתבונן יותר בחדש אלול, כי הוא מוכן ומזומן לעבודת ה' מקדם אפילו בחדשים הנמוכים וק"ו בחדש אלול שבו הקדושה ביתר שאת, וזה הרמז ברית כרתי לעיני הם החדשים שנקרא עינין כו' לכן מה אתבונן על בתולה שהוא אלול במזל בתולה כי אני מוכן לעבודת ה' מלפנים עכ"ל.

ולאהמור בשם המגלה עמוקות כי חדש אלול כבר נטלו מחלקו של עשו, יש לרמוז בדרך זו ברית כרתי לעיני כי בחדשי העינים עדיין צריך לכריתת ברית, אבל בחדש אלול שהוא מזל בתולה אין צריך לכריתת ברית כי כבר נצחו לעשו.

רמזי מקראי קדש פרשת שלח

מליצת זכות של משה רבינו על חטא המרגלים

בספר הזכות פרשת שלח ביאר בארוכה כל פרשת המרגלים וז"ל והנה ענין דור המדבר היה הנסים והנפלאות נגלים שלא היה באפשרי להכחיש עין בעין כו' וענך כו', וזה נקרא שמש שהאור זורח בתוקף עצום, אולם עיקר המכוון של הבריאה כמו שהוא עוה"ז שטמיר ונעלם כבוד השי"ת, ואעפ"כ החוזה והאמונה מאיר בלב ישראל כאילו היה נגלה, וזה נקרא לילה וירח שע"ש מדת מלכותו ית"ש שאחר כל הסתרות וצמצומים מאיר כיתרון האור כו', וזה שאמר בירושלמי אמונת זה סדר זרעים שמאמין בחי עולמים וזרוע עי"ש, לכאורה אדרבא, אולם הפי' כנ"ל שעושה פעולת הטבע לזרוע ואעפ"כ איננו נופל כלל מאמונתו זה נקרא אמונה, שמאמין בחיי העולמים שעולם נקרא ע"ש העלם אלקותו ית"ש, וזה העלם הוא קיומו שאינו בטל במציאות אם היה הקב"ה מסלק ההסתר והעלם הזה לא היה שום דבר, וע"כ נקרא חי עולמים שהוא החיות של כל ההעלם כל עולם ועולם כמו שעלה ברצונו ית"ש שהעלם שלו יהיה כך ובזה האופן הן העוה"ז הן העוה"ב הן ג"ע וכה"ג, וזה מלכותך מלכות כל עולמים כו', וזה ענין ארץ ישראל שהיה תחת יד כנען ובני ישראל יבררו וילבנו, גם שיתנהגו עפ"י טבע כי תבואו ונטעתם כו' כמ"ש במדרש שם שלא כמו שהיה במדבר רק ליטע ולזרוע, והוא כנ"ל שיעשו פעולות שעפ"י טבע ואעפ"כ תהיה האמונה חזקה ומאירה בלב, כי השי"ת ברא הטבע באופן הזה והוא פלא עוד יותר מהנסים איך כל דבר גדול וקטן צבא השמים וצבא הארץ כל מין ומין בע"ח ודצח"מ, יש לו אופן והנהגה מיוחדת, וסדר שסידר לו השי"ת וכשמתנהגים כן ניתקן גם עולם העשיה כראוי, אולם מסוכן הדרך שלא יפלו מהאמונה וצריך התחזקות גדול ונסיונות, כי כל הסט"א המתנגדת לקדושה היא למנוע תיקון עולם העשיה, וזה עצמו טעם שילוח המרגלים שיהיה בדרך פשוט כמנהג עולם עפ"י טבע ואעפ"כ תהיה מאירה בלבם האמונה כנ"ל, ודור דעה שדיבר ה' עמהם פנים בפנים ודבקים בשם הוי"ה ב"ה כשיבואו לארץ יהיה יחוד הוי"ה ואד'נ"י, וב' עולמות אתכסיה ואתגליא כראוי, ויעשו תיקון הכולל כראוי, לזאת הוצרכו מרגלים אלו להיות צדיקים היותר גדולים וראשי בני ישראל, וילכו באופן שהוא בחי' רגלים דרגא התחתונה ויאיר בהם בחינת ראש ע"ש.

ובהקדמה זו נבאר מקראי קדש ויאמר משה אל הוי"ה ושמעו מצרים פי העלית בכחך את העם הזה מקרבם. ואמרו אל יושב הארץ הזאת שמעו פי אתה הוי"ה בקרב העם הזה אשר עין בעין נראה אתה הוי"ה וענך עמד עליהם ובעמד ענן אתה הלך לפניהם יומם ובעמוד אש לילה. והמתה את העם הזה פאיש אחד ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר. מבלתי יכלת הוי"ה להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר. ועתה יגדל נא פח אדני פאשר דברת לאמר. הוי"ה ארך אפים ורב חסד נשא עון ופשע ונקה לא ינקה פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים. סלח נא לעון העם

הַזֶּה כְּגֹדֶל חֲסֵדְךָ וְכַאֲשֶׁר נִשְׂאֲתָה לְעַם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנְּהָ. וַיֹּאמֶר הוֹי"ה סִלְחָתִי כְּדַבְּרְךָ. וְאוֹלָם חַי אֲנִי וַיִּמְלֵא כְבוֹד הוֹי"ה אֶת כָּל הָאָרֶץ (יד, יג – כא).

והמתבונן במקראות אלו יראה שכל דברי ספר הזכות נכללים כאן והמליץ משה דברי זכות על בני ישראל וְאָמְרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהֵינּוּ יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְשֵׁם עֵיקַר הָעֲבוּדָה בַּחִינַת אֲמוּנָה מֵאֲמִין בְּחַי עוֹלָמִים וְזוֹרַע, שְׁמָעוּ כִּי אֲתָה הוֹי"ה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה וְשָׁמְעוּ שֶׁבַחֲנִית הַנְּהָגָת עִם יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר הוּא בַּחִינַת שֵׁם הוֹי"ה וְהוּא גִלּוּי הָאוֹר וְהַנְּהָגָת הַשִּׁי"ת בַּבְּחִינָה שֶׁלֹּמְעֵלָה מֵהַטֶּבַע, אֲשֶׁר עֵינַי בְּעֵינַי נִרְאָה אֲתָה הוֹי"ה וְעַנְנְךָ עֹמֵד עֲלֵיהֶם וּבְעֹמֵד עֲנַן אֲתָה הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעֹמֵד אֵשׁ לַיְלָה וְגַם אוֹתָם זְמַנִּים שֶׁנִּטְלָה עִשׂוֹ לְחַלְקוֹ וְהֵם חוֹדְשֵׁי תְמוֹז אֲב חוֹדְשֵׁי הָעֵינַיִם הַנִּרְמָזִים בְּמָה שֶׁאֵמַר עֵינַי בְּעֵינַי וְלִשְׁם זֶה הִיָּה שִׁלּוּחַ הַמִּרְגָּלִים בְּדוּקָא בְּחוֹדְשֵׁים אֲלוֹ, אֲבָל לֹא הִצְלִיחוּ בְשִׁלְיָחוֹתָם כִּיּוֹן שֶׁהַנְּהָגָה שֶׁהַנְּהָגָת אוֹתָם בְּמִדְבַר הוּא בַּבְּחִינַת גִּלּוּי עֲצוּם וְאֲתָה הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם.

וְאֵמְרוּ כָל הַגּוֹיִים מִבְּלַתִּי יִכְלַת הוֹי"ה לְהִבְיֵא אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם וְהֵינּוּ שֶׁלֹּא יִתְכַן לְבַחֲנִית הַגִּלּוּי שֶׁהוּא שֵׁם הוֹי"ה לְהַאִיר בְּתוֹךְ בַּחִינַת הָאָרֶץ בַּחִינַת אֲמוּנָה, וּבִקְשׁ מִשֶׁה רַבִּינוּ יִגְדַּל נָא כַּח אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר הִפְרַתְּ לֵאמֹר, וְהַיּוֹד דִּיגְדַל הוּא רַבְתִּי וְנוֹכַח כֵּאֵן שֵׁם אֲדֹנוֹת, וְהוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַשֹּׁפ"א שֶׁלַח (תִּר"ס) דְּאוֹתוֹ יוֹד שֶׁהוֹסִיף מִשֶׁה לִּיהוֹשֻׁעַ הוּא הַיּוֹד הַנִּרְמָז בְּשֵׁם יַעֲקֹב יָדוֹ אוֹחוֹזֵת בְּעַקֵּב עִשׂוֹ לְהַתְּגַבֵּר וְלְהַאִיר בַּחִינַת עַקֵּב שׁוּזָה הִיָּה הַכּוֹנֵה בְּשִׁלּוּחַ הַמִּרְגָּלִים יַעוֹ"שׁ, וְזֶה מָה שֶׁאֵמַר מִשֶׁה וְעַתָּה יִגְדַל נָא אוֹתוֹ יוֹד תְּגַדַּל כַּחַה וְלְהַאִיר לְעַקֵּב בַּחִינַת אֲדֹנוֹת שׁוּזוֹ מִטְרַת הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִיַּיְחָד שֵׁם הוֹי"ה וְאֲדֹנוֹת וְכְמוֹש"כ בְּסִפְרֵי הַזְּכוֹת הַנ"ל.

וּבִזְהָ יִבּוֹאֵר דְּבָרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתָם בְּשַׁבַּת פֶּט. אֲרִיב"ל בְּשַׁעָה שֶׁעֵלָה מִשֶׁה לְמִרוֹם מִצְאוֹ לְהַקְב"ה שֶׁהִיָּה יוֹשֵׁב וְקוֹשֵׁר כְּתָרִים לְאוֹתִיּוֹת, אֵמַר לוֹ מִשֶׁה אֵינְךָ שְׁלוֹם בְּעִירְךָ, אֵמַר לִפְנֵי כָלוּם יֵשׁ עֲבַד שְׁנוֹתֵן שְׁלוֹם לְרַבּוֹ, א"ל הִיָּה לְךָ לְעֹזְרָנִי, וּפְרַש"י לֹאֵמַר תְּצַלַח בְּמִלְאֲכָתְךָ, מִיָּד אֵמַר לוֹ וְעַתָּה יִגְדַל נָא כַח ה' אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, פְּרַש"י מִיָּד בְּעֵלְיָה אַחֲרַת אֵמַר לוֹ יִגְדַל נָא כַח ה' עַכ"ל, עַכ"ד הַגְּמָרָא.

וְכָל רוֹאֵה מִשְׁתוּמָם מָה שִׁיַּךְ לְעֹזוֹר לְהַשִּׁי"ת, וְלְהַאֲמוֹר יֵשׁ לְפָרֵשׁ דִּידוּעַ כִּי קִשְׁרִית הַכְּתָרִים לְאוֹתִיּוֹת הוּא בַּחִינָה עֲלִיוֹנָה הַנִּעְלָמָת מֵעֵינַי כָּל חַי שֶׁהִיָּה לִפְנֵי הַתְּחַלְקוֹת הַשֹּׁפַע לְהִיּוֹת נִשְׁפַּע, וְעֵיקַר הָעֲבוּדָה הוּא יַחּוּד אוֹר הַנִּעְלָם בְּמַעֲמָקֵי הַטֶּבַע, וּבַחִינָה זוֹ כִּיּוֹן שְׁנִיתָנָה לְבַחֲרִית הָאָדָם וְאֵינְךָ הַיְדִיעָה מִכְרַחַת הַמַּעֲשִׂים נִמְצָא שֶׁבַחֲנִית תִּיקוֹן הַטֶּבַע כְּחוֹמֵר בִּיד הָאָדָם אִם לְהַפְכוֹ לְטוֹב אוֹ ח"ו לְהִיפֵךְ, וְהַמְתַּקֵּן הַטֶּבַע הִרִי הוּא מְרַבָּה וּמְגַדַּל אוֹר ה' בְּעוֹלָם הַטֶּבַע וְהַחוּשֶׁךְ, וְהוּא כְּבִיכּוֹל מִסִּיעַ לְהַשִּׁי"ת, וְזֶה מָה שֶׁאֵמַר מִשֶׁה וְעַתָּה יִגְדַל נָא כַח ה' ע"י אוֹתוֹ יוֹד שֶׁל יַעֲקֹב יִגְדַל כַח ה' בְּעַקֵּב וְכַנ"ל.

*

עֵינַי כָּל אֲלִיךָ יִשְׁבְּרוּ

וּבְהַקְדָּמוֹת אֲלוֹ יֵשׁ לֹאֵמַר דְּבַחֹדְשֵׁי תְמוֹז אֲב חוֹדְשֵׁים קָשִׁים כָּל עוֹבֵד ה' מִשְׁתוֹקֵק לְקִרְבַּת ה' וְלְהַאִיר מִתּוֹךְ חֲשִׁיכָה כְּנֵה אַחֲרֵיךְ מִשׁוֹכָה וְזֶה מָה שֶׁאֵמַר דּוֹד הַמֶּלֶךְ (תְּהִלִּים

קמו, טו) עיני כל אליך ישברו, והוא רמז לחודשי תמוז אב חודשי העינים, וכולם אליו ישברו, לנצח במלחמה הגדולה מלחמת עשו ועמלק שיש בחדשים אלו, ואותו כח וחיזוק שנתן הקב"ה לסט"א הוא בשביל ישראל שיתגברו עליו, וזה מש"כ ואתה נותן להם את אכלם בעתו, וכמו שכתב השפ"א שלח תר"ס וז"ל ולפי שכתוב ולאום מלאום יאמץ נתעצם אז (בשילוח המרגלים) הסט"א, אך בשעת המלחמה נתגברו וז"ש כי עצום ממנו ודרשו כלפי מעלה, פי' שרו שניתן להם חיזוק והתעצמות ממנו ית"ש ולכן נפל עליהם פחד, אבל זה היה בבחינת ולאום מלאום יאמץ, וזה שאמר כלב לחמנו הם שזה הכח רק להתחזק נגדם במלחמה עכ"ל.

פותח את ידיך רמז לאות יו"ד של שם יעקב הבא להאיר תוך חשיכה ועקב, ובכך משביע לכל חי רצון כח וחיזוק ותעצומות.

*

אם מעיני העדה נעשתה לשגגה

ובהקדמות אלו יש לרמז עוד מש"כ בפרשתן והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח ניחח לה' ומנחתו ונסכו במשפט ושעיר עזים אחד לחטת וגו', ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם פי לכל העם בשגגה. (טו, כד – כו), ויש לרמז דעיני העדה קאי על חודשי תמוז אב ואם נעשתה לשגגה שנתעצם כוחו של עשו וחטאו בימים אלו.

ובזה יש לבאר מש"כ רש"י שם לחטת חסר א' שאינו כשאר חטאות ע"ש, ויש לפרש דחטת חסר רמז לקליפת עשו ועמלק אם כל חטאת, וגם בחודשים אלו שהם תחת שליטתם נחסר מכחם וכמו שכתב המגלה עמוקות הנ"ל.

*

ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם

ובזה י"ל מה שכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם, ואחרי עיניכם רמז לחודשי העינים שצריך בהם חיזוק גדול שלא לתור אחריהם, והייתם קדושים לאלקיכם, והמעעין היטב בספר הזכות יראה שרמזו זה החידושי הרי"מ בדבריו.

*

רמזי מקראי קדש פרשת קרח

וַיִּקַּח קֶרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קֵהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וְאַבְיָרָם בְּנֵי אֱלִיָּאָב וְאוֹן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן.
וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַנְשֵׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתָיִם נְשִׂאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אַנְשֵׁי שֵׁם.
וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֶם פִּי כָּל הָעֵדָה פִּלְם קְדוּשִׁים וּבְתוֹכְכֶם ה'
וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קֵהָל ה' (טז, א – ג).

ביאור שיטת קרח שהיה במדרגת נעלית כמו לעתיד

וכל העדה כולם קדושים

באמרי אמת (קרח תרצ"ה) ביאר דקרח ראה ברוח הקדש שכל העדה כולם קדושים
ובתוכם ה', אולם זה יהיה לעתיד שאז יתוקנו כחל הנפשות, וכ"כ (תרפ"ז) במדרש קרח
חכם גדול היה ומטועני הארון ועי"ז טען כל העדה כולם קדושים כדכתיב כי עבודת
הקדש עליהם בכתף ישאו ע"ש, ומדבריו מבואר דטענת קרח כי כל העדה גבוהים
במעלתם דוגמא דלעתיד ומדוע תתנשאו על קהל ה'.

ובבית ישראל (קרח תש"ט) וז"ל בענין קרח שאי' חכם גדול היה ומטועני הארון, ואי'
במדרש שקרח עשה ליצנות המצוות וכדו', והגיד בזה כ"ק אאו"ל דברים נפלאים שקרח
דחק את השעה דאי' מצוות בטלות לעתיד, כי בעוה"ז המצוות מתלבשות בעברי האדם,
ולעתיד יהיה אור גדול ונמצא המצוות בטלות, וזה היה כוונתו של קרח שיהיה כמו
לעתיד שיקויים ולא ילמדו עוד איש את רעהו כו' כי כולם ידו אותי למקטנם ועד גודלם,
וזהו טענתם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', אבל דחק את השעה כי עוד לא הגיע
העת לזה ע"ש.

ובאמת זה היה טענת המרגלים שלא היו חפצים בעבודת הבירורים ותיקון הטבע, אלא
להיות בחינת דור המדבר ולהתעסק במושכלות.

*

שבט ראובן הצטרפו עם קרח כי גם הם סברו שאין להתעסק כי אם במושכלות

ובזה יש לבאר מה דדווקא שבט ראובן הצטרף עמו, דכבר ביארתי במקום אחר דבכל
שמות המרגלים יש אות יו"ד וליהושע הוסיף משה אות יו"ד והוא יו"ד דיעקב המאיר
בתוך בחינת עקב, אמנם לנשיא ראובן שנקרא שמוע בן זכור לא היה אות יו"ד בשמו, כי
לא היה חפץ להתעסק כלל בתיקון הטבע, ובאמת לא נכנס לארץ ישראל אלא נשאר
במדבר כי היה חפץ בהתעסקות במושכלות ולא בתיקון הטבע. ולזה הצטרף לטענת קרח
כי כל העדה כולם קדושים.

*

מחלוקת קרח היה בחודש תמוז

ויש להמתיק הדבר עוד עפ"י"מ שכתב הבית ישראל קרח תש"כ וז"ל ואי' בס' ובספר הזכות שחדשי תמוז ואב הם חדשים קשים ונצרך לעורר זכות אבות כי אז היה שילוח המרגלים וכנראה מחלוקת קרח עכ"ל.

וי"ל דזה גופא היתה מחלוקת קרח בהגיע חודש תמוז שהוא שייך לחלקו של עשו והעבודה היא בבחינת בירורים להאיר בתוך חשכה, ולמטרה זו היתה שילוח המרגלים בחודש תמוז, וקרח חלק על ענין זה ואמר כי אין צורך לעבודה זו וככל העדה כולם קדושים ופרושים ונעלים דוגמא דלעתיד.

ויש לרמוז בזה מה שמבואר בפסחים ק"ט. אמר רבי חמא בר חנינא שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים אחת נתגלתה לקרח וכו', עושר שמור לבעליו לרעתו אמר רבי שמעון בן לקיש זה עושרו של קרח שנאמר ואת כל היקום אשר ברגליהם א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו עכ"ל.

ולאמור יש לרמוז כי קרח מצא אוצרו של יוסף היינו כוחו וסגולתו והוא היה נזיר אחיו כידוע שבזה היה מחולק עם שאר השבטים אם הדרך הוא פרישות או תיקון הטבע, והוא מצא אוצרותיו של יוסף היינו שיטתו ומהותו של יוסף, ולזה סבר כי כל העדה כולם קדושים ופרושים.

וי"ל עוד כי לידת יוסף היתה בר"ח תמוז והיה סבור קרח כי העבודה בחדש זה היא בבחינת יוסף נזיר אחיו.

*

ובזה יש לומר מה שכתב רש"י עינו הטעתו והוא רמז לחדש תמוז שהוא כנגד עין ימין, ועינו הטעתו והיה לו להבין שהיה לו להבין כי בחודש זה העיקר הוא תיקון הטבע.

ובזה י"ל מה שאמרו דתן ואבירם למשה העיני האנשים ההם תנקר (טז, יד) והיינו חודשי תמוז אב שיש בו סמיות עינים וחשיכה לא נעלה.

*

טעם אמירת למנצח לבני קרח לפני התקיעות

ובפסיקתא דרב כהנא הנ"ל מבואר דבחודש תמוז היה צריך להיות יום טוב ויו"ט דראש השנה הוא תשלומים ליו"ט דתמוז, ובה יש ליתן טעם לשבח על מה שאומרים למנצח לבני קרח לפני התקיעות, כי בני קרח הבינו שהעבודה בחודש תמוז היא תיקון הטבע והגשמיות ודלא כסברת אביהם, ובה תקנו בחינה זו, וע"כ ביו"ט דר"ה שהוא השלמה ליו"ט דתמוז אומרים מזמור זה.

כיום יאיר / הרב נח גדליה קוצקוב

קידוש ה' באמירת קדושה

יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישְׁנִי לְעֵינַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כד, יז)

בפרשת השבוע אומר הקב"ה למשה ואהרן: 'יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל'... למדנו מפסוק זה כי יש מצוה על האדם להקדיש שמו של הקדוש ברוך הוא לעיני בני ישראל. פסוק זה מצטרף לפסוק אחר הנמנה במנין המצוות (ויקרא כב, לב) 'ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל'.

הנה, כל מוני המצוות והראשונים מגדירים את מצות קידוש ה' ככזו שנעשית בעת המיתה על קידוש ה', לא מצא מקור לקיום מצוה זו מן התורה בחיים, אלא כהיפך לחילול ה' וכפרה עליו, כמו שכתב רבינו יונה (שער א' אות י"ח) שאדם שחילל את ה' כפרתו בכך שיקדש את ה' ויראה לכל את גודל צערו על העבירה שעבר ורצונו לעשות את ציווי ה', וכן כתב שם להלן (אות מ"ז) "והנה כאשר האדם משתדל לתמוך ביד האמת, ויעזור אחריה ויתעורר בדבריה, והופיע אורו לעיני בני עמו, ויחזק ידי אנשי האמת ונשא ראשם, וכתות השקר ישפילם יגיעם עד עפר, הנה אלה דרכי קדוש ה' והוד והדר לאמונתו ועבודתו בעולם, ועוז ותפארת במקדש תורתו, על כן בהרבות פעליו לקדש את ה' ולעודד האמת להכין אותו ולסעדו, ונסלח לו מעון החלול עם התשובה בשומו האמת לעומת אשמת החלול, מדת תשובתו נגד מדת משובתו". אמנם אין כונתו לומר שכל מעשה מצוה שנעשה בפרהסיא מקיימים בו גם מצות עשה של "ונקדשתי", אלא הביטוי "קידוש ה'" במקרה זה בא כהיפך לחילול ה' הנגרם על ידי עשיית עבירה בפרהסיא שהיא אכן לאו מדאורייתא של "ולא תחללו את שם קדשי".

מצוה אחת יוצאת מן הכלל יש לפנינו שהיא מוגדרת כקידוש השם אך לא נתברר אם הוא נכלל במצוה דאורייתא כמו המוסר נפשו למיתה. שהנה דעת כל הפוסקים שכל המצוות שבתפילה חוץ מעצם מצות התפילה לדעת הרמב"ם ללא נוסחה הקבוע הם מדרבנן, ובכלל סדרי התפילות והברכות שהם מדרבנן כלולים ברכות, ברכו, אמן, קדיש וקדושה וכיו"ב. ואם כן כשאנו ואמרים קדושה אנו מקיימים מצוה מדרבנן של סדר התפילה בציבור הכולל בתוכו סדר קדושה. אכן בזוהר (רע"מ פרשת אמור צ"ג, א) כתוב "ונקדשתי וגו' פיקודא דא לקדשא ליה בכל יומא וכו'". הרי שלדעת הזוהר הקדושה היא חלק ממצות ונקדשתי דאורייתא, וכן כתב להדיא האריז"ל בשער הכוונות שעל האדם לכיין בעת אמירת הקדושה לקיים מצות עשה של ונקדשתי. המשנה ברורה (סי' קכ"ה סק"ד) מביא את דברי האריז"ל ומשנה בהם מילה אחת, וכתב במקום לקיים מצות עשה של 'ונקדשתי' כתב לקיים 'פסוק' של ונקדשתי, כך שלדעת המ"ב יש כאן קיום של ונקדשתי לכל הדעות אלב הואיל ולא נמצא מקור לכך שזה מדאורייתא חוץ מהזוהר לכן שינה את הלשון ל'פסוק' וכן עשה בחתימת הספר של שמירת הלשון.

נפק"מ בין הדעות האם אמירת קדושה היא מ"ע דאורייתא, במקרה שהובא בתשב"ץ (ח"ב סי' קס"ג) בש"ץ אחד שלא היה לו מחליף במקומו ונשבע שלא יהיה ש"ץ יותר, ופסק התשב"ץ שאינו יכול לישבע כן כי הוא נשבע לבטל מצות קדושה מן הציבור, וידוע שהמושג נשבע לבטל את המצוה אינו אלא במצוה דאורייתא, ולכן הברכי יוסף (או"ח סי' קל"ה) תמה על התשב"ץ שהרי קדושה מדרבנן היא. אכן לפי דברי הזוהר והאריז"ל יש לעיין דיתכן שאף לדבריהם שהיא מצוה דאורייתא, אין הכונה שיש חיוב מדאורייתא לומר קדושה בעשרה, אלא אם אדם אומר קדושה בעשרה הוא מקיים מצוה קיומית של קידוש השם, להבדיל ממסירות נפש על ג' עברות וכיוצא שהיא מצוה חיובית.

שורש הדיון נראה שהוא במהות המושג לקדש את השם, הרי אנחנו אומרים בפתיחת הקדושה "נקדש את שמך בעולם" וכיצד אנחנו מקדשים את השם, על ידי שאנו אומרים את הנוסח שאומרים המלאכים המופיע בספר ישעיהו (ו, ג). ובספר דרך מצוותיך (מצות אמירת קדושה עמ' 67) ביאר בארוכה שהמכוין באמירת הקדושה פועל את אותם פעולות בהשלשלות הארת העולמות כמו מי שמוסר נפשו למות, והרעיון המשותף ביניהם הוא טיפוס והבדלה מעל החומר של העולם הזה והגוף אל עולם הרצון שהוא העולם הקדוש והמופרש המנותק מן הגוף, והנה המוסר נפשו נגד רצון הגוף והחומר אלא כציווי הנשמה העליונה לקב"ה, הוא מעורר קדושה שפירושה הבדלה מהחומר, הוא מבדיל את עצמו מחמריותו בתכלית ההבדלה למען הרוחניות עד שהוא מסכים שיקחו ממנו לגמרי את גופו מעליו. המכוין בקדושה את הכוונות המופיעות ברע"מ שם ובשער הכוונות הוא פועל עי"ז העלאת עולמות שפלים ונמוכים והתדבקותם בעולמות העליונים והמובדלים, ובוה הוא מקדש את כל העולמות לידבק בתכלית הרוחניות ולהתרחק מהחומר. ולפי זה יובן שמצות עשה לכל ישראל של "ונקדשתי" היא למסור נפש כפשוטו, כי זה האפשרות היחידה שיש לכל יהודי שהוא לבטל את הגוף בתכלית הביטול מפני הנפש העליונה, (ומעין זה בזעיר אנפין הוא כל מעשה המכריז על ביטול מאוויי הגוף למול צו הנשמה), אך יודעי ח"ן שלהם מיועד ספר הזוהר וספרי האריז"ל יכולים גם הם לעשות זאת באמצעי שלא ניתן לכל אחד ולנתק בעודם בחייהם את גופם מנשמתם, ולהעפיל בכח הנשמה באמירת קדוש קדוש קדוש לעולמות אחרים, ולהותיר את הגוף מנותק מכל חמריות. א"כ זו צורת קיום המצות עשה שלא ניתנת לכל אדם אלא לראוי לכך. אמנם האריז"ל כתב כוונה שהיא פשטית על דרך זו, שעל האומר קדושה לכוין שהוא רוצה להתקדש בקדושתו של הקב"ה ולהמשיך אותה על עצמו, וכך יתקדש גופו ויתעלה כנשמתו, וזו בעצם מסירת הגוף לקב"ה.

ובאמת מצינו מגדולי הדורות ששילבו שתי הקדושות ומסרו נפשם על קודשה השם בעת אמירת קדושה, רבי עקיבא לפי דעות שונות במקובלים נהרג ביום הכפורים בעת אמירת קדושת כתר דמוסף, על רבי אמנון ממגנצא הידוע מפיוט ונתנה תוקף, כתב באור זרוע שאמר לש"ץ כתר לי ואקדש שם הנכבד, אמר את הפיוט ונתנה תוקף ובאמירת קדושה נסתלק מן העולם.

ליבנו בתורתו / הרב אברהם דהאן, מח"ס 'ברכת אברהם' על הל' שבת, מג"ש בבימ"ד 'אוהל צעירים', ירושלים

שלא ליהנות ממעשה ניסים – האם זה איסור או מידת חסידות?

וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִיַּם מִן הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם (כ, ח)

מבואר שבני ישראל שתו מים שבאו ע"י נס, מוכח שהתירה תורה ליהנות ממעשה ניסים.

ובגמ' תענית (כד ע"ב) אמרו שהמלאכים עשו נס שמלח יהפך לסולת ורב מרי ברה דבת שמואל אמר לא לקנות מהמלאכים את הסולת משום שהוא מעשה ניסים. ופרש"י דבמה שאפשר להתרחק ממעשה ניסים יותר טוב ונכון.

אולם לכאן צ"ב מהא דפרש"י בגמ' תענית (שם ע"א ד"ה אלא) בזה"ל "ואסור לאדם להנות ממעשה ניסים... ואם עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו".

כבר עמד המצפה איתן (תענית כד ע"ב) בסתירת דברי רש"י אלו, וכתב ליישב ולחלק בין נס דיחיד לנס דרבים, שליחיד אם עושים נס מנכין לו מזכויותיו ולכן אסור לו ליהנות ממעשה ניסים. ולרבים אם עושים נס אין מנכין מזכויותיהם ולכן מותר להם ליהנות ממעשה ניסים.

ולפי"ז מיושב ג"כ איך שתו ישראל מהמים שבאו ע"י נס, ולא חששו להא דאמרו שאין ליהנות ממעשה ניסים, דברבים לא נאמר איסור זה.

וכ"כ מרן החיד"א בספרו נחל קדומים (פר' בשלח טז) ליישב איך אכלו בני"י את המן שהיה מעשה ניסים, (מ"ן הוא – מעשה ניסים), דהא דאסור ליהנות ממעשה ניסים, הוא דוקא ביחיד משום שמנכים לו מזכויותיו, אבל בציבור שאין מנכים שפיר מותר ליהנות.

אך בספר מאור ישראל (למרן הגר"ע יוסף זיע"א, תענית כד ע"א) כתב להעיר על חילוק זה מדברי רש"י בתענית (כה ע"א ד"ה עד שנטלו) שכתב הדליק ממנו נר אחר ליהנות בו, ונר של מעשה ניסים כיבה, כי היכי דעבד רב יהודה לעיל (כד ע"ב) בחלא דהוה סמידא. ע"כ. משמע שאין לחלק בין יחיד לרבים בזה. וסיים דיש ליישב קצת.

והביא מהאחרונים ליישב בדרך אחרת דמה שנקטו לשון אסור ליהנות ממעשה ניסים, לאו דוקא הוא, ואינו אלא מידת חסידות. (וע"י בשו"ת יבי"א ח"ב (חו"מ סי' א אות ב) שאסף כעמיר גורנה מקומות רבים שמצינו כן. ואכמ"ל).

האם חכמים אסרו דבר שהתירה תורה

(אמנם בספר החיים (להגר"ש קלוגר, סי' תרע ד"ה ועיין) כתב שאיסור הנאה ממעשה נסים הוא איסור דרבנן, ומה שעם ישראל נהנו במדבר מהבאר והמן הוא משום שמדאורייתא אין איסור להנות ממעשה נסים ובזמן המדבר עדיין לא אסרו רבנן להנות ממעשה נסים. (עי' בשו"ת הרמ"א (סי' י') שכתב דשאר אבות חוץ מאברהם לא קיימו את הדרבנן).

ועי' בשדי חמד (מע' א' פאת השדה אות פ"ז) שהביא דבריו, וכתב להעיר בזה"ל "ולי ההדיוט נראה דלא יתכן לומר כן לפום כללא דכייל לן הרב ט"ז (או"ח סי' תקפח ס"ק ה', יו"ד סי' קיז ס"ק א, חו"מ סי' ב ה"א) דדבר שבא היתרו מפורש בתורה אין כח ביד חז"ל לאסרו. וכתב מרן החיד"א בברכ"י (סי' תרנ"ט) דרבנו המאירי בחי' למגילה כתב כדברי הט"ז. ובקונטרס שד"ח הבאתי בס"ד שהרבה מרבנן בתראי נקטי ואזלי בשיפולי גלימיה דרבנו הט"ז בזה עיי"ש, והיתר הנאת המן אין לך דבר שהתירו מפורש בתורה גדול ממנו וכיון שהתירה התורה בפירוש ליהנות ממעשה ניסים איך יכלו חז"ל לאסרו". עכ"ל.

אלא שכבר כתבו האחרונים ליישב דכל מה שאין כח ביד חכמים לאסור דבר שהתירתו תורה, הוא רק שלא יכולים לעשות את הדבר שרוצים לאסור, חפץ של איסור. אבל לאסור על הגברא יכולים, משו"ה אסרו על הגברא ליהנות ממעשה ניסים שלא ינכו לו מזכויותיו).

מצינו מקומות רבים שנהנו ממעשה ניסים

וראיתי בספר חבצלת השרון שהוסיף לתמוה מאלפי אלפים ורבבות פעמים הטובות שעשה הקב"ה עם ישראל ניסים ונפלאות, וישראל נהנו מכל ברכתא, מה שנהנו ישראל מן המן והבאר, וכיעו' בתוס' חולין (פח ע"ב, ד"ה אלא) דכשהיו ישראל במדבר היה מצמיח להם המדבר כל מיני מגדים, וביומא (לט ע"ב) דהיו נטיעות של זהב בבית המקדש והיו מגדלין פירות, ומהן היה פרנסה לכהונה, ועוד כהנה וכהנה לאין סוף בתלמוד ובמדרשים.

וכתב ליישב דכל מה שאסרו ליהנות ממעשה ניסים הוא משום שמנכין לו מזכויותיו, ולכן פשוט דבמקום שהנס אינו מחמת הגברא אלא שהוא בא מחמת גדולתו של הבורא ונוראותיו, הרי שאין בזה שום איסור ליהנות ממעשה ניסים, אדרבה, ההנאה ממעשה ניסים יש בה גדולת הבורא ונוראותיו ברצונו בכך, וכל הניסים שבמדבר וכדו' הרי מה שבאו על דרך נס, היה מתחילה לכבוד הבורא. (עי' רמב"ם יסוה"ת פ"ח ה"א).

עוד ביאור מצינו בהא דאמרו שאין ליהנות ממעשה ניסים, דהנה בשו"ת אדמת קודש (ח"ב חו"מ סי' ג) נשאל על מעשה שהיה בשני שותפים שקנו שמן זית, והונח בבית ראובן, וראתה אשתו שהשמן זית צף ומפעפע, ומיהרה והביאה כדים רקים ומילאתם משמן זית, עד שלא נמצא עוד כלי, ויעמוד השמן, ופלפל הרב אם יש חלק לשותף השני בשמן זית שנתברך באופן פלא ויהי לנס. ובתשובתו כתב, שאבותינו ספרו לנו שאירע נס

כזה לאחד מקרובינו, ואשתו שנעשה הנס על ידה, לא הודיעה לשום אדם ואפי' לבעלה, וסיפקה לצרכי ביתה מהשמן שהוא במשך ארבע עשרה שנה.

ורבנו יוסף חיים זיע"א בספרו בן יהודע (תענית כד ע"א) הביא דבריו וכ' להעיר אמאי לא חששו הרבנים למ"ש אין נהנים ממעשה ניסים.

ובמאור ישראל (שם) **כתב ליישב** ע"פ מ"ש בדרשות הר"ן, שנס שנעשה פעם אחת, כשנעשה פעם שנית אינו עוד בגדר נס, ולכן לא נכתב בתורה הנס שנעשה ליוכבד שילדה את משה כשהיתה בת ק"ל שנה, מפני שכבר נעשה נס כיו"ב לשרה.

וכ"כ ליישב בשו"ת חלק לוי (חאו"ח סי' רג) הא דאמרו בגמ' שבת (קנ ע"ב) מעשה בחסיד שנמלך על שדהו ולא גדרה, ונעשה לו נס ועלה לו אילן צלף ונתפרנס ממנו כל ימיו, ולא חשש שאין נהנים ממעשה ניסים. וכן רשב"י (בגמ' שבת לג ע"ב) שהתפרנס מעץ של חרובין. משום שבשעת הבריאה התפלל אדם הראשון ונתנה הארץ פריה, לכן לא נחשב הדבר לנס לחסידים אלה. ע"ש.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

חוקת התורה

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליהם פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על (יט, ב)

הקשו המפרשים הרי מצוות פרה אדומה הוא רק מצוה אחת שבתורה, וא"כ למה קראה התורה 'חוקת התורה'. ולא 'חוק'. עוד יש להקשות שמצד אחד מבואר בתורה שאין טעם למצוות פרה, ומאידך רש"י מביא דבריו של רבי יצחק הדרשן שכל מעשה פרה אדומה מכוונים כנגד 'חטא העגל'. וגם רבותינו אמרו במדרש (רבה יט ד) מפני מה כל הקרבנות זכרים, ופרה אדומה נקבה, משל לבן שפחה שטינף הפלטין אמר המלך תבוא אמו ותקנח צואת בנה. כך אמר הקב"ה תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל.

עוד יש להבין מה שאמרו חז"ל (רבה שם) עה"פ "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני". (קהלת ז, כג). אמר שלמה על כל התורה כולה עמדתי, ועל פרשה זו של פרה, כיון שהייתי מגיע בה הייתי דורש בה וחוקר בה ושואל בה, והיא רחוקה ממני. ויש להתבונן שלכאורה היה צריך לומר אמרתי אחכמה 'ולא חכמתי' ולמה שינה בלשון לומר 'והיא רחוקה'.^כ

וביאר הבית הלוי: ששלמה המלך בא לומר שעד שהגיע לפרשת פרה, היה סבור שזכה להבין את כל התורה, אבל אחרי שראה שלא זכה לדעת את סוד פרה אדומה, התגלה לו למפרע שגם מה שחשב שהבין קודם בשאר מצוות התורה, אין זה אלא אפס קצהו ושיש עוד הרבה מה להוסיף להשכיל ולהעמיק, ולכך שינה בלשונו ואמר 'אמרתי אחכמה' בפרשת סוד פרה, ומצאתי 'שהיא' כלומר כל התורה רחוקה ממני, והרי היא לפניו כמו שהייתה קודם שהתחיל לחקור בה.

ולזה קראה התורה לפרה אדומה 'חוקת התורה' אף שהיא רק מצווה אחת שבתורה. משום שאף שבשאר המצוות יש לנו הבנה מסוימת, מכל מקום עדיין אין זה הבנה מלאה, וממילא כל התורה נחשבת 'חוק'. ועומק העניין הוא שכל המצוות מקושרים ומשולבים אחת לאחת וכולם תלויים זה בזה, וכמו שבאדם יש רמ"ח אברים וש"ה גידין וכולם

^כ החיד"א בפתח עינים ביאר בשם רבני אשכנז, שחשב כי בפסוק 'ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת'. (יט, יז). נרמז בר"ת 'שלמה'. רמז שעתיד שלמה לדעת הטעם. יצאה בת קול ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת, אכן היטבת לראות הר"ת, אבל תקרא אותם ביושר ותמצא שהוא 'למשה'. שהקב"ה גילה טעמה למשה. זו כוונת הכתוב וכתוב יושר דברי אמת' שתקרא ביושר כי זה האמת. ע"ז אמר שלמה המלך ע"ה 'אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני' שהאותיות רחוקות מלרמז את שמי שאינם לפי הסדר.

^כ המגיד מדובנא ביאר בדרך משל: אדם שהולך למרחקים עצומים, מיד שמתחיל בהליכה לעבר יעדו, אף שהדרך שעומדת לפניו עוד ארוכה מאוד, אבל בכל זאת התקדם במשהו, וכעת הוא קרוב יותר להשגת מטרתו. אבל שלמה המלך כשהגיע לפרה אדומה ולא הצליח להבין את סודה, נוכח לדעת שלמרות כל יגיעתו נשארה רחוקה ממנו כבראשונה ללא שום התקדמות לעבר המטרה ובכל עמלו לא העלה אף מקצת הבנה בפרשה עמומה זו.

חוקת התורה

קשורים ותלויים אחד בשני. כן המצות הרמ"ח עשין, ושס"ה ל"ת קשורים כאחד והם כולם אחד. ואי אפשר לרדת לסוף אחת מהם, בלא ידיעת כולם, וכיון שהגיע לפרה ולא ידע טעמה מוכח ממילא דאינו יודע כולם.

ועפ"ז יש ליישב שאף שאמרו חז"ל על פרה 'תבוא אמו ותקנח צואת בנה'. והיינו שבאה לכפר על העגל. מכל מקום עדיין נחשבת מצוה זו 'לחוק'. כי עצם קבלת מצוות פרה אדומה 'כחוק' היא הגורמת לכפרת חטא העגל, כיון שהסיבה שעם ישראל חטאו בחטא העגל, היה משום 'חישבנו חשבונות רבים' ועל ידי כך טעו וקלקלו. לזה באה התורה לומר שבכל המצוות יש 'חוק' וגם אם לפי ההבנה נראה אחרת, עדיין רב הנסתר על הנגלה ואין לשנות בה מאומה, ובזה יש סייג וגדר לבל יכשלו להבא בדברים הדומים לחטא העגל, וממילא נתכפר בה גם חטא העגל.

עוד יש לבאר מדוע פתח בלשון אמרתי אחכמה וסיים 'והיא רחוקה'. ולא אמר ולא חכמתי. עפ"י מה שאמרו חז"ל (ראש השנה כא:). עה"פ "ותחסרהו מעט מאלוהים". חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד. ושלמה המלך ביקש להיות כמשה רבינו שנאמר "בקש קהלת למצוא דברי חפץ". יצאה בת קול ואמרה לו, ו"כתוב ישר דברי אמת". ולא קם נביא עוד בישראל כמשה.

וביאור הדברים: משה רבינו זכה ששרתה עליו שכינה יותר מכל אדם בעולם, ואמרו חז"ל שאין שכינה שורה אלא על מי שהוא עניו, ומשה רבינו היה "עניו מכל האדם אשר על פני האדמה". ולכך זכה למ"ט שערי בינה, ולדעת סוד פרה אדומה. אבל שלמה כיון שהיה מלך היה צריך לנהוג בגבהות קצת כמש"כ "שום תשים עליך מלך". שתהא אימתו עליך, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. לכך לא זכה לדעת סוד פרה אדומה, ולזה אמר 'והיא רחוקה ממני' כלומר שהסיבה שלא זכה להבין סוד זה משום 'שהיא' היינו 'השכינה' רחוקה ממני. (כמבואר בהאר"י שמה שאומרים בהגדש"פ והיא שעמדה לאבותינו ולנו. 'והיא' היינו השכינה)ל.

עוד כתבו בספרים שהרי פרה אדומה באה על חטא העגל, ומרע"ה לא היה בחטא לכך זכה לדעת סוד פרה אדומה. אך קשה שגם שבט לוי לא חטאו בעגל, ולמה הם לא זכו לדעת. אך הביאור בזה שמה לא היה בעולם בכלל בחטא, ולא נדבק בו אפילו 'ריח' של החטא. אבל הלווים שהיו בעולם נדבק בהם 'ריח' עבירה שהיה בעולם.

ויש להוסיף על זה. שבמילואים כתוב "קח את הלויים מתוך בני ישראל וטהרת אתם". (במדבר ח, ז). ומדוע הוצרכו הלווים לכפרה. וביאר רש"י וז"ל: מצאתי בדברי רבי משה הדרשן, לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו עבודה זרה, והיא קרויה זבחי מתים, והמצורע קרוי מת, הזקיקם תגלחת כמצורעים. עכ"ל. וכתב בספר אור רש"י (במדבר

^ל פי' נערך עפ"י פירוש 'עין יעקב' על המדרש שם, 'זהשם משמואל' פרשת וארא בשם רבי זושא מאניפולי זיע"א. וספר 'שבט מישור'. ועוד יש לפרש שהכוונה 'היא' היינו יראת שמים כמו שנאמר 'הן יראת ה' היא חכמה" (איוב כח, כט). שמה רבינו בזכות היראת שמים שלו זכה לידעת התורה יותר משלמה המלך. וכמו שמבואר בחז"ל בכמה דוכתין שכול שהאדם מגביר בתוכו את היר"ש זוכה עי"כ לתורה ולהדבק בהקב"ה.

חוקת התורה

מאמר תצ"ח) וז"ל: הערה קטנה וגדולה היא מאד מאד, הנה הלויים לא חטאו בעגל, ורק אדרבה כיפרו על ישראל, ועכ"ז יען כי כיפרו עליהם הנה נדבק בהם רשם החטא כאילו היה זבחי מתים וכענין פרה אדומה שהעוסקים בה צריכים כיבוס בגדים. עכ"ל.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סטר)

מה אמר לי הגאון ר' אשר אריאלי שליט"א אודות שיעורו?

על פן יאמר בספר מלחמת ידוד את זהב בסופה ואת הנחלים ארנון: אָז יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת
הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלַי בְּאֵר עֲנֹו לָהּ: בְּאֵר חֲפְרוּהָ שָׁרִים כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעַם בְּמַחֲקָק בְּמִשְׁעָנְתָם
וּמְמַדְבֵּר מִתְנָה: וּמִמְתַּנְהָ נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בְּמוֹת: וּמִבְּמוֹת הַגֵּיא אֲשֶׁר בְּשִׂדָה מוֹאֵב רֹאשׁ
הַפְּסָגָה וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן: (כ"א, י"ד – כ')

אלו שזכו לשמוע המגיד מישרים פה מפיק מרגליות הרה"ג ר' יעקב גלינסקי זצ"ל ידעו
שכאשר אומרים משהו בשמו הנוגע לדברי חז"ל על אחד הפסוקים שבפרשת השבוע,
ידעו שיהיה להם משהו נפלא להגיד השבוע בשלחן שבת בביתם.. והוא מה שמצינו
בקידושין (ל): "אמר רבי חייא בר אבא אפי' האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה
בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה [פרש"י, מתוך שמקשים זה את זה, ואין זה מקבל
דברי זה], ואינם זוים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר את "וזה בסופה" אל
תקרי בסופה אלא בסופה", ופרש"י, הכי דריש לה, "ספר מלחמות" מלחמה שע"י ספר,
אהבה יש בסופה. עכ"ד. כלומר, "וזה" היינו "אהבה" יש רק "בסופה", אבל מתחלה אין
כאן אהבה אלא שנאה, "אויבים" בתחלה, ובסוף "אוהבים".

והנה אם מישהו ילקט יחד הלשונות החריפים ביותר שכתב הראב"ד בהשגותיו על
הרמב"ם, בעילום שם, בלי לגלות שהראב"ד כתבם, יתקשה הקורא ולהאמין שחכם אחד
כתב כן על השני – כפשוטו "נעשים אויבים זה את זה!" ואף כי הבטחנו כי "ואינם זוים
משם עד שנעשים אוהבים זה את זה", מ"מ הדבר אומר דרשני, מהו הכוונה והצורך בזה.
נבוא ונשמע ביאור נפלא ביותר ששמעתי מאחד מאחי החשובים והקרים שליט"א
שרוצה בעילום שמו ששמע כן מהמגיד מישרים הנ"ל הרב ר' יעקב זצ"ל.

הסבר נפלא

והוא, כי כאשר שני בני אדם יש להם חילוקי דעות בין דברים של מה בכך, אף אם כל
אחד ברור בדעתו, מ"מ עדיין בידם הכח לשלוט על עצמם ולקיים ה"דברי חכמים בנחת
נשמעים". אולם אם הם שותפים, והנידון הוא האם ישקיעו מליון דולר באיזה עסק, האם
יצליחו או יפסידוהו, הרי אז יתכן שאיזה צעקות יהיו נשמעים מאחורי הדלת.. מגודל כח
הפחד שיפסידו הונם בכמה שעות. לא כן, כאשר יש שני רופאים שמשקיעים כח ומוח
להחליט האם לעשות ניתוח או לא, הראשון בטוח, כי מכח גודל הסכנה מהמחלה
שמופיע בגוף החולה, חייבים לגשת להניתוח בהקדם, ואילו הרופא השני ברור כי הצדק
אתו, ושהניתוח יסכן חיי החולה, ובשום פנים ואופן אין לעשותה. ובנין אם יחלקו אחד
על השני בביטויים ולשונות חרפים, כי הנושא הוא "חיי האדם"!!

"כי הם חיינו ואורך ימינו!!! כאשר מבינים שזהו פשוטו כמשמעו, חיי עולם, הרי ממילא אינו פלא שהראב"ד יכתוב לשונות כאלו על רבינו הנשר הגדול הרמב"ם – נקודת המחלוקת הוא "החיים!" הרי אין חולקים כאן על דברים של מה בכל, אינם מדברים איזה צבע לבחור או אפי' אודות מליוני דולרים, אלא עסוקים בעצם החיים! מה אמר רחמנא למשה?! וא"כ הרי אדרבא, "נעשים אויבים זה את זה!"

שירת הבאר – תורה"ק

נמשיך בלימוד הפסוקים הבאים אחרי זה, שירת הבאר, אשר חז"ל מגלים לנו שמיירי בענין לימוד התורה"ק והוא במשנה באבות (ו', ב') "וְכָל מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הָיִי זֶה מְתַעֵלָה, שְׁנֵאָמַר וּמִמֶּתְנָה נִחְלִיאֵל וּמִנִּחְלִיאֵל בְּמוֹת". וכפי' הרע"ב "נִחְלִיאֵל" מלשון "נחל א-ל" שהתורה"ק הוא נחלת א-ל". וכמו כן בגמ' נדרים (נה.). "מאי דכתיב "וממדבר מתנה, וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות", אמר ליה כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה, שנאמר וממדבר מתנה וכיון שניתנה לו במתנה נחלו א-ל, שנאמר, "וממתנה נחליאל", וכיון שנחלו א-ל עולה לגדולה, שנאמר, "ומנחליאל במות", ואם הגביה עצמו הקדוש ברוך הוא משפילו שנאמר "ומבמות הגיא", ולא עוד אלא ששוקעין אותו בקרקע שנאמר "ונשקפה על פני הישימון" ואם חוזר בו הקדוש ברוך הוא מגביהו, ע"ש. ובלשונו הזהב של האורחה"ק "ואומרו וממדבר מתנה - פירוש מה שזכו נוחליה, לא זכו אלא לצד שהיו מחשיבין עצמן כמדבר, וכמו שפירשו בפסוק ויחנו במדבר (שמות יט ב), שהתורה אינה נקנית אלא באמצעות העונה והשפלות.

ענותותו המפולגת

והנה לפני שנמשיך, רגע אדבר, אודות מו"ר הג"ר אשר אריאלי שליט"א, שרואים בחוש גדול ענותנותו ופשטותו. לפני איזה שנים כאשר מסר שיעורו היומי במקלט ישיבת מיר, אשרי עין ראתה זאת דוגמת ישיבת מרנא החתם סופר בפרעשבארג אשר מועט מחזיק את המרובה.. ומאות שומעי השיעור הצליחו מדי יום ביומו ליכנס בחדר קטן, כולל המדריגות היורדות אל המקלט – ואף שם היו לתלמידיו "מקומות קבועים" באיזה מדריגה ישב.. והנה יום מן הימים, היה שם תלמיד חדש, שאף לא הכיר פניו המאירות של מורינו הרה"ג ר' אשר שליט"א, ועומד ומחכה להתחלת השיעור באיזה מן המדריגות בשעה שמו"ר משתדל ליכנס למסור השיעור. מכיון שהבחור לא הכירו, ענה ואמר לו "למה משתדלים ליכנס פנימה?! אין מקום! הנני עומד על מקומי פה למעלה..". בלי שיודע שמדבר אל המגיד שיעור בעצמו.. על אתר היה מורי ורבי מוכרח לענות לו.. בלי לביישו.. ובענותנותו המופלגת אמר לו בלי זמן לחשוב הרבה.. "סליחה, יש לי מקום קבוע..". אמר מה שצריך, בלי לביישו, בלי לגלות כי הוא הוא המגיד השיעור המפורסם.. הסיפור מסתיים כאן, ומלא חן, לענוים יתן חן. בכדי לומר דבר כזה בזמן לחץ, כאשר עומד רגעים לפני התחלת השיעור למאות תלמידים דורש "וממדבר מתנה - כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה".

החידושים של האחרונים מתוך דברי הקדמונים

ונחזור לשירת הבאר שמצינו בה דברים נפלאים באורהחה"ק, ואף בזה לכתוב מה דבידי הוה עובדא עם מו"ר הגר"א אריאלי שליט"א, וזה לשונו "ואומרו חפרוה שרים וגו' - יתבאר על פי דבריהם שאמרו (ב"ר סד ח) כי באמצעות עסק התורה מתקנים מקור עליון שנקרא באר, והתיקון הוא כפי בחינת מעלת העוסקים בתורה, הצדיקים הראשונים שהיו במדרגה גדולה הם שחפרו את הבאר, ועשאוה לשתות ממנה, והם האבות, בסוד והאבן גדולה על פי הבאר, ויגל את האבן וישק את הצאן (בראשית כט ב), ומאז היתה ראויה התורה לינתן לישראל, ועודנה לא היתה בבחינת השגה לשתות ממנה, עד שכרוה נדיבי העם הם משה אשר הורידה לנו ועמדו אחריו מקבליה ממנו זקנים ונביאים ואנשי כנסת הגדולה, ופירשוה וגילו מצפוניה, והוא אומרו כרוה נדיבי העם, כי תורה שבכתב בלא תורה שבעל פה, אין אדם יכול לשתות ממימיה: ואמרו "במחוקק במשענותם" - הוא מה שהוסיפו לחדש בתורה חכמי הדורות, ואין זה אלא כחוקק בה חקיקה, ואינו כמדת הראשונים שחפרו וכרו, וגם זה אינו אלא במשענותם של ראשונים, שכל דקדוק ודקדוק שידקדק בתורה צריך לפרשו על פי דבריהם, וכל דבר שלא יהיה מיוסד על פי דברי הקדמונים אין לסמוך עליו. - עכ"ד.

אם השיעור היה טוב, אז לא טוב!

והנה כאשר זכיתי לשתות ממימיו הזכים של מו"ר הגר"א שליט"א וללמוד בסדר ראשון בבית מדרשו "בית שלום" בישיבת מיר, היה לו זמן קבוע לדבר בלימוד בסוף הסדר עם תלמידיו שומעי שיעורו. ופעם כאשר עמדנו סביבו אמר לנו "אתמול [בשיעור] היה רא"ש מיוחד!" כלומר, שדברי השיעור היה מסובב בעיקר לבאר עומק כוונת הרא"ש בסוגיא. ועניתי לו ברגשי הכרת הטוב "כן, יישר כח, היה מורדיקע שיעורו!" ועל אתר, ענה מו"ר שליט"א, "לא! הרא"ש היה מורדיק, לא השיעור! אם השיעור היה מורדיק, "טויגט נישט" [לא טוב], כלומר, אם הצלחתי לבאר מהו באמת כוונת הרא"ש, אזי טוב, אבל אם אמרתי משהו משלי, אז אינה טוב!

והן הן דברי האורהחה"ק "מה שהוסיפו לחדש בתורה חכמי הדורות, ואין זה אלא כחוקק בה חקיקה, ואינו כמדת הראשונים שחפרו וכרו, וגם זה אינו אלא במשענותם של ראשונים, שכל דקדוק ודקדוק שידקדק בתורה צריך לפרשו על פי דבריהם". ואלו המכירים דרך לימודו החביב על מאות לומדים בכל רחבי תבל, הוא להראות ולגלות באיזה נקודות פליגי רש"י ותוס' ולדקדק בדברי הראשונים, ולהוכיח מתוך דברי הראשונים עצמם מה הם אומרים בביאור הסוגיא.

איזה שייכות בין מלחמות עם כלל ישראל ומלחמות בתורה"ק?

נמצינו למדים כי שירת הבאר, שכפשוטו עוסקת בהלל והודאה להשי"ת על בארו של מרים שהלכה עמהם במדבר להשקות כלל ישראל ובהמתם, משתעי נמי בשירה על התורה"ק. וכמו כן "וְהָיָה בְּסוּפָהּ" שכפשוטו הכוונה על קריעת ים סוף כפרש"י, מיירי נמי אודות "אב ובנו, הרב ותלמידיו שעוסקין בתורה" כמובא בתחלת דברינו. וכל אלו

מתוארים במילים "מלחמות השם" שעלינו לספר אודות ניסים אלו, הניסים של קריעת ים סוף והנסים של האמוריים שנחבאו בהרים, ונהרגו כאשר ההרים נפגשו יחד, כפרש"י בארוכה, וכפי שלמדנו בסוף מס' ברכות בפרק הרואה. והדבר אומר דרשני, איזה שייכות יש בין הפשוטו של מקרא והדרש, הרי שניהם נפגשים בפונדק אחד, הפשט והדרש טובבים על אותם מילים, ובדואי מסברא (וכמדומה כמו כן מפורש מהגר"א) שיש שייכות ביניהם, וצריך ביאור. מהו השייכות בין מלחמות אלו בין המצריים וכלל ישראל, בין האמוריים וכלל ישראל, לתלמידי חכמים הלוחמים בדברי תורה. זאת ועוד, כי הרי בשלמא במלחמת עמלק בס"פ בשלח, הרי באמת היה מלחמה, ויצאו ללחום, וכמו כן כמה פעמים כלל ישראל יצאו ללחום, אולם בקריעת ים סוף ובאמוריים שנחבאו בנקרי הסלע, הרי באמת לא היה כאן שום מלחמה, רק היה ניסים גלויים שלא הצטרכו ללחום – והאיך נאמר עליהם בתורה"ק הלשון "מלחמות ה'!"?

הצעת ביאור ע"פ דברי החתם סופר

ואולי יש להציע ע"פ מה שגילה החתם סופר (פ' בשלח עה"פ ויסעו מרפידים^{לא}) לבאר דברי חז"ל "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם ואלו דבריו הנפלאים" אמרו חז"ל (סוף ברכות) תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, והכוונה הנכונה בזה, דהנה כי כל המדות נבראו מאת הבורא ית"ש, מדות הבושה והעזות הגאווה והענוה והשלום והמחלוקת, ואי אפשר לעולם בלי שום מדה מהמדות, ואי אפשר לומר שתעקר מדה א' מכל וכל, אך ראוי להשתמש בהם במקומות הראויים. והנה המחלוקת נאה ויאה לעוסקי בתורה ופלפולה, ועולים בהר ה' ומקום קדשו, זה יאמר לפי שכלו וזה לפי שכלו עד כי יכריח אחד את חבירו להעמידו על האמת כמחלוקת שמאי והלל, ועי"ז לא יהא אחיזה לקליפה לגרום מחלוקת בעולם, כי הטרודים ואינם בעבודת ה' מסתפקים במה שבידיהם משתוקקים למה שאינו שלהם, ומדריכים דורם בדרך הישרה, ועל דרך זה "מרבים שלום בעולם" שמחלוקתם [בתורה"ק] גורם הסתלקות אחיזת הנחש הקליפה". זאת אומרת כי ע"י שתלמידי חכמים משתמשים במדת ה"מחלוקת" בתורה"ק וכנ"ל שמתחלה נעשו אויבים זה לזה, לכן ממילא לא יהיה אחיזה למדת המחלוקת מצד הקליפה, ויזכו ש"מרבים שלום בעולם". עכ"ד.

ואולי לכן דייקא באלו הפסוקים שמייירי בענין מלחמות בפועל של המצריים והאמוריים נגד כלל ישראל, למדנו לדעת גודל הענין של מלחמה בלימוד התורה"ק "והב בסופה" ולדעת כי רק במדת הענוה "ממדבר מתנה" יכולים ללחום לברר לעסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא באמת. כי בזה שמשתמשים במדת המחלוקת בתורה"ק, הרי בזה גופא נזכה שלא להיות מלחמות אחרים בעולם הגשמי. ולכן דייקא כאשר כלל ישראל היה להם זכות של קבלת התורה"ק שהיו עתידים לקבל (ע' באורהחה"ק בשלח י"ד, כ"ז), נאמר "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון", וכמו כן בפרשת השבוע, כפרש"י בארו של מרים גילה הנס שהיה עם האמוריים, "והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרוגים

^{לא} וכמו כן בדרשות לפ' זכור תקנ"ד עמוד קפ"ג ט"ב

וזרועות ואיברים ומוליכתן סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה". ואולי הן הן הדברים, מכיון שהיה להם זכות התורה, הבאר מורה על תורה, לא היה צורך שהם ילחמו, אלא זכו אשר יהיה מלחמת ה' ואתם תחרישון, כי תלמידי חכמים ע"י שמשמשים במדת המחלוקת בבירור הסוגיא, "מרבים שלום בעולם"!

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה'

אשדוד

למה לא כתוב זאת חוקת התורה – חשיבות קיום התורה בגלל רצון ה' ולא בגלל שאנו מבינים

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה
אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על. (פוי"ט, ב)

למה לא כתוב זאת חוקת התורה

הקשה הרב יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל בספרו מקדש הלוי שלכאורה, מתאים היה יותר
לכתוב לשון: 'זאת חוקת הפרה' או 'זאת חוקת הטהרה' שהרי אין הפרשה עוסקת אלא
בחוקתה ובהלכותיה של פרה אדומה בלבד, ולא בהלכות כלליות הנוגעות לכל התורה
כולה! בדיוק כפי שנאמר (שמות י"ב מ"ג) 'זאת חוקת הפסח', כך מתאים היה כאן
להתמקד בתכנה של הפרשה - ולא להסתפק בהגדרה כל כך כוללת!

חשיבות קיום התורה בגלל רצון ה' ולא בגלל שאנו מבינים

אולם לאמיתו של דבר, נראה שהתורה ביקשה בכך ללמדנו, כי לא רק פרה אדומה הרי
היא בבחינת 'חק' - שאין אנו משיגים את טעמו, אלא כל המצוות כולן חוקים הן, שכן גם
אם לעיתים ניתנה לנו אפשרות להשיג מקצת טעמיהן וסודותיהן - מכל מקום עיקר
הטעם עודנו מכוסה מעינינו, ומחוייבים אנו לקיימן בתורת חוק - מכח גזירת מלך, ולא
מחמת הטעמים אשר משיגים אנו בהבנתנו הדלה...

ואמנם, לכשנתבונן נמצא, כי טעמי המצוות - נקראו בשם 'טעם' וזאת מאחר והם
אמנם אינם סיבות למצוה - אלא רק טעמים, והיינו: אמצעים על ידם יכולים אנו לחוש
את המצוה, אף שאין בהם כדי להגדיר ולהסביר את מהותה.

כשם שאדם הטועם טעם כלשהו במאכל, אינו מעלה בדעתו כי הטעם הינו הסיבה
לאוכל או הגדרת מהותו, אלא ברור שהטעם הינו רק אחד המאפיינים בהם מצטיין
האוכל - כך גם טעמי המצוות אינם סיבות או הגדרת מהות המצוות.

ולכן, ברור שאין אנו רשאים לחשב חשבונות ולהסיק מסקנות על פי טעמי המצוות
שנגלו לעינינו איננו רשאים חלילה להחליט כי מצוה פלונית שייכת דווקא בנסיבות אלו
או אחרות מאחר וטעמה אינו שייך אלא במקרים מסויימים עלינו להבין כי הבנתנו שלנו
בטעמי המצוות הינה חלקית ובלתי מספקת ואין להסיק על פיה כל מסקנות שהו

ולא זו בלבד שהדבר אינו ראוי ואינו נכון, אלא שאף סכנה רבה טמונה בו... וכפי
שיכולים אנו ללמוד מהמעשה הבא:

היה זה לפני כמאה וחמשים שנה, כאשר נמצא כי בבשר חזיר ישנו חיידק מסויים הגורם למחלה מפורסמת, באותה תקופה עמד פרופסור יהודי ופרסם מאמר, בו הוא הכריז בשמחה כי עתה נודע מדוע אסר הקב"ה אכילת בשר חזיר... הוא פשוט רצה להציל את עם ישראל מהחיידק המסויים הזה הנמצא בבשרו של בעל החיים הטרף...

אך הנה כעבור כחמישים שנה - מצא רופא גוי תרופה לאותה מחלה אשר אכילת בשר החזיר גורמת לה... מעתה קם אחד ה'משכילים' והסביר כי לאור העובדה שהמחלה כבר אינה מסוכנת ונמצאה לה רפואה - הרי שאין כל סיבה להמנע מעתה ואילך מאכילת חזיר, וניתן להתירו למהדרין מן המהדרין.

הרי לנו אילו נזקים עצומים עלולים להגרם בעקבות כך שאדם תולה את טעמן של המצוות בסיבות צדדיות! עלינו לקיים את התורה והמצוות אך ורק לשם שמים, אך ורק משום שה' יתברך ציוה אותנו לקיימן! עכ"ד הרב יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל. נויש להרחיב עוד בזה ממעשה של חזקיהו מלך יהודה בברכות י. צו לביתך ולא תחיה].

וכן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בספרו "דרש משה" מסיק מכח קושיא זו, שכותרות אלו ללמד על כל התורה כולה יצאו. ומכאן שבין דברים שאין שייך לדעת טעמם, ובין דברים שטעמם פשוט ומובן, עלינו ללמוד כאילו היו חוקים בלי טעם. גם הדברים שגילתה התורה את טעמם, אף אלה שטעמם נאמר בגמרא, וכל שכן הדברים שאת טעמם מצאנו בדברי הגאונים, לכולם יש להתייחס כאילו היו גזירת הכתוב.

כך מצינו מפורש לגבי הדין של "לא ירבה לו נשים" שנאמר על המלך, וטעה בו שלמה המלך, עיין סנהדרין כא: כשנתבונן נבחין שטעותו היתה בכך שחשב שהטעם המפורש בתורה מהווה בסיס לדין עצמו. אך האמת אינה כך. המצווה נאמרת לגבי כל אחד, גם אם אין הטעם שייך אצלו. גם קורח ועדתו שגו בהבנת טעם המצווה של תכלת בציצית.

נמצא, אם כן, שלימוד התורה וקיומה מחייבים אותנו לראות כל מצווה כאילו היתה משוללת טעם. ואפילו מצווה כגועולי נכרים שטעמה ברור לכאורה - להוציא את בליעת מאכלי העכו"ם מבין דופני הכלי - גם אותה צריך לקיים כחוקה.

מה המעלה המיוחדת שיש בכך שלא מבינים את פרשת פרה

ויש להוסיף מש"כ בזה הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל בספרו משולחן רא"ב (עמ' קצ) זאת חוקת התורה וגו' ויקחו אליך פרה אדומה תמימה וגו' (במדבר יט ב) פירש רש"י: שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצווה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חוקה גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה.

ביוצרות לפרשת פרה יש אריכות על המעלה של מצות פרה אדומה שהיא חוקה ואין לעמוד בסודה ורק אלקים הבין דרכה ואפילו שלמה המלך החכם מכל אדם אמר על מצות הפרה 'אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני וכו' וכו', ומכל זה משמע שזהו שבח תורת הפרה שמצוותה סתומה חתומה ומכוסה.

וצריך ביאור מה מעלה היא, דלכאורה אדרבה יש מעלה יותר לפרשיות שנודע לנו טעמיהם שעי"ז מתקיים בהם 'והערב נא את דברי תלמוד תורתך בפנינו', וגם זה מעלה בגוף המצוה וכמש"כ האור החיים (ויקרא כו ג) שמצוה בלא טעמא כגוף בלא נשמה, וא"כ מהי המעלה הגדולה בפרה בכך שלא גילו לנו את טעמה.

למה נאמרה פרשת פרה לפני מתן תורה

והנה רש"י בפרשת משפטים (שמות כד ג) כתב שבמרה קיבלו שבת כבוד אב ואם פרה אדומה ודינין, ויש להעיר דבשלמא שבת היא אות בין הקב"ה וישראל, והמחלל שבת כעובד ע"ז כמש"כ רש"י (לעיל טו מא) ששקולה שמירת שבת כנגד כל התורה כולה, וכבוד אב ואם הוא מצוה שכלית של הכרת הטוב, וכן דינין הוי מצוה שכלית שלא יהא איש את רעהו חיים בלעו, וא"כ מובן מסברא מה שקדמו מצוות אלו לשאר דיני התורה, אבל פרה אדומה דהויא חוק מפני מה הוקדמה למתן התורה, וביותר דהלא לא עשו פרה אדומה עד כשנה אח"כ כמבואר ברש"י בפרשת נשא (לעיל ז א) שהיה זה בב' ניסן בשנה השנית, [וכ"ה ברש"י גיטין (ס ב) בשם ירושלמי במסכת מגילה], ולפי מה שדרשו חז"ל (כמובא ברש"י להלן פסוק כב) שפרה אדומה באה לכפר על חטא העגל, הרי ודאי לא היה ענין להקדים ציוויה למרה, שהיו אז לפני חטא העגל.

חשיבות קיום התורה מפני שה' ציוה

ונראה בזה, דאמנם מצד אחד יש מעלה גדולה להבין את טעם המצוה שאז לומדים ומקיימים אותה ביתר הנאה [געשמאק], אבל מאידך גיסא יש מעלה לא לדעת את הטעם, דכאשר לא יודעים הטעם ובכל זאת מקיימים המצוה אז ניכרת יותר העבדות בקיום המצוה, כי עבד לא רק מבטל רצונותיו מפני רצון האדון בהנהגתו למעשה, אלא גם מבטל הבנתו ועושה כפי ציווי האדון אף שזה כנגד הבנתו, ולכן כל זמן שאדם מקיים מצוות כשהוא מבין את הטעם בהם, עדיין אי"ז מדרגה עליונה של עבדות, ורק כשמקיים מצוה שלא מבין את טעמה יש בזה עבדות מוחלטת ונאמנה. והן הן דבר רש"י בברכות (לג ב) שהקב"ה הטיל על ישראל חוקי גזירותיו להודיע שהם עבדיו ושומרי מצותיו וגזירות חוקותיו אף בדברים שיש לשטן ולגוים להשיב עליהם.

וזו היא מעלת פרה אדומה במה שטעם המצוה מכוסה ומוסתר ונשארת המצוה חוקה, כי קיום המצוה באופן זה הוא המדרגה העליונה של עבדות, שהיא עבדות גמורה ומוחלטת, שהאדם מראה בעצמו שהוא עושה בגלל שכך הקב"ה ציוה ולא בגלל הדעת שלו.

ובזה יש ליתן טעם במה שדקדקו המפרשים (עי' כלי יקר יט ב) מהלשון 'זאת חוקת התורה' שהיא כוללת את כל מצוות התורה, ולמה לא אמר זאת חוקת הפרה, וביותר שהרי הרבה מצוות הם שכליות, וגם שאר מצוות חוקיות יש בהם טעם הנגלה לחכמים, וכדאיתא בחז"ל (במדב"ר יט ג) ששלמה המלך ידע טעם כולם לבד מזו, אכן להמבואר א"ש, דבאמת ממצות הפרה אנו למדים לכל התורה כולה, שהכל בגדר חוק, ואפילו

מצוות שאנחנו מבינים את טעמן אין לנו לקיים אותן בגלל הבנתנו, אלא אך ורק בגלל שהקב"ה ציוה אותנו, וגדול המצווה ועושה, (וכמו שהאריכו דבר זה ביוצרות לפרשת פרה שם).

והוא כעין מה שכתב הרמב"ם (פ"ח ממלכים הי"א) שבן נח שקיבל שבע מצוות ונזהר לעשותן ה"ז מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעוה"ב, והוא שיקבל ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאו מפני הכרע הדעת אי"ז גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם. עכ"ל. [ויש גורסים (עי' מהד' הרש"פ) אלא מחכמיהם, אך עכ"פ מחסידי אומות העולם ודאי שאינו].

ודברים מפורשים המה בספר חידושי הב"י על התורה (פסוק א) וז"ל ובוה יתורץ למה אמר 'זאת חקת התורה' ולא אמר 'זאת חקת הפרה' וכו' ללמד על הכלל כלה שהכל חק, כלומר כל התורה חק וזאת חקת התורה כי זו גדולה על כולם וכו', כי החוקר לידע טעם לעשות הישר בעיניו, אינו מצווה ועושה רק בוחר הישר בעיניו, אמנם זרע ישראל לא יעשו הדבר רק בבחינת היותו דבר אלקי, א"כ כל עוד שלא ידעו טעם היא מצוה שלימה, וזהו זאת חקת התורה אשר צוה ה', זאת שתאמרו לאפיקורוס כלום אנחנו עושים רק בשביל שצוה לנו ה' מה לנו לחקור טעם בהם אדרבא בשלא נדע הטעם ועכ"ז נעשה המצוה ולא נהרהר אנחנו מתלמידי אברהם אבינו שלא הרהר, ע"ש. וע"ע באור החיים כאן.

ועתה נבא לבאר הטעם למה שנצטוו במרה על מצות פרה עוד קודם קבלת התורה, ונראה דבאמת אין לך הכנה לקבלת התורה גדולה מזו, במה שלמדנו שהתורה היא חכמת הבורא ואין היא תלויה בהבנתנו, וממילא קבלת התורה שתבא אח"כ תהיה קבלת התורה באופן אחר לגמרי. ונראה דמכח זה הקדימו ישראל אח"כ בשעת קבלת התורה נעשה לנשמע, להראות שאינם עושין המצוות משום הבנתם אלא הם עושין כעבדים, ולכן עשייתם אינה תלויה כלל בשמיעת המצוה והבנתה, אלא 'נעשה ונשמע'. [ועיין בבית הלוי פרשה יתרו על גודל מעלת העבדות שהיתה באמירת נעשה ונשמע אשר רק משו"ה יש חלות לקבלה כזו אף שהוא דבר שאינו קצוב דשיעבדו את גופם לעבודתו ית' ככל אשר יצוה עליהם יעו"ש ואפשר להטעים בזה עוד דאם כל המצוות שהיו מקבלים במרה היו מצוות שכליות לא היו כלל ישראל מראים כ"כ את עוז מעלתם אח"כ בשעת קבלת התורה בזה שהקדימו נעשה לנשמע שהרי ראו כבר שהמצוות שהקב"ה מצוה אותם הם מצוות שכליות שכדאי וראוי לקיימם אך דוקא כעת שנצטוו על פרה אדומה שהיא חוק וראו שהקב"ה מצוה גם על מצוות שאין לנו בהם שום טעם והבנה אלא אומר חוקה חקקתי גזירה גזרתי ואין לך רשות להרהר אחריה ועם כל זה הקדימו נעשה לנשמע יש בזה מעלה גדולה שהרי היה להם לחוש מי יודע איזה עוד גזירות וחוקים יטיל על ישראל ואין לך שלימות קבלת התורה גדולה.

והנה אמרו חז"ל (תו"כ פרשת קדושים) אל יאמר אדם אי אפשר חזיר והתורה גזרה עלי אלא אפשרי בבשר חזיר אלא שהתורה גזרה עלי, וברמב"ם (שמונה פרקים פ"ו) כתב דהני מילי במצות שמעיות וחוקיות, אבל במצות שכליות כגון רציחה אסור לומר אפשרי לרצוח כי מצד תכונות האדם צריך להיות שאינו מסוגל לרצוח.

אך אמר מורינו הגר"ח שמואלביץ זצ"ל דמ"מ אחר הציווי שוב הסיבה שאדם אינו רוצח אינה בגלל הבנתו ותכונותיו אלא בגלל ציווי הקב"ה, ואמר בזה משל כשאומרים לאדם לאכול דם הרי יאמר שהוא נגעל מזה, אבל אם יאמרו לו אח"כ שיש בזה סם המוות שוב בטל טעם הראשון מפני טעם השני, וה"ה אחר שהקב"ה ציוה בתורה לא תרצח הוי זה טפי מסם המות ועכשיו עיקר הטעם שאינו רוצח הוא בגלל שהקב"ה ציוה, והתכונה שאינו מסוגל לרצוח בטלה מפני טעם זה.

וכן חזינן ענין זה של עבדות לקיים רצון הבורא בשלמות, בהמבואר בגמרא (ברכות י א) לגבי חזקיהו המלך שלא קיים פו"ר משום שצפה ברוח הקודש שיצא ממנו בנים דלא מעלו, ואמר לו ישעיהו הנביא בהדי כבשי דרחמנא למה לך, מאי דמפקדת איבעי לך למיעבד, ומרגלא בפומיה דמורינא הגר"ח שמואלביץ שזו היתה התביעה על חזקיהו, שהרי עבד לא סומך על חכמתו אלא מקיים מצות אדונו כצורתה בשלימות, ובלא לחשוב אם התוצאות מתאימות לרצונותיו.

למה פרה אדומה מכפרת על חטא העגל

וזה גופא הטעם דפרה אדומה מכפרת על חטא העגל, וכמבואר בראשונים, ובהרחבת דברים בבית הלוי (שמות לא יג) דשורש חטא העגל הוא שחיפשו עבודת השם ודברים נשגבים להתקשרות לקב"ה, שחשבו שתהיה להם מדרגה גבוהה בצורה זו, אבל חטאם היה שלא היה ציווי השם לעשות כן ע"י אמצעי, וחובת האדם היא רק לעשות ציווי הבורא, ולכן התיקון לזה הוא ע"י מצות פרה אדומה, שהיא חוק שאינו מובן כלל ונעשה כולו מחמת ציווי השם, ומלמד אותנו לעשות את המצוות באופן של עבדות, ולא לסור מציווי הבורא ית' אף שלא לצורך להתקרב אליו יותר, ובזה גופא יש כפרה על חטא העגל.

ולכן לימוד התורה הוא באופן שהאדם ממית עצמו באהלה של תורה, שבזה מבטל את כל העצמיות שלו ודעתו הפרטית לדעת ולציווי התורה. ויומתק בזה מה שהתורה לימדה אותנו ענין ממית עצמו באהלה של תורה בפרשת פרה אדומה דוקא, וכמו שדרשו חז"ל (סוף ברכות) אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל, דמפרה אדומה נלמד שכל גדר לימוד התורה הוא באופן של ביטול עצמי מוחלט, וזהו המכוון 'ממית עצמו' שמבטל את כל העצמיות שלו לתורה. עכ"ד הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל.

ויש להביא מש"כ הרב אליהו דיסקין שליט"א (הו"ד באוסף גיליונות חוקת תשע"ט) זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה (יט, ב).

פרה אדומה נקראת חוקת התורה, הסוד של פרה אדומה לא התגלה לאף אחד מלבד משה רבינו, אפילו שלמה המלך שהיה ילד בן שנים עשרה כשהוא נעשה מלך, והשתוקק לדעת את כל התורה כולה עם כל טעמיה, הקדוש ברוך הוא נגלה אליו בגבעון בחלום ושאל אותו מה אתה רוצה עושר, כבוד, מדינות? אמר שלמה המלך: אני רוצה רק חכמה, כל ימיו הוא התאוה לשלמות בחכמה, הוא ידע את כל דיני התורה וטעמי המצוות, וכשהוא הגיע לפרה אדומה הוא גילה לפניו קיר אטום ואמר (קהלת ז, כג): כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. רק למשה רבינו התגלה הטעם של פרה.

ולגופו של ענין יש כאן ארבע הערות, הערה ראשונה: למה באמת לא מגלים לשלמה את הטעם של פרה אדומה? מה הוא מבקש לא כסף, לא זהב, לא כבוד, הוא משתוקק לדעת כל התורה כולה, ואת כל טעמי המצוות ושרשם, ולא מגלים לו, למה באמת? ונחזק יותר את השאלה, הלשונות של המדרשים והיוצרות לפרשת פרה הם "סתום עלום חתום אצור" "אין לעמוד בסודה אין לחקור" "חוקה אין להבין דרכה", רואים שיש בזה איזה דווקאיות כזו, איזו מעלה גדולה שזה חוק שלא יודעים את הטעם, מה המעלה? ולכאורה מסברא פשוטה יש יותר מעלה לדעת את הטעם, ומדוע המעלה הגדולה שזה חוקה? זה הערה ראשונה.

הערה שניה, לשון הפסוק שנאמר על פרה שהיא חוקה הוא "זאת חוקת התורה", ולכאורה היה צריך להיות כתוב זאת חוקת הפרה, שהרי זה חוק של פרה, והלשון "זאת חוקת התורה" משמע שהחוק הזה שייך לכל התורה כולה, ומדוע?

טעם המצוות שנצטוו במרה

הערה שלישית, מתי הפעם הראשונה שנצטוו על פרה אדומה? הפעם הראשונה היתה במרה עוד לפני מתן תורה, שנאמר במרה (שמות טו, כה): שם שם לו חוק ומשפט ושם נסחו, חוק ומשפט הם פרה אדומה ודינים, פרה אדומה זה הסמל של חוק שלא יודעים את הטעם, ומשפט זה דינים שטעמם מבואר. ומלבד אלו עוד שני דברים נצטוו במרה - שבת וכיבוד אב ואם. מאיפה יודעים שנצטוו על שבת וכיבוד אב ואם לפני מתן תורה? שכתוב בדברות השניות בפרשת ואתחנן גם על כיבוד אב ואם וגם על שבת "כאשר צווק ה' אלוקיך" צווק כבר לפני מתן תורה, במרה.

וכאן הבן שואל: מה התייחדו ארבע מצוות אלו שבער לצוות אותם לפני מתן תורה? ובשלמא שבת כל אחד מביין, מפני ששבת זה המעמיד של היהודי, שבת זה המעמיד של כלל ישראל, ולפיכך מי שמחלל שבת דינו כמומר לכל התורה. וטעם הדבר ידוע מה שביאר החפץ חיים על פי משל, כשיש חנות מכולת ובפתח החנות יש שלט שכתוב בו 'מכולת אליהו כהן', גם אם המכולת סגורה ליום יומיים, שבוע שבועיים, הלקוחות אומרים לעצמם כנראה הוא נסע לחוץ לארץ אבל בטח הוא עוד יחזור, אבל כאשר יום אחד באים פועלים ומורידים את השלט 'מכולת אליהו כהן' כולם יודעים שהעסק סגור, מחר יהיה פה טמבור או חנות נעליים אבל המכולת נסגרה. אומר החפץ חיים, די

הייליג'ע חפץ חיים, על שבת הקב"ה אומר (שמות לא, יג) "אך את שבתותי תשמורו כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם", האות של יהודי, השלט - זה שבת, יהודי גם כשהוא עובר על הרבה מצוות כל זמן שהוא שומר שבת הוא עדיין יהודי, אבל כשהוא מחק את האות של שבת הוא ניתק מכלל ישראל, ולכן מחלל שבת בפרהסייה שהוריד את השלט דינו כמומר לכל התורה כולה, וממילא מובן למה נצטוו על שבת לפני מתן תורה.

וכן כיבוד אב ואם מובן, שהרי הוקש כבודם לכבוד המקום, וטעם הדבר שהתורה החמירה בכיבוד אב ואם הזכרנו פעם, מפני שהמחייב הגדול של האדם לעבוד את הקב"ה הוא מחמת שהקב"ה הביא אותך לעולם וזן אותך ומפרנס אותך, ואת המחייב הזה יש בצורה מוקטנת יותר אצל אב ואם, אפילו שלא באותו רמה שהרי הקב"ה הביא גם את האבא ואת האמא, את כולם, ובורא ומעמיד את כל העולם, אבל שורש הענין קיים גם בכיבוד אב ואם, וכשאדם יש לו את הרגש לכבד את מי שהביא אותו לעולם, טרח בו כשהוא היה חדל אוניס, זן אותו, פרנס אותו, זה מעמיד להגיע אף לכבד את אביו שבשמים, ומשום כך נצטוו על כיבוד אב ואם לפני מתן תורה, שזה המעמיד של קיום כל התורה כולה.

ואף דינים שזה כולל את הדינים שבין אדם לחבירו, מובן הטעם שנצטוו עליהם לפני מתן תורה, שבלעדיהם איש את רעהו חיים בלעו, ואי אפשר לקבל בלי זה את התורה. אבל פרה אדומה צריך ליתן טעם מה בוער לצוות לפני מתן תורה, ובפרט שהפרה אדומה הראשונה שנשחטה היה אחרי מתן תורה בב' ניסן עשרה חודשים אחרי הקמת המשכן, ומה בוער לצוות על פרה אדומה לפני מתן תורה?

היום בדורנו זכינו הרבה רחוקים שמתקרבים ליהדות ולקיום תורה ומצוות, ואנשים קשה להם בבת אחת לקבל עול מצוות ולקיים את כל התורה, ולפיכך הם מתחילים לקיים את דיני התורה בהדרגה, ומהם הדברים הראשונים שאומרים להם לקיים? אלו שמתעסקים בקירוב על פי גדולי ישראל בדרך כלל אומרים להם שלושה דברים, לשמור שבת כמו שהזכרנו שזה האות והשלט של היהודי, לשמור כשרות שלא יהיה טמטום הלב, ולשמור טהרת המשפחה, אלו הם שלושה דברים שמי ששומר אותם הוא כבר בפנים, הם שלושה רגלים שהם המעמיד של יהודי, זה המינימום, ואידך זיל גמור.

דרך אגב במאמר המוסגר, אנחנו רגילים תמיד לומר לאלו שמתקרבים, מלבד שלושת הדברים האלו שצריך לשמור אותם, להיות גם מחובר לשיעור תורה לפחות עשרים דקות ביום, זה בדוק ומנוסה שכשיש תורה יש הכל, יש הרבה סיפורים על כך ולא נאריך בזה כאן מפני שזה לא נוגע לענין, אבל החילוק אם יש גם תורה או שחיים בלי תורה הוא עצום. אבל זה פשוט וברור שאם יהודי שמתחיל להתקרב ישאל אם איזה מצוות להתחיל? וכי מכל התרי"ג מצוות יגידו לו פרה אדומה? ודאי שלא, ואם כן מדוע לפני מתן תורה נצטוו על פרה אדומה, מה זה בוער?

הערה רביעי, על פרה אדומה מצאנו שהיא מתקנת את חטא העגל, וכמו שמביא רש"י (בפסוק כב) מדרש אגדה מיסודו של ר' משה הדרשן: פרה אדמה - משל לבן שפחה

שטינף פלטיץ של מלך, אמרו תבא אמו ותקנח הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל.
וצריך להבין מה הסוד המיוחד בפרה אדומה שהיא מכפרת על חטא העגל?

מעלת ידיעת טעמי המצוות ומעלת אי ידיעתם

ולביאור הענין נקדים בעזר ה', מה עדיף לדעת את טעמי המצוות או לא לדעת? יש
מעלה לדעת ויש מעלה בלא לדעת. בידיעת טעמי המצוות יש שתי מעלות, מעלה אחת
שגם טעמי המצוות הם חלק מחלקי התורה, והראיה שפשוט שאסור ללמוד את טעמי
המצוות לפני ברכת התורה, ומפני שגם זה תורה, וזה שלימות בתורה ובידיעת התורה.
ומעלה נוספת יש בידיעת טעמי המצוות, שכשיודעים את טעם המצוות מקיימים את
המצוה עם יותר טעם ועם יותר חשק, יותר בשמחה יותר בחיבור. ומאידך יש גם מעלה
גדולה בכך שלא יודעים את טעמי המצוות, מפני שאם מבינים את הכל חסר בעבודת,
אתה עושה מצווה בגלל שאתה מחובר ואתה מבין סודה וענינה, אבל עבד ה' בין אם
הוא מבין או שהוא לא מבין הוא עושה רק בגלל שהקב"ה צווה, וזוהי העבודת המוחלטת.

וממילא כיון שהקב"ה רצה לזכות אותנו מכל הכיוונים, וכמו שאמרנו יש מעלה בלהבין
ויש מעלה בלא להבין, עשה הקב"ה עצה עמוקה שברוב המצוות הוא גילה לנו את
הטעמים, שהרי יש מעלה בידיעת טעמי המצוות, והוא השאיר לנו פינה של שעטנו,
כלאים, בשר בחלב, ועל כולם פרה אדומה, שהם מצוות שאנחנו לא מבינים את
טעמיהם, וכשאנחנו לא מבינים ואנחנו עושים אנחנו עבדים, ומרגע שעושים מצוה על
אף שלא מבינים אותה, זה כבר מקריץ שגם את הלא תרצח לא תגנוב לא תגזול שאנחנו
עושים זה לא רק בגלל השכל שלך שאנחנו מבינים עניניהם, אלא בגלל שאנחנו עבדים,
הפינה של המצוות שמחנכת אותנו שאנחנו לא עושים רק מה שמחוברים והשכל מבין,
זה כבר בונה את העבודת גם על שאר המצוות שכן מבינים.

ולאחר הקדמה זו נבא בעזר ה' לתרץ את הקושיות אחת לאחת. למה נאמר זאת חוקת
התורה ולא כתוב זאת חוקת הפרה? מפני שהחוק שיש בפרה הוא לא רק בפרה, אלא זה
מקריץ על כל התורה כולה, שכשיש מצוה אחת שאתה לא מבין ולא מתחבר ולא תופס
בכלל את ענינה ואתה מקיים אותה, יש בכך קבלת עול שאני עושה מצוות לא בגלל
שהשכל שלי מבין אלא בגלל שאני עבד ה', ומעכשיו גם המצוות שאתה מבין אתה
עושה בגלל שהקב"ה צווה, החוק הזה הוא מעמיד לא רק של פרה אלא הוא מעמיד של
כל התורה כולה לעשות אותה כעבודת.

ומה בוער לצוות על פרה אדומה לפני מתן תורה במרה? מפני שאי אפשר לגשת
לקבלת התורה עם המסננת של השכל, בן אדם שניגש לקבלת התורה אם הבחנה שמה
שהוא מבין הוא עושה ומה שהוא לא מבין הוא לא עושה הוא לא שייך לקבלת התורה,
ההכנה לקבלת התורה היא פרה אדומה, שזה הדבר הכי סתום החוק הגדול ביותר שיש
שמטמא טהורים ומטהר טמאים, וזה מחנך אותך לקבלת עבודת, לקבל את כל התורה
כולה בצורה של עבד ה'. וזה גם המעלה הגדולה שזה חוק, כמבואר במדרשים ובפיוטים
ביוצרות, מפני שהחוק זה המבחן, וזה מעמיד אותך כעבד ה'.

ולמה לשלמה המלך לא מגלים את הטעם של פרה אדומה, אפילו שהוא יודע את הכל, כל התורה כולה, כל טעמי המצוות, כל קבלת האר"י ז"ל, קבלת הרש"ש, על פי נגלה ועל פי נסתר, וחסר לו רק את הפינה הזאת, והוא רוצה שלימות בחכמה ומתחנן להגיע לשלימות, רבונו של עולם "אמרתי אחכמה" "בקש קהלת למצוא דברי חפץ" אני רק ידע את הטעם העמוק של פרה אדומה ואני יגיע לשלימות, ולא נותנים לו, מדוע? מפני שאומרים לו: שלמה, אתה רוצה להגיע לשלימות, אם תדע גם את זה לעולם לא תוכל להיות עבד, את הכל תעשה בגלל שאתה מבין, השלימות היא בכך שיש פינה שאתה לא מבין ואתה עושה, ולכן לא גילו לו.

אלא שאם כן תתעורר קושיה, ומה עם משה רבינו, משה רבינו שידע גם את הטעם של פרה אדומה, וכמאמר חז"ל בקש קהלת להיות כמשה, איך הוא יגיע לשלימות? התשובה היא, שעל משה רבינו התורה מעידה "משה עבד ה'", משה רבינו לא צריך חוקים כדי להיות עבד. ונסביר את הדברים, כששואלים יהודי למה אתה לא רוצה? מה הוא אומר? משתי סיבות, גם בגלל שהתורה צוותה "לא תרצח" וגם בגלל שאיך אפשר לרצוח זה דבר נורא ואיום. ומה טעם יותר חזק התורה או המצפון? תלוי איזה רמה של יהודי הוא, אצל יהודי פשוט המצפון יותר חזק, ואצלו הסדר הוא בגלל המצפון וגם בגלל ציווי התורה, אבל אם ישאלו את החפץ חיים למה אתה לא רוצה? אצלו תשעים אחוז יהיה בגלל ציווי התורה ועשר אחוז בגלל המצפון, ולא בגלל שהמצפון של החפץ חיים יותר קלוש מהמצפון שלנו, אלא שאצל החפץ חיים כשיש דבר ה' זה העיקר. ואם ישאלו את משה רבינו למה אתה לא רוצה? התשובה תהיה רק בגלל דבר ה', ואיפה המצפון למשה רבינו אין מצפון? אצל משה רבינו כשיש דבר ה' המצפון כבר לא יכול להוסיף כלום. משל למה הדבר דומה: יש בדיחה עממית, שהיה יהודי מלמד דרדקי, כשבימים ההם המלמדים השתכרו פרוטות, ופעם הוא אמר שאם הייתי רוטשילד הייתי גביר יותר גדול מרוטשילד, בגלל היה לי את כל המליארדים של רוטשילד והיה לי גם את הפרוטות שאני מקבל כמלמד. לבוא למשה רבינו ולהגיד לו מה עם המצפון אחרי שהתורה אומרת שיש דבר ה' זה כבר לא מעלה ולא מוריד. משה רבינו, איש האלוקים, שתמונת ה' יביט, עבד ה', הוא לא צריך חוקים בשביל להיות עבד, הוא עבד גם בלי הפינה של החוקים, ולכן השלימות שלו היא בידיעת טעמי כל המצוות ואף טעמה של פרה, אבל אצל כל שאר האנושות כדי להגיע לעבדות צריך פינה של חוק.

שורש חטא העגל וכפרת פרה אדומה

ומה השייכות של פרה אדומה שמכפרת על חטא העגל? מפני שבחטא העגל מבואר ברמב"ן (שמות לב, א) שכלל ישראל לא חטאו בעבודה זרה ולא רצו להם אלהים אחרים ח"ו, אלא שעד אותה שעה היה להם את משה רבינו שהוא היה איש קשר ביניהם לבין הקב"ה ועל פי הם הלכו, וכשפתאום הראה להם השטן שמשה מת הם רצו קשר אחר ביניהם לבין הקב"ה, ולכן הם לקחו עגל דמות שור שבמרכבה, שדרך זה יהיה קשר בין הקב"ה אליהם. ואם כן מה היה החטא הגדול בעגל? מבואר בספרים בקדושים: שעיקר

החטא הוא שהקב"ה צווה להם איך לעשות את הקשר, וכשאתם מנסים לעבוד את הקב"ה וליצור קשר עם הקב"ה עם הכלים שלכם לא עם מה שהקב"ה נתן, זה היצר הרע הכי מסוכן, זה חטא העגל.

ולכן על המשכן נאמר בפרשת פקודי (לח, כא): משכן העדות, ופירש רש"י: עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם. מדוע השראת השכינה ע"י המשכן היא עדות שנתכפר להם עוון העגל? אומר הבית הלוי: בהקמת המשכן בפרשת פקודי נאמר על כל דבר ודבר שעשו בבנין המשכן "כאשר צוה ה' את משה", שמונה עשרה פעמים! נאמר בפרשת פקודי "כאשר צוה ה'", מדוע הוזכר שנעשה כציווי ה' כל כך הרבה פעמים? להגיד, שכל דבר שהם עשו הם לא עשו בגלל שהם רוצים השראת השכינה, בגלל שהם הבינו שבצורה כזו תשרה שכינה ביניהם, אלא הם עשו כאשר צוה ה' - בגלל ציווי ה', אם כלל ישראל היו עושים את המשכן בגלל שהם רוצים השראת השכינה, הם עדיין היו שייכים לשורש של היצה"ר של חטא העגל, אבל כשעושים את המשכן, מקום השראת השכינה בגלל שצוה ה' את משה, זהו התיקון של חטא העגל - ובוה היה עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על חטא העגל. וזה הביאור בתורת כהנים בפרשת שמיני (ויקרא ט, ו) על הפסוק "ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא עליכם כבוד ה'": אמר להם משה לישראל: אותו יצר הרע העבירו מלבכם, ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום... עשיתם כן? וירא עליכם כבוד ה'. אותו יצר הרע העבירו מלבכם - היצר הרע שהביא את חטא העגל, דהיינו היצר שאומר שאפשר להתקשר להקב"ה לא בצורה ועם הכלים שהקב"ה צווה, כשתעבירו את היצר הזה מלבכם שלא תעשו את המשכן בגלל שאתם רוצים השראת השכינה שבכך נשאר היצר הרע שהביא את חטא העגל, אלא תעשו את המשכן בגלל ש"זה הדבר אשר צוה ה' תעשו" - תעשו בגלל שהקב"ה צווה, אז וירא עליכם כבוד ה' וזה יהיה התיקון על חטא העגל.

וזה אף שורש הענין שפרה אדומה מכפרת על חטא העגל, מפני שחטא העגל עיקרו הוא בשורשו לעבוד את הקב"ה עם השכל שלך ועם הכלים שלך, ופרה אדומה זה ההיפך הגמור, שעיקרה התבטלות מוחלטת לרצון ה', עבדות, בין אם מבין ובין כשלא מבין, ולכן על ידי פרה אדומה נעשה תיקון לחטא העגל. עכ"ד הרב אליהו דיסקין שליט"א.

ויש להוסיף מש"כ בזה הרב ראובן אלבו שליט"א (הו"ד בהאור לחים חוקת תש"פ) שואל ה"אור החיים" הקדוש: צריך לדעת למה הוצרך לומר מאמר זה [זאת חוקת התורה אשר צווה ה' לאמר] והלא רואני כי ה' הוא המצוה לאמר וכו'. עוד אומרו לשון נסתר "אשר צוה" ופי ה' הוא המדבר והיה לו לומר 'אשר אנכי מצוך לאמר', עוד למה לא הספיק במה שאמר "לאמר" בפסוק ראשון, וחזר לומר פעם ב' לאמר, עוד צריך לדעת למה לא הקדים מאמר דבר אל בני ישראל קודם מאמר זאת חקת התורה על זה הדרך דבר וגו' זאת חקת התורה וגו'.

אלא ה"אור החיים" הקדוש מבאר מהי חוקת התורה: "שכל מצוות התורה הם שכליות ושמעיות, שכליות שהשכל מחייבם, כגון: כיבוד אב ואם, גנבה, גזלה, אונאה, רציחה וכדומה, שמעיות: שבת כי בו שבת הבורא, יום טוב על הנס שנעשה לנו בהם, עבודה זרה שלא לעבוד זולת אלוקינו כי הוא המוציא אותנו וגו' וכדומה לזה".

בתורה הקדושה ישנן תרי"ג מצוות והן מתחלקות לשתי קבוצות: חוקים ומשפטים. המשפטים הם המצוות ה"שכליות", שהן מובנות בשכל האנושי, כגון: כיבוד אב ואם, לא תגזול, לא תגנוב, לא תעשוק את רעך, תשלום שכר שכיר וכדומה. כל הציוויים הללו מתקבלים על דעת האדם. אם רוצים לחיות בעולם מתוקן, מובן שכך צריך להיות ולא שייך אחרת.

הקב"ה כתב בתורתו את כל המצוות השכליות, למרות שגם אצל הגויים הדברים מובנים להם בלי שיהיו כפופים לחוקי התורה. אשרינו שאנו, היהודים, מקיימים את משפטי התורה משום שהקב"ה ציוה אותנו, ובהתאם לדיני התורה ופרטי ההלכה. בנוסף, ישנן בתורה מצוות "שמעיות", שהן בגדר חוקים - מצוות שאינן מובנות בשכלנו ולא נפגוש אותן אצל שום עם אחר - מתוקן ותרבותי ככל שיהיה! אחת מהן היא מצות פרה אדומה.

להלן דוגמא נוספת למצוה שהיא בגדר חוק ואינה מובנת כלל בשכל אנוש:
התורה מצוה שלוש פעמים: "לא תבשל גדי בחלב אמו" (בחומש שמות פעמיים, וכן בדברים יד, כא). ממילים אלו למדו חז"ל את איסור בשר בחלב הכולל פרטים רבים. התורה נקטה בלשון "גדי", משום שבהמה זו היתה מצויה בעבר בבתיים ו"דיבר הכתוב בהווה", אך הכוונה לכל בהמה.

הגמרא (חולין קטו ע"ב) מבארת מדוע חזרה התורה על הציווי שלוש פעמים, ללמדנו על שלושה חלקים הכלולים בלאו זה: איסור בישול, איסור הנאה ואיסור אכילה. איסור בישול הוא אפילו לגוי, כגון לבשל במסעדה של גויים ליהודי אסור. בנוסף, התורה אסרה על היהודי להנות מתבשיל של בשר בחלב, כגון למכור זאת לגוי או לתת לחיות שמזונותיהם עליו.

וכמובן אסורה אכילת מאכלים כאלה גם אם לא היהודי בישראל. אם היהודי, חלילה, בישל ואכל בשר בהמה בחלב, עבר על האיסור מן התורה, ואילו באופנים אחרים עובר על איסורים מדרבנן.

ועתה נתבונן, האם למצוה זו יש טעם המובן לנו? לא. אין באכילה זו סכנה או סיבה אחרת המובנת בשכל אנוש, והראיה שגם גויים מתורבתים אינם נמנעים מאכילת בשר בחלב.

אכן, זהו חוק וטעמו אינו ידוע לנו. רצון הבורא הוא שנתנור ממאכלים אלה וכל יהודי חייב לשמור את חוקי התורה לכל פרטיהם.

והנה מצוה חוקית נוספת שאינה מובנת לנו ואנו מקיימים אותה: שעטנו.

צמר לבד מותר ללבוש וכן פשתים לבד, אך ביחד זהו איסור חמור מן התורה. מדוע?

כי כבוד המלך הוא, שלעיתים הוא מחוקק חוק שאנשי ארצו אינם מבינים את טעמו.
בכך הוא מכריז: אני המלך ואני יודע את אשר אני עושה!

כך גם למלך א-ל רם ונישא, בורא העולם ויוצר האדם, נאה לצוות מצוות חוקיות שטעמן לא ניתן עימן.

ממשיך ה"אור החיים" הקדוש ואומר:

"וזה הוא טעם הנגלה, ואין לך מצוה ומצוה שאין בה עוד סודות נעלמים הנגלים למשה.

"ולאדם ראוי לקנות קנין התורה במ"ח דברים השנויים במשנת חסידים (אבות פרק ו משנה א) שאז מגלין לו רזי התורה שגילה ה' למשה בסיני, ומשה גם כן גילה לישראל בני דורו סודות הנסתרים וטעמי המצות ויסוד כל דבר".

ה"אור החיים" הקדוש מדגיש, כי בכל מצוה ומצוה טמונים סודות נעלמים שנגלו למשה רבנו.

גם בתפילות שתיקנו אנשי כנסת הגדולה אנו מוצאים בחינה זו.

כידוע, עד שבאו אנשי כנסת הגדולה היה כל אדם מתפלל בלשונו ובנוסח שלו, כי הדורות הקדמונים היו דבוקים בה' מאוד, והם, שהיו קרובים למתן תורה, היו יכולים להתפלל ולייחד ייחודים לקב"ה.

אך במשך הדורות התמעטו הלבבות, ובני האדם כבר לא יכלו למצוא בעצמם נוסח הראוי דיו לתפילה, ובודאי גם לא ידעו את הכוונות והייחודים. באו אנשי כנסת הגדולה ותיקנו נוסח מסודר וקבוע לכל תפילה. בנוסח שקבעו טמונים אלפי סודות ורזים עילאיים בכל תיבה ותיבה, וכל מילה שנאמרת יוצרת תיקונים בעולמות העליונים.

אומנם לנו לא ידועים הסודות והתיקונים, אך כאשר אנו מתפללים בנוסח שקבעו, עולה תפילתנו לפני הקב"ה ופועלת את כל התיקונים שקבעו אנשי כנסת הגדולה. כך גם במילות התורה – לנו התגלה רק הפשט, שכלנו הדל תופס רק את הרובד הפשוט ביותר, וכל סתרי התורה נשגבים מבינתנו.

עלינו לדעת, כי כאשר התורה כותבת טעם למצוה מסוימת, אין זה אלא חלק מהטעם, ויש בדבר עוד אלפי סודות שלא התגלו לבני האדם – "אין לך מצוה ומצוה שאין בה עוד סודות נעלמים הנגלים למשה!"

התורה ציותה על מלך ישראל: "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו וכסף וזהב לא ריבה לו מאוד" (דברים יז, יז). שלמה המלך טען: אני איני חושש מכך. ארבה נשים - ולא יסירו את לבבי, ארבה כסף וזהב – ולא יסור לבי מהקב"ה!

ואומנם, שלמה הרבה נשים, וגם כסף וזהב היו לו במידה כה רבה, עד שהיו כאבנים שעל פני ירושלים...

באה האות י' לפני הקב"ה ואמרה לו: הרי כתוב בתורה: לא ירבה – והנה שלמה הרבה למרות הכל וביטל אותי בכך. אמר לה הקב"ה: אלף שלמה ימחקו, ולא תימחק אות י' אחת מהתורה!

בסופו של דבר נשיו של שלמה הטו את לבבו, והוא נענש קשות. השד אשמדאי זרקו מעל כסאו וישב למלוך תחתיו, והיה שלמה נראה כאדם עני, והיה הולך ממקום למקום וזועק: "דעו לכם כי אני שלמה מלכם, החזירוני לירושלים לכסא מלכותי!" אבל כולם חשבו שמדובר באדם בלתי שפוי וצחקו עליו ולא האמינו לדבריו. וכך עבר שלמה סבל נורא עד שלבסוף הוחזר למלכותו.

ומה היתה טעותו? שלמה התייחס לטעם הכתוב בתורה בפירוש וסבר שיוכל להתגבר עליו, אבל לאמתו של דבר יש לכל ציווי עוד אלפי טעמים נסתרים, שאותם התורה לא גילתה. וגם אם יתבטל טעם אחד, כדעת שלמה המלך – הרי ששאר הטעמים לא בטלו.

מסיבה זו, כדי שאנשים לא יבואו להיכשל, התורה לא ביארה את טעם רוב המצוות. אנו מקיימים את המצוות אך ורק בשל ציווי ה' ולא בשל הבנתנו ומחשבותינו, כמו שנאמר: "כי לא מחשבותי מחשבותכם ולא דרכי דרכיכם נאם ה' " (ישעיהו נה, ח).

המשנה (שבת יא ע"א) מונה סייגים שונים שגזרו חכמים לא לעשות בשבת, ואחד מהם הוא: "לא יקרא לאור הנר". וחכמים פירשו את הסיבה לכך בברייתא (שם יב ע"ב): "שמא יטה את הנר".

ומביאה הגמרא מעשה ברבי ישמעאל בן אלישע, נכדו של רבי ישמעאל בן אלישע הכהן הגדול:

רבי ישמעאל סבר שהוא יקרא ולא יטה את הנר, והנה תוך כדי לימודו התעמעם אור הפתילה, והוא ביקש לתקן את אור הנר. יש סוברים שהטה את הנר, ויש אומרים, שחלילה לומר כך, אלא שביקש להטות ולא הטה, לאחר זאת אמר: "כמה גדולים דברי חכמים, שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר".

לאחר שבת כתב רבי ישמעאל בפנקסו: "אני, ישמעאל בן אלישע, קריתי והטיתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה".

הדגשתו: "כמה גדולים דברי חכמים" באה לומר שהסיבה לכך שנכשל היתה בגלל שכתוב טעם האיסור בברייתא: "שמא יטה", ואילו החכמים ששנו את המשנה לא מנו את הטעם בדבריהם, כי כאשר הדברים אינם מוסברים, יש בכך שמירה גדולה יותר שלא להיכשל, ומי יודע כמה מצוות היו בטלות, ח"ו, לו היתה התורה כותבת את טעמיהן.

רבי יוסף יעב"ץ המכונה "החסיד" היה גאון עולם, חי בזמן גירוש ספרד ולחם מלחמות ה' נגד כת הפילוסופים [כונה בשם יעב"ץ שהוא נוטריקון לפעולתו למען עם ישראל –

יודע ע'דה ב'עת צ'רה]. בתקופתו גזרו על היהודים להמיר את דתם, ומי שלא יסכים להתנצר יגורש מהארץ.

היעב"ץ כותב בספרו "אור החיים" (פרק שני) שהוא התבונן וראה שאותם יהודים שקיימו את התורה והמצוות מתוך חקירה פילוסופית, הם לא עמדו בניסיון, עזבו את התורה והמירו את דתם.

לעומתם, דווקא יהודים פשוטים ותמימים, שקיימו את התורה ללא חקירות ושאלות – להם, ורק להם היה הכח למסור נפשם, להשאיר מאחוריהם את בתייהם ואת רכושם, ולצאת עם בני משפחותיהם לעבר הבלתי נודע.

רבי ישראל, ה"בעל שם טוב" הקדוש זיע"א, מייסד תנועת החסידות, היה מעורר את ליבותיהם של עמי הארצות, ושל המון העם שהתרחק מהתורה. הוא החדיר בהם אהבת הבורא ושמחה בקיום המצוות. דרכו היתה לכוון את הרבים לקיום המצוות בפשיטות ובתמימות, בלי הסברים ופילוסופיות – "לעשות רצונך אלוקי חפצתי" (תהלים מ, ט).

שיטתו זו נכונה לכל עת, עד ימינו אנו. רבים מנסים להטעותנו, להרחיקנו מהתורה ולנתקנו מהמצוות, אך עלינו ללכת בתמימות עם בורא העולם ולא להתפעל מהם, ורק בדרך זו נשיג את המטרה. צריך להשתדל לבטל רצוננו לגמרי, לרצות לקיים רק את רצון הבורא ולקיים את דברי התנא באבות (ב, ד) : "בטל רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך".

"תורה ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (דברים לג, ד). "מורשה" – לשון מאורסה (פסחים מט ע"ב). אנחנו מאורסים לתורה הקדושה, נשואים לה.

השלום והאהבה בין בני הזוג נוצרים אך ורק כאשר האחד ממלא את רצון בן זוגו כיון שזהו רצונו, ללא סברות וללא טעמים, אלא בפשיטות. אם נזכה לקיים את המצוות בפשיטות, ללא סברה, ללא טעם וסיבה, אלא כיון שאנו אוהבים את התורה ואת הבורא - הקב"ה ישיב לנו את אהבתו.

זאת חוקת התורה – כאשר נקיים את התורה כחוק בל יעבור, כחוק ללא סברות וטעמים, נזכה לקשר נישואין עם הקב"ה – כמשוש חתן על כלה.

כפי שהזכרנו, המצוות השכליות, המכונות 'משפטים', מובנות ומתקבלות על הדעת. כל גוי משכיל ומתורבת מבין שיש לקיימן אף בלי להצטוות על כך.

לפיכך, אדם מקבל שכר על המצוות שמקיים כאשר עושה אותן משום שה' ציוה על כך. וכך כותב הרמב"ם (בהלכות מלכים ח, יא) :

"כל המקבל שבע מצוות ונוהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שציוה בהן הקדוש ברוך הוא בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת - אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם".

הרמב"ם מדגיש שגוי יכול לקבל שכר על קיום מצוות בני נח רק אם קיים אותן מפני
שהקב"ה ציוה עליהן.

וכך גם כל יהודי, בשעה שמקיים מצוה שטעמה ידוע ומובן, אין זה מוכיח שהוא מוכן
ומזומן לעשות רצון בוראו. אם כן, מדוע שיקבל שכר על קיום המצוות השכליות?

הקב"ה הבטיח אריכות ימים למי שמכבד את הוריו, אך האם יעלה על הדעת שאדם
לא יעשה כן? הן הדעת נותנת שיש לכבד את ההורים שהביאונו לעולם וגידלו אותנו. אך
מי שמכבד את הוריו משום שה' ציוה על כך - הוא יזכה לשכר המובטח.

לכן, כאשר אדם מקיים את המצוות החוקיות הוא בעצם מכריז: אני מקיים רק את רצון
ה', ולא מערב את הבנתי, גם במצוות המובנות לי.

זוהי מטרתן של המצוות החוקיות, שקיומן מעיד כי האדם הינו עבד לה' ואז ברור שגם
המצוות השכליות נעשות מתוך הרגשת העבדות.

תחושת העבדות קשה היא לאדם, קל לו הרבה יותר לקיים את מה שמבין בשכלו. אך
אם יחוש היטב כי הקב"ה ציוה את המשפטים וגם את החוקים לטובתו ולתועלתו, הוא
ירגיש 'בן חורין' ויראה בחיים על פי התורה את האושר האמיתי.

ניגש אלי בעל תשובה וטען כי היה רגיל תמיד לרחוץ את ידיו היטב לפני כל ארוחה, זה
הרי מחוייב על פי כללי ההיגיינה. אולם קשה לו להתרגל ליטול את ידיו כהלכה, שהרי
לא מובן לו מה ההבדל ומדוע חשוב ליטול דוקא מתוך כלי וכו'.

אכן, השכל מחייב שלפני הארוחה נשטוף את ידינו מכל הלכלוך שדבק בהן, אולם
בקימנו את מצות נטילת ידיים על פי ההלכה, אנו מעידים כי ציווי ה' הוא הקובע אצלנו.
בזה אנו מחברים בין חוקי הבורא לבין המצוות השכליות ומעידים כי הכל מגיע מאותו
מקור.

במהלך השנים הוכיחו אף חכמי הגויים כי מזון כשר הינו בריא יותר לגוף והתגלה כי
המאכלים האסורים על פי התורה מזיקים לגוף ולנפש. מבחינתנו אין במחקרים אלו כדי
להשפיע על הרצון שלנו לקיים את רצון ה', אך מדענים נוכרים יצאו בהתפעלות מן
החוכמה האלוקית הטמונה בתורה.

אישה יהודיה שאינה שומרת מצוות לקתה בחיידק נדיר וקשה, והגיעה אל בית חולים
בחו"ל. הפרופסור הגוי נדהם: "רגע, אתם יהודים? איך יתכן שיהודי ידבק בחיידק זה
המתפתח רק בבשרו של החזיר?!"

כמובן, אנו נמנעים מאכילת 'דבר אחר' לא בגלל החיידק המסוכן, וגם לו היה בשרו
בריא ביותר לא היינו מטמאים בו את נפשנו, כי זהו ציווי ה' ואנו עושים את רצונו!

הנה כאשר ברא הקב"ה את העולם, היה האדם הראשון בגן עדן. במדרש מובא כי
הקב"ה, כביכול, לקח אותו לראות את גן עדן, את כל עצי הפרי הנפלאים שהיו בו, ואמר
לו: ראה איזו בריאה יפה בראתי, הכל עשיתי מתוקן ונאה לכבודך, תן דעתך שלא

תקלקל את מעשי, לבל תשחית את העולם היפה שבראתי. רק זאת אמר לו השי"ת: מכל העצים בגן עדן יכול אתה לאכול, ורק מעץ הדעת אסור לך לאכול, כי ביום בו תאכל ממנו מות תמות.

כאן הגיע הנחש, שהוא היצר הרע, והחל לפתות את חווה אימנו באומרו לה: וכי יודעת את מדוע ציווה בורא העולם לבל תאכלו מעץ הדעת? יש בו בעץ הזה סגולות מיוחדות, שאדם האוכל ממנו מקבל דעת ויכול לברוא עולמות. הקב"ה לא רצה שתדעו את כל סודות הבריאה, ולכן הורה לכם שלא לאכול ממנו. אם תאכלו ממנו "ונפקחו עינכם והיתם כאלוקים יודעי טוב ורע" (בראשית ג, ה). תבינו את כל סודות העולם. כי העץ הזה "תאווה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל" (שם, ו) הוא מעניק השכלה ודעה גבוהה מאוד לאוכל ממנו.

זה היה שורש חטאם של אדם הראשון וחווה - רצונם להבין דברים שלא הורשו להבין אותם!

כאשר הקב"ה אסר עליהם לאכול מעץ הדעת, אף שלא הבינו את הסיבה, זה בוודאי היה לטובתם. אך הם סיכנו את חייהם, כדי לדעת את סודו של עץ הדעת, להבין את סודות העולם.

או אז, לאחר שאכלו ממנו – "ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים המה" (שם, ז) - פתאום הם גילו שהם ערומים.

וכי קודם לכן הם לא ידעו זאת?

ברם, לפני האכילה מעץ הדעת, הם היו במימד רוחני, גבוה מעל גבוה. מוחם היה צמוד לדברים גבוהים ועליונים, ולכן העובדה שהם ערומים לא תפסה אצלם מקום. לאחר שעברו על ציוויו של הקב"ה, הם ירדו מדרגתם הגבוהה וגילו שהם ערומים, ועל כן נגזרה עליהם ועל העולם כולו לדורות עולם, גזירת מיתה.

הקב"ה ברא את האדם כדי שיחיה לעולם, אך אדם הראשון ברצונו לנסות ולהבין את מה שהקב"ה ביקש להסתיר ממנו, גרם לכך שנפל ממדרגתו הגבוהה ומדבקתו המוחלטת בבורא עולם והביא מיתה לעולם.

אם היינו רוצים – רק בדרך משל ודוגמה – למצוא מקבילה לכך בדורנו, הנה ישנם צעירים אומללים הנוסעים לכל קצווי תבל, כדי לנסות ולטעום מהעולם שיש שם. הם מגיעים למקומות נידחים של עובדי אלילים, נחשפים לסמים ממכרים ושאר מרעין-בישין, ובסופו של דבר נדבקים בהם תאוות ורצונות שאינם ראויים, והם נפגעים מכל ההתנסויות האסורות הללו.

ישנם דברים שהקב"ה מרשה לאדם ללמוד ולהעמיק בהם, כדי להבינם עד כמה ששכלו יכול להבין, אבל ישנם דברים שהקב"ה תובע מהאדם לקיימם בלי שום הבנה! אלו הם חוקי התורה, שמטרתם לחנך את האדם לדעת שיש דברים שהם למעלה משכלו ועליו לקיימם כי כך ציווה הבורא.

התורה אומרת שלא ללבוש בגד העשוי מצמר ופשתים יחד. לא לבשל חתיכת בשר בחלב. איסורים שהאדם אינו מבין בשכלו. ואם יעבור עליהם בטענה שאינו מבינם, הרי זה מרד בבורא עולם. וכי בורא העולם, מלך מלכי המלכים, חייב להסביר לברואיו כל דבר שהוא מצווה אותם עליהם? עליו לשמוח שיש ציוויים שהוא קצת מבין בשכלו, ולדעת כי חובתו לקיים את רצון השי"ת עם הבנה או בלעדיה. עכ"ד הרב ראובן אלבו שליט"א.

הלימוד מזה למעשה. עד כמה חשוב לקיים את כל מצוות התורה רק מפני שכך ציוה ה' ולא בגלל שכך נראה לי וכיו"ב

לתגובות ולמאמרים נוספים P0583271323@gmail.com

מאור שעשועי - הגדולה והענוה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

מעשים "קטנים" של אנשים גדולים

וְתָמַת שָׁם מְרִים וְתִקְבֵּר שָׁם. וְלֹא הָיָה מִיָּם לְעֵדָה וְגו' (כ, א-ב)

א] חז"ל (תענית ט ע"א, רש"י כאן) מגלים לנו כי הבאר - ממנה שאבו ישראל מים ונתקיימו על ידה במשך ארבעים שנה בצורה ניסית פלאית - היה בזכות מרים.

מה היתה הזכות הגדולה של מרים, שמכוחה נבעה הבאר מים כל אותן שנים?

אומר רבינו בחיי: "כשמתה מרים נסתלק הבאר כי היה הבאר בזכות מרים שהיה לה זכות המים ממשה, שנאמר (שמות ב, ד): 'ותתצב אחותו מרחוק'".

כאשר נולד משה רבינו, עמדה בתוקפה הגזירה הנוראה של פרעה מלך מצרים, להמית כל זכר שנולד. התורה מספרת שבמלאות שלשה ירחים להולדת משה, לא יכלו להצפינו עוד, ולכן לקחו תבת גמא ושמו בה את משה, על היאור. התורה ממשיכה ומספרת (שם): "ותתצב אחותו (מרים) מרחוק לדעה מה יעשה לו". רבנו בחיי נוקט שבזכות מעשה זה של מרים, זכו ישראל למים במשך כל תקופת שהותם במדבר.

ב] לכאורה הדבר פלא! הלא אך טבעי הוא הדבר שאחות תעקוב אחר הנעשה לאח צעיר, תינוק חסר-אונים, המושלך ליאור. מדוע מעשה זה היה כה חשוב ובעל-ערך, עד שבזכותו נבעה הבאר מים במשך ארבעים שנה וסיפקה מים לכל עם-ישראל במדבר? אין זה אלא שכל מעשה טוב שעושה אדם, שכרו הוא נצחי, והשלכותיו בלתי ניתנות למדידה!

חז"ל הורונו (אבות ב): "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות", ומבאר רבינו יונה (שם): "שאינ אתה יודע מתן שכרן של מצות כמה הוא גדול, שאפילו מצוה קלה שכרה גבוהה עד למעלה" וכו'. וברמב"ן כתב (שמות יג, טז): "ולפיכך אמרו 'הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה', שכולן חמודות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלקיו" וכו'. ויש להוסיף בזה דברים שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, כג): "ודע כי הירא את דבר ה' יחמיר וידקדק... על מצוה קלה כמו על החמורות, כי לא יבינו (פירוש: לא יחשבו ויתבוננו) לאשר המצוה הזאת קלה לעומת החמורות, אך יבינו לגדולת המזהיר עליה יתברך".

זהו שאומרים: "אין דברים קטנים אצל אנשים גדולים" - כי כל דבר נמדד ביחס להפקת רצון הבורא הימנו.

על פי דברים אלו יש להבין דברי חז"ל במכילתא (בשלח): "במדה שאדם מודד בה מודדין לו. אברהם לווה מלאכי השרת שנאמר 'ואברהם הולך עמם לשלחם' - והמקום לווה את בניו במדבר ארבעים שנה, שנאמר 'וה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן'.

באברהם כתיב 'יוקח נא מעט מים' - והקב"ה העלה לבניו את הבאר במדבר, שנאמר 'או ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה'. באברהם כתיב 'ואקחה פת לחם' - והקב"ה הוריד לבניו את המן במדבר, שנאמר 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים'. באברהם הוא אומר 'ואל הבקר רץ אברהם' - והקב"ה הגיז שליו לבניו שנאמר 'ורוח נסע מאת ה' ויגז שלוים מן הים'. באברהם הוא אומר 'והשענו תחת העץ' - והקב"ה פרש לבניו שבעה ענני כבוד, שנאמר 'פרש ענן למסך ואש להאיר לילה'. באברהם כתיב 'והוא עומד עליהם' - והקב"ה הגיז על בתי בניו במצרים שלא ינגפו, שנאמר 'ופסח ה' על הפתח'."

מפליא הדבר לאיזה שכר נצחי זכה אברהם אבינו עבור כל מעשה "פעוט" שהוא עשה! מפליא-פלאות ששכר נצחי זה מוגדר על ידי חז"ל בלשון: "במדה שאדם מודד בה מודדין לו" - דהיינו ששכר זה הוא במדה ובמשקל, ולא איזו "תוספת" מעבר למה ש"מגיע" על עצם המעשה.

כמה מוטל עלינו ללמוד מכך אודות גודל הזכות לקיים מצוה, ועל ידי זה לקיים את רצון ה'.

עלינו ללמוד מכאן להזדרז בקיום כל מצווה המזדמנת לפנינו. כבר אמרו חז"ל (רש"י מגילה ו ע"ב, מכילתא לפר' בא): "ושמרתם את המצות - אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה". כל מצוה יש לה שכר נצחי, ומוטל עלינו לעקור מהשורש את המחשבה כאילו יש דבר כזה "מצווה קטנה". אדם לעולם לא יזלזל ביהלום בגלל שהוא קטן. אפילו היהלום הקטן ביותר, ערכו רב. קל וחומר שיש ליקר כל מצוה ומצוה: "שאינ אתה יודע מתן שכרן של מצות כמה הוא גדול, שאפילו מצוה קלה שכרה גבוהה עד למעלה" (רבינו יונה הנ"ל).

ג] עוד נראה לבאר בזה בהקדם מה ששמעתי ממו"ר הג"ר חיים קמיל זצ"ל בשם מרן הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל, דטועים הם אותם המספידים שמספרים סיפורים על הנפטרים, שכן לא הסיפור עושה את האדם, אלא האדם עושה את הסיפור.

ומור זצ"ל היה רגיל להביא את מה שהוכיח הגר"ח שמואלביץ זצ"ל את היסוד הנ"ל, ממה דאיתא בסוף מסכת מועד קטן (כח ע"א): "רבי חייא לא הוה מצי למיקרבא ליה (מלאך המות לא יכל להתקרב לרבי חייא), יומא חד אידמי ליה כעניא, אתא טריף אבבא, אמר ליה אפיק לי ריפתא (יום אחד נדמה לו כעני, ובא ודפק על דלתו ובקש: 'תוציא לי לחם'), אפיקו ליה (הוא הוציא לו), אמר ליה ולא קא מרחם מר אעניא, אההוא גברא אמאי לא קא מרחם מר (אמר לו: הרי מר מרחם על העני, ואם כן מדוע אינו מרחם על אותו איש [מלאך המות]), גלי ליה (שהוא מלאך המות), אחוי ליה שוטא דנורא (והראה לו שאכן הוא מלאך המות) אמצי ליה נפשי (רבי חייא המציא לו את נפשו ונטלה מלאך המות)".

הענין מפליא, מהו זה שאמר מלאך המות לרבי חייא שכמו שהוא מרחם על העני לתת לו פת-לחם, כך עליו להמציא לו את נפשו? מה ההשוואה ומה הדמיון?

אלא בהכרח, כל פעם שרבי חייא נתן פת לחם לעני, הוא נתן לו את זה בהשתתפות הלב ובהרגשה טהורה כאילו שגם את נפשו היה מוכן למסור [וכמו שכתוב (ישעיהו נח, י): 'וְתִפֵּק לְרֵעִי בְּפִשְׁךָ וְנִפְּשׁ נִעְנָה תִשְׁפִּיעַ']. (ומעתה נתאר לעצמנו כמה מגוחך היה אילו היה מספידים את רבי חייא שהיה נותן פת לעני, שהרי לא פת היה נותן, אלא את נפשו היה נותן, על מצוות צדקה).

ומעתה זהו גם הענין עם מרים הנביאה, עליה נאמר "ותתצב אחותו מרחוק", ומאליו מובן שעשתה זאת בטהרת המחשבה מעל ומעבר לדאגה רגילה של אחות לאח. והדבר מוכח להדיא, שהרי איתא במדרש (שמו"ר א', כ"ב): "ותתצב אחותו מרחוק. למה עמדה מרים מרחוק?", ובעץ חיים ביאר את השאלה: "כלומר למה עמדה מרים ולא יוכבד אמו או אביו? דודאי דאינהו מצטערי טפי על הילד מאחותו". ומזה עצמו שדוקא מרים עמדה, ולא האמא והאבא, הרי מוכרח שלא עמדה שם מחמת דאגה רגילה לבן משפחה הנמצא במצוקה.

וכך באמת מבואר במדרש (שם): "לפי שהיתה מרים מתנבאת ואומרת: 'עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל'. כיון שנולד משה נתמלא כל הבית אורה, עמד אביה ונשקה על ראשה. אמר, 'בתי נתקימה נבואתך' וכו'. וכיון שהטילוהו ליאור עמדה אמה וטפחה לה על ראשה, אמרה לה, 'בתי והיכן נבואתך?' והינו דכתיב 'ותתצב אחותו מרחוק' וגו', לדעת מה יהא בסוף נבואתה". ומבואר שגם כאשר עמדה ליד תיבתו של משה המושלכת ליאור, עיקר דאגתה לא היתה נתונה לאחיה כפרט, אלא למושיען של ישראל.

ויותר מכך מבואר מהמשך המדרש: "רבנן אמרי, כל הפסוק הזה על שם רוח-הקודש נאמר" וכו'. וביאר העץ יוסף: "הכוונה לרמוז שהשכינה השורה על המדברים ברוח הקודש עומדת שם ומשגחת בהצלחת משה רבינו ע"ה, ובמדרש משלי בפסוק 'חכמות נשים' קאמר שבא לומר שאף על פי שהושלך משה ליאור, נתחזקה מרים בנבואתה עליו שעתידי להושיע את ישראל, ולזה נרמזו תארי רוח הקודש". והרי זה דבר נורא ונפלא, שאף בשעת סכנה קרובה, מוחשית ונראית לעין, למשה רבינו, מרים הנביאה (שהיתה אז ילדה בת חמש שנים), לא זו בלבד שלא מפקפקת ח"ו בנבואתה - שזהו הבן שיושיע את ישראל, אלא אדרבה, מתאמצת ומתחזקת היא בנבואתה, עד כדי כך שכביכול לא רק היא התיצבה מרחוק לראות מה יקרה, אלא שעל ידי התחזקותה היא גרמה שגם "השכינה עומדת שם ומשגחת בהצלחת משה רבינו ע"ה". והרי הצלחת משה רבינו ע"ה היא הצלחת והצללת כל ישראל, וכל זה גרמה מרים הנביאה בהתיצבותה מרחוק לדעה מה יעשה לו.

דברים אלו ראויים הם להצטרף לפירוש הראשון הנ"ל, בביאור הא ש"היה הבאר בזכות מרים שהיה לה זכות המים ממשה, שנאמר: 'ותתצב אחותו מרחוק'."

עד כאן ממה שכתבתי בס"ד בספרי "מוסר דרך - מאיר דרך" לפרשתנו, והנני מוסיף בזה כעת בס"ד מדברי מו"ר הגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל כפי שנדפסו בקונטרס "שמחת

אלעזר", בביאור מאמר חז"ל (רות רבה ה, ו): "א"ר יצחק בר מריון, בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה, יעשנה בלבב שלם. שאלו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו (בראשית לו) 'וישמע ראובן ויצילהו מידם', בכתפו היה מוליכו אצל אביו. ואילו היה יודע אהרן שהקב"ה מכתוב עליו (שמות ד) 'הנה הוא יוצא לקראתך', בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו. ואלו היה יודע בעז שהקב"ה מכתוב עליו 'ויצט לה קלי ותאכל ותשבע ותותר', עגלות מפותמות היה מאכילה. ר' כהן ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה, ועכשיו כשאדם עושה מצוה מי כותבה? אליהו כותבה ומלך המשיח והקדוש ב"ה חותם על ידיהם, הדא הוא דכתיב (מלאכי ג, טז): 'אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זַכְרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וְלַחֲשָׁבֵי שְׁמוֹ" עכ"ל המדרש, ואודות הדברים הנ"ל אמר מו"ר הגרא"ש וסרמן זצ"ל:

"מן הראוי שניתן את דעתנו אודות דברי המדרש 'אילו ידע... שהקב"ה מכתוב עליו. חז"ל (מגילה יד ע"א) לימדונו מגילה שלא כל הנבואות נכתבו. נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, ושלא הוצרכה לא נכתבה. מדוע? כי התורה היא נצחית! לא נכתב בתורה פרט כלשהי המוגבל בזמן. התורה היא אין סופית, ולכן היות והתורה כתבה על ראובן וישמע ראובן ויצלהו מידם' מוכח שהתוצאות של מעשה ראובן הן תוצאות נצחיות!

ואמנם אילו ראובן לא היה מציל את יוסף, לא היה עם ישראל יורד למצרים וכל ההשתלשלות וההתפתחות של כלל ישראל היו שונות. נמצא אפוא, שראובן - בהצלת יוסף - העמיד את כל דברי ימי ישראל על השביל. זה דבר נצחי!

וכן הענין באהרן הוא נפלא מאד. משה רבינו היה מוכן להיות השליח להוציא את ישראל ממצרים ולקבל ולמסור את התורה לישראל. ה' אמר לו (שמות ג יב) 'וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאתך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה'. אולם היה לו אח בכור. ויותר מכך, אהרן היה גדול הדור ומנהיגו עד שנתמנה לכך משה רבינו ע"ה, והרי יתכן שתִּגְרָם עגמת נפש לאחיו בכך שהאח הצעיר נבחר לכך. לכן משה רבינו היסס מלקבל על עצמו את השליחות. ברם כשהקב"ה אמר לו 'וראך ושמח בלבוב', רק אז הסכים משה רבנו לקבל על עצמו את השליחות. נמצא אם כן שהשמחה בלב אהרן היא שזיכתה את עם ישראל בכך שמשה רבינו יהיה מנהיג האומה. נמצא אפוא, שמה שהתורה כתבה 'וראך ושמח בלבוב' השלכתו לדורות, ולפיכך הוא נכתב בתורה. 'ואילו ידע אהרן את ההשלכות הנצחיות של שמחתו, בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו.

כמו כן אילו ידע בועז שבהתייחסות לרות יש השלכות לשלשלת מלכות הנצח של עם ישראל, ושבעצם הוא מתחיל בכך את השלשלת של ביאת המשיח, ושלכן נכתבו הדברים בתורה, 'עגלים פטומים היה מביא לה'.

המדרש מוסיף: 'כשאדם עושה מצוה יעשנה בלבב שלם'. על פי דבריהם ז"ל, ראובן אהרון ובועז לא העריכו כראוי את ערך מעשהו כבעל השלכות לדורי-דורות ושלכן יכתבו בתורת הנצח.

גם היום כשאדם עושה מצוה הוא לא יודע... אבל הרי כתוב (מלאכי ג טז) 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו וגו'. ומי כותבה? אליהו ומלך המשיח כותבים זאת והקב"ה חותם על ידם!

ובהמשך הדברים שם כתוב: "מדוע הקב"ה חותם על זכויות אלו? מפני שתורה בלבד היא נצחית, ובכדי שדבר-מה יהפוך גם הוא לנצחי, בהכרח שיכתב בתורת-נצח. כל מה שכתוב בתורה ומה שכתבו הנביאים - שהרי הגמ' אומרת (ברכות ה ע"א) - מלמד שכולם ניתנו למשה מסיני - יש בו נצחיות. עתה, מכיוון שזכויות אלו שאליהו ומלך המשיח כותבים הם לא חלק מהתורה, לכאורה אין בהן נצחיות? לכן צריך שהקב"ה יחתום על ידם, וכך גם הן הופכות למציאות נצחית!".

כאשר אנחנו מקיימים מצוה "קטנה" אנחנו לא יודעים בדיוק מה ערכו, אך יתכן והננו שותפים בכך בביאת גואל צדק וגאולת ישראל במהרה בימינו, אכי"ר!

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' וש"א"ס

אסון שריפת התלמוד

בתחילת האלף השישי לבריאת העולם נקראו רבותינו הראשונים, רבנו יחיאל מפאריש, וחביריו רבי יהודה ב"ר דוד, רבי שמואל מפלייזא, ורבי משה מקוצי בעל הסמ"ג. לבוא ולהתייצב לפני מלך ומלכת צרפת, בכדי להגן על דת ישראל אודות האשמה שהעלילו הנוצרים והמומר ניקולאוס דונין שר"י בפני האפיפיור גריגוריוס התשיעי, על התלמוד כי הוא מלא חירופים וגידופים כלפיהם וכלפי משיחם ימ"ש ועל אמו.

אותו מומר הוכיח לאפיפיור שהתלמוד מחזק את היהודים לא להמיר את דתם לדת הנצרות, ולולי התלמוד היהודים מזמן היו ממירים דתם רח"ל. ואותו רשע הוציא את דברי שיטנתו מכמה סוגיות שכתוב בהם שמותר לרמות נוצרים ולהונותם וכו', האפיפיור השתכנע ונתן הוראה להחרים את כל הספרים ולבודקם ובמידה ויש אמת בטענותיו של רשע זה יש לשורפם בפומבי לעיני כל, המלך ערך ויכוח גלוי בין אותו מומר לרבותינו הראשונים זיע"א ורבנו יחיאל מפאריש התוכח עם אחד מן המומרים שם, ובחכמתו וידענותו הגדולה השיב על כל השאלות שהוצגו לפניו והדף את הטענות שהופנו כלפיו ויצא כמנצח, (תיאור הוויכוח נדפס בספר "ויכוח רבינו יחיאל מפאריש". י"ל בשנת תרפ"ח בלבוב).

המעמד ההוא הותיר רושם כביר, וכתוצאה מכך עברה שנה שקטה על היהודים וגם הושבו להם מקצת הספרים שנלקחו מהם. אולם כעבור זמן בערך למעלה משנה מאותו אירוע גזר מלך צרפת בהשפעת השופטים והקרדינלים הנוצרים אשר שינאתם ליהדות ולעם ישראל הייתה ללא גבול, על שריפת התלמוד בפומבי בפאריס בערב שבת פרשת חוקת, בשנת ה' אלפים ד', ז' בחודש תמוז (יוני - 1244 למינינם), ואז הועלו באש עשרים וארבע קרונות עמוסים בספרי התלמוד. כאשר כל ספרי התלמוד ההלכות ואגדות היו כתובות בכתב יד והיו יקרי ערך עד מאוד. וגזירה זו היתה נוראה ואסון גדול ליהודים שראו בצער רב את שריפת תורתנו הקדושה. ובעקבות כך הונהג בהרבה מקומות על יום תענית בערב שבת פרשת חוקת. ולא קבעו את התענית לפי היום בחודש שאירע שריפת התלמוד, אלא לפי היום בשבוע, וזה על פי שאילת חלום שנענו בו:

'ודא גזירת אוריתא'. פירוש, ביום שישי 'זאת חוקת התורה', וכך מתרגם האונקלוס על הפסוק 'דא גזירת אוריתא' דהיינו שיום הפרשה גורם גזירת התורה, ולכן הוקבע התענית לערב שבת פרשת חוקת. על שריפה נוראה זו כתב המהר"מ מרוטנברג את הקינה הידועה הנאמרת בתשעה באב 'שאלי שרופה באש לשלום אבליך... איכה נתונה באש

אוכלה תאוכל באש בשר, ולא נכוו זרים בגחליך... צורי בלפיד ואש, הלבבעבור זה נתנך כי באחריתך. תלהט אש בשולייך... ואשאל היש תורה חדשה. בכך נשרפו גלילייך... אתמה לנפשי איך יערב לחיכי אכול אחרי ראתי. אשר אספו שלליך...

וכך כותב אחד מרבותינו הראשונים שהיה בתקופה ההיא, רבינו צדקיה ב"ר אברהם הרופא אשר היה בתחילת המאה הראשונה לאלף השישי, בספרו 'שבלי הלקט' (בהלכות ארבע צומות – סי' רסג'): יעל שאנו עסוקין בהלכות תענית ובענין שריפת התורה כתבנו זה לזכר על מה שאירע בימינו על רוב עונותינו אשר גרמו לנו ונשרפה תורת אלקינו בשנת חמשת אלפים וד' שנים לבריאת עולם, ביום ששי פרשת וזאת חקת התורה, כעשרים וארבעה קרונות מלאים ספרי תלמוד והלכות והגדות נשרפו בצרפת כאשר שמענו לשמע אוזן. וגם מן הרבנים שהיו שם שמענו שעשו שאילת חלום לדעת אם גזירה היא מאת הבורא, והשיבו להם: 'ודא גזירת אוריתא'. ופירושו ביום ו' זאת חוקת התורה היא הגזירה. ומאותו היום ואילך קבעוהו היחידים עליהם להתענות בו בכל שנה ושנה ביום ששי של פרשת זאת חוקת התורה, ולא קבעוהו לימי החודש, תהא אפרה עלינו לכפרה (כאשה) [כעולה] על מוקדה. וערבה לבני יהודה כמנחה הקריבה כהילכתה תעלה אזכרתה ויקיים [האל] עלינו קרא דכתיב: וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות. ויקיים עלינו ועל כל עמו את הטובות ואת הנחמות הכתובות על ידי נביאיו לקבץ גליותנו כאמור ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב וגו', ע"ש עוד.

אחר שריפת התלמוד חזר רבי יחיאל מפאריז לישיבה ולימד את הבחורים בעל פה. אך הצרות הרבות שהטילו צוררי ישראל על היהודים הלכו ונתעצמו ורבי יחיאל עזב את צרפת עם הרבה מבני קהילתו ועלו לארץ ישראל בשנת ה' אלפים יט' – כ' (בערך). והמשיך את ישיבתו הקדושה בעכו ונקראה בשם 'מדרש הגדול דפריז', והרביץ בה תורה ובה למדו שלש מאות תלמידים, כתב חידושים רבים על התלמוד ומוזכר כמה פעמים בתוס'. וראשונים אחרים מביאים חידושים ופסקים רבים משמו. חידושו על התורה מוזכרים בספרי בעלי התוס' על התורה.

*

בספרי הקדמונים מובא דבר נורא מדוע אירע האסון הזה של שריפת התלמוד. בדור שאחר פטירת הרמב"ם התעוררה התנגדות לכתיבו, בראש המתנגדים היה רבי שלמה ב"ר אברהם מן ההר ותלמידו רבינו יונה מתוך התנגדות לעוסקים בפילוסופיה. וכתבו דבריהם בכתב אל גדולי הדור וגם אל הרמב"ן הם פנו, אך הוא עמד לצידו של הרמב"ם. והיו מהרבנים שניסו לעשות שלום במחנה.

המחלוקת המשיכה והיו מעורבים בה גדולי הדור ונעשתה מחלוקת בתוך קהילות ישראל, מתנגדי הרמב"ם חשבו את תלמידו למינים ר"ל, עד שהלשינו על ספריו שהם מנוגדים לנצרות, והכמרים בצרפת החליטו לעלות באש את ספרי הרמב"ם בפומבי.

שריפת ספרי הרמב"ם הביאה את הכמרים לידי החלטה שצריך להשמיד את כל ספרי התלמוד, וכך הם עשו בפאריז ויחד עם כך נהרגו יותר משלושת אלפים יהודים. כשבגיע הדבר לידי כך ראו הרבנים את שגגתם והיתחרטו על מעשיהם

וחזר בו רבינו יונה בפומבי מהתנגדותו לאחר שראה בשריפת התלמוד בפאריז עונש על שריפת כתבי הרמב"ם. ששריפת התלמוד היתה תוך מ' יום לשריפת ספרי הרמב"ם באותו מקום ונתערב אפר ספרי התלמוד באפר ספרי הרמב"ם ה'מדע' ו'מורה נבוכים' כי עדיין היה האפר במקום. ויחד עם כך נהרגו יותר משלושת אלפי יהודים, ולכך ראו חכמי הדור ההוא אות ששריפת התלמוד היה עונש על שריפת ספרי הרמב"ם וראו את שגגתם ועשו תשובה גדולה, כך מובא באגרת ר' הלל מוירונה מתלמידי רבינו יונה לר' יצחק הרופא. ומני אז שקטה הארץ בענין המחלוקת אודות ספרי הרמב"ם. והזכיר רבינו יונה בדרשותיו את הרמב"ם לטובה וכתב את 'אגרת התשובה ו'שערי תשובה'.

(עי' בספר 'המורה לדורות' י"ל בשנת תשט"ז ע"י מוסד הרב קוק. וראה עוד בהרחבה בסיפור המחלוקת בין גדולי ישראל אודות ספרי הרמב"ם ואחריתה ב-תולדות הרמב"ם, מובא בריש ספר הלכות דעות עם פירוש דעת ישראל).

השו"ע (או"ח סי' תקפ"ג) מביא את הימים שנוהגים להתענות בהם משום צרות שאירעו לאבותינו. וכתב שם המשנה ברורה (בס"ק ז'. והוא במג"א): איתא בכתבים שראוי לכל בר ישראל לבכות על שריפת התורה שמכח זה נמסרה התורה לקליפות המקום יחזירנה לנו במהרה בימינו. כתב התניא (רבתי סי' נח'). בספר שם הגדולים מערכת ספרים – ת', מבואר שלא ידוע מי היה מחברו של ספר תניא. ומחברו היה בתקופת הראשונים) ביום הששי פרשת חוקת נהגו היחידים להתענות שבאותו היום נשרפו כ' קרונות מלאים ספרים בצרפת. גם בשנת ת"ח נחרבו שני קהלות גדולות באותו היום. (כמ"ש בסליחות שחיבר בעל השפתי כהן – מג"א. ועי' בספר כף החיים סי' תקפ"ג אות לא'. וע"ע בבאר היטב שם ס"ק ט'). גם נוהגין להתענות כ' סיון בכל מלכות פולין נהרא נהרא ופשטיה. ועיין בשע"ת שהוא דוקא מבן י"ח לזכר ובת ט"ו לנקבה.

רבי חיים פלאג'י בספרו מועד לכל חי (ט' ד') כתב: ובעירנו 'אזמיר' יע"א נהיגא מכד הוינא תליא דהיו כמה אנשים סוחרים דהיו נזהרים שלא לצאת אפי' לשוק לעסקיהם בערב שבת חוקת. ומה שהיה להם לעשות בערב שבת היו עושים ומתקנים מיום חמישי. והן עוד היום רבים נזהרים שלא לילך מעיר לכפר ביום הזה. וה' שומר את עמו ישראל ובכל מקום ובכל זמן שלא תאונה להם שום רעה אכ"ר.

כתב בספר ערוך השולחן (סי' תקפ"ג – באה"ד): ועוד נמצא בקדמונים שגזרו תענית בערב שבת קודש פרשת חקת שאז שרפו בצרפת עשרים קרונות מלאים ספרים וקבעו על יום השבוע, ולא על יום החדש שנתגלה להם בחלום דזהו שתרגם אונקלוס על 'זאת חקת התורה' - דא גזירת אורייתא.

ציור מימי האינקוויזיציה

שריפת התלמוד

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

אינן הקב"ה מקפח שכרו של אדם על כל טובה שנגרמה ממעשיו לזולתו

וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבְּשָׁן וַיֵּצֵא עֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן לִקְרֹאתָם הוּא וְכָל עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֵל תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידֶךָ נִתְּתִי אֹתוֹ וְאֵת כָּל עַמּוֹ וְאֵת אֶרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחַשְׁבוֹן (בא, לג-לד)

מאמר חז"ל מדוע משה היה ירא מעוג

הנה מבואר במסכת נדה (סא.): "ויאמר ה' אל משה אל תירא' - מכדי, סיחון ועוג אחי הוו. דאמר מר, סיחון ועוג בני אחיה בר שמחזאי הוו. מאי שנא מעוג דקמסתפי, ומאי שנא מסיחון דלא קמסתפי? א"ר יוחנן אר"ש בן יוחי, מתשובתו של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלבו. אמר: שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר: 'ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי', ואמר רבי יוחנן זה עוג שפלט מדור המבול". וכ"כ בפרש"י.

שאלה:

והקשו 'דעת זקנים מבעלי התוספות' (במדבר כ"א, ל"ד): "ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו. פרש"י לכך הוצרך לומר אל תירא אותו מה שלא הוצרך לומר מסיחון, לפי שהיה ירא פן יעמוד לו זכות מה שהגיד לאברהם אבינו שנשבה לוט. וא"ת והלא כוונתו לרעה היתה, כדי שיהרג אברהם ויקח שרה?"

וכן מבואר במדרש (ב"ר לך לך פרשה מ"ב סי' ח'): "ויבא הפליט" (בראשית י"ד, י"ג), ריש לקיש בשם בר קפרא, הוא עוג הוא פליט. ולמה נקרא שמו עוג, שבא ומצא את אברהם יושב ועוסק במצות עוגות. הוא לא נתכוון לשם שמים, אלא אמר, אברהם זה קוניון הוא ועכשיו אני אומר לו נשבה בן אחיך והוא יוצא למלחמה ונהרג ואני נוטל את שרי אשתו. א"ל הקדוש ברוך הוא, חייך שכר פסיעותיך אתה נוטל, שאת מאריך ימים בעולם. ועל שחשבת להרוג את הצדיק, חייך שאתה רואה אלף אלפים ורבי רבבות מבני בניו, ואין סופו של אותו האיש ליפול אלא בידך, שנאמר (דברים ג): 'ויאמר ה' אלי אל תירא אותו כי בידך'."

כל מעשה או דיבור טוב שכרו גדול

הנה מקובל לחשוב שכדי שאדם יזכה לקבל שכר על מצווה, צריך שיעשה מצווה מושלמת בתכלית הדקדוק ובמסירות וכולי האי ואולי יצא ידי חובת קיום המצווה ובלעדי זה אין ערך למעשיו. אולם, אין ספק שאשריו ואשרי חלקו של כל הזוכה לעשות

אין הקב"ה מקפח שכרו של אדם על כל טובה שנגרמה ממעשיו לזולתו

מצווה כמאמרה שזוכה בה לעוה"ב, כמבואר במסכת שבת (סג.): "אמר רב חנינא בר אידי, כל העושה מצווה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר: 'שומר מצווה לא ידע דבר רע'. אמר רב אסי ואיתימא רבי חנינא, אפילו הקדוש ברוך הוא גזור גזירה הוא מבטלה, שנאמר: 'באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה' - וסמיך ליה: 'שומר מצווה לא ידע דבר רע'". וכ"כ הרמב"ם.

אך התורה מלמדת אותנו, שגם כל פעולה טובה היוצאת ממעשיו ואפילו הקטנה ביותר הן מדיבורו והן ממעשיו, גם כאשר היו לו כוונות אחרות, אין הקב"ה מקפח את שכרו ועל כל חלק טוב שעשה בתוך הרע, גם מקבל עליו שכר. ולזאת אל יתרפא האדם מלקיים מצוות עד כמה שידו מגעת ולא יחלש ליבו על שאינו מצליח לעשות המעשה בשלמות, שאין זה אלא מעצת יצר הרע. כי על כל חלק מהטוב שנעשה ואפילו נגרם בגלל מעשיו ודיבורו, שכרו גדול. לכן חובתו של האדם והחלש יאמר גיבור אני, שלא לזלזל בשום פעולה טובה שעושה לחברו ובני ביתו ולו הקטנה ביותר, כי אין אתה יודע מתן שכרן של מצוות, ועל כל מילה טובה שאמר לחברו או לאשתו ובני ביתו יקבל שכר וק"ו על כל עזרה וחסד שעושה שכרו עד בלי די, כאשר נבאר בפרשתנו להלן. והגם שאינו יכול לעשות הכל בשלמות, יעשה את אשר לאל ידו לעשות. ואולי אפשר על פי זה לבאר את דברי רבי חנניא בן עקשיא: "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" - הכוונה בזה, על ידי שהקב"ה הרבה מצוות אשר מקיפים את כל אורח חיי האדם, הרי כמעט בכל מעשה שיעשה האדם, יהיה חלק ממעשיו קשור לאיזה מצווה ובכך ירבה את שכרו של האדם.

שכר מצוה אפילו קלה

אחר הדברים האלה, נביא את אשר תירצו 'דעת זקנים מבעלי התוספות': "י"ל, כיון דהצלה באה על ידו היה לו לירא, כמו שמצינו בפרק חלק, בזכות מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאת ממנו רות. ואף על פי שלא נתכוון אלא לרעה, לקלל את ישראל".

יסוד גדול מלמדים אותנו בעלי התוספות בהנהגת הקב"ה עם האדם. גם כאשר עושה מעשה רע, אך יש בתוכו חלק טוב - הקב"ה מפריד בין הטוב לרע ומקבל שכר על החלק הטוב, גם אם כל כוונתו הייתה לרעה, כמו עוג שכלל לא התכוון לעשות טוב לאברהם ולבשרו על לוט שנשבא אלא כדי שיצא למלחמה ויהרג ויקח את אשתו לאשה מפני שחמד את שרה, אך כיון שבפועל ניצל לוט בגלל בשורתו, זוכה לאריכות ימים של מאות שנים, ומשה רבנו עם כלל ישראל חשש ופחד מאותה זכות, שמא תעמוד לו ויפלו בידיו נורא ואיום, עד שהקב"ה הבטיחו שאין לו מה לפחד. כל זה כדי ללמדנו, עד כמה כל טובה שנעשית מתוך מעשיו של אדם שכרו עד בלי די.

בדומה לכך הביאו את הנאמר בגמרא על בלק שהקריב ארבעים ושניים קרבנות בשלשת המזבחות שבנה לבלעם כדי שיקלל את ישראל, למרות שהקריב את הקורבנות כדי לקלל את ישראל - קיבל שכר בזכות הקרבנות, שיצאה ממנו רות.

אינן הקב"ה מקפח שכרו של אדם על כל טובה שנגרמה ממעשיו לזולתו

בדומה לכך מצינו בתורה שמבקשת לא לתעב מצרי כי גר היית בארצו, דבר שכל הקורא דבר זה בתורה יעמוד ויתמה. היתכן שהמצרים, אשר החזיקו את ישראל להעבידם בפרך ולנצלם עד תום והתעללו ועינו אותם והכל לטובת עצמם, ובכל זאת חייב כל איש ישראל לדעת שלא לתעב את המצרי, מאחר וסוף סוף גר היית בארצו? אולם התורה מלמדת אותנו לחשוב אחרת, כאשר למדנו מפרשתנו שהנהגת הקב"ה להפריד את חלקי המעשה ועל החלק הטוב אינו מקפח את שכרו, ולכן הגם שכל מה שהוחזקו בני ישראל במצרים הוא לטובת וצרכי המצרים, בכל זאת, סוף סוף התגוררו בני ישראל שם.

בדומה לכך מצינו אצל העורב. כתוב במדרש (ב"ר נח פרשה ה'): "ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח' (בראשית ח', ו') - הדא מסייעא לההוא דא"ר אבא בר כהנא חלון, וישלח את העורב, הה"ד (תהלים ק"ה): 'שלח חשך ויחשיך'. 'ויצא יצא ושוב', ר' יודן בשם ר' יודה ב"ר סימון, התחיל משיבו תשובות. א"ל: מכל בהמה חיה ועוף שיש כאן אין אתה משלח אלא לז' א"ל: מה צורך לעולם בך, לא לאכילה לא לקרבן. רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא אמר, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבלו שעתיד העולם להצטרך לו. אמר לו: אימתני? אמר לו: עד יבשת המים מעל הארץ. עתיד צדיק אחד לעמוד ולייבש את העולם ואני מצריכו לו. הה"ד (מלכים א' י"ז): 'והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבוקר ולחם ובשר בערב'."

הראת לדעת, שכדאי לקיים את העורב לדורותיו בזכות מעשה אחד טוב שיהיה בעתיד.

חידוש בעל ה'שבט מוסר'

ועוד יותר חידוש בעל 'שבט מוסר' וכתב בספרו 'אגדת אליהו' (פאה פ"א ה"א): גם אם אדם עשה עבירה שמתוכה נולדה עשית מצווה, אע"פ שהוא לא כיוון למצווה וברור שבית דין של מעלה לא יחשבו זה למצווה, אבל הקב"ה, שהוא רב חסד מטה כלפי חסד, מחשיב לו המצווה שנולדה מהעבירה, כאילו הוא עשה אותה בקום עשה, אע"פ שלא כיוון לה, משום שהוא רב חסד ומטה כלפי חסד. ולכן גם משה היה ירא מעוג, למרות שכוונתו לעבירה, מאחר שיצא מזה הצלה ללוט, וכן בלק שהקריב בשביל לקלל מכל מקום עשה קורבנות לקב"ה.

ובזה פירש כוונת הירושלמי בפירוש הפסוק (תהלים ס"ט): ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, חסד ה' שמשלם לאדם עבור מצווה שנולדה מעבירתו, כמעשהו כאילו עשאה בקום עשה וכיוון בה.

מעשה שהיה בזכות השלמת מניין ניצול

באחד מלילות שבת שבהם דרש הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל על נושא 'זהו זהיר במצוה קלה כבחמורה', ניגש אליו יהודי וסיפר לו את סיפורו שנגע לנושא הנדון.

"אחרי מלחמת העולם הראשונה התעשרו יהודים רבים. אני הייתי עוסק במלאכתי, עסקתי בעסק יהלומים. בכל בוקר התייצבתי בשעה שמונה והייתי עסוק כל היום. בוקר

אינ הקב"ה מקפח שכרו של אדם על כל טובה שנגרמה ממעשיו לזולתו

אחד יצאתי מביתי מוקדם מן הרגיל כשבידי מזוודת היהלומים והתכשיטים. לפתע שמעתי קול קורא: 'עשירי למניין, עשירי למניין'. כשהפניתי ראשי לעבר הקול, ראיתי אדם עומד בפתח בית כנסת ומחפש עשירי להשלמת מנין. מאחר והיה לי עוד מעט זמן, החלטתי לא לסרב לבקשתו ונכנסתי לבית הכנסת, שם התברר לי שאיני אלא החמישי למניין.

"כעסתי על האיש ופניתי לצאת, אולם הוא הפציר בי להישאר, תוך שהוא מתחנן: היום הוא יום הזיכרון של אבי, עליי לומר קדיש. אנסה לארגן מנין במהירות. בלית ברירה ישבתי ואמרתי פרקי תהלים. כעבור עשר דקות הגיע עוד אדם ואז קמתי ופניתי לצאת. אז הצביע האיש לעברי ואמר: 'אילו היה היום יום הזיכרון של אביך היית רוצה שאשאר, נכון? והייתי נשאר. כעת אתה תשאר בשבילי'. השתכנעתי, השלמתי עם העובדה שחלק מתוכניותי לאותו בוקר יתבטלו. בשעה שמונה ושלושים התקבץ סוף סוף כל המניין והתחלנו בתפילה. הבטתי בשעוני בצער, ידעתי שאגיע אל המשרד אחרי השעה תשע. פעמים רבות במשך התפילה הסתכלתי סביבי לראות אולי יגיע מתפלל נוסף ואז אוכל לצאת, אך הדבר לא קרה. משהסתיימה התפילה, הודה לי האיש מאד ואני פניתי במהירות למשרדי, כשבידי מזוודת התכשיטים.

"כשהגעתי מרחק שני בנינים מן המשרד, רץ לעברי אחד ממכריי, כשהוא מנופף בידיו וקורא בקול מבוהל: 'הסתלק מכאן מהר, הבולשביקים השתלטו היום על הממשל. הם הרגו מספר יהודים בבורסת היהלומים ועכשיו הם עסוקים באיסוף השלל. המלט על חיירך!' אני אכן נמלטתי על נפשי והצלחתי לצאת מרוסיה. אתם ודאי מתארים לעצמכם מה היה קורה לי, אילו עזבתי את המניין מוקדם".

מעשה שזכה ללויה גדולה על טובה שנעשתה בדיעבד

עוד מסופר ב'ילקוט מעם לועז' הובא בשם ספר 'שתי ידות' (דף מ"ח): "מעשה בשני חסידים שהיו יושבים ועוסקים בתורה יחד באשקלון. מת אחד מהם ולא באו הרבה אנשים להשתתף בהלווייתו. אחר כך מת בנו של המוכסן ובאו הרבה אנשים ללווייה וכל בני העיר סגרו את חנויותיהם והלכו ללווייה. והחסיד הזה נצטער ואמר: 'חברי היה חסיד גדול כ"כ, לא חלקו לו כבוד הראוי לו'.

"אמרו לו בחלום: 'אל תחקור בדבר, כי בוודאי פורע הקב"ה לכל אחד ואחד כפי זכותו. דע, שהחסיד הזה עשה עוון בחייו, שפעם אחת לבש תפילין של ראש לפני תפילין של יד, לכן פרעו לו מן השמים שלא חלקו לו כבוד ובכך נתכפר לו, כי לא היה בידו עוון אחר. ובנו של המוכסן היה רשע גדול ובכל חייו לא עשה אלא מצווה אחת. פעם אחת עשה סעודה לחברו של המוכסן ולא באו וכדי שהאוכל שהכין לא יתקלקל, עמד וחלק אותו לעניים. ויש אומרים, שבהיותו הולך בדרך נפל לו ככר אחד מן השק ובא עני אחד ולקחו ולא אמר לו כלום כדי שלא לביישו. ולכן זכה שיעשו לו לוויה גדולה וכו'". מעשה קטן שנעשה מחוסר ברירה ובכל זאת קיבל שכרו.

השפעת מעשה אחד

כתב בספר 'אוצרות התורה': "שמעתי מעשה מופלא הממחיש לנו את חשיבותה של מצווה אחת. מעשה היה בבית ההארכה במושב שורש. משגיח הכשרות של המקום היה נוהג לארגן מדי יום ביומו מניין לתפילת מנחה. והנה אירע יום אחד, שחסר עשירי למנין. המשגיח יצא לחפש אדם להשלמת המניין ופגש יהודי פשוט והציע לו להצטרף. אך אותו אדם לא הבין מה הוא שח ומה פירושו של המושג מניין. לאחר שהוסבר לו גודל חשיבות המצווה, הסכים האיש להצטרף אליהם. והנה אך עלה שלש מדרגות לבית הכנסת, הגיע בנו של אחד המתפללים וכבר לא היה צורך באותו יהודי. הודה לו המשגיח על רצונו הטוב ופטרו לשלום.

"חלפו כעשר שנים. לילה אחד רואה משגיח הכשרות את אותו אדם שרצה להשלים מניין בחלומו ופניו קורנות. האיש סיפר לו שעזב את העולם לפני כחודש ואין לך מושג איזה שכר קיבלתי בשמים על שלש המדרגות שעליתי כדי להשלים לכם את המניין. הוסיף ואמר: בקשה אחת לי אליך. יש לי בן יחיד, רחוק מתורה ומצוות המתגורר בירושלים. לך אליו ותבקש ממנו בשמי שיאמר עלי קדיש".

מוסר השכל

נמצאנו למדים מה היא מעלתה של כל פעולה טובה אפילו קטנה. וזהו כוונת התנא באבות 'הוי רץ למצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע שכר מצוות'. ופעמים שבזכות מצווה או חסד קטן זוכה לישועה גדולה, זאת ועוד, אפילו עשה טוב מחוסר ברירה או ח"ו היית כוונתו לרעה, אך יצא ממנה טוב - גם על זה שכרו גדול. ואם עוג ובלק והמצרים קיבלו שכר על הטוב שיצא ממעשיהם הרעים, ק"ו לכל אדם שמתכוון לעשות טוב לסביבתו הן בדיבור והן במעשה שכרו גדול עד בלי די.

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין הבוטח בהשי"ת הוא תמיד בשמחה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן יַעֲן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישְׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקֶּהֱלֵה הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם (כ, יב)

הנה המהר"ל כתב (גור אריה שם) לבאר הענין וז"ל, "דע, כי החטא של משה ואהרן כדכתיב בקרא "יען אשר לא האמנתם בי להקדישני וגו'", ודבר זה מה שהכו פעמיים אל הסלע כאשר נעשה להם נס, כי זהו יציאה מן האמונה, כי עשו מעשה זה דרך כעס, ומי שעושה מצות השם דרך כעס, בפרט כאשר נעשה להם נס כזה, כמו שעשו הם, שאמרו "שמעו נא המורים", וכן שהכו אל הסלע, אין זה אמונה. כי האמונה הוא מי שבוטח בו יתברך, אין לו בו רק שמחה, שזה ענין אמונה, שמאמין בו ובוטח בו, ועם הבטחון השמחה. אבל עם הכעס אין כאן אמונה. ומה שהכו פעמיים יורה זה על מעוט האמונה ובטחון בו, ולכך הוא כועס. ודבר זה ידוע, כי מי שאינו מאמין ובוטח בו יתברך בבטחון גמור, הוא בכעס ובמכאובות. וכאשר אמר השם יתברך אל משה להוציא מים מן הצור, היה להם לעשות באמונה בו יתברך, שהרי השם יתברך עושה נס כזה לישראל להוציא מים מן הסלע, ואז היו רואים הבטחון בו יתברך מה שהוא עושה עם הנבראים. והיה למשה ולאהרן להתחדש באמונה ובטחון יתירה, ואז היו עושים בשמחה (והם) עם הנס הגדול שעשה השם, שהיה ראוי לחדש להם אמונה ובטחון בו יתברך, והיה ראוי להם להוסיף אמונה ובטחון, והיה ראוי להם השמחה. ואל תאמר, הרי לא היה הכעס רק על ישראל, הנה אין זה קשיא, כי עם האמונה נתחדש שמחה, לא כעס, ולפיכך לא היה כאן אמונה. וזה שאמר "יען אשר לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל", כי אם עשו את הדבר באמונה, והיה להם שמחה במצוה זאת, שעם כל אמונה שמחה, לפי שהוא בטחון בטובו יתברך, היה זה קדושה לעיני ישראל שיש להאמין ולהיות בוטח בו כאשר היה עושה נס. והנה שני הדברים, האחד מה שאמר "שמעו נא המורים", ומה שהכו בצור פעמיים, הכל היפך האמונה. ולכך תמצא פעמים אומרים רז"ל שהחטא מה שהכה צור פעמיים, ופעמים אומרים שהחטא מה שאמר "שמעו נא המורים", והכל ענין אחד, שבשעה שעשה השם יתברך נס להם, היה להם להוסיף אמונה ובטחון, ועם האמונה ובטחון אין כאן כעס ... וכאן רצה שיהיו כל ישראל יקנו אמונה ובטחון בו יתברך, ויראו כי כל הנמצאים נמשכים אחריו ברצון. ועם כל זה משה עשה היפך זה, שהכה פעמיים בצור, גם כעס שאמר "שמעו נא המורים". וזה שאמר "יען אשר לא האמנתם להקדישני לעיני בני ישראל", שאילו דברתם - והיו הנמצאים נמשכים אחר השם יתברך ברצון, היה קדושה לעיני ישראל, שיהיו נמשכים גם כן אחריו, עכ"ל הזהב.

הבוטח בהשי"ת הוא תמיד בשמחה

ומבואר מדבריו הקדושים, דאי אפשר להיות בשמחה בלי מדת הבטחון בהשי"ת. אגב, הספר המפורסם "אורחות צדקים" מביא כל דיני מדת הבטחון בשער השמחה, ועי' לשונו הזהב: "אך הדרך שישמח האדם בחלקו, שיקבל בשמחה הרע כמו הטוב, הדרך הזו מתחלקת לכמה דרכים: האחת - צריך גדר גדול שיבטח באלהים, השניה האמונה, השלישית השכל, הרביעית - ההסתפקות. אמר החכם: כל אדם צריך גדר וסעד וסמך כדי שיתקיימו מעשיו הטובים. ומהו הגדר זהו הבטחון שבוטח תמיד באלהים, יתברך, כמו שנאמר (תהלים נה, כג): "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך". ומהו גדר הבטחון איזה דבר מביא שיבטח האדם באלהים זוהי האמונה מתוך שמאמין בבורא, שכל הצלחתו בעולם הזה ובעולם הבא הכל הוא ממנו ואין אחר זולתו, נותן לבו לאהבה אותו בכל לבבו. ומהו גדר האמונה איזה דבר מביא אדם לידי אמונה שלמה הוא שלא יתנועע מדבר רע, שיקבל כל הבא עליו בשמחה וכו'", עכ"ל. וזהו עצם ההרגש של בטחון, שהוא תמיד בשמחה - עי"ש כל אריכות דבריו.

הבוטח בהשי"ת מקבל הכל בשמחה

ולבאר אמאי הבטוח בהשי"ת הוא תמיד בשמחה, היינו משום שהוא מקבל הכל בשמחה גדולה, שהוא יודע דכל מה שנעשה הוא מהנהגת השי"ת, וכמו שכתב החובת הלבבות (פתיחת שער הבטחון) וז"ל, "ומהן שמחתו בכל ענין שיעתק אליו, ואם יהיה כנגד טבעו, מפני בטחונו באלהים שלא יעשה לו אלא הטוב לו בכל ענין, כאשר תעשה האם החומלת לבנה ברחיצתו וחתולו וקשירתו והתרתו על כרחו, כמ"ש דוד ע"ה (תהלים קל"א, ב): אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי", עכ"ל. מאחר שהבוטח בהשי"ת יודע דכל מה שנעשה לו הוא אך ורק מהנהגת השי"ת, והוא יתברך עושה רק הטוב האמיתי לו, א"כ הוא משמח בכל מה שנעשה לו, אפילו אם אינו כפי מה שהוא רוצה, ואומר על הכל: "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד".

מי שיש לו עצבות חסור בעיקר האמונה

הנה כתב הבעל התניא (אגרות הקודש פרק י"א) וז"ל, "באמת אין רע יורד מלמעלה והכל טוב, רק שאינו מושג לגודלו ורב טובו וזהו עיקר האמונה שבשבילה נברא האדם להאמין דלית אתר פנוי מיני' ובאור פני מלך חיים, וע"כ עוז וחדוה במקומו הואיל והוא רק טוב כל היום, וע"כ ראשית הכל שישמח האדם ויגל בכל עת ושעה ויחיה ממש באמונתו בה' המחיה ומטיב עמו בכל רגע, ומי שמתעצב ומתאונן מראה בעצמו שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איזה טובה, והרי זה ככופר ח"ו וע"כ הרחיקו מדת העצבות במאד חכמי האמת", עכ"ל. הרי מי שיש לו עצבות הרי הוא חסור בעיקר האמונה בהקב"ה, שאינו מאמין שכל מה שעושה הקב"ה, לטב עביד.

הבוטח בהשי"ת תמיד בשמחה שאינו מייאש דלעולם יש תקוה

הנה הבוטח בה' הוא תמיד בשמחה בכל מצב שהיא. ואפילו כאשר מצבו דחוק מאוד, ונראה בדרכי הטבע שאין לו שום תקוה, הבוטח האמיתי עדיין שרוי בשמחה גדולה, ברם שהוא יודע שאין שום מצב בעולם שאין לה תקוה באחריתה, ולעולם "יש תקוה"!

וכמוש"כ הרמח"ל (דרוש הקווי) וז"ל, "המקוה תמיד בשמחה בלי צער, כי המצטער תמיד הוא ביגון ואנחה וחושב שאין לו תרופה. אבל מקוה אינו מצטער כי הוא מקוה תמיד, ואפילו אם יתמהמה מחכה, נמצא התקוה מחיה אותו" וכו', עכ"ל.

מי שכועס אינו בוטח בהשי"ת

עוד יסוד גדול מבואר מדברי המהר"ל הנ"ל, דמי שבוטח בהשי"ת לעולם לא יכעוס על שום דבר בעולם. ונמצא כעס רק אצל מי שחסור במדת האמונה ובטחון בהשי"ת. וכדאי לציין דברי וכבר ידוע מה שמפרש בעל התניא (אגרות הקודש פרק כ"ה), על מאמר חז"ל (זוה"ק ח"א דף כ"ז, ע"ב) "כל הכועס כאילו עובד עובדה זרה", ונעתיקו כאן לתועלת הענין: "מה שארז"ל כל הכועס כאילו עובד עכו"ם וכו'. והטעם מובן ליודעי בינה לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לו לא היה בכעס כלל ואף שכן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממונו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על רוע בחירתו אעפ"כ על הניזק כבר נגזר מן השמים והרבה שלוחים למקום, ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמכהו או מקללו מתלבש בו כח ה' ורוח פיו ית' המחיה ומקיימו וכמ"ש כי ה' אמר לו קלל והיכן אמר לשמעיה אלא שמחשבה זו שנפלה לשמעיה בלבו ומוחו ירדה מאת ה' ורוח פיו המחיה כל צבאם החיה רוחו של שמעיה בשעה שדיבר דברים אלו לדוד כי אילו נסתלק רוח פיו ית' רגע אחד מרוחו של שמעיה לא יכול לדבר מאומה וזהו כי ה' אמר לו בעת ההיא ממש קלל את דוד ומי יאמר לו וגו'", עכ"ל. ר"ל, דמי שמאמין באמונה שלימה בהקב"ה, ויודע שכל מה שנעשה לו הוא מאת השי"ת, לא שייך כלל גבי כעס. רק אצל מי שאינו מאמין באמונה שלימה שהקב"ה, תמיד הוא כועס על כל דבר שנעשה לו, אשר אינו כפי רצונו.

שכינה שורה אלא מתוך שמחה

ועל דרך זה כתב הכתב סופר (פרשת וישב) לבאר מה שאמרו חז"ל (שבת ל' ע"ב): "אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה". וז"ל, "וצריך להבין למה לא, וכי כאיש אל שיכזב וימאס במי שפניו זועפות ולבו בקרבו נשבר שמתרחק ממנו, הלא ה' ישכון את דכא ושפל רוח. אלא הוא הדבר אשר דברנו במקום אחר, כי מי שהוא בשלימות אמונת אומן כי הכל מהשי"ת ומאתו לא תצא הרעות, לא יכאב לבו ולא תתבלבל מחשבתו אם יחלה או אם יבואו עליו אחד מן המקרים לא טובים לפי שעה וראות עין אדם, ומי שדואג כואב ונאנח ומצטער, חסרון אמונה והבטחון הוא, ואיש כזה אין ראוי שתשרה עליו שכינה כי חסרון השלימות הוא. ויפה אמרו אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, מי ששמח לבו ובטוח בה' כי לטב עביד אע"פ שאינו רואה איך ומה", עכ"ל. דמי שאינו בשמחה הוא סתירה להשרות השכינה, דמראה שהוא אינו מאמין בהקב"ה, וע"כ אין השכינה יכולה לשרות עליו.

ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושים חלקינו עמהם לעולם, ולא נבוש כי בך בטחנו, אכי"ר!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' ושא"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'

מעבר עם רכב כנגד המתפללים

זאת חקת התורה אשר ציה ה' לאמר (יט, ב)

הנה בימים שבתי הכנסיות היו שוממים עקב התפשטות הנגיף. במקומות רבים התפללו בשטח פתוח ע"פ הוראות משרד הבריאות (תפילה בשטח פתוח עם מסכה, מרחק אחד מן השני וכן כמות מצומצמת של אנשים). עקב כך, במקומות רבים התפללו בחניות בכניסה לבניין או בחצרות המשותפות או שנעמדו בכניסה החיצונית לבניין וכדו'. והשאלה, האם בשעת תפילה זו, מותר לעבור לפני המתפללים עם רכב.

והגאון הנפלא רבי אלחנן פרינץ שליט"א כתב וזה לשונו: הגמרא במסכת ברכות (כו, א) אומרת שאסור לעבור כנגד המתפללין. מצינו מספר טעמים מדוע אסור לעבור כנגד המתפלל.

הטעם הראשון הינו משום דהשכינה נמצאת כנגד המתפלל וקיים איסור להפסיק בינו ובין השכינה. והכי כתבו החיי אדם (כלל כו, ג), הט"ז (קב, סק"ג), המשנה ברורה (קב, סקט"ו), הביאור הלכה (קב ד"ה 'אסור'). וע"ע בבן איש חי (פרשת ויחי אות י) ובקיצור שולחן ערוך (יח, כא).

הטעם השני הוא דעל ידי שעובר לפני המתפלל הוא מבטל את כוונתו בעת התפילה ומוציאו מריכוז. והכי כתבו המגן אברהם (קב, סק"ו), המשנה ברורה (קב, סקט"ו) והביאור הלכה (קב ד"ה 'אסור' בשם המאמר מרדכי). אלא דיל"ע, דהרי מובא בטור (קא) וברמ"א (קא, א) דקרוב הדבר שלא מכוונים, וממילא היה מקום להתיר מטעם זה. וע"ע בטעם זה שאין מכוונים בשו"ת ציץ אליעזר (ט, ח) ובארחות חיים (קב) במה שהביא בשם ספר מאורי אור (קנט, ב). ומטעם זה, החפץ לכוון יעצום עיניו. וע"ע בשו"ת מעט מים (א) ובשו"ת ישכיל עבדי (ח, ג בהשמטות).

הטעם השלישי הוא דאין להפסיק בין המתפלל לכותל (בתוך ד' אמות) כמבואר בגמרא בברכות (ה, ב) ונפסק בשולחן ערוך (צ, כא), היינו מצד זהירות התפילה. והכי כתב הלבוש (קב, ד), וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (ט, ח).

הטעם רביעי מובא בט"ז, והוא שהמקום בו עומד ומתפלל הוי אדמת קודש הוא כל זמן שהוא מתפלל, ולפיכך צריך לנהוג באותו מקום (באותם ד' אמות) כבוד. ונראה כי לפי טעם זה אין בעיה לרכבים להיכנס ולצאת בשעת התפילה, דהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו (עיין פסחים צ, א). וכן מצינו בגמרא במסכת סנהדרין (מו, ב) דקבר המזיק את הרבים מותר לפנותו, ואינו תופס מקומו. וכ"פ בשולחן ערוך (יורה-דעה שסד, ה). עפי"ז

מעבר עם רכב כנגד המתפללים

ומצינו דמי שמתפלל במעבר שרי לעבור לפניו דעומד במקום שאסור לו, והכי איתא בדעת תורה למהרש"ם (קב, סק"ד), בשו"ת ציץ אליעזר (ט, ח) ובהליכות שלמה (תפילה ט, לו), ועיי"ש (הערה נד) דראוי להחמיר בזה לכתחילה (אם לא במקום הצורך). וע"ע בנאות דשא (לח).

לפי דברינו עולה דאם הרכב נכנס בתוך ד' אמות של המתפלל, לטעם הראשון והשלישי, יש מקום להחמיר. אולם נראה לי (ע"פ טעם ד) כי אם לא סיכמו עם הדיירים והתושבים את השעות שמתפללים שם ובקשו רשותם, יוכלו אנשי הרכבים להיכנס ולצאת בשעות אלו, דאין אדם יכול להזיק לרבים ולעמוד במעבר המשמש לרשותם (וע"ע בקובץ מנורה ח"י). ואחד הדברים שהאדם נמדד הוא בהתחשבותו עם הזולת. ולכן וודאי דהמתפללים צריך לחשוב באיזו מיקום התפילה לא תפריע לשאר השכנים.

וביאר בעל שו"ת דברי בניהו (במכתבו אלי) דהוי כבור ברשות הרבים, שמותר לעבור מלפניו, כמו שהתירו לכהן כשרוצה לברך ברכת כהנים ויש אנשים שמתפללים שמותר לו לעבור (וע"ע בספר תורת חיים סופר קב אות י. בשו"ת מנחת-יצחק ח, י. בספר תפילה כהלכתה יד, לו. בשו"ת דברי בניהו ו, י).

אגב, עיין בשו"ת בצל החכמה (ו, ל) דחילק בין אם מתפלל במעבר לרבים "חוץ לביהכ"נ" במקום שרבים עוברים שם, דאז מותר לעבור לפניו כיון שדרך זה עומד למעבר רבים לצרכם ולא להתפלל שם. אך אם מתפלל "בביהכ"נ" אף שעומד במעבר לרבים אסור לעבור לפניו, מפני שכאשר נבנה הביהכ"נ נבנה על דעת המתפללים וזה עיקרו של ביהכ"נ, עיי"ש. ויל"ע טובא בדבריו. אך וודאי שאצלנו מיירי במקום מעבר רבים שלא על דעת נעשה, אין לאסור לעבור לפני המתפלל.^{לב}

ונראה כי אם הגיע רכב לחנות (או רוצה לצאת מהחניה) והמתפלל נמצא כעת בתפילת שמונה עשרה, דשרי למתפלל לזוז מעט, דהרי כתב המגן אברהם (צו, סק"ג) בשם ספר חסידים: "נפל ספר לפניו על הארץ ואינו יכול לכיון מפני זה מותר להגביהו כשיסיים הברכה" וכן פסקו המשנה ברורה (צו, ז), שולחן ערוך הרב (צו, ג), חיי אדם (כלל כב, ז) והקיצור שולחן ערוך (יח, ט). וכתב בשלחן הטהור דבדבר המבטל כוונתו יכול לילך. וכן, מצינו (חיי-אדם כה, ט. משנה-ברורה קד, סק"ב) שהתירו לאדם לילך באמצע תפילת שמונה עשרה כשמסופק בדין התפילה (בשביל לעיין בספר) או בשביל להביא סידור (כגון שנזכר שלא יודע על הניסים. עיין שו"ת באר משה ג, יג), היינו בכדי שיוכל להמשיך את תפילתו. וכן מצינו לגבי ילד קטן שמפריע למתפללים באמצע

^{לב} בעניין שאלתנו, כתב לי הרה"ג אליהו שלזינגר: "גם אצלנו זה קורה בעיקר עם אנשים ונשים שאינם דתיים שגרים בסביבה, ועוברים בין המתפללים ואין פוצה פה ומצפצף, ואנו אפילו מודים להם על כך שמאפשרים לנו להתפלל במקומות אלו. ולעיתים הם גם מצטרפים לתפילות מבתיהם ויש בזה קידוש ה'. ובכן, יהודי יר"ש שידוע את ההלכה יזהר בזה גם במקומות אלה שלא לעבור בד' אמותיו של המתפלל שמו"ע. אך מי שאינו יודע את ההלכה אין למחות בידו. ואדרבה, כאן צריך לזוהר יותר, כיון שלרוב אין שום מחיצה לפני המתפלל, מה שיש בביהכ"נ שולחן או סטנדר, ויש מקום להקל. הגרי"ש אלישיב זצ"ל ביקש לסגור את החלק התחתון בסטנדר, כדי שייחשב למחיצה ויוכלו לעבור בד' אמותיו כשהוא מתפלל שמו"ע".

מעבר עם רכב כנגד המתפללים

התפילה, שקיימת חובה על אביו לעשות הכל בכדי למנוע מבנו להפריע לריכוז המתפללים (עיין בשערי תשובה קד, סק"ד). וכ"פ הבן איש חי (פרשת משפטים אות ז) דה"ה בכל דבר המפריע לו בתפילה, יזוז. ועיין עוד בשו"ת שלמת חיים (ק"ז) שהתיר לעבור מקום באמצע התפילה כשיש אנשים המפריעים לו להתפלל. וע"ע בשו"ת שפתי נבונים (א, ע).

*

וכתב לי בזה בעל שו"ת דברות אליהו, בהאי לישנא:

איתא בגמרא ברכות (לא, ב) אני האשה הנצבת עמך בזה. מכאן שאסור לישיב בתוך ארבע אמות של המתפלל. ופרש"י שם הנצבת עמך משמע שאף הוא היה בעמידה. ונפסק בשו"ע (או"ח קב): אסור לישיב בתוך ארבע אמות של מתפלל בין מלפניו בין מן הצדדין צריך להרחיק ארבע אמות וכו' ויש מי שאומר דהנ"מ מן הצד אבל כנגדו אפילו כמלא עיניו אסור אפילו עוסק בק"ש. ובסעיף ג' כתב, אם היושב ישב כבר ועמד זה בצדו אינו צריך לקום שהרי זה בא בגבולו, ע"כ. וכתב הבאר היטב (סק"ה) דדקא בבית, אבל בבית כנסת צריך לקום דהוא מקום מיוחד לבני אדם. ולפיכך גם עלי אעפ"י שכבר ישב תחלה כיון שהמקום קבוע להתפלל היה צריך עלי לקום. ובסעיף ד: אסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ארבע אמות. ודוקא לפניהם אבל בצדיהם מותר לעבור ולעמוד. ועיין עוד בבן איש חי (ש"א פרשת יתרו ו-ח). הרי מבואר בשו"ע שאם היושב ישב כבר ועמד זה בצדו, היושב אינו צריך לקום. וא"כ המתפלל בא בגבולו ולכן יוכל לעבור לפניו. המורם מהאמור: המתפללים בחניה מקום שאינו מיוחד לתפילה, רשאי הנהג לעבור עם רכבו לפני המתפללים שהם באו לגבולו.

*

העולה לדינא: במקומות בהם מתפללים בשטח פתוח ע"פ הוראות משרד הבריאות, אין להתפלל במקום שרכבים נכנסים ויוצאים. ואם אדם נעמד והתפלל שם, מותר לבעל הרכב להיכנס ולצאת עם מכוניתו מהחניה. לכן על המתפללים לתכנן היטב מהו המיקום הטוב ביותר לכלל שלא יופרעו בתפילה. והטוב ביותר להגיע בזה לעצה אחת עם כל השכנים. (עכ"ל).

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, ר"מ בישיבת 'אור אליהו', מודיעין עילית

טוב ורע – או טוב מוחלט

זאת חקת התורה (יט, ב)

האם, הפרה. המכפרת על מעשה העגל – בנה. המטהרת את הטומאה.

טומאה. טהרה. חטא העגל. כפרה עליו. זה לעומת זה. טוב – ורע.

ובזוה"ק, בתחילת הפרשה, מרמז כאן על הטוב המוחלט. טוב שאין בו כל רע.

בהקדמה לדבריו, הוא אומר – (בתרגום חפשי) בא וראה, דברי התורה קדושים הם.

עליונים הם. מתוקים הם.

ולאחר מכן – הוא מתאר את יחוד קוב"ה ושכינתיה. המטרה של הבריאה. היעד, שהוא

– הטוב האמיתי, האינסופי.

הפשט, טוב ורע. העומק – טוב אינסופי.

המלחמה, ומה שמאחוריה

ננסה לבאר. קצת. ואולי גם להבין מעט, מה אנו יוצרים במחשבה שלנו, בדיבור שלנו.

ה' הוא טוב. זה ודאי.

אמנם, בעולם שהוא ברא – יש רע. כך כתוב במפורש: 'זבורא רע' (ישעיה מה, ז).

העולם, מורכב – רבדים רבדים.

יש רובר, בו יש כוחות. יש אלהים. אלהים אחרים, ולהבדיל – יש שכינה. יש רק, ויש

טוב. והמלחמה תמידית. פעם זה גובר, ופעם זה.

כשאין גילוי עליון כאן בעולם, השכינה היא רק – 'נקודה'. עם ישראל, נושאי השכינה,

יש עליהם שמירה. שלא יכלו. אמנם – לא הרבה יותר מאשר שמירה.

הלא הכבוד של עם ה' – רמוס עד מתחת לעפר; הפרנסה – קשה; אפילו החיים עצמם –

תלויים ועומדים, ברצונו של גוי זה או אחר. הצרות רודפות זו את זו. ואנחנו דוויים,

שפלים, ונרמסים.

זהו הרובד של הגלות. הרובד שבו קודשא בריך הוא אינו מתגלה. שאין יחוד קודשא

ברוך הוא ושכינתיה'. שאין השפעה. שהשכינה מנהיגה לבדה, ובכח מוגבל מאוד. וכנגד

הכח הזה – יש כוחות 'אחרים'. והמלחמה נטושה.

ואולי יש לציין כאן: המאציל העליון, הוא אחד, יחיד, ומיוחד. אין עוד מלבדו. הוא

אחד, ואין שני. וזה דומה – לאיש ואשה. שהם בעצם אחד. פלג גופא, ונשמה אחת. ורק

כאן – אנחנו רואים שנים. התפצלות לשנים.

וגם כאן – האיש מביא חיטים מן השדה, האשה מכינה. האיש מביא פשתן, האשה טווה בגדים. וכן בכל המערכת של החיים. האיש משפיע, האשה מושפעת – ובונה, מגדלת. מעצמה – אין לה מאומה.

כך הדברים מתנהלים.

ובעולם מתוקן, יש מציאות אחרת לגמרי. שם – הכל טוב. כשמתגלה ההנהגה העליונה, ומשפיעה, כשהשכינה היא לא רק 'נקודה' – אלא שלמה ומלאה, כשהייחוד שלם, וקוב"ה משפיע בה – והם אחד, כי היחוד – מיחד, אז הדברים נראים אחרת לגמרי.

ברובד כזה, אור הלבנה – כאור החמה. כי היא מקבלת ממנה את הכל. ומשכך – הכל, ממש הכל, באמת – טוב. טוב אמיתי. טוב אינסופי.

כעת, בדור אחרון, אנחנו נדרשים לעשות למענה. לגדל אותה, לחזק. לעשות הכל, כדי שיהיה ייחוד.

כמה שנדבר על זה, נדגיש, נבהיר, לא נעמוד על הכח האדיר שניתן בידינו. חלקיקי בשר זערערים, מקרוסקופיים, מחברים מציאות אין סופית לעולם שלנו.

החידוש הנורא הוא, שחלקיק בשר קטן, מיניאטורי, מכיל בתוכו 'שכינה'. אור אלקי, אור של מלכותו יתברך.

והחידוש העוד יותר נורא הוא, שאותו חלקיק מסוגל לחבר. לאחד. אני! סך-הכל-אני! אני – יכול לחבר. בי, יש 'מתג'. לחבר – את קוב"ה, ושכינתיה.

הדברים מבהילים, וכמה שנתבונן – הם מבהילים יותר. ואולי נכון יותר להתייחס לזה כ'מרוממים'. רוממות עצומה. רוממות שאין לנו כל הבנה בה.

אבל עלינו להתבונן בה. חוזר והתבונן. כי ה'קטן אנכי' שיש בכל אחד מאיתנו, מקטין גם את האפשרויות שלנו. אם היינו באמת מודעים למה שתלוי בנו, היינו עושים משהו בנידון.

אם יהודי היה מודע שהעולמות כולם תלויים בו, שהייחוד תלוי בו, שהמציאות כולה מתנהלת – על ידו, הוא היה מתנהג אחרת.

הטוב האמיתי

הדברים מתבארים פעמים רבות מעל במה זו. אמנם כאן אנו רוצים להאיר נקודה מסויימת.

תורה שבכתב. תחום שקצת מוזנח אצלנו. וכדאי להשקיע. דבר ה'. [במאמר המוסגר: התורה שבכתב – היא קוב"ה. לא משתנה לעולם. אפילו לא קוצו של יו"ד. התורה שבע"פ, זו שכינה. אפשר לגדל אותה. לחדש בה. להרחיב. להאיר אותה עוד ועוד.]

את התורה שבכתב, אפשר ללמוד – בצורה של 'טוב ורע'. מה אסור, מה מותר. מה מצוה, ומהי עבירה.

ואפשר ללמוד כפי שהזוה"ק מלמד אותנו פעמים רבות. הכל – טוב. הפסוקים מרמזים על דברים אחרים לגמרי. על עולמות של טוב. גם מה שבעברית פשוטה נראה חטא, וזה באמת הפשט, ברמז – הוא סודות עליונים. מציאות אחרת לגמרי.

ושם – הכל טוב!

ומי שמחובר לשם, כ'בונוס' ראשון – הוא מקבל את הטוב הזה. ובעיקר, הוא גורם – השפעה. המחשבה שלו, הלמוד שלו, פועלים השפעה – בשכינה. הוא מייחד קוב"ה ושכינתיה.

וזה – חלק, ממה שעלינו לעשות למענה.

כל ההבדל הוא – איך אנחנו מסתכלים. מה המבט.

ובכל החיים זה כך. הכל תלוי – במבט שלך.

המבט הנכון

אפילו – מי שקורא את המאמר הזה.

הוא יכול לחשוב – עוד אחד שחושב שהוא יכול לחנך את העולם. למה! למה לתת לו נשק ביד. נותנים עט סופרים בידיים של עול ימים, חסר דעה, בעל גאווה מנופחת שאין תחתיה כל כיסוי.

והקורא – קורא תיגר הנכבד, גם מגייס את הפסוק לעזרתו: '...בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה יגיעת בשר'.

ויכול להיות שהוא באמת צודק...

והוא יכול גם לחשוב אחרת:

יתכן, שיש לו כונה טובה. הוא רוצה – לפחות קצת רוצה – לעבוד את ה'. וה' – רואה את המוגבלות שלו, וברחמיו הגדולים – מכוון אותו.

וכיון שעט הסופרים אינה זרה לו, הוא מגייס אותה למערכה – לעזור לעצמו. להבהיר את הדברים. להוריד אותם לשפה מעשית.

ומכיון שהתוצר המוגמר נראה נאה, וכך אכן אומרים – או מעודדים – אותו סביבתו הקרובה, הוא רואה לנכון לשתף את הציבור בהכוונה זו.

ואולי גם זה קצת נכון...

ובאמת – זה לא משנה.

השאלה היחידה היא – מה עוזר יותר למי שקורא. מי שהוא טוב, הוא גם חושב טוב. על עצמו, על הסביבה. ומי שבליבו יש משהו שאינו טוב, לפעמים ה'לא טוב' הזה עולה ופורץ – על אחרים.

בקיצור – הכלל הידוע לכל: העין – סובייקטיבית לחלוטין. מה שאתה רוצה לראות, זה מה שתראה. מה שיש לך בפנים, זה מה שאתה רואה בחוץ.

מה שיש לך בפנים...

ואם ניצור לעצמנו מבט טוב, נהיה טובים.

ככה זה בכל שטחי החיים. כשאדם מפחד ממשהו, יש הרבה יותר סיכויים – שהמשהו הזה אכן יבוא. 'אשר יגורתי – יבוא לי'. והתקוה, לעומת זאת, מייצרת את הטוב.

המבט, הוא הקובע.

מעפר קומי

ואם אכן הכל תלוי בנו, במבט שלנו, במעשים שלנו – אז בואו ונעשה משהו בענין. הלא אנחנו מתחננים: קומי. צאי – מתוך ההפכה. די לבכי. די ל'קול ברמה'. די ל'עמק הבכא'.

כעת, את בעפר. אז בבקשה: מעפר, קומי. לבשי בגדי תפארתך. התעוררי, כי בא האור שלך.

די לבושה שלך. די לכלימה. מדוע את שחה וכפופה, מדוע את הומה בבכי נורא.

הנלחמים בך, יהיו למשיסה. אלו המנסים 'לבלוע' אותך, ירחקו.

ולאחר כל זה, שיש עליך אלוקיך. הוי"ה יבוא. יהיה יחוד. כמו חתונה מחדש.

אז בואו גם נעשה משהו למענה. שלא תבכה. שלא תתבייש. שלא תתפלש בעפר.

שיהיה אור הלבנה – כאור החמה. מכח היחוד השלם.

ננסה להביט אחרת. להבין את התורה – כמו שהזוה"ק מלמד אותנו להבין. לגלות את הטוב שבה. להשפיע. להביא את הטוב האמיתי – לעולם שלנו.

ויה"ר שנזכה. ובקרוב.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

נחלת ישכר / הרב ישכר דוד קלויזנר, עורך כתבי זקנו ה'משנה שכיר' הי"ד. מח"ס 'נחלת ישכר', נחלת הר חב"ד - קרית מלאכי

כשנסתלקו אהרן ומרים חזרו ענני הכבוד והבאר בזכותו של משה

וְלֹא הָיָה מַיִם לְעֵדָה וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן (ב, ב)

וברש"י: מכאן שכל מ' שנה היה להם הבאר בזכות מרים.

ב'לקוטי שיחות' חלק ב לפ' חקת (ע' 334 ואילך) מבאר הא דאיתא בגמ' תענית (ט, א) דענני הכבוד היו בזכותו של אהרן, והבאר מים הי' בזכותה של מרים, והמן בזכותו של משה, ולכשמתה מרים נסתלק הבאר וכו' ולא הי' מים לעדה, וחזרה בזכות שניהם. מת אהרן נסתלקו ענני כבוד וכו', וחזרו שניהם בזכות משה.

והקשר של המן עם משה רבנו דוקא, היינו מפני שמן הוא ענין אכילה שהוא ענין שנקלט ברוחניות, ומשה הי' רועה ישראל והתייחס לכל אחד ואחד לפי ערכו, כדאיתא במדרש תהלים (פע"ח הערה קנב): בשעה שהי' רועה צאן הי' מאכילם כ"א לפי ענינם וכו', הרי דמשה הי' ענינו לקליטה של פנימיות. והקשר של ענני הכבוד לאהרן, היינו, מפני שענני הכבוד היו מגינים מבחוץ מד' רוחות מנחשים, ליישר את ההרים וניקו את הבגדים וכו', ואהרן הי' אוהב את הבריות (אבות פ"א מי"ב), ולכן כתוב אצלו במדבר (כ, כט) ויבכו את אהרן כל בית ישראל וכו', ומדה כנגד מדה דכיון שאהבתו הי' לכל הבריות בלי התחלקות לכן המשיך ג"כ ענני הכבוד שהי' מגין על כולם בלי התחלקות.

וענינו של הבאר עם מרים, היינו, מפני שבאר היינו מים, ומים אינו דבר המזין מצ"ע, רק פעולת המים הוא שמוביל את המזון בכל חלקי הגוף, ומרים היינו פועה (סוטה יא, ב) שענינה הי' לגדל ילדים קטנים במצרים, והיא מסרה את נפשה להכין ולהוביל יהודים שיאמרו 'זה א-לי ואנוהו', והיא ניבאה שיוולד מושיען של ישראל, וביטלה הגזירה של עמרם כו'. [ועי' 'כלי יקר' במדבר (כא, יז) שמבאר באופן אחר. ועיג"כ 'עיון יעקב' על עין יעקב' שם].

וממשיך בסעיף ז: כשנסתלקו אהרן ומרים נסתלקו ענני הכבוד מיטן באר וחזרו בזכותו של משה, פון דעם איז מוכרח אז משה האט אנגעהויבן טאן א נייע עבודה, הגם אז זיין ענין מצד עצמו איז געווען די עבודה פון רועה זיין את ישראל מן, האט די נייע עבודה געבראכט צוריק אויך די עננים מיטן באר. עכל"ק. [=מכאן מוכרח שמה החל בעבודה חדשה, למרות שענינו לכשעצמו היה העבודה של רועה ישראל מן, החזירה העבודה החדשה גם את העננים והבאר].

כשנסתלקו אהרן ומרים חזרו ענני הכבוד והבאר בזכותו של משה

ועיי"ש שמסיק דסימן אמיתי של רועה ישראל הוא שאינו עושה רק את העבודה השייך אליו בעצם, אלא דבשעת הצורך שמוכרח לפי שעה, מוסר את נפשו עבור עם ישראל ומוותר גם על עבודתו ששייך אליו בעצם, ועיי"ש ההוראה מזה.

והנה עפ"ז נראה ליישב מה שהקשה בגמ' שם ה'עץ יוסף' על 'עין יעקב': "רבים מקשים כיון שהי' להם למשה ולאהרן זכות שיחזור בשבילם, למה נסתלק מתחילה? (ומתריך:)" וי"ל שנסתלק להראות שהי' בזכותה, וכן כשמת אהרן נסתלקו ענני הכבוד כדי להראות שהיו בזכות אהרן" כו'. ועי' בחדא"ג מהרש"א שכבר הקשה ותירץ כך. אך קשה כיון שהי' זכות למשה ואהרן שיחזור הבאר והענני כבוד בזכות משה לבדו א"כ למה לא ניתן מתחילה בשבילו, ועי' ב'אהבת איתן' שהקשה כן על תירוץ המהרש"א.

אולם לפי המבואר ב'לקוטי שיחות' ב' הקושיות מיושבות היטב, כיון דאין הכוונה כאן שהבאר והמן וענני הכבוד היו ב'זכות צדקתם' לבד, אלא שעבודתם של כאו"א הי' ממשיך ומביא את הענינים הללו בעולם - באופן של סיבה ומסובב, ולכן, ברגע שנפסק בעולם עבודתה של מרים ממילא נעלם - המסובב - הבאר, כיון שהי' חסר עבודתה בעולם שימשיך את הבאר, רק לאחר שמשה ואהרן התחילו עבודה חדשה שהיתה אצל מרים, בזה רק התחילו להמשיך שוב את הבאר, וכמו"כ בענין ענני הכבוד, דברגע שמת אהרן נפסק ממילא בעולם העבודה המיוחדת להמשיך את הענני כבוד, ולכן רק כשמשה התחיל גם בעבודה חדשה שבעצם אינו שייך אליו, אז בדרך ממילא המשיך מה שאהרן המשיך בעבודתו המיוחדת לכך. ולפי"ז לא שייך להקשות למה לא ניתן מתחילה בשבילו ג' הדברים, כיון שבעצם מעיקרא לא הי' שייך אלא לעבודת המן, וא"כ כיון שמרים היתה שייכת בעצם להבאר, ואהרן לענני הכבוד, לא הי' צריך כלל לעבודה שאינו שייך אליו כלל, ומכיון שלא עבד עבודה כזו השייכת לבאר וענני הכבוד במילא לא הי' שייך להמשיך אותם, רק שבשעת הדחק שאלו שהיו שייכים בעצם להבאר וענני הכבוד נסתלקו ובדרך ממילא נעלמו הדברים שהם המשיכו בעבודתם, התחיל משה גם בעבודה זו שאינה שייכת אליו בכדי שהדברים יהיו עבור בני ישראל [ע"ד מ"ש ב'לקוטי שיחות' חלק ד (ע' 1236 שוה"ג ב' להערה 34), ובסעי' יב שם]

אבל לכאורה צ"ע בגמ', מדוע כשמת אהרן חזרו שניהם הבאר וענני הכבוד בזכות משה, הרי הבאר כבר הי' נמשך על ידו כשמתה מרים - דחזרה בזכות שניהם, וא"כ למה הי' צריך להמשיך שוב את הבאר? ולפי מה שתירצו המהרש"א והעץ יוסף הנ"ל, י"ל שזהו להראות שהי' הבאר בזכות שניהם גם בזכות אהרן

ויתכן, שאינו דומה עבודת יחיד לעבודה בשתיים, והיינו דעבודת משה שעבד ביחד עם אהרן אינו מספיק להמשיך את הבאר באותו עבודה כשהוא לבד

כשנסתלקו אהרן ומרים חזרו ענני הכבוד והבאר בזכותו של משה

וגם יתכן דהא דחזרו שניהם בזכות משה הכוונה דלגבי הבאר רק נשאר על ידי זכותו ועבודתו בלבד, ואכן באמת לא נסתלק הבאר אחרי מיתת אהרן, אלא שרק ענני הכבוד הם אלו בלבד שנסתלקו, וכן לכאורה משמע מרבינו חננאל שם שכתב, "יכולן כיון שמתו נסתלקו כל אחד ואחד הדבר שהי' בזכותו", עכ"ל, אבל אי"ז מוכרח, כיון שאחרי מיתת מרים הי' שייך הבאר גם לאהרן, ועיל"ע.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

כשאנו קוראים בתורה על הנסיונות שניסו אבותינו את הקב"ה במדבר, קשה מאוד להבין איך זה יתכן, לנו נראה שאנו לא היינו נכשלים בנסיון שכזה, וכי קלה בעינינו לומר על המן שהוא תופעה ניסית מופלאה, הלחם הקלוקל, ובאמת צריך להבין זאת מאוד.

אמנם אחר ההתבוננות היא שאלת הילדים, כי מה שעלינו לשאול את עצמינו, האם אנו מתמודדים עם היצר הרע שלנו, שגם עליו אנו יודעים ברור מה צריך לעשות ומה אין לעשות, ומ"מ אנו לא מתגברים, ומה לנו להלין על דור המדבר.

ולא זו בלבד, אלא שנראה שהמכשולים של דור המדבר היו יותר מכשולים רעיוניים, ואילו אצלינו המכשולים הם יותר ברמת הביצוע, וכלומר המכשולים שלנו הם יותר מפני שאיננו מקיימים את מה שאנו יודעים היטב, כלומר שמעשינו אינם מתאימים לידיעותינו, ואילו הם נכשלו בטעות, ולמרות שהיו דור דעה, לפי דרגתם היו הנסיונות שלהם, (אגב, כבר פירשו שגם בדור המדבר, הנכשלים היו מעט מאד מבני הדור, ויש לזה כמה הוכחות), ולכן עדיף שנתמקד בתיקון המעשים והמדות שלנו, במקום להכות על חטא על חזה של זולתינו.

ואולם בירור הענין הוא, כי האדם נמצא תמיד בניסיון, וכמו שכתב המסילת ישרים כי כל עניני העולם נסיונות הם לאדם העוני מצד אחד והעושר מצד אחד, השלוח מצד אחד והיסורין מצד אחד, עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור, והיינו שהאדם עליו לשנן כל הזמן שהוא נמצא בתוך המלחמה החזקה, וצריך לעשות חשבון הנפש.

ובאבות דרבי נתן פרק ל"ד, עשרה נסיונות ניסה הקב"ה את אבותינו וכו'. ולכאורה קשה דבמשנה באבות תנן עשרה נסיונות ניסו אבותינו את הקדוש ברוך הוא במדבר, ואילו כאן אמר, שהקדוש ברוך הוא ניסה את אבותינו, וגם בקרא הלא כתיב, וינסו אותי זה עשר פעמים. ובספר לקט שיחות מוסר מהג"ר אייזיק שר זצוק"ל, עמד בזה וביאר, שבודאי הם נסיונות שניסו אבותינו את הקב"ה כביכול במדבר, אולם זה גופא היה על ידי שהקב"ה ניסה את אבותינו. והיינו שבאמת היה מקום לטעות, ולפי דרגתם היה זה נסיון קשה, ורק בגלל הקושי לא עמדו בנסיון.

עַל כֵּן יֵאמְרוּ הַמְּשָׁלִים בְּאוֹ חֶשְׁבוֹן תְּבַנֶּה וְתִכְוֶינָה עֵיר סִיחוֹן. ובבא בתרא דף ע"ח ע"ב, א"ר שמואל בר נחמן א"ר יוחנן מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים וגו' המושלים אלו המושלים ביצרם בואו חשבון בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה תבנה ותכונן אם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא. ע"כ.

ובספר מסילת ישרים פרק ג' בביאור חלקי הזהירות כתב, והנני רואה צורך לאדם שיהיה מדקדק ושוקל דרכיו דבר יום ביומו כסוחרים הגדולים אשר יפלו תמיד כל עסקיהם למען לא יתקלקלו, ויקבע עתים ושעות לזה שלא יהיה משקלו עראי, אלא בקביעות גדול, כי רב התולדה הוא. וחכמינו זכרונם לברכה הורונו בפירוש צורך החשבון הזה, והוא מה שאמרו ז"ל, על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, על כן יאמרו המושלים ביצרים, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה וכו'. וזה, כי העצה האמיתית הזאת, לא יוכלו לתת אותה ולא לראות אמיתתה אלא אותם שכבר יצאו מתחת יד יצרם ומשלו בו. כי מי שהוא עדין חבוש במאסר יצרו, אין עיניו רואות האמת הזאת ואינו יכול להכירה, כי היצר מסמא את עיניו ממש, והנה הוא כהולך בחושך שיש לפניו מכשולות ואין עיניו רואות אותם. והוא מה שאמרו ז"ל (בבא מציעא פג): תשת חושך ויהי לילה (תהלים קד), זה העולם הזה, שדומה ללילה. ע"כ.

והנה בדברי המסילת ישרים למדנו שני דברים חשובים ביותר, האחד שצריך וחייבים לעשות חשבון נפש על בסיס קבוע, והשני שרק מי שיצא ממאסר יצרו יבין את חשיבות הדבר, ואילו מי שהוא עדיין חבוש אצל יצרו, אי אפשר לו להבין כלל, כי היצר מסמא את עיניו ממש, ורק בגלל זה הוא אינו מבין חשיבות הדבר.

וזכרני שמרן הגרא"מ שך זצוק"ל אמר פעם בשיחה, כל קיוסק עושה חשבון בכל ערב אם הוא הרויח או הפסיד, ואנו לא נעשה חשבון. ונשאלת השאלה באמת כיצד יתכן שאין אנו מבינים כלל את הצורך בעשיית חשבון, מה שכל חנוני פשוט מבין.

ונראה שהיצר גורם לנו להקל ראש ולחשוב כי בכל מקרה זה לא הולך להיות כל כך גרוע. ובדיוק כמו שאנו רואים אנשים שמזלזלים ומקילים ראש ולא שומרים כללי הזהירות כדי למנוע הדבקות במחלת הקורונה רחמ"ל, ולא ראינו שאנשים מזלזלים כל כך בדברים אחרים, אלא שמסיבות שונות של עצלות וחוסר נוחות, ועוד סיבות שונות ומשונות, מקילים ראש וחושבים שלהם זה לא יקרה, ומסכנים גם אנשים אחרים בשוגג ואולי במזיד ד' ישמרינו, וכאשר זה קורה זה לפעמים מידי מאוחר. ומי יודע אם לא מגיעים למצב שקשה לעצור את השרשרת, ד' יצילינו.

וזהו על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, הפסד מצווה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, וכן לחשוב השקעה בשמירת הכללים מול הריוח של הבריאות, ולהיפך להיפך, וכתב הרמח"ל שהם החכמים עברו את גן המבוכה. וכנראה שרק מהם צריך לשמוע, והקב"ה יעזרינו ע"ד כבוד שמו. ונזכה לרפואה שלימה ולגאולה קרובה אמן.

*

לפרשת קורח של גלויות

ליצנות קרירות - קורונה - סכנת הדבקה

וַיִּדְבֹר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אֶהְיֶה הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאֵל תִּגְעוּ בְּכָל אִשָּׁר
לָהֶם פֶּן תִּסְפוּ בְּכָל חַטָּאתָם (טז, כו)

וצריך להבין מדוע נאסר עליהם 'לגעת' בכל אשר להם.

וכתב על זה הרמב"ן, ויזהירם שלא יגעו להציל מממונם דבר ולקחת להם, כי חרם הוא. ובשם האבן עזרא כתב, שאם באו להציל מממונם ירדו שאול כמו הם, והרמב"ן דימה זאת למה שכתוב באשת לוט, ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח (בראשית יט כו), כאשר הזכרתי בטעמו שם (בפסוק יז). ועי' ברמב"ן שם בראשית דברים נפלאים, שישנן תופעות שיכולות להזיק בראיה.

ובאבודרהם בתפלת שחרית על מה שאומרים בסוף ברכות השחר, יהי רצון שתצילוני משכן רע, כתב, כדי שלא נלקה עמו, והביא על זה מה שאמרו חז"ל אוי לרשע ואוי לשכינו, והביא עוד פסוק זה, סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאותם.

ונראה להבין מעט הדברים, שבמחלוקת מעין זו, אסור לאדם להיות קשור לקורח בשום דבר ואפילו שלא לקחת מאומה מכל אשר לו, וכל זה משום שעלינו להיות כל כך רחוקים מקורח, כי כל קשר ולו הקלוש ביותר עלול לגרום לרפיון באמונה.

ונראה שהמחלוקת של קורח לא היתה הגיונית כלל, אלא מעורבת מליצנות, וטבעה של ליצנות שדוחה מאה תוכחות, ושנינו בפרקי אבות איזוהי מחלוקת שלא לשם שמים, מחלוקת קורח וכל עדתו. ומה הפירוש מחלוקת שלא לשם שמים, שהמחלוקת לא נובעת מבקשת האמת, כאשר מצינו במחלוקת הלל ושמאי, שכל אחד ביקש לדעת האמת, ורק בגלל זה נחלקו, כדי לברר את האמת כאשר היא, וזו דוגמא של מחלוקת לשם שמים. ולכן אמרו חכמינו במסכת יבמות פרק ראשון על מחלוקתם, אלו ואלו דברי אלקים חיים.

והנה אם היה קורח מעונין באמת להבין, והרי הוא היה פיקח ובודאי תלמיד חכם מופלג, יכול היה לשאול כל קושיותיו למשה רבינו שעמד אכן לענות לכל הדבר הקשה. אלא שקורח לא היה רוצה לדעת שום תשובה ונימוק, רק לנסות להגיע למסקנא שמשה רבינו אינו צודק, וכאילו הוא סימן לעצמו את המטרה מראש, וזה מה שכל כך גרוע במחלוקת זו, עד שצריך להתרחק ממנה כדי שלא להידבק מאוירת הליצנות והקרירות חס ושלום.

ונראה שעד היום הזה אנו מזכירים ומדגישים ההתרחקות מקורח ועדתו, כדי להראות כמה צריך להתרחק מהליצנות שדוחה מאה תוכחות, והיינו מאה ראיות חזקות, ולכן המנהג לרקוד בשמחת תורה ולהכריז משה אמת ותורתו אמת, וכל זה כדי לסמל התרחקות זו.

והנה קורח הקשה שתי קושיות על משה רבינו, מבית מלא ספרים אי חייב במזוזה או לא, ומטלית שכולה תכלת אי חייבת בציצית או לא. ורש"י הביא שקורח הלביש את המאתים וחמישים איש בטליתות של תכלת. ולכאורה קשה מדוע היה צריך לטרוח כל כך, הרי יכול היה פשוט לבוא בעצמו אל משה רבינו ולשאול את הקושיא. אמנם הוא אשר דיברנו, אין כאן הגיון כי אם ליצנות, וכך עושים ליצנות, מיצרים מצגת וכדומה.

והנה אנחנו אומרים בכל יום ויום, **ויציב ונכון וקיים וישר וכו' וכו' על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך**. ונראה שמחמת שהזכרנו בקריאת שמע פרשיות מזוזה וציצית, על כן יש בנותן ענין לגלות דעתינו, שאנו מקבלים דברי התורה עלינו לעולם ועד, ואפילו בט"ו מלשונות של קיום, **ויציב ונכון וקיים וישר וכו'**. כי אין אנו עזי פנים וקשי עורף כקורח ועדתו. ואנו מפטירין **אשרי איש שישמע למצוותיך ותורתך ודברך ישים על לבו**. ויגעת ומצאת תאמין, ומי שיתיגע יבין כמה שפקודי השם ישרים משמחי לב.

פנימיות הפרשה / הרב ישראל מאיר גלינסקי, ר"מ בישיבת מאירת עיניים, ירושלים

ה'תירוץ' לכל הקושיות

זאת חקת התורה (יט, ב)

פרשה זו של פרה אדומה היא כולה סוד, והתורה בעצמה מעידה שהיא 'חוק'. אמנם תורה היא וללמוד אנו צריכים, ואולי זה המקום ללמוד מהות עניין ה'חוק', ולהבין מזה לכל התורה כולה שכולה חוקים, וכלשון הפסוק 'זאת חוקת התורה' ולא רק 'חוקת הפרה'. ואולי בזה יתבאר הטעם שנכתב כאן, והשייכות לסיפור הדברים שלפניה ושלאחריה.

גם הפרשה שלאחריה - פרשת מיתת מרים והכאת המטה, הוא כולו סוד. כי נתקשו המפרשים הרבה לבאר מה היה הפגם והחטא. ונכתבו בזה יותר מעשרה פירושים שונים בדברי הראשונים בעצמם. ואולי יש שייכות בין הסוד של פרה אדומה לבין הסוד של הכאת המטה. וכפי שיבואר בעז"ה.

התמיהות

א. פרה אדומה - מפני מה נכתבה כאן בחומש במדבר, ולא בסדר הקרבנות שבפרשת ויקרא.

ב. 'זאת חוקת התורה' - לכאורה צריך להיות 'חוקת הפרה' וכמו שנכתב לגבי פסח (בפרשת בא) 'זאת חוקת הפסח'.

ג. מה המיוחד בפרה אדומה שנקראת 'חוק', ולא יזו מטרם היא מיועדת.

ד. לכאורה סדר הדברים הפוך. תחילה היה צריך לבאר פרט טומאת מת, ואחר כך סדר פרה אדומה שמטהרת מטומאת מת, ואילו בפסוק הוא להיפך, שמזכיר תחילה סדר שריפת הפרה, ואחר כך מזכיר שיש טומאת מת.

ה. מה היה הטעות של משה רבינו בעניין הכאת הסלע.

ביאור הפשט

א. סדר הפרשיות: בדברי רש"י מבואר שנסמכה פרשת פרה אדומה למיתת מרים, לומר שמיתת צדיקים מכפרת כמו קרבנות. והרמב"ן מבאר שרק לאחר שנתבאר בפרשה הקודמת מעלת הכהנים, מזכיר הכתוב טהרת הפרה אדומה, ללמד שהטהרה שלנו תלויה בכהנים.

ב. חוקת התורה: בדברי רש"י מבואר שמצוה זו היא חוק בלי טעם, ולכאורה יש לבאר על פי זה שמכאן לומדים לכל המצוות שאנו עושים אותם לא מפני הבנתנו אלא מפני גזירת המקום. ובדברי הרמב"ן מבואר שטומאת מת הוא 'חוקת התורה', כי טומאת מת הוא על חטא אדם הראשון שעבר על התורה. וכעין זה מבואר בדברי האור החיים

הקדוש שכל טומאת מת נמשך מהתורה, כי רק ישראל מטמאים במיתתם ולא הגוים, מחמת הקדושה שיש בנו על ידי התורה.

ג. **פרה אדומה:** בדברי הרמב"ן מבואר שמחמת שעושים אותה בחוץ, נדמה כאילו חלילה מקריבים אותה לשעירים ולשדים, ולכן יש בזה פתחון פה לאומות העולם. ובדברי שאר המפרשים מבואר שהוא מחמת הסתירות שיש בה, שמטהרת טמאים ומטמאה טהורים, ועוד. ובדברי האור החיים הקדוש מבואר שכל ענייניה רומזים על דינים: אדומה, בלי עול, שריפה באש. וכל זה כדי להמתיק דינים. וצ"ב.

ה. **הכאת הסלע:** ברש"י פירש שהיה צריך לדבר ולא להכות, והרמב"ן תמה וכי יש יותר בנס בדיבור מבהכאה, הרי בכל אופן סלע אינו מוציא מים אלא בנס. ובאב"ע מביא ג' פירושים ודחה אותם. ופירש בעצמו על פי סוד, והרמב"ן דחה דבריו. הרמב"ן מביא פירוש רבינו חננאל שהלשון 'נוציא לכם מים' נראה כאילו משה עשה זאת, ולא הזכיר שהשם יתברך עשה זאת. ובעצמו פירש על פי סוד. והאור החיים דחה גם פירושים אלו, וגם מביא עוד שלשה פירושים מדברי הראשונים ודחה אותם.

ופירש בעצמו על פי דברי חז"ל, שלא היה צריך להכות וגם לא לדבר אלא רק לומר איזה פרק אחד או משנה אחת, וגם לא היה צריך להתעקש על סלע זו בדווקא, והוא לא היה מוחלט בדעתו שזה מה שנאמר לו, ומיראתו שמא לא יצאו מים ויהיה חילול ה', החליט להכות ודווקא באותו סלע, והאמת שדווקא משום כך היה לו רק לדבר ובלי חילוק לאיזה סלע, ואז היה מתקדש שם שמים יותר.

ביאור הפנימיות

פנימיות העניין יתבאר על פי דברי האור החיים הקדוש, שכל ענייניה של הפרה אדומה מרמזים על דינים ובאים כדי להמתיק הדינים [שלכאורה הוא דבר והיפוכו], ועל פי המבואר בספרים הקדושים.

אדומה תמימה

לכאורה 'אדומה' ו'תמימה' הם שני הפכים. כי 'אדום' מורה על בעירה ותסיסה, ואילו 'תמימות' מורה על שלווה ורוגע. ובאמת הם שני מיני הנהגות שיש בעולם, שהם ימין ושמאל, חסד וגבורה.

ההנהגה הרצויה, שכל אחד רוצה להתנהג בה, ושכך יתנהגו עמו - הוא הנהגה של ימין וחסד, הנהגה של 'לבנינות'. דהיינו להרגיש רוגע ושלווה, ושהכל ילך לו כסדר בלי נסיונות ובלי קשיים, בלי הסתרות ובלי קושיות. אינו רוצה לפגוע באף אחד ושאף אחד לא יפגע בו, הוא רוצה לאהוב את כולם ולעשות עמם חסד, ושכולם יאהבו אותו ויעשו עמו חסד, ושגם ההנהגה מלמעלה יהיה בחסדים והארת פנים, בלי דם ובלי רעש.

וכך יהיה לעתיד לבא, כשהעולם יהיה מתוקן, כמו שכתוב 'וגר זאב עם כבש'. אמנם כעת יש גם הנהגה של שמאל וגבורה. יש מוחין דקטנות שבו אדם מבולבל ונרעש, ויש קנאה ושנאה ותחרות בין אדם לחברו, מחלוקות ושפיכות דמים. וגם מלמעלה יש הרבה

מניעות ונסיונות, קשיים וקושיות, הסתרות וגבורות. ההנהגה הראשונה היא 'לבן' וההנהגה השנייה היא 'אדום'.

והשאלה היא: מדוע. משום מה ולא יזה צורך יש הנהגה של 'אדום'. ולא רק שיש, אלא שזה כמעט עיקר ההנהגה [הגלויה], ששבת יש רק פעם אחת בשבוע, וכל שאר הימים אינם בצבע 'לבן' אלא בשאר צבעים, והרבה מהם בצבע אדום. מדוע יש קשיים, מדוע יש נסיונות, מדוע יש הסתרות, ומדוע יש רשעים בעולם.

טומאת מת

התשובה לזה היא הפרה אדומה, שמטהרת מטומאת מת, ומכפרת על חטא העגל. טומאת מת הוא מחמת חטא אדם הראשון וחטא העגל. כי קודם החטא של אדם הראשון - לא היה מיתה. וגם לאחר החטא, כשהגיעו לקבלת התורה - פסקה זוהמתן ובטלה המיתה. ועל זה נאמר 'אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם'. אמנם מחמת חטא אדם הראשון, ואחר כך מחמת חטא העגל - נגזר מיתה, ועל זה נאמר המשך הפסוק 'אכן כאדם תמותון'.

ואחר שיש מת, יש טומאת מת. ועל זה באה הפרה - לטהר את הטומאה, ולתקן את חטא העגל וחטא אדם הראשון שגרמו את המיתה. וכאן קורה לכאורה דבר בלתי אפשרי, כי ממה נפשך - אם יש מיתה, והמת מטמא בטומאה חמורה כל כך שהוא 'אבי אבות הטומאה', איך אפשר לטהר. ואם אפשר לטהר, אם כן אין כאן טומאה חמורה בכלל.

והתשובה היא, שבוודאי יש מיתה והמיתה היא טומאה חמורה מאד. אבל באמת, אין מיתה כלל, כי גם במת יש קיסטא דחיותא - ולכן כל כך נזהרים בכבודו, ובאים על קברו, ולבסוף יקום לתחיית המתים - הכל מחמת שיש בו נקודה של חיות שאינה בטלה לעולם. ולכן באמת אינו מת כלל, אלא שאי אפשר לראות את זה ולהבין את זה בשום אופן, ואדרבה, נראה בבירור שהוא מת ועבר ובטל מן העולם, עד שקוברים אותו בעפר תחת מצבה, באופן שמוציאים אותו לגמרי מכלל החיים.

קושיא בלי תשובה

ולכן באמת הפרה אדומה מלאה סתירות: שמצד אחד הוא 'קרבן' ונקרא חטאת, ומצד שני מקריבים אותו 'בחוי', ונדמה כאילו מקריבים אותו חלילה לחיצונים. כמו כן הוא מטמא טהורים ומטהר טמאים, ועוד כמה וכמה תמיהות וקושיות, עד שבא שלמה ואמר 'אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני'. והתמיהה הגדולה ביותר - שהוא בא לכאורה להמתיק דינים ולטהר מטומאה, וכולו עשוי מסימנים [סימפטומים] של דינים (וכמו שמזכיר האור החיים הקדוש), והרי הוא דבר והיפוכו ממש.

והתשובה לזה הוא 'זאת חוקת התורה' - חוקה חקקתי וגזירה גזרתי, אין לך רשות להרהר אחריה. כלומר, שאין באמת מיתה ואין באמת דינים, אבל מוכרח להיות שנראה כאילו זה כך, וכאילו יש הסתרה והפקירות, ודרך רשעים צלחה, מחמת חטא אדם

הראשון וחטא העגל [וחטאי האדם], כדי שיהיה כביכול 'קושיא', ועל ידי זה בעצמו יומתקו הדינים.

כשאדם עומד בפני קושיא, ואינו מתעקש לתרץ אותה, ואפילו אינו יכול לחזק עצמו באמונה [שגם זה נקרא 'תירוץ'] - אלא עומד מול הקושיא האיתנה ואינו מתקפל תחתיה, אלא מוסר את הקושיא לה', כאומר: אכן יש לי קושיא, בלי תירוץ, אבל אני לא בורח משום כך, אלא נשאר כך, ומאמין שאת הקושיא בעצמה עשה ה' יתברך - זהו בעצמו ההמתקה, וזה הטהרה של הפרה אדומה.

'קשיא' ר"ת 'שמע ה' קולי אקרא'. אין שום חסרון או סכנה ב'קושיות', אלא ב'מסקנות'. אדם שיש לו קושיות - 'מחליט' ו'מסיק' משום כך שחס ושלום ה' יתברך כועס עליו, או עזב אותו, ולכן הוא עוזב בחזרה [לגמרי, או בהרגשה שבלב כעושה 'ברוגז']. אבל אם אינו מסיק שום מסקנות, אלא נשאר עם הקושיא, וצועק אותה להשם יתברך - אזי לא רק שאין בזה חסרון, אלא אדרבה, יש בזה המתקה עצומה יותר מכל המתקה אחרת.

הכאת הסלע

וזה הוא עניין הכאת הסלע.

יש שני מיני כוחות - מטה ופה. מטה הוא כח של עוז וגבורה, ופה הוא כח של הכנעה ותחנונים. משה רבינו שהיה שלם בבחירתו - היה לו את שני הכוחות; דהיינו שהיה יכול גם 'לדרוש בכח' את הישועה ואת התיקון, וגם 'לבקש בתחנונים'.

אך השם יתברך רצה שלא יכה במטה אלא יבקש בפה. כי אמנם הוא בעצמו יש לו את שני הכוחות, אבל אנחנו שלא זכינו לבחור בטוב בשלמות, אין לנו 'מטה' לדרוש על ידו בכח, אלא רק את 'הפה'. ואם משה רבינו היה משתמש עם הפה - היה מגלה לנו שגם לנו יש כח לפעול כמותו, על ידי בקשת רחמים ותחנונים.

וביותר עומק, אם משתמשים עם 'המטה' - כביכול דוחקים את השעה ורוצים לזרוז את הישועה והגאולה, ואז בהכרח שלא כולם יוכלו לזכות לזה אלא רק מי שראוי. אבל אם מבקשים ברחמים ותחנונים, ומוכנים להמתין ולא לדחוק את השעה - יוכלו כולם לזכות [ואפילו הערב רב].

ולפי זה, יש ל'מטה' תפקיד אחר - להיות כאן ולא לפעול כלום. כלומר, לגלות שיש אמנם הנהגה של 'מטה' בעולם, דהיינו דינים וקושיות, וכל זה לא מפריע לי להשתמש עם הפה ולבקש רחמים ותחנונים מהשם יתברך. ובזה ממתיקים את הדינים, ומבטלים את הכיסוי ואת הטומאה. (החלק הזה נתבאר בקיצור ממש, ועוד חזון למועד).

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

פרה אדומה – הוראה להנהגת האדם

זאת חקת התורה (יט, א)

אף על פי שמצוה זו נקראת "חוקה", עם כל זה הרבו בעלי המחשבה ובעלי המוסר להפיק ממנה לקחים ולדלות ממנה הוראות לחיי היום יום. הפעם נעסוק בביאורו של הספורנו, אשר בזהירות רבה מקדים ואומר: אמנם בהביננו אל כל המצוה אולי דבר יגונב ונקח שמץ מנהו...

להבנת הדברים, מקדים שש הקדמות: ראשונה, שכל העוסקים בפרה מעת שריפתה ואילך טמאים, אך המזה והמקדש טהורים. ויש להבין מדוע.

שנית, הפרה צריכה להיות אדומה בשלמות, ונתבאר בנביא (ישעיהו א, יח) ש'חטא' נמשל לצבע אדום, שנאמר "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו", ולכן אמרו חז"ל (יומא סז). שקשרו לשון זהורית על פתח ההיכל בערב יום כיפור, הלבין - היו שמחים, לא הלבין - היו עצבים. אם כן יש כאן נושא של חטא.

שלישית, בכל מידה מהמידות, כל אחד משני הקצוות מאוס, ורק דרך המיצוע היא הדרך הנאה בעיני אלקים ואדם.

רביעית, אי אפשר ליישר את העיקש ולהשיבו לדרך ההנהגה האמצעית, אלא אם כן נטה אותו לקצה ההפוך, אף על פי שהטייה זו אינה טובה מצד עצמה.

חמישית, אפר הפרה מטהר רק מטומאת מת [ולא משאר מיני טומאות]. וידוע שהתורה והמצוות "חיים הם למוצאיהם" (משלי ד, כב) ולעוסקים בהם, וככתוב "כי הוא חייכם" (דברים לב, מז), והנוטה מהם הולך למות או שנחשב מת גמור, כדברי חז"ל (ברכות יח:): רשעים אפילו בחייהם קרויים מתים.

ששית, אמרו חז"ל (מדרש תנחומא, מצורע ג) שעץ ארז יורה על הגאווה, והאזוב יורה על ענוה, ובהיות שני התולעת עם שניהם - יורה ששניהם חטא, כאמרם (סוטה ה:). בשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה [ומפרש רש"י: דלית ביה גסות פורתא, שאין בני עירו יראים ממנו ואין בו כח להוכיחם], בפרט למי שצריך לנהוג נשיאות לתועלת הרבים. ואמרו חז"ל (יומא כב:): שנענש שאול על שלא הקפיד על כבודו, כמו שנאמר "ויבזוהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש" (שמואל א, י כז) וכן הוכיחו שמואל "הלא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה" (שמואל א, טו יז).

מעתה ניתן לתת טעם במקצת למצות פרה אדומה. מי החטאת מורכבים מאפר שרוף וממים, שהם שני הפכים, ומהם יולד המיצוע. להורות שתקנת החוטא היא שילך בדרך האמצעית, כאמור. למשל, לא ענוה יתירה ולא גאווה.

מכיון ששני הקצוות אינם טובים להנהגת האדם, לכן השורף את הפרה ומכין את אפרה, נטמא כי עוסק בקצה אחד. כמו כן המשליך לשריפתה את עץ הארז והאזוב ושני התולעת, והאוסף את האפר והנוגע בו והנושא, מכיון שעוסקים באפר – טמאים. להורות שאין להיצמד לקצה. עלינו לצעוד בדרך האמצעית.

המזה והמקדש טהורים, זה משל לחכמים המורים חטאים בדרך, שעליהם לא תחול טומאה, כי עוסקים בחלק המציין את המיצוע.

ומכיון שרק בני ישראל מיועדים ומוכנים לעבודת ה', לכן רק בהם שייכת טומאת מת ולא באומות העולם.

נמצאנו למדים את הדרך נלך בה למען סור משאול מטה, ולהגיע לתכלית נרצית.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

צוף התורה – הערות במקראי הקודש/ הרב נעם לסר נו"נ בישיבת מיר

שני דינים בפרה אדומה: כפרה וטהרה

הַנִּגַע בַּמַּת לְכֹל נֶפֶשׁ אָדָם וְטֵמָא שְׁבַעַת יָמִים: הוּא יִתְחַטֵּא בּוּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם לֹא יִתְחַטֵּא בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר. כָּל הַנִּגַע בַּמַּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת מִשְׁפַּחַת יְהוָה טֵמָא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא זָרַק עָלָיו טֵמָא יְהִי עוֹד טֵמְאָתוֹ בּוּ (יט, יא-יג)

יש להעיר כמה הערות בדקדוקי המקראות ובדרשות חז"ל

א. מה שנאמר הוא יתחטא בו וכו' פסוק זה לכאורה שלא במקומו הוא. שהרי עד כה נתבארו רק דיני שרפת הפרה, ולא נתבארו עדיין דיני המים החיים, טבילת האזוב ופרטי דיני ההזאה, ולמה לא צירפה התורה את הדינים למקום אחד. ולא זו בלבד אלא שגם דיני המת לא נתבארו עדיין כל צרכם. שהרי לא נאמר אלא הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים. ולא נזכר איזה מת, כפי שיפורט בהמשך הפרשה. וכן לא נזכרה - טומאת אהל.

ב. כמו כן יש להעיר, שדיני הזאת שלישי ושביעי נשנו פעמים. פעם אחת בפסוק הוא יתחטא בו. ולאחר מכן והזהו הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי.

ג. בגופו של הפסוק יש להעיר, שכיון שנאמר בפסוק במפורש הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי, אם כן ברור שאם לא יעשה כפי הסדר הנדרש לא יטהר. ומדוע הוצרך הכתוב לומר שאם לא יעשה את הסדר לא יטהר. ובגמ' בקידושין סב. מבואר שהוא שייך לפרשת "תנאים" שכביכול טהרת השלישי מותנית בטהרת השלישי.

ד. הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים. ולכאורה היה צריך לומר יטמא שבעת ימים. שכאן הוא תחילת הוראת הדין, כמו שכתוב בפסוק הבא אחריו וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים, וכל אשר יגע על פני השדה יטמא שבעת ימים.

ה. עוד יש להעיר, שלכאורה הטעם שנכרתה הנפש, הוא משום שנכנס לבית המקדש בטומאה, ולמה אמר הכתוב שהטעם הוא משום שלא זורק עליו מי הנדה.

ו. עוד יש להעיר, שבגמ' מכות ח: דרשו "טמא יהיה לרבות טבול יום, עוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים" שגם טבול יום ומחוסר כפורים שנכנסו למקדש חייבים כרת. וקשה הרי מחוסר כפורים לא שייך לטומאת מת, שאין בטומאת מת כפרה.

ז. צריך ביאור כפילות הלשון טמא יהיה עוד טומאתו בו.

ביאור הענין – הפרה כפרה על חטא העגל

ונראה לדייק שבפסוק נאמר הוא יתחטא בו, כלומר באפר, ולכאורה היה צריך לומר בהם, הינו במים, אלא שידוע מה שמבואר בחז"ל שטומאת מת נובעת מחטא העגל

שחטא העגל הביא מיתה לעולם, וכדברי רש"י תבוא האם [הפרה] ותקנח צואת בנה [העגל], ולכך ישנה הדגשה שהכפרה נעשית על ידי האפר לפני שמדברים על המים, שכך הוא דרך התורה לכתוב את הענין הינו כביכול שמטהרים את הטמא באפר, למרות שהקיום המעשי של הדברים מותנה במים, ויש לכך ראיות רבות ועוד חזון.

ונמצא שכל מי שנוגע במת אין זה כנוגע בדבר מאוס כנבלה ושרץ אלא הנגיעה יוצרת שייכות כל שהי אל חטא העגל, שהוא עבודה זרה, ומשום כך אין לו להתקרב אל המקדש שהוא ההיפך הגמור מעבודה זרה.

למדנו מזה שהאיסור להיכנס למקדש בטומאת מת אינו כשאר הטמאים אלא יש בו חומרא גדולה יותר. ובזה יובן הפסוק שהטעם שנכרת הוא משום שלא היוזו עליו מאפר הפרה.

והנה אם היוזו עליו **בשלישי**, היה מן הראוי שלא יצטרך הזאת שביעי, שהרי לא מצינו מעולם שתי טהרות ושתי טבילות. ואם אפר פרה מטהר מדוע שלא יטהר בפעם הראשונה. אלא שהוא כעין תנאי, שהפעם הראשונה מזה עליו משום **סילוק הטומאה** שלאחר שלושה ימים מסתלק תוקף הטומאה, ובפעם השניה מזה עליו בכדי להיכנס אל הקודש.

ובזה יובן דקדוק הלשון, הנוגע במת **וטמא** שבעת ימים, כלומר והוא דחוי מן הקודש שבעת ימים, צריך להתחטא באותם הימים. ובזה הוא דומה למחוסר כפורים, שסיבת דחייתו מן הקודש איננה משום הטומאה, אלא משום שעדין לא גמר את סדר כפרתו.

ולפי זה יובן דקדוק הלשון טמא יהיה עוד טומאתו בו, שבאמת מן הראוי היה שלא יהיה טמא לאחר הזאת היום השלישי, אך כיון שלא נגמרה עדין סדר טהרתו שעדין צריך את הזאת השביעי בכדי להוסיף עליו טהרה, לכן חזרה התורה לומר עוד טומאתו בו.

וממילא מובן מה שדרשו חז"ל לרבות מחוסר כפורים, אף שטמא מת איננו מחוסר כפורים. משום שלמעשה יש בו דבר הדומה למחוסר כפורים, שאף שאין בו סרך טומאה עדין אינו ראוי לבוא אל הקודש כל שלא הביא את כפרתו.

ולפי זה יובן שלא נזכרו דיני המים עד כה. שהמים מציינים את הטהרה המוחלטת. ובאמת הטהרה ראויה להיות כבר מן הפעם הראשונה. והתורה מדגישה הוא יתחטא בו, הינו באפר הפרה, שעיקרו של אפר הפרה לכפר על חטא העגל והשלכותיו. [וכן מצינו בלויים שהיו צריכים הזאה אחת בלבד ממי חטאת, בכדי לסלק את טומאת חטא העגל שנלקחו לכפרה על חטא העגל כדברי רש"י בפרשת בהעלותך]

קדש הם / הרב שלמה הכהן מונק, מח"ס 'קדש הם' ושא"ס

בענין הסתלקות ענני הכבוד במיתת אהרן

וישמע הכנעני מלך ערד (כא, א)

וברש"י: ששמע שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד.

והנה בתענית ט. אמרינן דחזרו להם לישראל בזכות משה,

וצ"ל שמ"מ לא חזרו מיד, (וכמו שהבאר שהסתלקה כשמתה מרים לא חזרה מיד אח"כ
עד שמשה ואהרן הכו על הסלע), ולכאוי עד שהכנעני שמע ובא להלחם לקח כמה ימים.

ואי נימא דלא חזרו העננים עד ט"ו ימים לפחות, יתיישב בזה דרבינו בחיי בפרשת בא
עה"פ החדש הזה לכם הביא שכתב רבינו חננאל, שקביעות החדשים אינו אלא על פי
החשבון ולא על פי ראית הלבנה, והראיה שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היה
הענן מכסה אותם ביום ועמוד האש לילה, ולא ראו בכלם שמש ביום ולא ירח בלילה,
ומהיכן היו קובעים חדשים על פי ראית הלבנה,

אלא בודאי עיקר המצוה בכתוב על פי החשבון, ולכאורה זה סותר למדרש איכה
שמביא הרשב"ם בב"ב קכא. שכשהיו ישראל במדבר כל תשעה באב היה כרוז יוצא הכל
יצאו לחפור חפרין וישנין בהם, ובשחרית הכרוז יוצא יבדלו החיים מן המתים כו', וכן
עשו מ' שנה, בשנה אחרונה עשו כן ובדקו עצמן ונמצאו שלמים, אמרו שמא טעינו
בחשבון, וכן בי' וכן בי"א וכן בי"ב וכן בי"ג ובי"ד, עד דאיתמלי סיהרא, כיוון דאיתמלי
סיהרא אמרו ביטל הקב"ה אותה גזירה קשה מעלינו,

ומבואר שכן ראו את הלבנה במדבר. אבל אי נימא שלא חזרו ענני הכבוד אחר מיתת
אהרן עד ט"ו יום א"ש, שהרי אהרן מת בא' אב בשנת הארבעים והסתלקו ענני הכבוד
ולכן אז יכלו לראות את הלבנה.

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד

דין העברת תבשיל בשבת בזמן הפסקת חשמל

מעשים בכל יום שכאשר מונח תבשיל ע"ג הפלטה, או מכסה הפח שע"ג האש, ונפסק החשמל או שכבתה האש, האם מותר להעבירו לפלטה או לאש אחרת. ויש לברר דין זה בתבשיל שיש בו רוטב ובתבשיל יבש ב. ועוד יש לדון אם אדם אופה לחם במאפה לחם חשמלי שחיברו לשעון שבת, והניח בו קמח, מים ושאר רכיבים כדי שידלק בשבת האם מותר אותו מאפה ג. וכן יש לדון אם הניח בצק מבעו"י ע"ג הפלטה וכבתה הפלטה ואח"כ נדלקה שוב ונאפה אותו בצק האם מותר בשבת, וכן יש לדון אם מותר להזיז את הזיזים של שעון שבת.

לגבי דין חזרה מצינו מחלוקת השו"ע והרמ"א, דהנה השו"ע בסימן רנ"ג סעיף ב' מבואר שיש ג' תנאים כדי להחזיר תבשיל מבושל כל צרכו ע"ג האש א. שהאש תהיה גרופה וקטומה ב. שיהא התבשיל חם בשיעור של היס"ב [ומש"כ השו"ע רותחת היינו שהיד סולדת בו, וכמו שמפורש לקמן בב"י סי' שי"ח] ג. שלא יניח את הקדירה ע"ג קרקע, אולם אם הניח על גבי מיטה או תלאה במקל בכה"ג מותר להחזירה, ולגבי השיש דנו הפוסקים אם דינו כע"ג קרקע, ובאורל"צ [ח"ב פי"ז תשובה ו' בביאורים] נקט דחשיב שמונח ע"ג קרקע ואסור להחזיר משום שבטלה לה שהייה קמייתא, וכמו שביאר הרש"י בשבת (לח:): אא"כ מניח כרית או מגבת ע"ג השיש ומניח עליהם את הקדירה, דבכה"ג מותר להחזיר, דדמי לתלאה במקל שלא בטלה שהייה קמייתא.

ומאידך לדעת הרמ"א (שם) הצריך שתהא עודה בידו ודעתו להחזירה וכמבואר בב"י (שם), אולם לדעת השו"ע א"צ את ב' התנאים הללו כיון דהוי ספק בגמ' ופשטינן לקולא.

והנה בנידון דידן דין העברת התבשיל מפלטה שכבתה לפלטה אחרת דינו כחזרה, וכדפסק הרמ"א בסי' רנ"ג סעיף ב', ומקורו מדברי הרמב"ם בהל' שבת [פ"ג, הי"א] וז"ל, ומותר להחזיר מכירה לכירה אפי' מכירה שהבלה מועט לכירה שהבלה מרובה וכו', עכ"ל, אולם דעת השו"ע והביאו הברכ"י אות ג' שהשמיט דין זה, ולדינא פסק האורל"צ [ח"ב סי' י"ז תשובה ז' בביאורים] דכיון שדעת הרמב"ם היא דעה מפורשת, ודעת השו"ע אינה מפורשת בזה, ואיסור חזרה אינו אלא מדרבנן נקטינן להקל שדין העברת התבשיל מפלטה שכבתה לפלטה אחרת מותר בכחזרה.

ופסק האורל"צ (שם) לפי האמור לעיל, שלדעת השו"ע יהיה מותר להעביר מפלטה שכבתה לפלטה אחרת תבשיל יבש לגמרי דחשיב דין חזרה ואיירי שהתבשיל מבושל כל צרכו, וכן הפלטה דינה כגו"ק, אולם לכתחילה צריך להזהר שיהא התבשיל היבש חם במקצת, דאע"פ שאין בישול אחר בישול, ומשום שאם אינו חם א"כ חשיב הפלטה כמונח

ע"ג קרקע ועוד דה"ל כמניח לכתחילה בשבת וכדפסק המג"א [בסי' רנ"ג ס"ק ל"ו], שאפי' בדבר יבש שאין בו משום בישול אסור להחזיר אם נצטנן דהוי ליה כמניח לכתחילה ולא רשאי להחזירה.

ומאידיך לדעת הרמ"א שהצריך בדיני חזרה שתהא בידו ודעתו להחזירה וכמבואר בב"י (שם), א"כ בנידו"ד שאינה בידו וכן אין בדעתו להחזירה אסור להניחה בפלטה אחרת, והביאו האל"ר וע"ע בביה"ל (שם) בסעיף ה', אולם מ"מ בשעת הדחק שרי אפי' נצטנן לגמרי, שכן דעת השו"ע והגר"א שאפי' נצטנן לגמרי שרי ויש להקל.

ובתבשיל שיש בו רוטב ואפי' מעט, צריך שיהא התבשיל חם בכדי שהיד סולדת בו, ורק בכה"ג מותר להעבירו לפלטה אחרת, שהרי לדעת השו"ע יש בישול אחר בישול בלח, וכמבואר בסי' שי"ח סעיף ד' [ובשיעור של הרוטב דנו הפוסקים באופן שהוא מעט מאוד, האם מוגדר כבטל לעיקר התבשיל, ודעת האורל"צ מבואר שאפי' במקצת ממש ג"כ אסור].

ובדין מכשיר מאפה חשמלי שחיברו לשעון שבת וכו', לכאורה מצד איסור מבשל ליכא משום שלא פעל מעשה הנחה בשבת, שעצם שהניח קמח, מים, שמן וכו' ההנחה היתה בהיתר והיינו מבעו"י ובאופן שהוא גרוף וקטום, וכאן שכיסה את הכפתורים של המכשיר וכן מקום האש כתנור וכו', על בכה"ג שרי מצד מבשל, אולם נראה שיש לאסור פת זו מצד איסור "נולד" גמור, שהרי מבעו"י לא היה מציאות של פת כלל, אלא רק הניח את הרכיבים ובכה"ג יש לאסור.

ולגבי המניח את הבצק ע"ג הפלטה מבעו"י וכבתה הפלטה ואח"כ נדלקה שוב, כיון שהניחה בער"ש א"כ עצם ההנחה היתה בהיתר, ואין איסור שהייה חדש ע"י שכבתה הפלטה, דכל הנידון אם הוי שהייה חדשה וכו' הוא כאשר מעבירה לפלטה או כירה אחרת.

אלא שיש מקום לאסור מצד שישראל בחברת החשמל עשה מלאכה עבור ישראל חבירו, אולם רבו הפוסקים להקל, כיון שבאותו שכונה או בנין שהיה כיבוי החשמל יש אנשים חולים שיב"ס או יולדות וכיוצ"ב, ובפרט לדעות שהחילונים דינם כתינוקות שנשבו והוי מלאכה בשוגג, ובמקום צורך גדול התירו מלאכה בשוגג, וכדפסק המשנ"ב בסי' שי"ח ס"ק ז' בשם הגר"א שפסק כר"מ שבשוגג שרי, והוסיף המשנ"ב (שם) שבמקום צורך גדול, אולם אם הפסקת החשמל היתה רק בבנין או השכונה שאין בהם חולה שיש בו סכנה, יש לאסור את התבשיל מצד שאסור ליהנות ממלאכת שבת.

ובדין הוזהת המתגים של שעון שבת נחלקו בהא הפוסקים, ולדינא צידדו פוסקי זמננו שכאשר ממשיכים את המצב הקיים שרי, בין לגבי כיבוי ובין לגבי הדלקה, וכגון שבשעון שבת המתגים היו מסודרים מיום שישי בשעה ארבע ובשעה חמש לכבות, אפשר לסדר שגם בשעה שש ושבע יהיה כבוי, וכן אם דלוק בשעה שלוש וארבע, אפשר לסדר את המתגים שיהיה דלוק חמש ושש ושבע וכו'.

אולם "לשנות" את מציאות המתגים מכבוי לדלוק וכגון שהשעון שבת היה מסודר שיהיה כבוי בשעה חמש שש וכו', ורוצה "לשנות" שיהיה דלוק על בכה"ג אסור, וכן "לשנות" מציאות שכבר סידר אותה למצב של דלוק ולשנות שבאותם שעות יהיה כבוי בכה"ג אסור.

והעולה לן א. כאשר מונח תבשיל ע"ג הפלטה ונפסק החשמל או שכבתה האש, לדעת השו"ע מותר להעבירו לפלטה אחרת, כאשר התבשיל יבש לגמרי ומבושל כ"צ, אולם צריך להיזהר שיהא קצת חם שאם נצטנן לגמרי, חשיב כמונח ע"ג קרקע והוי כמניח לכתחילה בשבת. ומאידך לדעת הרמ"א דבעינן שיהא בידו ודעתו להחזירה, כיון שבנידוד לא הוי בידו ודעתו להחזירה אסור להחזירה לפלטה אחרת. ב. ובתבשיל שיש בו רוטב ואפי' מעט, לדעת השו"ע בעינן שיהא מבושל בדרגת חום של יד סולדת בו, ואם פחות מיד"ס אסור דיש בישול אחר בישול בלח ג. מאפה חשמלי שחברו לשעון שבת שיאפה בשבת, לכאורה באופן שהוא גרוף וקטום אין איסור מבשל, אולם יש לאסור מצד נולד כיון שלא היה כאן מציאות של מאפה כלל וכלל אלא רק הרכיבים ג. הניח בצק ע"ג הפלטה מבעו"י והופסק החשמל בשבת, ואח"כ חזר ודלק, מצד איסור מבשל ליכא כיון שלא היה שהיה חדשה, ומצד ישראל שעשו לצרכו מלאכה בחברת החשמל, יש להקל כיון שיש בשכונה ג"כ חולים שיב"ס, ועוד שהחילונים הוו תינוקות שנשבו והוי מלאכה בשוגג, ובמקום צורך גדול פסק המשנ"ב כהגר"א שיש להקל, אולם באופן שבבנין או בשכונה אין חולה שיב"ס יש לאסור תבשיל זה.

ד. ולגבי הוזת הזיזים של שעון שבת הכלל הוא שאסור "לשנות" את המתגים, שאם היה במצב של דולק אסור להעבירו למצב של כבוי וכן איפכא, אולם להמשיך את המציאות הקיימת ולהאריך את אותו מצב שרי, בין לגבי כיבוי ובין לגבי הדלקה.

*

אדם כי ימות באהל – "כי הם חיינו" - ערך התורה

חז"ל דרשו על הפסוק "אדם כי ימות באהל", שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית א"ע על התורה, והיינו עד כמה שמנתק וממית א"ע מענייני העוה"ז, הרי הוא יותר מקודש ויש לו יותר כלים לקבלת התורה.

והנה מצינו שהתורה נקראת תורת חיים "עץ חיים היא למחזיקים בה" וכו', וכמו שאנו אומרים בנוסח התפילה "כי הם חיינו ואורך ימינו", ויש לברר מהו הענין שהתורה נקראת חיים.

ובהקדם דבר יש להביא את דברי הר' יונה באבות (פ"א, י"ג), דתנן הוא היה אומר נגיד שמא אבד שמיה, ודלא מוסיף יסף, ודלא יליף קטלא חייב, ופי' הר' יונה (שם) וז"ל, מי שהוא חכם ואינו רוצה להוסיף חכמה על חכמתו, ויאמר בלבו כבר למדתי כל התורה כולה, וראיתי דרכיה ונתיבותיה מה לי ולצרה הזאת לטרוח בה כל ימי, ומה אתבונן בה ולא הבינותי, יהי רצון שזה האיש ימות ויאסף אל עמו, ולמה יחיה עוד וכו', עכת"ד.

וצ"ב מדוע מתחייב אותו האיש מיתה, שהרי ג"כ באופן שפוסק מללמוד הוא יכול להמשיך לקיים מצוות ולעסוק בחסד, לעזור לישיבות ולכוללים, לכל מיני קרנות חסד לעניים, ליתומים ולאלמנות, ולזכות את הרבים, ומה הקב"ה מרוויח מזה ש"זה האיש ימות", וכן מהו חומרת העונש הגדול שנקט הר' יונה לגבי איש זה, וצ"ב.

והנראה בביאור ענין זה, שהרי משנה זו באבות [פ"א, י"ג] וכמשנ"ל אמרה הלל הזקן, וכידוע בכל מסכת אבות התנא פותח "הוא היה אומר", שאין הכוונה שכך היה שגור בפיו, אלא את מה "שהוא" את זה היה אומר, את מה שאפיין את מעלתו ודרגתו של אותו תנא. וכידוע המעשה בהלל שגמ' ביומא (לה:): מספרת שעלה על גג ביהמ"ד והגיע למצב של פיקו"נ ממש, עד שחכמים חיממו לו עצים בשבת להשיב את נשמתו, ובדברי הגמ' (שם) מודגש שהלך לשמוע "דברי אלוקים חיים".

והיינו שהלל לא הלך לברר איזה שיעור היה ומה המסקנות, אלא היה מחובר לתורה שכל מילה ומילה הרי היא חיבור גדול ועמוק להקב"ה, עד שקיים בו את דברי חז"ל "אדם כי ימות באהל", שהמית א"ע כדי לקבל עוד "חיות" מהקב"ה.

ובגדר הדברים יש לבאר שבעצם כל הנבראים וכל הבריאה כולה, יונקת ישירות את "החיות" מהקב"ה שהוא "מלך חי וקיים" לנצח נצחים ואין סוף, ולהתחבר להקב"ה לא שייך רק ע"י התורה, וכפי שמובא בזוהר, "קב"ה וישראל ואורייתא חד הוא" והיינו שהדרך היחידה להתחבר לאלוקים חיים הוא ע"י התורה.

וכמו שנא' בפסוק "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום", עד כמה שהאדם דבוק בה' שהוא ע"י התורה, הוא בגדר של חי, וכן נא' "כי עמך מקור חיים", והחיות היא ע"י התורה, וכמו שנא' "ה' קנני ראשית דרכו קדם מעשיו", והיינו כל תכלית קיום וחיות הבריאה כולה הוא מכח התורה הקדושה.

ומעלתה של התורה הרי היא יותר מכל המצוות, שהמצוות הם רק "מקדשות" את האדם כדי להתחבר לקב"ה ע"י התורה, וכמו שאנו מזכירים בנוסח התפילה "קדשנו במצוותיך", שאם לא היה מניח תפילין ושומר שבת ואוכל מצה והיה כאחד הגויים, לא היה שייך להיות לו כלי קיבול לחכמת התורה ולהתחברות בבורא שהוא עצם חיות האדם, אולם עצם התורה היא חוץ מאשר קיום הדינים והמצוות של התורה, הרי התורה היא "החיבור" הישיר והחזק להקב"ה וכמשנ"ל.

ולפי"ז א"ש מה שאמר הלל הוא היה אומר ודלא יוסף יוסף וכו', את מה ש"הוא", את זה היה אומר, והיינו אותו הלל שמסר נפשו בעליית גג ביהמ"ד ביום שלג עד שהגיע למצב של פיקו"נ והגיע להבנה ולתכלית ההכרה, שכל החיות היא "ואתם הדבקים בה'" ע"י תורת ה', דקב"ה וישראל ואורייתא חד הוא, הוא זה שאמר שאדם זה שלמד תורה ויודע את כל התורה כולה, אלא שהחליט לא ללמוד, יה"ר שזה האיש ימות ויאסף אל עמיו, והסיבה שגדר החיות היא להדבק בה' ע"י התורה, ואם החליט שאינו לומד יותר א"כ פקע ממנו אותה חיות ואע"פ שיקיים הרבה מצוות, אולם המצוות הרי הם רק כלי ואמצעי להתחבר לתורה, וכמשנ"ל.

ולפי"ז יש לבאר את הגמ' בברכות (יז.) הני נשי במאי זכיין, והגמ' מפרשת ע"י שהנשים מסייעות לבניהם ועוזרות לבעליהן ללמוד תורה, ולכאורה תימה רבה היא וכי צריך לחפש מה זכותן של הנשים לחיי העוה"ב, שהרי מחויבות בכל הלאוים, הל' לשה"ר, וכן עבודת המידות, וכן בכל מ"ע שלא הז"ג, וכן במ"ע שהז"ג נהגו לקיימם, אלא שלא מברכות לדעת השו"ע, וא"כ מה הקושיה הני נשי במאי זכיין, וכי לשלוח את הילדים להסעה יותר קשה מללמוד את כל הל' לשה"ר, הל' שבת, עבודת המידות.

ולפמש"נ לעיל יש לבאר דכיון שכל חיות האדם עלי אדמות, הרי הוא ע"י התחברות במלך חי וקיים שהוא רק ע"י לימוד התורה, דקב"ה וישראל ואורייתא חד הוא, ואילולי זה אין האדם חי, שהרי רשעים בחייהם נקראים מתים וצדיקים במיתתן קרויים חיים, וכיון שהאשה אינה מחויבת בת"ת ואע"פ שקשורה לכל הלאוים וקיום המצוות, אולם הקשר היחיד במלך חי וקיים הוא רק ע"י התורה. ועל דא הגמ' מקשה הני נשים שאינן מחויבות במצוות ת"ת כיצד יהיה להם את אותן חיות, וזה הגמ' תירצה ע"י שמסייעות לבניהם ולבעליהם לעסוק בתורה, ממילא יש להם קשר ושייכות ב"אתם הדבקים בה' אלוקיכם" ע"י התורה, ובזה זכות לחיי העוה"ב.

ובזה א"ש דברי הגמ' בשבת (פח.): שהתורה נתנה באופן מאוד מפחיד וכמו שאמרו חז"ל שבכל דיברה ודיברה בעשרת הדיברות היה ממש תחיית המתים, שמתו והקב"ה חזר והחיה אותם, וכן פחד ואימה שכפה עליהם הר כגיגית, וכן חולשה וכמו שנא' ומלאכי ה' צבאות ידודן ידודן, שהיו צריכים לדדות את בני"י, וכמו שמדדים אדם זקן וחולה, וכן קול השופר הולך וחזק וכו' וכן שכפה עליהם הר כגיגית, עכת"ד הגמ'.

וצ"ב מדוע הקב"ה נתן את התורה בכזה מעמד של פחד, מדוע שלא תינתן במתיקות, ברוגע ובשמחה, וכמו שנא' "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום", מתוקה מדבש ונופת צופים.

ולפמש"נ א"ש כיון שמעלת התורה אינה רק ציוויי ודיני התורה, אלא בעצם ההתחברות וההתקשרות להקב"ה "למלך חי וקיים" שהוא מקור "חיות" האדם, ולכן התורה ניתנה בצורה כזאת, של תחיית המתים בכל דיבור ודיבור, וכן בפחד וברתת של כפה עליהם הר כגיגית וכו', שידעו שמהות "חיותם ומיתתם" תלויה בקבלת התורה, ועד כמה שהם "דבקים בה' אלוקיכם" ע"י התורה "חיים כולכם היום", ואם ח"ו אינם לומדים הם בגדר של כאן תהא "קבורתכם".

התנא באבות אומר, "הוי שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורוס", וצ"ב מה הקשר בין לימוד תורה להשיב לאפיקורוס ענין השקפה שהוא ענין בפנ"ע, ועיקר לימוד התורה הוא ענין בפנ"ע, שאינו קשור לתשובה של השקפה, ועוד מה בא ר' אלעזר להשמיע לנו "הוי שקוד ללמוד תורה", שענין זה הוא פסוק מפורש "והגית בו יומם ולילה".

ויש ליישב עפמש"כ הגמ' בשבת (פח.) שההוא צדוקי ראה את רבא מעיין בסוגיא, וישב כאשר האצבעות שלו מתחת לברכיו, ונפצעו האצבעות והיו שותתות דם, א"ל עמא

פזיזא אתם דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, שהקדמתם נעשה לנשמע, והיה לכם קודם לשמוע ולבדוק אם אתם יכולים לקיים ורק אח"כ לקבל את התורה, וענה לו רבא, אנו התהלכנו עם הקב"ה בתמימות ובשלימות דכתיב "תומת ישרים תנחם", וסמכנו על הקב"ה שלא יטעה אותנו בדבר שאנחנו לא נוכל לעמוד בו וכו', עכת"ד הגמ' וכדפרש"י (שם).

והוא הענין שהאפיקורסים תמהים כאותו צדוקי על בני"י שמוסרים את נפשם על התורה, עד כדי כך ששותתים דם וכו', ולכאורה גם לנו יש את החוכמות שלנו, אולם לומדים אותם רק מתוך נוחות גדולה והיינו לאחר ששתו נס קפה, ויש חדר ממוזג וכו', ומדוע אתם לא כמונו, וזה שענה לו רבא אנו סומכים על הקב"ה וכו', שענין התורה הוא "החיבור והקשר" לחיות, שהיא הדרך היחידה להתחבר לבורא עולם, "קב"ה וישראל ואורייתא חד הוא", ולכן אין שאלות מדוע אנו מתמסרים במסירונ"ג גדולה להקב"ה.

ובזה מבואר היטב את המשל שר"ע המשיל "שאדם בלי תורה הוא כדג בלי מים", ולפמש"נ אינו רק משל בעלמא, אלא עומק במהות התורה, שהתורה היא "החיות" שהאדם מקבל מהקב"ה שהוא מלך חי וקיים, והאפשרות היחידה להתחבר להקב"ה היא ע"י התורה, וכאשר מתנתק מהתורה הרי הוא מתנתק מעצם החיות, ולכן בזה נחשב כדג בלי מים, שכל חיותו היא המים, כך כל חיות האדם היא ע"י התורה שהיא המחברת את האדם לבוראו "הקב"ה וישראל ואורייתא חד הוא".

נא' בפסוק "והיו מלכים אומניך ושרותיהן מיניקותיך", ומובא בחז"ל בביאור פסוק זה שלעתיד לבוא מי יהיו המשרתים של עם ישראל, ומי יבריק לנו את הבית, את הנעליים וכו', לא גויים פשוטי עם אלא "מלכים אומניך", נשיא ארצות הברית, ברית המועצות וכו', וכן מי יטפל בילדים לעתיד לבוא לא נשים פשוטות אלא "ושרותיהן מיניקותיך" שרות ומלכות חשובות שהיו בעולם עכת"ד. וצריך ביאור מה המעלה שיש לנו בזה שהמלכים יהיו המשרתים ומבריקי הנעליים, וכן אותן השרות היו מטפלי התינוקות, ומה איכפת לנו מי יהיו, סוף סוף התוצאה שהבית יהיה מבריק וכן הילדים יטופלו, ומה המעלה שהשרים הם אלו שיהיו אומניך ושרותיהן מיניקותיך.

ומבואר לנו יסוד עצום וגדול בדברי חז"ל הללו, שכאשר יבוא משיח יתברר ויתאמת אצל כולם, שכל אותם המלכים ששלטו על העולם, ושהיה להם את התפיסה של הממון, של השררה והשלטון וכו', הם יעידו שהכל כאין וכאפס ליד איזה אברך שזוכה לעמול בתורה וללמוד יומם ולילה עוד דף גמרא, עוד משנה, עוד מפרשים וכו', וזש"כ "והיו מלכים אומניך ושרותיהן מיניקותיך", שיתגלה בפני קהל עם ועדה שכל תכלית הבריאה, וכל התפיסה הגשמית הכי גדולה היתה "לצורך" אותם עמלי התורה.

נא' בפסוק "כי טוב יום בחצריך מאלף" ובגמ' מכות (י.) וכן בשבת (לא.) ומובא בגמ' (שם) שליצני הדור היו אומרים מתי ימות דוד וימלוך שלמה תחתיו, שרצו מלך יותר צעיר וכו', והקב"ה שמע זאת וענה לדוד המלך טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה, יותר מאלף קרבנות שבנך שלמה עתיד להקריב ע"ג המזבח.

ופרש"י על התהלים [פרק פ"ד פסוק י"א] ביאר באופ"א, שטוב יום בחצריך והיינו עדיף יום אחד שאדם יהיה בגדר של "בחצריך" בבית המדרש שילמד יום אחד, יותר מאלף "במקום אחר" והיינו אע"פ שישאר צדיק וכו', אלא רק בלי תורה, ואפי' שיעשה את הדברים הכי גדולים ונעלים "אלף שנים" כגון הצלת נפשות, שכל המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, וכן לעזור ליתומים, אלמנות וכו', בכ"ז ערכו וחשיבותו שווה ל"יום אחד בחצריך".

וכן ביאר הגאון את דברי הגמ' בברכות (ס:), שפפוס וינוס פגשו את ר"ע בבית הסוהר שנתפס על דברי תורה, שבאותו הדור גזרו שלא ללמוד תורה, והרביץ תורה ברבים, ומאידך הם נתפסו על שמסרו את עצמם להציל את כלל ישראל, וכמו שהגמ' מספרת בתענית (יח:), שהרגו את בת המלך וערקו הרוצחים לאיזה עיירה של היהודים, ואמר להם המלך אם לא תעבירו לי את הרוצחים מיד, אהרוג את כל העיירה, וקבלו ע"ע פפוס וינוס להציל את כל היהודים, ובאו למלך ואמרו שאנחנו הרגנו את המלך, והניחו אותם במאסר עם רבי עקיבא, ואמרו לו "אשריך שנתפסת על דברי תורה, ואנחנו על דברים בטלים", עכת"ד הגמ'.

ויש להקשות וכי הצלת נפשות של כל העיירה היא בגדר של "דברים בטלים", וביאר הגר"א [ומובא בהקדמה של הספר ברכת שמואל], שהוכיח מדברי הגמ' הללו שאכן יש מעלה לכל מילה מהתורה יותר מכל המצוות האחרות, ואפי' הצלת נפשות שכל המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, הרי הם בגדר של "דברים בטלים" כלפי התורה.

ועל דרך זה יש לבאר את המשנה בפאה "ותלמוד תורה כנגד כולם", והיינו לא רק כנגד כל המצוות שלנו, אלא גם אם נניח על כף מאזניים את כל המצוות מאברהם אבינו, הנחת תפילין, ד' מינים של כל אבותינו בכל הדורות, ובכף שניה כמה דקות של עמל תורה, הרי ת"ת חשובה ושקולה "כנגד כולם" וערכה גדול יותר מכל המצוות שעשו אבותינו מבריאת העולם ועד היום.

אלא שצריך ביאור מדוע מצוות תלמוד תורה כל כף יקרה ששקולה בערכה וחשיבותה מכל המצוות, וכלשון פפוס וינוס שכל המצוות ואפי' הצלת נפשות של רבים הם "דברים בטלים" ביחס לתורה.

ונראה לבאר כגון שאיתא בחז"ל שהקב"ה וישראל ואורייתא חד הוא, והתורה נבראה בתקע"ד דורות לפני הבריאה, וכמו שהאריך הבית הלוי עה"ת שהקב"ה "הסתכל באורייתא וברא עלמא", שהתורה היתה תרשים לכל מה שנברא בעולם, וכיון שכתוב בתורה יציאת מצרים, הקב"ה ברא את מצרים, וכך כסדר, ובעצם צווי ה' בתורה ובמצוות התורה, הרי הם "דעת עליון" ועד כמה שאדם עמל וטורח לרדת לעומקם של סברות התורה, בטעמים, במקורות, וביסודות הדינים והפרטים, הרי הוא כביכול נכנס לעומק מחשבתו של הקב"ה, ולכן מעלתה וחשיבותה של התורה שקולה כנגד כל התורה.

ולכן כשאנו דנים על גדולי ישראל שיש להם "דעת תורה", היינו כיון שעמלו בתורה כל ימיהם, והיו טבולים שמונים תשעים שנה בעמל התורה ובמצפוניה, א"כ יש להם יותר "שייכות" בדעת הקב"ה שהרי ע"י עומק התורה היינו עומק מחשבתו של הקב"ה, שכל הלימוד של אביי ורבא וכו' הוא רצון ה' בדיני התורה מהו בור ברשה"ר, מהו מעשה קידושין וכך כסדר.

ומסופר על הגר"א זצ"ל שנפטר בחוה"מ סוכות י"ט תשרי, והיה אבל גדול ליהודים, שנשמה גדולה וענקית כמותו נפטרה, שהיה ענק בדורו ביחס לשאר החכמים כאבוקה ליד נרות, וכשהגיע שמחת תורה פרצו כל הקהל בבכי גדול שנזכרו עד כמה היה שמח מאוד בשמחת התורה, שהיה יוצא מגדרו ושמח מאוד בתורה ועכשיו הוא איננו.

עמד תלמידו הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל על הבימה ודפק על הסטנדר, ושאל את כולם אתם יודעים מה עושה הגר"א עכשיו בשמים, וכולם חשבו שיושב בישיבה של מעלה, ומתיבתא דרקייעא כמתיבתא דארעא עם אותו סטנדר, ועמל בתורה להבין את הרשב"א, התוספתא, ולהתעמק בדברי הראשונים וכו', ואמר להם שעכשיו הגר"א מבקש ומתחנן מהקב"ה, בורא עולם תן לי עוד דקה לרדת לעוה"ז, רק עוד דקה של אביי ורבא, של עוד תוספות, ועונים לו בשמים שהקב"ה הקציב לכל בריה את זמנה וזהו.

ועל זה הפטיר את הפסוק "טוב כלב החי מארי המת", הגר"א הוא מבחינת "ארי המת" ואנחנו כלפיו בגדר של "כלב החי" והיינו שאנחנו חיים עכשיו בעוה"ז וא"כ צריך לנצל כל רגע ורגע לתורה, ולכן ביקש מכל הקהל העומדים מולו, לנצל כל רגע וכיון שחובת היום לשמוח עם התורה, ופרץ בשמחה ובריקודים ואחריו כולם, ובמעמד זה חיבר את השיר "עולם הבא הוא מאוד טוב, ללמוד תורה זה הכי טוב, פרוק ממך כל עול רק בתורה תעמול ללמוד תורה זה הכי טוב".

מסופר במדרש על רב כהנא שבנו למד תורה, ונבחן אצל אביו וכו', ואמר רב כהנא לבנו תדע לך בני "שכל הלומד מסכת אחת" יורש עולם אחד, וכיון שבנו שינן וידע כמה מסכתות בע"פ, ניגש לאחד מהחנויות משחקים, והתחיל להעמיס הרבה סוגי צעצועים, ומגיל תשע עד תשעים ותשע, דברים יקרי ערך וכו', ובא עם שקיות מלאות כל טוב למוכר, והמוכר עשה לו חשבון ואומר לו שצריך לשלם עשרים אלף שקל, ועונה לו בנו של רב כהנא אבא אמר לי שמי שיודע מסכת אחת יש לו עולם אחד, וא"כ כל העולם שייך לי עכשיו, ובוודאי שהשקיות האלו הם שלי, וצעק עליו אותו מוכר, "ובירך אותו" בכל הברכות הכתובות בתורה ושאין כתובות בתורה וכו', וחזר הביתה בפחי נפש.

וכך כסדר עשה גם בחנות ממתקים וסוגי שוקולדים וכו', וגם שם המוכרים זרקו אותו מכל המדרגות וכו', וניגש לאביו ופרץ בבכי גדול, אבא אמרת לי שכל מי שלומד מסכת אחת יש לו עולם אחד, וא"כ אני שלמדתי כמה מסכתות וא"כ בוודאי שכל העולם שלי ומדוע התנהגו אלי המוכרים כך.

וענה לו אביו רב כהנא, בני היקר קח את היהלום הזה, ותלך למרכז המכירות בעיר במקום שמוכרים תכשיטים, ותשאל כמה עולה יהלום זה, אבל אל תדלג על אף חנות,

ואח"כ תחזור אלי, והנה קיים הבן את מצוות אביו, ובתחילה נכנס לחנות שמוכרים חיקוי של זהב וכיוצ"ב, ושאל כמה עולה יהלום זה, וענה לו המוכר נראה שהוא מיוחד ושווה מאה וחמישים ש"ח, ואח"כ התקדם לעוד צורף הנמצא בקרבת מקום, ושאלו כמה עולה יהלום זה, וענה לו שנראה יהלום מיוחד ששווה אלפיים ש"ח, ואח"כ עלה לבנין בורסת היהלומים, ובקומה הראשונה ששאל כמה עולה יהלום זה, אחד אמר חמשת אלפים דולר, והשני עשרת אלפים דולר, ואחרים הציעו מאה אלף דולר, חצי מיליון דולר, מיליון דולר, וכו' וחזר לאביו ואמר לו אבא כבר יצאתי מבולבל, הראשון אמר לי שהיהלום שווה רק מאה חמישים שקל, והצורף אמר אלפיים, ובבורסה נתנו מאה אלף דולר, חצי מיליון דולר, מיליון דולר וכו'.

וענה לו אביו, ישמעו אנך מה שפיך מדבר, שלחתי אותך בכוונה לשם כדי להשיב לשאלתך שערך הדבר שאתה שואל, תלוי בפני מי אתה שואל מהו השווי והערך, שיש אנשים שלא מבינים ביהלומים רק בחיקוי זהב, ואין להם מושג מהו יהלום, ומהו יהלום נקי וכו', ולכן אמר ששווה רק מאה חמישים ש"ח, אולם אנשים שמבינים מהו יהלום, ומהו יהלום מלוטש, עם כל הכלים הטכנולוגים והמיוחדים וכו', הם יכולים להגיד לך את הערך האמיתי.

וכך גם לגבי התורה, תלוי את מי אתה שואל, שכאשר תפנה לאנשים ריקים ופוחזים, כמו המוכרים של אותם חנויות שהם עמי ארצות, אכן יזלזלו ולא יבינו מהו ערך של כל מי שלומד מסכת אחת יורש עולם אחד, אולם בנ"א שמבינים את ערך התורה, יוכלו לומר לך שאכן יש שווי וערך עצום לכל סיום מסכת, והוא ערך עליון ועצום, וכן אנו צריכים לאמץ שערך התורה הוא גדול וענק.

ועוד מסופר במדרש על הפסוק "כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים", שהיה אחד התנאים הקדושים שערך ברית לבנו, והיו נוהגים לעשות יין לכבוד הברית ולחותמו ולהניחו עד לחתונה, והיו האורחים מברכים את בעל השמחה כשם ששתינו מיין זה בברית כך נשתה ממנו בחתונה של אותו בן וכך היה (שם), והנה ראה אבי הבן את מלאך המוות צוחק, ושאלו מדוע הוא צוחק, וענה אתם אומרים כשם ששתינו מהיין בברית כך נשתה בחתונתו, ואצלי הבן הזה כתוב למיתה תוך ל' יום, ושאלו אבי הבן מה אני כתוב, וענה לו מלאך המוות שגם אתה ברשימה השחורה, אולם כיון שקיבלת על עצמך לספור ספירת העומר, מעכבים ממך את הגזירה.

וחזינן מדברי המדרש ב' עניינים א. שריבוי הימים והשנים תלוי בעמל התורה "כי בי ירבו ימיך", ועוד יסוד עצום שכאשר אדם מקבל ע"ע קבלת אמת של עמל התורה, הקב"ה מוריד ממנו כל העיכובים וכל הגזירות הקשות והרעות שהתורה מגנא ומצלא, ולכן צריך אדם לחדד את השאיפות, הקבלות ואפי' שנראה לו שהוא יותר מכוחותיו, ועל ידי שמקבל ע"ע קבלת התורה באמת הקב"ה מאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

שתייה לפני שתיית בהמתו

קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם (כ, ח)

כתב המגן אברהם (סימן קסז סק"ח) בשם ספר חסידים, דהא דקיי"ל (ברכות מ:): דאסור לאכול קודם שיתן לבהמתו, היינו באכילה דווקא, אבל בשתי' יכול להקדים לשתות קודם שיתן לבהמתו. והביא ראי' מרבקה שהשקתה לאליעזר, ורק אחר כך לגמלים.

המג"א השמיט הראי' מפרשתינו

ובספר חסידים הביא ראי' גם מפסוק זה 'והשקית את העדה ואת בעירם', דבשתי' יכול להקדים שתייתו קודם לבהמתו, ועי' ביד אפרים שהביא ראי' זו מדנפשי, והקשה על המג"א למה לא הביא ראי' זו. וביותר יש לתמוה, שהרי הספר חסידים עצמו הביא ראי' זו, ולמה השמיטו המג"א. וכבר הארכנו בזה במאמרינו אשתקד עיי"ש.

כאן היה פיקוח נפש וחייך קודמין

ובפשטות כבר כתב באור החיים הק' וז"ל: והוצרך להזכיר עדה ובעירם, להקדים העדה לבהמות, והגם שאמר הכתוב (דברים יא, טו) ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת וגו', ואמרו ז"ל שצריך להקדים מאכל לבהמתו ואחר כך הוא, כל זה אם אין סכנה בדבר, אבל כשיש גדר סכנה חייך קודמין. מעתה ניחא מה שלא הוכיח המגן אברהם דין זה מענייננו, שהרי כאן היה במקום פיקוח נפש, כדכתיב בקרא (פסוק ד): וְלִמָּה הֵבֵאתֶם אֶת קֶהֱל יְהוָה אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוֹת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעֵירָנוּ, וחייך קודמין להקדים שתייתו לפני שתיית בהמתו, ואין להוכיח מינה לסתם שתייה.

בשתייה עלול להיות מצב דפקו"נ ולכן קודם לבהמתו

ברם מכל מקום הספר חסידים סבר דשפיר יש להוכיח דין זה מפרשתן, דאדרבה, זהו כל סיבת החילוק בין מאכל למשתה, דדרכו של שתיה היא לרוות צמאון דווקא שעלול להיות מצב של פיקוח נפש ח"ו, [כנודע שסכנת התייבשות מצויה רח"ל], ולכן התירה התורה להקדים שתייתו לפני שתיית בהמתו, משא"כ אכילה אין דרכה ליעשות במצב של פיקוח נפש לכן נאמר בה החיוב להקדים בהמתו קודם אכילתו.

נמצא שכל מקור הדברים לחלק בין אכילה לשתייה הוא ממה שהקדימה התורה העדה לבעירם במקום של פיקוח נפש, ומינה נשמע דבשתייה עלול יותר למצב של פיקוח נפש מאשר באכילה, וזהו הוכחת הספר חסידים.

שתיית הבהמה אינה נחוצה כל כך ולכן מותר להשהות

אולם המגן אברהם מפרש ההבדל בין אכילה לשתייה איפכא, עפ"י משמעות רש"י בבכורות (לט. ד"ה ה"ג קודם) דדרך בהמות לדחות שתייתן עד אחר האכילה, הרי ששתיית בהמה אינה נחוצה להיות תיכף ומיד, ולכן מותר לאחר שתייתן עד אחר שתיית

האדם, משא"כ אכילת בהמה שצער היא לבהמה להמתין על מאכלו ואין מושיע לה. ולכן סבר המגן אברהם שאין להוכיח מפרשתנו דוודאי במקום פיקוח נפש שאני ואין להוכיח מינה לסתם שתייה.

אסור להציל עצמו בממון חבירו אף במקום פיקוח

באופן אחר יש ליישב דחיית האור החיים הק' דפיקוח נפש שאני, דהנה בספרים איתא הטעם שיש להקדים אכילת בהמתו, עפ"י דברי חכמינו ז"ל (ב"ר לג, א) בעובדא דאלכסנדר מוקדון, דכשאין האנשים ראויים, אזי כל המטר יורד רק בזכות הבהמות, ולכן יש להקדים אכילתן שזכותם גרם לאוכל ושעבודם קודם. ולפי זה י"ל דאף במקום פיקוח נפש נחשב מציל עצמו בממון חבירו דאסור (ב"ק ס:), וחייב למלא חובתו לבהמתו אף במקום פיקוח נפש. ולזה סבר הספר חסידים שאין לדחות הראיה מהכא מטעם פיקוח נפש, דאף במקום פיקוח נפש חייב להקדים הבהמה, ועל כרחך דשתייה שאני. אולם לפי זה נמצא דאם אין לו כדי סיפוק לו ולבהמתו, נימא דבהמתו קודם, וזה וודאי לא מסתבר, ויל"ע.

פינת ההלכה מאת מרן הראשון לציון בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי

התורה והמלאכה

מהו סוד הפרנסה של לומדי התורה? | האם נכון וראוי לעסוק רק בתורה בלבד ולא לעסוק כלל בפרנסה? | על מי מוטלת החובה ביתר שאת ועוז ליתן כל מעיניו בתורה? | חשיבות נדיבי העם המסייעים ומחזיקים עולם התורה | "זאת חוקת התורה"

שאלה: כיצד על האדם לנהוג בעיסוק לפרנסתו, יחד עם לימוד התורה?

תורה או גם מלאכה?

תשובה: שנינו בגמרא (קידושין פב ע"א): "אמר רבי נהוראי, 'מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה', שאדם אוכל משכרה בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא וכו' ושאר כל אומנות אינן כן כשאדם וכו' ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב, אבל התורה אינה כן, אלא משמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו, שנאמר (תהלים צב טו) 'עוד ינובון בשיבה'".

ולכאורה דברי רבי נהוראי אלה סותרים למה ששנינו במשנה (אבות פ"ב מ"ב): "רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ [מלאכה או סחורה (רע"ב)], שיגיעת שניהם משכחת עוון, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עוון". ובגמרא (קידושין כט ע"א): "חייב אדם ללמד את בנו תורה וללמדו אומנות", ולמדו בגמרא (שם ל ע"ב) דבר זה מהפסוק (קהלת ט ט) 'ראה חיים עם אשה אשר אהבת' - "אם אשה ממש היא - כשם שחייב להשיאו אשה כך חייב ללמדו אומנות, ואם תורה היא - כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות. רבי יהודה אומר כל שאינו מלמד את בנו אומנות, כאילו מלמדו ליסטות", ופירש רש"י, שכשאין לו במה להתפרנס, עומד ומלסטם את הבריות.

ועוד בגמרא (ברכות סג ע"א, וקידושין פב ע"א): "דרש בר קפרא, לעולם ילמד אדם את בנו אומנות קלה ונקיה". וכן אמרו (ברכות ח ע"א): "גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים, שנאמר (תהלים קכח ב) 'יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך'". ועוד אמרו (כתובות ה ע"א): "תניא, משדכין על התינוקות בשבת ללמדו ספר וללמדו אומנות". ופירש רש"י, שאין זה בכלל דברים האסורים בשבת משום 'ממצוא חפצך' (ישעיה נח יג), כי מצוה היא ללמדו אומנות, שנאמר (קהלת ט ט) 'ראה חיים עם אשה אשר אהבת', כלומר, למוד אומנות שתחיה ממנה יחד עם התורה.

הרי שכל זה סותר למה שאמר רבי נהוראי "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה". והמהרש"א (קידושין שם) הרגיש בזה וכתב שאין כאן מחלוקת, אלא רבי נהוראי אמר כך: מניח אני קביעות של כל אומנות שבעולם ואיני מלמדו אלא תורה בקבע ואומנות ארעי (עי' ברכות לה ע"ב). אך הלשון "איני מלמד את בני אלא תורה אינו מורה כן.

השוקדים על תלמודם יומם וליל

אולם הדברים מבוארים עם מה ששנינו (ברכות לה ע"ב): "תנו רבנן, 'ואספת דגנך' (דברים יא יד), מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (יהושע א ח) 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיו', יכול דברים ככתבם -]שתמיד יעסוק בתורה ולא יעסוק כלל בפרנסה]? תלמוד לומר 'ואספת דגנך' - הנהג בהם מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל. (פירש רש"י, נהוג במנהגו של עולם יחד עם התורה, שאם יצטרך לבריות ולא יעסוק במלאכתו, סופו להבטל אף מדברי תורה). רבי שמעון בן יוחאי אומר, אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורח בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה?! אלא בזמן שישראל עושים רצונו של מקום, מלאכתם נעשית על ידי אחרים, שנאמר (ישעיה סא ה) 'ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכרכם וכורמיכם'. ובזמן שאינם עושים רצונו של מקום, מלאכתם נעשית על ידי עצמם, שנאמר 'ואספת דגנך'. אמר אביי, הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם, כרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידם".

ולפי זה מה ששנינו "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ", זוהי מידת רוב האנשים בכללותם, שאם לא יתעסק האדם גם בדרך ארץ, סופו להתבטל אף מדברי תורה, וכמו שסיים "וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עוון", לפיכך צריך לנהוג בהם מנהג דרך ארץ, כדברי רבי ישמעאל. ואמרו חז"ל (מדרש שוחר טוב, מזמור כג): 'כי ה' אלוקיך ברכך בכל מעשה ידיך' (דברים ב ז), יכול אפילו יושב ובטל, תלמוד לומר 'בכל מעשה ידיך' - אם עשית - אתה מתברך, ואם לאו - אינך מתברך (ועיין בתוספות ישנים יומא פ"ה ע"ב).

אולם רבי נהוראי שאמר "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה", דיבר לאותם נערים, בחורים ואברכים וכל אשר אדיר חפצם להתעלות במעלות התורה ויראת ה' טהורה, ובפרט לאלה אשר חנן אותם ה' כשרונות נעלים בתפיסה מהירה וזכרון מופלא, אשר נשקף להם עתיד מזהיר להיות מורי הוראות בישראל, ולדון דין אמת לאמיתו, ולקרב את ישראל לאביהם שבשמים, ולזכות את הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, אשר אין לך מדה טובה הימנה. ולכן אמר "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה", שידע את נפש בנו הזכה והטהורה, ושקידתו על דלתות התורה, כי גם במעלליו יתנכר נער אם זך ואם ישר פעלו' (משלי כ יא). וכמו שאמרו בגמרא (ברכות מח ע"א) "בוצין בוצין מקטפיה ידיע" - כל דלעת ודלעת מתחילת צמיחתה ניכרת אם תהיה טובה, ואף החכם ניכר בחכמתו כבר מקטנותו]. וכבר אמרו

התורה והמלאכה

(קידושין כט ע"ב) שאף על פי שהוא קודם לבנו ללמוד תורה, אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו, בנו קודמו.

הרי שגם רבותינו התחשבו בכשרונות התלמיד, שאם ההצלחה בלימודו מאירה לו פנים ורואה סימן יפה בתלמודו, מוטלת חובה עליו ביתר שאת ויתר עוז ליתן כל מעיניו בתורה, ו"ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו" (ירמיה יז ז, וכיו"ב תהלים מ ה), "כי אין מחסור ליראיו" (תהלים לד י). ואין למדים מן הכלל על הפרט. ובפרט בדורינו, אשר 'חושך יכסה ארץ' (ישעיה ס ב) וישנם פיתויים רבים בחוץ, ואמרו חז"ל (קידושין ל ע"ב) שהקב"ה אמר להם לישראל, 'בני, בראתי יצר הרע – ובראתי לו תורה תבלין. ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו'. ולכן חובה קדושה על האדם לחנך את בנו על מבועי התורה הקדושה, אשר בכוחה להגן עליו מפני כל הפיתויים בחוץ.

הזריז - נשכר

וכן ביאר בפני יהושע (קידושין פב ע"א) שרבי נהוראי שאמר "איני מלמד את בני אלא תורה", אינו חולק על רבן גמליאל שאמר "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ", כי בודאי מדת כל אדם ללמוד תורה עם המלאכה שיתפרנס ממנה, שאין כל אדם זוכה שמלאכתו תהיה נעשית על ידי אחדים, וחלילה יכול לבוא לידי ליסטות או לבזיון התורה. אבל רבי נהוראי דיבר כלפי עצמו, לפי שראה שבנו זריז וממולח וצדיק גמור, ובודאי שיזכה שתהיה מלאכתו נעשית על ידי אחרים, לכן אמר "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה". ובפרט בדורינו וברוך ה' זכינו שישנם אנשים צדיקים וחסידיים המחזיקים את עולם התורה, כדי שיוכל האדם להניח ראשו בתורה ויסייעהו להתפרנס, והוא דבר חשוב מאד.

ומרן החיד"א בספרו כסא רחמים (מסכת סופרים פט"ז ה"א) כתב: "בחון לשון הזהב של רבי נהוראי, לפי רוב הענוה אשר במאמרו לא דיבר דרך תוכחה או אזהרה, אלא הוא אומר מה שהוא עושה לבנו, וישנו בנותן טעם לשבח". ולכן לא אמר זאת דרך תוכחה או אזהרה, מפני שאין זו מדת כל אדם אלא ליחידי סגולה כמותו.

כחוזק האמונה – גודל הפרנסה

וכן בספר המקנה (קידושין שם) הסביר שאין כל הכוחות שוים בענין זה, שהדבר תלוי, אם לבו בטוח בה' באמונה שלמה שיזמין לו פרנסתו כדי שיוכל ללמוד תורה – וכמו בדורינו שברוך ה' ישנם נדיבי עם, בארץ ובחו"ל המחזיקים את עולם התורה - "צדיק באמונתו יחיה" (חבקוק ב ד), "ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב" (תהלים לד יא). ועל זה אמרו במדרש תנחומא (בשלח כג) שלא ניתנה התורה אלא לאוכלי המן, אלו תלמידי חכמים שתורתם אומנותם, ואדיר כל חפצם בתורת ה', ולא יליזו מנגד עיניהם יומם ולילה בסוד ה' עלי אהליהם, והם הזוכים לכתרה של תורה, ועל כגון זה אמרו חז"ל (ביצה טו ע"ב): "אמר הקדוש ברוך הוא, בני, לוו עלי והאמינו בי ואני פורע", שכפי חוזק האמונה - כן יהיה ה' מבטחו. ולכן אמר רבי נהוראי "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני

מלמד את בני אלא תורה". אך מי שאין מבטחו חזק ולבו דואג ונוטה אנה ואנה, אין לו לסמוך על הנס, ויעשה תורתו קבע ומלאכתו עראי, ותהיה ברכת ה' עליו בכל אשר יעשה. ולכן אמרו (ברכות לה ע"ב) "הרבה עשו כרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידם", כי לא היה בטחונם חזק ולכן לא הועילו. ועל זה אמרו "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ".

ולכן בזמנינו שיושבים ועוסקים בתורה וישנם נדיבי עם המסייעים ומאפשרים לעסוק בתורה, בודאי חשוב הדבר, וכל שישנה אפשרות שימשיך את לימודיו בישיבה קדושה שעוסקים בה בתורה, אין ספק שעדיף ללכת לישיבה כזאת יותר מאשר ללכת ללמוד בכל מקום אחר, כדי שיוכל לגדול בתורה ולהיות מושלם בכל מקצועותיה. ומי לנו גדול מהרמב"ם שהעיד על עצמו באגרתו (לרבי יהונתן הכהן מלוניל), שכל מה שעסק בחכמות אחרות כפילוסופיה ורפואה וכדו', אינו אלא לשמש לרקחות ולטבחות לתורה הקדושה להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא, ועם כל זה התאונן על כי נתמעטה עונתה של התורה. וכמו שכתב בשו"ת התשב"ץ (ח"א סי' עב) שאמר הרמב"ם "מימי לא נצחני אלא בעל מלאכה אחת" – חכמת התורה.

ואשרי חלקו של השם כל מעינותיו בתורתנו הקדושה, כי היא חיינו ואורך ימינו, וכמו שנאמר (משלי ח לד-לה): 'אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום, כי מוצאי מצא חיים'. ובפרט אם נתברך בכשרונות מעולים והוצק חן בשפתותיו, שאם ישקוד על דלתות תורתנו הקדושה, יהיה מורה הוראות ודיין בישראל וממצדיקי הרבים, שמעלתו גדולה מאוד.

חיל ה'

וכבר כתב הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פכ"ג הי"ב): "ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם כל שבטי ישראל, מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו, ולהורות לרבים דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים, שנאמר (דברים לג י): 'יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם; לא עורכים מלחמה כשאר ישראל, ולא זוכים לעצמם בכח גופם, אלא הם חיל השם יתברך. ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש אשר נדבה רוחו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' ולשרתו, לדעת את ה', ולהבין ולהורות בתורת ה', והלך ישר כמו שעשהו ה' ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קודש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכהו בעולם הזה בדבר שיספיק לו פרנסתו, כמו שזיכה לכהנים הלויים, וכן אמר דוד המלך (תהלים טז ה): 'ה' מנת חלקי וכוסי, אתה תומיך גורלי'".

עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר'

ומסקנת הדברים כי חשיבות גדולה מאד לכל בחור ובחור שישב וילמד תורה וישים דעתו להיות תלמיד-חכם, להיות מורה הוראות בישראל. תורתנו "ארוכה מארץ מידה ורחבה מיני ים" (איוב יא ט), תלמוד בבלי, תלמוד ירושלמי, תשובות הגאונים ותשובות הראשונים, הבית יוסף, ארבעת חלקי שו"ת ערוך עם כל נושאי כליו, הסמ"ע, מגן

התורה והמלאכה

אברהם, הט"ז, פתחי תשובה, תשובות נודע ביהודה, רבי עקיבא אייגר. ולכן צריך לשבת להגות בתורה ולהתמיד בלימודה. וברוך ה' זכינו שישנם רבבות בחורי ישיבות ואברכים, מכל החוגים כולם, היושבים ועוסקים בתורה, ויעזור ה' שיצליחו בלימודם. ונדיבי העם המחזיקים את עולם התורה ימשיכו עוד והקב"ה יתן להם ברכה והצלחה, ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו, ונזכה לבשורות טובות

*

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

חיים כולכם היום!

רבה של וורשא, הג"ר דוד דב מייזליש, זכה ל'שני שולחנות'. בעושרו החזיק ישיבה גדולה ולימד תלמידים רבים. עשה מלאכתו ארעי - במסחר עצים. שמו הטוב ויושרו הביאו כי 'הצאר הרוסי' חתם אתו חוזה ענק לאספקה של עצים משובחים, לבניית ארמון. כדי לעמוד בהתחייבותו נטל הלוואה גדולה מהבנק הראשי בצרפת (על ידי פקידיו שהפעילו את עסקיו בזמן שהקדיש חייו לתורה), שהכירו אף הם בשמו הטוב ויושרו, ורכש שלש אניות משא להובלת הסחורה מיערות פולין לרוסיה. ברווח העצום יפרע את ההלוואה וייהנה מהפירות...

ויהי היום, הרב מוסר שיעור, הובאה לידיעת מזכירו בשורה נוראה. גושי קרח חסמו את נתיבי השייט ושלש האניות טבעו, הן והסחורה שעליהן טבעו במצולות. אין עצים. יש חוזה. אין ספינות. יש חוב לבנק.

איך יבשרו זאת לרב? ביקש המזכיר עזרת תלמיד הידוע בפיקחותו ובתושייתו. בתום השיעור פנה התלמיד לרב: 'ילמדנו רבינו. המשנה אומרת שחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטוב. אני מבין שצריך לברך, אך כיצד ניתן לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה?'. השיבו הרב מיניה וביה "כשמאמינים בה' - יכולים!". המשיך התלמיד לשאול "וכי האמת מברכים באותן הרגשות הלב? איך יתכן?" הסביר הרב כאשר מתבוננים כי מאת ה' לא יצאו רעות, והכל לטובה, מברכים בלב שלם ושמח. המשיך התלמיד "לפני כמה חודשים ראיתי את הרב רוקד בנישואי צאצאיו. רוקד ומודה לה' על הטוב כי לא כלו רחמיו. וכי על בשורה רעה גם חייב לרקוד ולשמוח?" חזר הרב והסביר, כי בהישמע בשורה רעה יעצור ויחשוב, יגביר את האמונה ותחושת קרבת אלוקים, ואזי - לברך על הרעה ואף ישמח וירקוד!". פנה התלמיד לרבו "רבי, תתחיל נא לרקוד. הספינות שלך וכל הסחורה היקרה שעליהן, טבעו ואבדו...". הרב שמע, נפל והתעלף! כשנעור, אמר בכנות ובישרות לב "קל לומר את מה שאמרת, אך כשזה מגיע למעשה' זה קשה מאוד...".

בפרשתנו לומדים 'לחיות' עם אבדן ושכול. מרים הנביאה, מקור התקווה בעומק גלות מצרים, מתה. אהרן ומשה מתבשרים כי לא יזכו להיכנס לארץ ישראל. אהרן עולה למות בהר ההר. בפטירת מרים אין מים, והעם מתקשה להתמודד. לאחר פטירת אהרן נאלצו להתמודד מול עמלק, 'כנעני מלך ערד'. אך מי הבאר חזרו, את עמלק ניצחו, ואלעזר ירד מההר לבוש בבגדי כהונה גדולה. לומדים 'לקום מן האבל, להמשיך'!

הפרשה פותחת זאת חקת התורה... זאת התורה! אדם פי ימות באהל. "גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה". את הפרה האדומה שורפים לאפר. רמז למוות. כי

עפר אתה ואל עפר תשוב. ואנכי עפר ואפר. והנה, כשנותנים בו 'מים חיים', מים הנובעים בחיוניות - מחוללים טהרה. התחלה חדשה וטהורה.

רבה של וורשא צדק "למעשה - זה קשה מאוד". כמחנכים חשוב מאוד שנעמוד ליד תלמידינו ברגעיהם הקשים. ככל שאנחנו משמעותיים בחייהם, כך נחוצה נוכחותנו. לא בדיבור כמו עצם השהייה. ברוך-השם, לא כל מלמד מנוסה, ושלא יתנסה, בהתמודדויות אלה. כשצריך, מתייעצים ושואלים, ומתפללים להצלחה. לדאבונו, ישנם אנשי-מעשה שהתמחו ולמדו לשאוב מי מעין ממעייני הישועה, בדעה והשכל, במוח ובלב.

זאת חוקת התורה. גם אבדן ומוות. דווקא פרשה זו מביאה ניצחונות ומציבה אותנו בשערי ארץ ישראל.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

שאלות בפרשת חוקת

- מהו המשותף בין פסוק בפרשתנו ובפרשת שמיני, לבין חפנו של משה (עי' שמות רבה פרשה יא) ולבין המקום שבין שני הבדים (יהושע ג)?
- איזו מציאות הרמוזה בפרשה ב' פעמים, לא ידעו ישראל הימנה עד ט"ו באב של אותה שנה (תענית ל:)?
- היכן מצאנו לשון "טיהור"? לשון "הלואי"? ולשון "חיבור"?
- איזה מקום בפרשה הוא גם שם דבר איסור המוזכר בפרשת קדושים? ואיזה דבר המוזכר בפרשה הוא גם שם תכשיט המוזכר בפרשת חיי שרה ובפרשת מטות?
- איזה ביטוי נאמר בעניין אנשי שכם, עמלק, האמורי ועיר הנדחת? ואיזה ביטוי נאמר בפרשתנו לגבי האמורי, בפרשת בלק לגבי אדום, ובהפטר בשלח וב' דראש השנה הוא כינוי לישראל?

חדוותא דאפטרותא חוקת (שופטים יא)

- מהו המשותף בין יפתח, שאול המלך ואליעזר עבד אברהם (תענית ד.)?
- איזו עבודה זרה מיוחסת לעם אחד בפרשתנו, ולעם אחר בהפטרות?
- תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

*

תשובות לחדוותא קרח

- א. איזה לשון מוזכר בפרשה הן כשמו של אדם והן כמין צומח?
יצהר, שהוא אבי קורח שנא' (טז, א) וַיִּקַּח קָרַח בֶּן יִצְחָר וכו'
ומוזכר בפרשה כשם נוסף לשמן זית, שנאמר (יח, יב) כָּל חֵלֶב יִצְחָר וְכָל חֵלֶב תִּירוֹשׁ
וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה' לְךָ נִתְּתִים לִי:

^ב ויש לציין שהוא המקום הראשון בתורה ששמן נקרא כן. והנה אמרו חז"ל (במדבר רבה פרשה יח אות טז) "א"ר לוי למה חלק קרח על משה אמר אני בנו של שמן, בן יצהר שנא' (דברים ז) ותירושך ויצהרך וגו', תירוש זה יין ויצהרך זה השמן, ובכל משקים שתתן את השמן הוא נמצא עליון ולא עוד אלא שכתוב (זכריה ד) אלה שני בני היצהר העומדים על אדון כל הארץ, וכי יש לשמן בנים אלא זה

ב. היכן מצאנו "ביקור חולים" (עי' נדרים לט:)?

(טז, כט) אם כמות כל האדם ימתון אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם וכו' ואיתא בחז"ל (נדרים לט:): "אמר ריש לקיש רמז לביקור חולין מן התורה מנין שנאמר אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל אדם וגו' מאי משמע אמר רבא אם כמות כל האדם ימותון אלה שהן חולים ומוטלים בעריסתן ובני אדם מבקרים אותן מה הבריות אומרים לא ה' שלחני לזה".

ובר"ן שם (ד"ה ובני אדם מבקרין אותן) "והיינו דכתיב ופקודת כל אדם יפקד עליהם"

ג. היכן מצאנו לשון "חיבור"?

(יח, ב) וגם את אחיך מטה לוי שבט אביך הקרב אתך וילוו עליך וישרתוך וכו' ופירש"י וגם את אחיך. בני גרשון ובני מררי: וילוו. ויתחברו אליכם, להזהיר גם את הזרים מלהתקרב אליהם:

ולשון "זכרון"?

(יז, כה) ויאמר ה' אל משה הנשב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי וכו' ופירש"י למשמרת לאות. לזכרון, שבחרתי באהרן הכהן, ולא ילונו עוד על הכהונה:

לשון "סילוק"?

(טז, כד) דבר אל העדה לאמר העלו מסביב למשפן קרח דתן ואבירם: ופירש"י העלו וגו'. כתרגומו אסתלקו, מסביבות משכן קרח:

ולשון "מחשבה"?

(טז, כב) ויפלו על פניהם ויאמרו אל אלהי הרוחת לכל בשר האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף: ופירש"י אל אלהי הרוחות. יודע מחשבות, אין מדתך כמדת בשר ודם, מלך בשר ודם שסרחה עליו מקצת מדינה, אינו יודע מי החוטא, לפיכך כשהוא כועס נפרע מכולם, אבל אתה, לפניך גלויות כל המחשבות ויודע אתה מי החוטא:

ד. מאיזה פסוק בפרשה למדו חז"ל אלו עבודות חייב הזר שעשאן מיתה?

(יח, ז) עבדת מתנה אתן את כהנתכם והזר הקרב יומת:

ואמרו חז"ל (יומא כד.) "אמר רב, ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה, זריקה והקטרה וניסוך המים וניסוך היין וכו' מאי טעמא דרב, דכתיב וכו' עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת עבודת מתנה ולא עבודת סילוק". וברש"י (שם ד"ה עבודת

אהרן ודוד שנמשחו בשמן המשחה אהרן נטל כהונה ודוד מלכות אמר קרח ומה אלו שנמשחו בשמן המשחה בלבד נטלו כהונה ומלכות אני שאני בנו של שמן איני נמשח ונעשה כהן ומלך מיד נחלק על משה".
והיינו שקרח היה סבור שמחמת שהוא בנו של יצהר שהוא שמן ראוי לו להיות כהן גדול בלא משיחה. והדברים צריכים ביאור, ונראה כוונת הדברים, שידוע שבשמו של אדם רמז עניינו ומעלתו, ומחמת מעלה זו הרמוזה בשמו היה סבור קרח שראוי הוא לכהונה גדולה.
ולאור דברים אלו ניתן לומר שלפיכך נקרא השמן בזו הפרשה בפעם הראשונה בשם יצהר, באותם הפסוקים שבהם ניתנו מתנות הכהונה לאהרן הכהן, להורות שאף היצהר ואף המעלה המרומזת בו, שייכים הם לאהרן הכהן.

מתנה) "שאתה נותן על המזבח, ולא עבודת סילוק שאתה מסלק וסר מעל המזבח כגון תרומת הדשן".

ה. איזה מקום נקרא בפרשה בשמו של מקום אחר מקודש הימנו?

העזרה נקראת בפרשתנו קודש הקדשים.

שנאמר (יח, י) **בְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים** תֹּאכְלֶנּוּ כָּל זָכָר יֹאכֵל אֶת־וּקְדָשׁ יִהְיֶה לָךְ: ופירש"י בקדש הקדשים תאכלנו וגו'. למד על קדשי קדשים שאין נאכלין אלא בעזרה ולזכרי כהונה:

חדוותא דאפטרטא קרח (שמואל-א יא)

ו. היכן מצאנו לשון "רצוץ"?

(יב, ג) הִנְנִי עֲנוּ בִי נִגְדָה ה' וְנִגְדָה מְשִׁיחוֹ אֶת שׁוֹר מִי לְקַחְתִּי וכו' אֶת מִי רִצוֹתִי וּמִיד מִי לְקַחְתִּי כֹפֶר וְאֲעֲלִים עֵינֵי בּוֹ וְאָשִׁיב לָכֶם: ופירש"י את מי רצותי. כל לשון מרוצה הסמוך לעושק, לשון עשוק ורצוץ הוא, חומס דלים ורצוץ:

ז. כיצד שייך שאדם שכבר מת ייענש בעולם הזה?

(יב, טו) וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל ה' וּמְרִיתֶם אֶת פִּי ה' וְהִיתָה יַד ה' בְּכֶם וּבְאֲבֹתֵיכֶם: ופירש"י והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם. כלומר והיתה בכם אחר שהיתה באבותיכם. ורבותינו אמרו (יבמות סג): בכם ובאבותיכם, חטוטי שכבי, והיא מכת בזיון על המתים:

ופירש"י (יבמות שם) בד"ה מחטטי שכבי. מוציאים הנקברים מקבריהם: ובד"ה בכם ובאבותיכם. ואבותם כבר מתו ומה מכה יש בהן, אלא חטוטי שכבי:

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ

כתב חידה לפרשת חוקת

אני חשוכה וראויה לטהרות
כי צבאות העמידו בי ברורות
לטשני אחי רועה ובעל זמירות
ועדין, קטנה אני מאחיותי היקרות
*

למרות הכל אל תסתכלו עלי בבוז
צרפו שנים פמוני ולא תוכלו לזוז
ואם תמצאוני ותטמנוני גנוז
בעפוש תאבדוני לבוז
*

את הים תמצאו בחוץ פמוכן
ליד הסירות שהביא הלב הנדכן
ובזמן קללה וחרבן
אביא את זעתי לעם סרבן
*

ונסים בפרשתנו הבוערת
אשר הלשון שנפלה עוזרת
ועזרה להבין את המצוה אחרת
וסופה שהתנשאה לתפארת
*

פיתרון כתב החידה לפרשת קרח: 'פרח'

ברוכים הבאים לגנה,

בואו אותה נרד לראות. אל גנת אגוז ירדתי... לראות הפרחה הגפן הנצו הרמנים
(שה"ש ו, יא)

הנה גפן, משולשת בחלום נתנה, בחלום שר המשקים: ובגפן שלשה שריגם והוא
כפרחת (בראשית מ, י)

מה אַתָּה רוֹאֶה? מִמֶּשׁ נוֹרָא-אוֹת. שאלו את רבי חנינא בן תרדיון מה אתה רואה? וענה גוילים נשרפים ואותיות פורחות באויר (ע"ז יח.).

לִידָה כְּמוֹ עֵם נִמְצָאת הַשּׁוֹשְׁנָה, יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון (הושע יד, ו)

וְאֵת עֲצָמְכֶם הַשּׁוֹי לְמִדְשָׁאוֹת. ועצמותיכם כדשא תפרחנה (ישעיה סו, יד)

גַּם הַשְּׂקֵדִיהַ מוֹנַחַת טְעוּנָה, והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא פרח ויצץ ויגמל שקדים (במדבר יז, כג)

בוֹאוּ, הַשְּׂרֵשׁ מִצִּיץ לְהִרְאוֹת, הבאים ישרש יעקב וציץ ופרח ישראל (ישעיה כז, ו)

הַעֲשֵׂב מִצִּיץ? יִשְׁמַד לְלֹא חֲנִינָה בפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און להשמדם (תהילים צב, ח)

גַּם לוֹלֵב וּתְמָרוֹת כָּאֵן נִמְצָאוֹת, צדיק כתמר יפרח (תהילים צב, יג)

צְדִיקִים הֵם וּמְלַכָּה שְׁהַעִיָּרָה מְלִינָה. נץ פרח מלולב הן הדסה עמדה לעורר ישנים (ברכות המגילה - אשר הניא)

וְהִנֵּה נֶצֶב, כְּשִׁלוֹשׁ מֵאוֹת, דואג היה שוקל שלוש מאות הלכות פסוקות

זֶהוּ מִגְדֵּל לְיוֹדְעֵי בִינָה, במגדל פורח באויר (סנהדרין קו:)

וְהַתְּרֵי נְדָרִים בְּתוֹרָה מְחַבָּאוֹת. התר נדרים - פורחים באויר, שכמעט אין אותם בתורה שבכתב אלא בתורה שבעל פה (חגיגה א, ח)

נֶעֱבִיר נוֹשָׂא, הִנֵּה עוֹרֵב בְּפָנָה, עורבא פרח פירש רש"י: השיאו לדבר אחר (ביצה כא.)

יִשְׂרָף בְּתוֹרָה כְּשִׁכְנָפוּי נִשְׂאוֹת. בשעה שיונתן בן עוזיאל עוסק בתורה כל עוף שפורח מעליו היה נשרף (סוכה כח.)

צְפָרִים מִתְחַרְוֹת, מִמִּין הַיּוֹנָה, מפריחי יונים פסולים לעדות (סנהדרין ג, ג)

כְּמוֹ שְׁבוּעוֹת שְׂוֹא מִמְרִיאוֹת. דוגמה לשבועת שוא: גמל פורח באויר (שבועות ג, ח)

גַּם מְשַׁרֵּת צְעִיר בְּבֵית הַשְּׂכִינָה, כהן צעיר - פרח כהונה

יִתֵּן עַל הַצְרַעַת הוֹרָאוֹת. פרוח תפרח צרעת (ויקרא יג, יב)

וְעַל כֵּן שְׁחִידָה זוֹ אֲכִינָה,

מִמַּעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה אֶקְבֵּל מִחֲמָאוֹת. דבר נאה - כפתור ופרח (שמות כה, לג)

פולמוס

פולמוס / הרב מרדכי אקשטיין, ורבני ולומדי אספקלריא

שאלת הרב מרדכי אקשטיין:

מהו המקור לנוסח שקודם הנחת טלית ותפילין?

לכבוד הרבנים שליט"א

אני מחפש מקור לנוסח שקודם הנחת טלית ותפילין "ויהי רצון מלפניך.. כאילו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה ותרי"ג מצוות התלוים בה" מי תיקן לומר נוסח זה?

בברכה שימשיכו מעיינותיכם לפוץ חוצה.

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

*

תשובות ותגובות:

תגובה א.

הרב דוד אריה שלזינגר, מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

אומרים כזה גם לפני לולב וסוכה, ונמצא כבר בסידור רבי קאפיל וכו', ועכ"פ כל הלשון אינו מדוקדק, כי הרי תפילין הוא אחד מתרי"ג, ועוד שהיה צ"ל ותרי"ג מצוות התלויות בלשון נקבה.

*

הרב השואל:

לכבוד הרב שלזינגר

ישר כח על התייחסותו לשאלתי,

הנה באמת נמצא כן לפני הרבה מצוות, והראשון שמצאתי הוא בעמק ברכה לאבי השל"ה לגבי לולב, אך איני יודע אם הוא הראשון או שיש מי שקדם לו.

ובענין מה שכתב דהלשון אינו מדוקדק, זה אינו בדקדוק, דכבר ביארו הרבה אחרונים וביניהם ה"שפת אמת" באוצר מכתבים ומאמרים ב' וז"ל "ומ"ש בנוסח תרי"ג מצוות התלוין בה", דע לך דתרי"ג מצוות הם הכלל, וכל מצוה ומצוה מיוחדת בפני עצמה, אך הכלל צריך לפרט, ולכן תרי"ג מצוות תלוין בכל מצוה ומצוה". וכע"ז ביארו שאר אחרונים. וכבר האריך בזה השל"ה בהקדמת תורה שבכתב.

ומה שהעיר דהול"ל התלויות, שלח לי אחד הרבנים דבסידור השל"ה כתב מלא "וששה מאות ושלשה עשר מצוות התלויות בה".

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

*

הרב שליזנגר:

אם כוונתו לסידור השל"ה גם בדפו"ר וכן בדפוס ב' וכן בסידור החדש של אהבת שלום שם כתבו כסידורים שלנו ותרי"ג מצוות התלויים, וכן בסידור יעב"ץ דפו"ר תרי"ג הוא פתוח וכתוב התלויים ובבית יעקב שלפנינו כתוב בר"ת ותלויים.

*

הרב השואל:

יישר כח, כנראה שלא דקדק בלשונו.

תגובה ב.

הרב רפאל ברלב

אגב ה'לשם יחוד שקודם הטו"ת, עוד התפלאתי מאז ומעולם, הרי עיקר גדול בלשם יחוד שקודם התפילין הוא טעם המצוה המפורש בכתוב למען תזכור את יום צאתך וכו', וכן בטלית הלא טעם המצוה הוא למען תזכרו את כל מצוות ה', ולדעת הב"ח הוא מעכב כידוע, וטעם זה אינו מוזכר בלשם יחוד.

*

הרב השואל:

לכבוד הרב רפאל ברלב

בענין פליאתו על שאין מזכירים טעם המצוה, לכאורה הוא דבר שאינו צריך לפנים כיון דמזכירים יצי"מ בקרי"ש, וכן בסוכה ותפילין הוא מבואר בטור סימן כ"ה ובשו"ע שם לגבי תפילין, וכן לגבי סוכה בסימן תרכ"ה.

יישר כח על דבריו.

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

*

תגובה ג.

הרב צמח דוד פרידמן

כן מסודר בסידורים בעוד מצוות, וכן ביסוד ושורש העבודה וכו'.

הסתכלתי בליקוטי מהרי"ח ושם כתב שהמקור הוא וסידור השל"ה [עיינתי שם, שם כתב מלא 'וששה מאות ושלשה עשר מצוות התלויות בה] והשערי ציון [שם המקור לעוד תפילות המסודרות קודם כמה מצוות], והוא ע"פ מה שכתב השל"ה בהקדמת תורה שבכתב שכל מצוה כלולה מכל התרי"ג.

*

הרב השואל:

כבר קדם לשל"ה, אביו בעמק ברכה לגבי לולב.

*

הרב פרידמן:

זה בין דיני ראש חודש לדיני אלול.

נעיינ עוד כי זה נראה לי הוספה מאוחרת, והוא לשון התפלה ממש שבשערי ציון.

*

הרב השואל:

יישר כח,

היכן ראה את הנוסח התלויות בה, דבכל הדפוסים כתוב התלויים?

*

הרב פרידמן:

בשערי ציון תפלה לציצית, וכן בכמה סידורים ומחזורים, ובסידור עבוה"ק להחיד"א במצות פדיון הבן

באמת פלא קצת על רוב המקומות שכתוב תלויים/תלוין, אך לא נתכוונתי דווקא שצריך לומר אחרת ממה שכתוב.

*

הרב השואל:

ישר כח, לא ידעתי אם כתבת במכוון,

רק אחד הרבנים הקשה למה אומרים התלויים ולא הלויים ולכן שאלתי מה מקורו ועמו הסליחה.

*

הרב פרידמן:

אדרבא.

*

תגובה ד.

הרב נח גדליה קזצ'קוב

בסידור עליות אליהו שהביאו מקורו הראשון של כל קטע וקטע בסידור התפילה, כתבו על תפילה זו שלא ידוע מי מחברה ומתי נכתבה

תגובה ה.

*

הרב ישעיהו שניידר

לחיפוש מקור ליה"ר של טלית ותפילין

אינני יודע, אבל מצוה גוררת מצוה, ששמעתי לעורר שבציצית כתיב 'למען' וכו', וא"כ חשוב לכאן להזכיר לפני"כ 'כדי שאזכור כל המצוות', וכן בתפילין 'כדי שתהיה תורת השם בפי' (ויש לעיין בכוונת הפסוק).

בברכה מרובה!

הרב ישעיהו שניידר

*

הרב השואל:

לכבוד הרב ישעיהו שניידר שליט"א

כבר העירוני בהערה זו,

וזו אשר השבתי לכבוד הרב רפאל ברלב

בענין פליאתו על שאין מזכירים טעם המצוה, לכאורה הוא דבר שאינו צריך לפנים כיון דמזכירים יצי"מ בקרי"ש, וכן בסוכה ותפילין הוא מבואר בטור סימן כ"ה ובשו"ע שם לגבי תפילין, וכן לגבי סוכה בסימן תרכ"ה.

יישר כח על דבריו.

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

*

הרב שניידר:

בס"ד. יישר כח על ההתייחסות, ועל ההסבר הנפלא למנהג העולם!

אם אפשר להוסיף קצת, לאור הצוהר שפתחתם, הנה לפי מה שאמרתם, מתקיים הדבר על הצד היותר טוב: דהנה אכתי הרי לכאן כוונת הב"ח סי כ"ד - וגם לפמ"ג, המובא לדינא במשנ"ב, סי' תרכ"ה, כן הוא לכתחילה - לא סגי שבסופו של דבר יזכור הענין (יצ"מ/כל המצוות/תורת השם בפיך), אלא לכתח' יכוין כשעושה את מצוה, שעושה

אותה למטרה זו, לזכור את הנ"ל. ולפי מה שהבאתם, שהיותו מעוטף בציצית אומר 'למען', א"כ גם מי שלא יודע או לר זוכר השו"ע שצינינתם, עכ"פ באמצע זמן היותו מעוטף, יאמר 'ועשו להם.. והיה לכם.. וראיתם...וזכרתם..למען תזכרו' (כמובן שמדברים במי שמתפלל, דהיינו שאזניו שומעות מה פיו אומר, והלואי שאזכה לכך תמיד...., ואולי, גם בשביל זה תיקנו להעביאר הציצית על העינים ב'וראיתם', להסב תשומת הלב למה שיאמר תיכף ביחס לציציות 'למען').

ועל דרך זה הייתי אומר ע"ד שכתבתם, גם בתפילין, שלכת' יזכיר מטרתם 'למען תהיה' בשעה שמקיים מצותם, דהיינו כשעודם עליו, ושפיר מתקיים זה ב'שמע' ובי'היה אם' - וכ"ש לאומרים 'קדש' ו'והיה כי' בעודן עליו (ויש מקום עיון היטב לגבי כ"א מהפסוקים: א. 'והיו הדברים' - 'ושמתם...דברי אלה' ב. ושננתם ג. וקשרתם...והיו לטטפת' ד. וכתבתם ה. למען .. תורת השם בפיך', האם הוא קאי על הענין הפרטי שבאותה הפרשה, דהיינו יחוד השם, שכר ועוש, וזכירת יצ"מ, או על כל התורה, דהיינו: לגבי (ה) הנ"ל, האם היינו 'תורת השם דיצ"מ או כל התורה, ולגבי השאר, את"ל ש(א) הנ"ל קאי על כל התורה ולא רק על ראש הפרשה, האע"פ (ב) (ג) (ד) קאי עליהם או חוזר על ראש הפרשה). וגם כאן יתכן שאולי לכן תיקנו למשמש אז בתפילין, כדי לזכור שמטרתם להזכיר את האמור בפסוקים אלו, וכמו שהצעת ביציצית.

ולגבי סוכה, הנה כבר נדפס בסידורים ובמחזורים 'הנני מוכן... כאשר ציוני בסכות תשבו... למען ידעו' וכו', וגם כמדומני יש לא מעט בני התורה - עכ"פ בדורנו - שמזכירים זאת לבני ביתם בליל א' דיו"ט לפני קידוש (אמנם בעצם זה נוגע לכל פעם שיושבים, אך זהו רק לכתו וכנ"ל, וממילא אינו נכנס למחל' האחרונים בלא כיון כלל למצוה דקי"ל מצ"כ, ולכן נפק"מ שביליל א' לא יפסיד לכת' דצוה חיובית, ובשאר פעמים - לכת' דמצוה קיומית)

ולעצם שאלתכם האם ידוע ממתני הנוסח, הנה עצם אמירת 'לשם יחוד' קדומה עכ"פ לפני זמנו של הנוב"י, שעורר נגד זה. ואולי כדאי להתעניין במקורות הספרדים (וסביר שמקורם מהאריז"ל).

ושוב נודה בשם כולם שזכיתם את רבים על הענין החשוב שעוררתם!

יהי רצון שתזכו, יחד עם כל ישראל, לבמהרה, לכל הנצרך הגדיל התורה ועבודתו יתברך!

ישעיהו שניידר

פולמוס / הרב יצחק כהן – קרית גת, ורבני ולומדי אספקלריא

שאלת הרב יצחק כהן:

מאימתי החל מיספור דפי הגמרא?

ממתי התחיל מיספור של דפי הגמרא - "דף א'", "דף ב'" וכו'?

הדבר ברור שהתחיל הרבה לפני דפוס האלמנה והאחים ראם,

מוצאים בספרים קדומים יותר עלה א' עלה ב'

ומאימתי? האם גם בזמן הראשונים היה קיים?

[האם כלל ציוני מראי המקומות בראשונים לדפי הש"ס הם מתקופה מאוחרת יותר?]

תודה רבה

*

תשובות ותגובות:

תגובה א.

הרב יעקב לויפר, כותב הספר 'משוניצינו ועד וילנא'

המספור התחיל בדפוס ונציה המפורסם, אב כל מהדורות הש"ס שבאו בעקבותיו.

פרטים נרחבים יותר בספרי 'משוניצינו ועד וילנא' פרק ב', זמין באוצר החכמה.

*

תגובה ב.

הרב שמעון ווייסמאן

ידוע מאוד שכל המספור של דפי הש"ס מקורם בדפוס ונציה, [אולי גם בדפוס שוניצינו

שקדם לו בכמה שנים אלא שהיה רק חלקי ולא כל הש"ס], עכ"פ ודאי שאין לו כל מקור

קדום וכל ה"וורטים" על דפי הש"ס לא נאמרו אלא לחידודא בעלמא להנות בהם בני

אדם.

*

תגובה ג.

הרב אברהם דוד מוסקוביץ

מספור הדפים התחיל ממהדורת דפוס שוניצינו, אבל זה לא הדפים שלנו.

הדפים שלנו התחיל במהדורה של דפוס "דניאל בומברג בוונציה" (שהיה נוצרי), בשנים

ר"פ-רפ"ג.

מסכת שקלים עבר שינוי דפים במהדורת ראם, ובעקבות זה היה שינוי במספק הימים של הדף היומי

בכבוד רב וכטו"ס,

אברהם דוד מוסקוביץ

*

תגובה ד.

הרב נחמיה זיידמן, מח"ס מכתבי תורה ויראה פילץ

פשוט הדבר שמיספור הדפים והעמודים התחיל מתי שהתחיל הדפוס, בערך בשנת ה' אלפים ר"מ שנדפסו כמה מסכתות בדפוס שונצינו.

דוק ותשכח שבכל ספרי הראשונים הציון תמיד לפי פרקים - כדאיתא בפרק וכו' אבל בספר בית יוסף ודומיו שנכתבו אחרי שנדפס כל הש"ס בדפוס ראשון בוונציה בשנת ה' אלפים ר"פ, מאז תמצא ציון לדפים ועמודים (עלה כלשון הבית יוסף) וכמובן כל ציוני הדפים שבראשונים הם בסוגריים, ונוספו בדור מאוחר יותר, וכדי להבדיל את המראי מקומות מלשונות הראשונים עצמם, תמיד נכתבו הציונים בסוגריים דוק ותשכח.

נחמיה זיידמן

*

תגובה ה.

הרב יהודה רוזין

התחיל בדפוסים הראשונים

מה שאתה מוצא בספרים קדומים (כגון של הרב בית יוסף) הכל הוא ע"פ דפוס שהיה לפנייהם

בראשונים אין ציון דף אלא ע"פ מסכת ופרק. אם אתה רואה דף הוא הוספת המו"ל כל זה פשוט

*

תגובה ו.

הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

צורת הדף הידועה עם רש"י ותוס', וכן מיספור הדפים החל בדפוס ונציא, שהוא הש"ס הראשון שנדפס בשנת ה' רפ"ג.

*

תגובה ז.

הרב חיים דוב פשווומן, ראש כולל זכרון קדושים ומח"ס ביאורי דעת וש"ס, בית שמש
יישר כח על השאלה הנפלאה והמעניינת שפרסמתם באספקלריא ממתי התחילו
למספר דפי הש"ס. בודאי יהיו תשובות מעניינות, ומסקרן לדעת את התשובה.
בב"י מצאנו בכמה מקומות שמציין לגמרות לפי הדפים (הוא קורא לזה עלה) משמע
בשעתו כבר היו מספור לדפי הש"ס כפי שהם בפנינו.

בכבוד רב,

חיים דוב פשווומן

*

תגובה ח.

הרב יוסף פליסקין, ירושלים

היכן מוצאים ציונים לפי דפי הגמרא שלנו לפני זמן דפוס וילנא? [שניכר שלא שתלו
אותם אח"כ]

*

תגובה ט.

הרב נח גדליה קזצקוב

הוא התחיל מדפוס הנוצרי דניאל בומבירגי בוינציה רפ"א

*

תגובה י.

הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ'

ראו בהרחבה בספרו הנפלא של הרב יעקב לויפר "משונצינו עד וילנא", ותחי נפשכם.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת שבת

הרב יחיאל אומן - צידה בחיה ועוף שברשותו (דף ק"ו)

א] דברי הגמ', ופי' התוס' דמדאורייתא קאמר.

בגמ' [כד.] הביאו דברי רשב"ג "כל המחוסר צידה אסור, שאינו מחוסר צידה מותר", ובעו "היכי דמי מחוס' צ, אמר ר"י אמר שמואל: "כל שאומר הבא מצודה ונצודנו". ופירש"י "כלו' שצריך לבקש תחבולות לתפשו"

ומקשי ליה אביי "והא אווזין ותרנגולין שאומרים הבא מצודה ונצודנו, ותניא הצד אווזין ותרנגולין ויוני הרדיסאות פטור?" ותי' רבה בר רב הונא אמר שמואל "הללו באין לכלובן לערב, והללו אין באין לכלובן לערב", ע"ש [ויבו' להלן].

ובתוס' [ד"ה כל] הקשו, מאי מקשי אביי ממתני' דקתני בה "מחוס' צ אסור" לברייתא דקתני צד אווזין ותרנגולים פטור, והא קיי"ל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור מדרבנן, וא"כ מתני' נמי מודה דפטור אבל אסור מדרבנן?

ולכן כתב תוס' דאין ה"נ, מש"כ במשנה 'אסור' יש לפרשו אסור מדאורייתא, (וכתב דניחא לפי מה שפי' דאיסור נתינת מזונות הוא מגזירה שמא יצודם, ואם צידתם מדרבנן א"כ מ"ט גזרו, וע"כ הצידה מדאורי').

ב] המחלו' ברא"ש אם פטור ומותר.

וכתב הרא"ש, דלפי דברי התוס' אלו, דמתני' מדאורי' קאמרה, א"כ ברייתא דקתני 'פטור' ע"כ פטור אבל אסור מדרבנן, "ולפי זה אסור לצוד ביום טוב אווזין ותרנגולין ההולכין בחצר".

אמנם בשם בעה"ט הביא הרא"ש, שכתב דפטור דאווזין ותרנגולין פטור ומותר קאמר. והוסיף דאפשר לאמרו גם לפי' התוס', דלא באו ליישב אלא קושית אביי, שהקשה ולא חילק בין דאורי' לדרבנן, אבל אליבא דאמת גם הוא מודה דפטור ומותר קאמר. וכ"כ הרשב"א.

ובב"י הביא את דברי הרא"ש הללו, ולא הכריע, אמנם בשו"ע כתב בסתם "אווזים ותרנגולים ויונים שבבית או שבחצר, העומדים לאכילה, מותר לצודן", וצ"ע שכאן הכריע להיתר.

ובאמת יש להקשות על הרא"ש ועל הב"י, מ"ט לא ציינו לדברי רש"י שג"כ כתב להיתר, שכ"כ [בד"ה לכלובן] "אווזין ותרנגולין באין לערב לכלוב, ונוח לתפוש שם, הלכך הרי הן כנצודין ועומדים, ומותר לצודן אפילו חוץ לכלובן".

(ועי' בפר"ח שהק' מהברי"י דלק' כה. דקתני בהדיא אווזין ותרנגולים ויוני הרדסיות מותרים, וגם הגר"א ציין לגמ' זו כמקור להיתר, ואף דהתם לגבי מוקצה קאמר, וא"כ אפשר לאוקמה שתופסה ממקום שאינו מחוס' צ, אמנם הרי נתבאר בראשו' דבמקום

שמחוס"צ לא מהני זימון, והטעם בפשטות משום שבאמת אין דעתו מועלת בכה"ג שלא יכול לבוא לידו, אמנם ביונים נחלקו הראשו' דבעה"ט כתב דאף בגדולים שמחוס"צ מ"מ מהני זימון, והטעם משום שהרבה פעמים מזומנים, ולכאו' ה"ה כאן).

ג] המחלקים בין שבת ליו"ט

והנה ברמב"ם בהל' שבת [פ"י הכ"ד] כתב: "הצד חיה ועוף שברשותו כגון אווזין ותרנגולין ויוני עלייה פטור", וכתב הגה"מ דכונתו פטור אבל אסור כדרכו בכל מקום.

והקשה ההגה"מ מהמשנה "אבל צדין חיה ועוף", ותי' "דהיינו ביום טוב, שצדן לכתחילה כדי לשוחטן ולאוכלן, אבל הכא דבשבת לא".

וכן פסק באמת הרמ"א, שכתב בסי' שט"ז סי"ב "וי"א דאסור לצוד חיה ועוף שברשותו ואם צדן, פטור", ומקורו מהש"ג [על המרדכי] שכתב בשם ראב"ן "אסור ליקח אווזים ותרנגולים וחיות שיש לאדם בתוך ביתו כגון צביים שמגדלן בביתו", ולמד שזהו דוקא בשבת.

ועי' במג"א ובביאור מחצה"ש, שפי' דהש"ג אף שהוא מסכים עם הגה"מ לגבי שבת שאסור, אמנם בחילוק שכתב בין שבת ליו"ט אינו מסכים עמו, דהשלטי גבורים סבירא ליה דאווזים ותרנגולים אפילו ביום טוב אסור לצודן לכתחילה, (דהא מייתי ראיה מתוספתא דקתני הצד אווזים כו' פטור, מכלל דאסור, ובאמת תוספתא זאת הובא בביצה לגבי יו"ט), ואילו הגה"מ ס"ל דבי"ט אפי' לכתחילה מותר, ופי' הברייתא כהרא"ש דפטור ומותר קאמר.

ובביה"ל ציין שם לדעת כמה וכמה ראשונים שמשמע בדבריהם ג"כ איסור לכתחילה בשבת, הלא הם הרמב"ם הנ"ל, והרמב"ן [שכתב בשבת כתי' התוס' דפטור אבל אסור קאמר], וכן הש"ג והראב"ן והאגודה.

ומ"מ לגבי יו"ט מודה דשרי, כמו שכתב בסי' תצ"ז סקי"ז "מותר לצודן - ואפילו מר"ה, ואפילו צריך להביא מצודה, דכיון דבאין לכלובן בערב וגם ניזונין תמיד בבית - הרי הם כניצודים. וכ"ז אם תופסן כדי לשוחטן, שהתירו משום שמחת י"ט, הא לא"ה אסור לכמה פוסקים וכמו שהובא דעתם לעיל".

ובשעה"צ הביא מהחמד משה שמפקפק וסבירא לה דלרמ"א לעיל דבשבת אסור הכי נמי אסור, אמנם כתב ע"ז דבאמת גבי יום טוב איכא הרבה ראשונים שמקילים אף על פי שמחמירים לגבי שבת, ה"ה ברוקח וברבנו ירוחם ובהג"ה מימוני וברמב"ן ובמאירי.

ד] דעת הגר"א לחלק בין חיה לעוף.

ובגר"א [בסי' שט"ז] הביא דברי הגה"מ המחלק בין שבת ליו"ט, וכתב ע"ז דבאמת א"צ לחלק כחילוק זה, אלא באמת אף ביו"ט אסור, אבל החילוק הוא בין אווזין ותרנגולים לשאר חיה ועוף.

והיינו, דהגר"א בא ליישב, דמש"כ בברייתא דמותר לכתחילה, היינו באווזין ותרנגולים שפירשה הגמ' בהם 'דלא עבידי לרבויה', והיינו דמעצם טבעם הם בני תרבות ונכנעים

לאדם, אבל המשנה שנקטה פטור משמע אבל אסור, היא מיירי בשאר חיה ועוף שהאדם הפכם לבני תרבות, שאין זה הופך את המין להיות ניצוד.

וחילוק זה מדויק בדברי הרמ"א, שכתב "אבל פרה וסוס, וכל שכן שאר חיה ועוף שמרדו, אם צדן חייב חטאת", וכונתו דאף פרה וסוס שמותר בהן לכתחלה, וכ"ש שאר חיות שאסור לכתחילה, בתרוויהו אם מרדו חייב חטאת.

והנה בביה"ל כשהביא הראשונים שמצאנו בהם חילוק זה בין שבת ל"ט, הביא במוסגר עוד ד' ראשונים שמשמע בהם כן, היינו הרוקח (שהתיר ביום טוב אווזין ותרנגולין, ומ"מ בהלכות שבת כתב שאסור לכתחלה בחיה ועוף שברשותו), וכן רבינו ירוחם (שבהלכות שבת כתב דפטור אבל אסור בחיה ועוף שברשותו), וכן ביראים (שכתב במסקנתו דהאי מתניתין דפרק ח' שרצים פטור אבל אסור קאמר), וכן בהגהת מיימוני.

אלא שאח"כ כתב הביה"ל דבאלו הארבעה ראשו' אפשר לחלק כחילוק הגר"א, כיון שלא נזכר בהדיא אווזין ותרנגולין, רק סתם דחיה ועוף שברשותו פטור אבל אסור, וא"כ נוכל לומר דהמשנה איירי בחיה ועוף מדבריים שגדלן בביתו ונעשו בני תרבות, דע"ז גזרו רבנן שיהא שייך בהם שם צידה, משא"כ אווזין ותרנגולין שהם בייתים ובאין לכלובן לערב הרי הם כפרה וסוס דלא שייך בהם צידה כלל, וכמו שכתב המאירי בפ' שמונה שרצים בשם יש מן הפוסקים שסוברין כן.

ה' החשש לכת' שמא טרח, ומאי שנא מחשש מלאכה.

והנה בב"י הביא דברי הגה"מ בשם ראבי"ה (סי' תשל"ב) "ירא שמים יתן עיניו מתחלה ליטול, ולא יברור ויניח. דאע"ג דאינו מוקצה מכל מקום חשו חכמים לטרחא", והיינו בדומיא דאמרי' לגבי יונים, שלב"ה צריך לומר זה וזה אני נוטל, ולא מהני לומר מכאן אני נוטל, ופי' הגמ' שמא ימלך ונמצא מטלטל מה שלא הזמין, בדומיא דהכי כתב הראבי"ה לגבי טירחא, דיש לחשוש שמא ימלך ונמצא דטרח בכדי. ודלא כהגה"א שהיקל בזה.

(וע"ש בדברי הראבי"ה דהביא ב' מקורות לזה, א' דאין מוליכין סכין אצל טבח או טבח אצל סכין, ואע"פ דב"ה מתירין, היינו משום דלא חיישי, אבל במקום שיש לחשוש י"ל גם ב"ה אסרי. [וא"כ להר"ן שפי' האיטור שם מצד הוצאה, שוב אין ראייה]. ועוד הוכיח מב"ש דאע"ג דלית להו מוקצה, מ"מ הצריכו לנענע, וע"כ הטעם משום מוקצה [וגם זה אינו ראייה לפי דברי התוס' ברי"מ דהכא חמיר משום מוקצה דבע"ח] ויש לזה עוד מקור בגמ' בדף לד. לגבי רעפים דאיכא מ"ד דאין מלבנין אותם מפני שצריך לבדקן ואשתכח דטרח בכדי, אמנם גם שם מסקי' כאידך מ"ד מפני שצריך לחסמן).

והנה במ"ב [סקי"ח] הביא לשון זו כפי שכתבה ההגה"מ, שהחשש הוא משום טירחא, והוסיף ע"ז בשעה"צ "ובפרט אם תופסו ממקום רחב, שלא התירו אלא משום שמחת יום טוב, ואם כן כשתופסו ומניחו נמצא שצדה שלא לצורך".

אמנם באמת אם כנים הדברים יש כאן הערה עצומה על ההגה"מ, דהלא כפשנ"ת דעתו היא להחמיר בצידת אווזים ותרנגולים בשבת, ורק בי"ט היקל משום שמחת י"ט,

וא"כ מ"ט הוצרך לפרש החשש משום טירחא, ולא פי' החשש משום מלאכה שלא לצורך?

אבל התשובה לזה, דבאמת לא מצאנו במלאכות שהותרו בי"ט שחששו שמא ימלך ועשה מלאכה שלא לצורך, שבאמת גם אם בסוף אכן נמלך אין זה גורם למלאכה להיות מלאכה שלא לצורך.

והביאור בזה בע"כ, דלגבי מלאכת י"ט הרי קי"ל דהיא 'הותרה', ואחד מהנפ"מ בהותרה הוא שכיון שהמלאכה נעשית בהיתר, ממילא לא אכפ"ל אם בסוף התברר שלא היה צריך, משא"כ דחוייה שצריך כל הזמן את הסיבה שמחמתה נדחה המלאכה.

ולפ"ז י"ל דכל זה לגבי מלאכה, אמנם ביחס לטירחא לא נאמר שהטירחא 'הותרה' לגבי י"ט, שהרי מצאנו בכמה וכמה מקומות הגם שהדבר נעשה לצורך י"ט, מ"מ הצריכו חכמים למעט בטירחא, וע"כ שטירחא היא 'דחוייה', וכל כמה דאפשר לעשות בלא דחיה עושים. וזה כונת ההגה"מ שדיבר רק מצד טירחא.

*

הרב נפתלי כץ

שבת קה.

סוף פרק הבונה במשנה: הכותב שתי אותיות בשתי העלמות נחלקו ר"ג וחכמים אי יש ידיעה לחצי שיעור.

וברש"י שם במשנה כתב, דכיון דהו"ל שהות בינתיים כדי לידע הוי ליה כשתי העלמות. ומלבד מה שהק' בתוס' שם ע"ז, ומכוח זה פליג דמיירי שכן היתה ידיעה בפועל, יש להעיר מדברי רש"י עצמו ריש פרק כלל גדול סז: ד"ה היודע שהוא שבת דמבואר שם דדוקא לענין שגגת שבת שייך למימר ימים שבנתיים הווין ידיעה לחלק אך לגבי שגגת מלאכות אף בכמה שבתות אינה ידיעה לחלק יעו"ש ואילו כאן כתב דמשחרית לערבית הו"ל למידע והידיעה מחלקת החצי שיעור מלהצטרף.

ויעויין ברש"ש דכתב דסוגיין בשגגת מלאכות ולא שגגת שבת.

וה' יאיר עיני.

בברכת התורה, ייש"כ על הגליון הנפלא,

נפתלי כץ

סיפור

”מתוך ההפיכה” – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה”ב בשנת תשנ”ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידית ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק כ”ט “טראומה עמוקה”

תקציר: חיים שלום נמצא בתהיה, מה תהיה דרכו בעתיד, מצד אחד הוא נטוע בתוך העולם הישן, כל השנים חי ונשם את האוירה של האורתודוקסיה הנאמנה שאינה מחליפה את שיטתה, באשר התורה אינה מוחלפת והיא נאמנה למסורה עליה גדלו כל עם ישראל וגדוליה. מאידך הוא מסתובב שנה שלימה אצל חוג החדשנים שמנסים לחדש מצוות חדשות ואפילו אם זה יגבול עם התגרות באומות העולם, הם רוצים לקרב את הישועה בכוח הזרוע ולבנות את בית הבחירה, גם אם זה עלול לעלות בדמים רבים “תרתי משמע” הם מסלפים את הפשט של ג’ השבועות שהשביע הקב”ה את עם ישראל, שלא יעלו בחומה ולא יתגרו באומות העולם וכו’ והעונש על כך הוא חמור ביותר, אלא שיש להם הסברים על פי דרך הקבלה עם הפירושים שלהם.

עקב הפעילות המסיבית של ר’ לייבל ווערקער ראש ארגון שומרי החומות נלקחת דירתם ואין להם מקום היכן להתכנס, החשד נופל כמובן על חיים שלום שהוא סוכן של הקנאים, או שאינו זהיר ומפטט בניגוד לתקנות, הם מחליטים לזרוק אותו מהחברה שלהם ובכך מערערים את הבסיס החדש שלו.

חיים שלום נמצא בבלבול עצום ולא יודע להחליט, אם לשוב לדרך הישנה או לדבוק בחבריו החדשים ולחפש בכל מחיר לרצות אותם. הוא מחליט להתייעץ על כך עם המו”צ שליט”א שאמור לשבות בשכונת מגוריו גאולה, אלא שברגע האחרון המו”צ לא מגיע לשיעור עקב חולשה, את מקומו ממלא רב ברוך עקשטיין תלמידו הנאמן. חיים שלום נשבר קשה מזה, על הצרות הוא מגלה את גיסו אפרים זלמן שמתחמק ממנו בקביעות, הוא מתקיף אותו לאחר השיעור, אבל אפרים זלמן מנסה לרצות אותו.

לשיחה הנזעמת מקשיב יצור אלמוני שדואג ליידע שנים מראשי הבריונים שעושים דין לעצמם ומכים את כל מי שרק חושדים בו שסטה מהדרך, כשיוצא מבית הכנסת הם מתקיפים אותו ומפחידים אותו עד מוות, חיים שלום נופל מתעלף, בינתיים יונטי פרגר מיידע את נחצ’ה ברמן שמקורב לארגוני האצ”ל והלח”י עשרים מחברי הלח”י שמגיעים עם אקדחים שלופים ומבריחים את הבריונים, כמה מהמתאספים לוקחים את חיים שלום לביתו מעולף, ד”ר חיים כהן קובע שהוא זקוק לאשפוז מהיר בבית חולים ביקור חולים עקב התערערות עצבים.

רב משה יוסף חזר מהתפילה של שחרית, בדרך פגש את ידידו וחברותו הקבועה רב מיילך פישמן, בדרך כלל הם לא נפגשים בשעות הבקר המוקדמות, רב מיילך קבע את תפילתו בבית מדרש הסמוך לביתו "קהל יראים" ואילו רב משה יוסף התפלל בקביעות ב"שטיבלאך" של זכרון משה, הפעם נראה שרב מיילך כאילו זימן את עצמו כדי לדבר איתו.

"אני לא אוהב להיות מבשר לא טוב, אבל אני משער לעצמי שאיני המבשר, מסתמא ששמעת שחתנך חיים שלום הותקף בצורה אכזרית ביותר על ידי כמה כוליגאנערס (פורעים) שכמעט וביצעו בו ליניץ, סיא (זה) נורא נוראות מה שהולך ברחוב ובאתי לחזק את ידיך שלא תחוש צער איום על מה שנעשה".

פני רב משה יוסף חוורו מאד וכל גופו החל לרעוד כחולה קדחת, השמועה הנוראה כלל לא הגיעה לאזניו עד לרגע זה, ההפתעה הייתה מושלמת, לכוז התפתחות לא ציפה, רב מיילך הבין שהיה "מוציא דיבה כסיל" הוא נגס את שפתיו מרוב צער, אבל את הנעשה לא יכול היה להשיב.

רב משה יוסף ביקש ממנו לקחתו לביתו כי אינו מסוגל להלך מרוב חולשה, רב מיילך תמך בכתפו וכך הילכו שניהם עד לבית, הם פגשו את אפרים זלמן יושב בחדר ממרר בבכי רב, אף הוא קיבל את הידיעה בבוקר מחברו יענקל רוזנקרנץ שממש לא יכול היה להתאפק ומיד לאחר התפילה היה חייב לספר לו את כל ההתרחשות, אפרים זלמן לא ידע איך להכיל את הבשורה המרה, הוא לא רצה לאכול וגם לא היה מסוגל ללכת לשיעור, רב מיילך לקח את אפרים זלמן לצד ודיבר עמו דברי עידוד, הוא היה אמן מומחה איך להרגיע, בכך מנע אסון נוסף.

אפרים זלמן היה בחור רגיש מאד שהפנים את רגשותיו כבר שבועות מתהלך הוא בלב קרוע מכל ההפרדה, לפיכך קשה היה לו להשתחרר מהטראומה שפקדה אותו בצורה כה פתאומית, הוא זכר את השיחה האחרונה שניהל עמו גיסו, חשש כבד כרסם בלבו אם כל היחס המשונה והדיסקרטי שנהגו כלפי חיים שלום לא הוסיף משקל כבד לאסון, לפי עדות יענקל רוזנקרנץ הייתה ההתקפה בעיקרה מילולית, קשה להניח שרק מעצם הניסיון להרים עליו יד קרס תחתיו, הפחד עם עגמת הנפש שמשפחתו המיטה עליו היו קטליזטור (זרו) לקריסה הנוראה. האם אין ידו וידי משפחתו נקיות מהאסון שנחת על חיים שלום? תהה לעצמו כל הזמן.

גם רב משה יוסף לא ידע את עצמו, מה עושים ברגע שיתעורר חיים שלום מעלפוננו, האם לבקר אותו או ששב ואל תעשה עדיף, ההחלטה קשה ביותר, אם ילך אוי לו, אם לא ילך אבוי לו, אם ילך יכנס ללוע הארי, חיים שלום מלא מרירות עליו וטבעו לא מעט אימפולסיבי וזה עלול להביא לתקרית קשה, אם לא ילך זה להכריז ברבים על ביטול השידוך, דבר שלא הוחלט עליו עדיין בלי הכרעת המו"צ שיחי'.

הוא ניצל את ההזדמנות להתייעץ עם רב מיילאך הפיקח, הוא שטח לפניו את כל צדדי הסיפור, לראשונה נודע לרב מיילאך כי חיים שלום התחבר לחבורה של משיחיסטיים שמסלפת את התורה לחלוטין ודוגלת בבניית בית המקדש השלישי גם אם יתגרו עם אומות העולם.

"אלמלי שהמו"צ שיחי' נמצא כעת בחלישות מוחלטת ואין נותנים לאיש לבקרו, הייתי משתמט מהתפקיד שגדול עלי בכמה עשרות מידות, השיב רב מיילאך לפניו כולו רועד מהאחריות, ברם יש כאן שאלה של "לא תעמוד על דם רעך" אבל צריכים לזה את 'בינת הלב' כדי לייעץ לך, הבינה שלי כרגע לא בכושר מלא, אשב על הסוגיא אחרי אכילת 'בשרא דתורא' כי זה סיפור לא פשוט, אני מקווה שיומיים שלושה יספיקו לי.

*

כל תושבי מאה שערים והסביבה נרעשו כשנודעה התקיפה האכזרית שבגינה כמעט נהרג חיים שלום פינקלשטיין עתידה של ירושלים. רוב הציבור מאס בהתנהגות הפורעים שמוכרים היו לשמצה, אבל לזה נוספו שמועות קשות שפשטו כאש בשדה קוצים וגרמו לבלבול גדול ברחוב.

רוב הציבור נטה לא האמין לשמועות הרעות שחיים שלום פינקלשטיין ירד רח"ל מהדרך הישרה, שכן איש לא ראה עליו את תסמיני המחלה הנוראה שנקראת שבבניקיות, אפילו אחד מהסממנים לא היה מצוי בו, לא היה כל שינוי בלבושו אפילו בפרט הקטן ביותר, הוא הלך את הלבוש הירושלמי המלא שלבש מאז שהגיע לירושלים הוא התפלל בכוונה רבה וקם כל בוקר מוקדם מאד, פעמים רבות התפלל ותיקין או מניין אחר ותיקין, מעולם לא חיסר מללכת למקוה לפני התפילה, כמנהג היראים ושלמים. אז מהיכן נלקחה הטענה כי הוא שבבניק תהו רוב השומעים.

שבבניק טיפוסי מאופיין כקל דעת מאד בכל הליכותיו, לא צריכים להיות בעל עין חדה לראות את הריקנות שמאפיינת את הנערים המנוערים, הם בקושי מתפללים, צוחקים בקול על כל שטות, הם אוהבים להתהדר עם סיגריה בפה או שמוחזקת ביד בצורה נונשלנטית, זמן קצר לאחר מיכן הוא מתחיל לגעת בלבושו, הכובע או השטריימל נד בצורה מסוכנת לצדו האחורי של הראש, המכנסיים הקצרות לפתע מתארכות, החאלאט הטיפוסי לפתע מוחלף לחליפה רגילה בגוון בהיר מעט, איזו יד נעלמת מקצצת חלקים מהפאות, תחילה הקיצורים הם קלילים, גם הנגיעות בזקן כמעט ולא ניכרות, רק חדי עין מכירים בזה, עם הזמן מתגברת ההעזה, ככל שהקלוקל גובר, כך מושלים הסממנים החיצוניים בהתמדה עד שמגיעים רח"ל לחמורות שבחמורות (ואכמ"ל)

אך אצל חיים שלום לא ניכרו שינויים אפילו קלים שבקלים, מלבד בודדים שהרגישו שנפשו פזורה עליו באחרונה, אבל זה אינו מעיד על מעידה כל שהיא ברוחניות. לפיכך הכעס היה גדול מאד.

אך היו רבים שטענו שיש הוכחות שחיים שלום החמיץ והביאו ראיה לכך מההפרדה שנעשתה בין שני הגיסיים, עוף השמים הולך את הקול כי חל פירוד בין הדבקים, ואין

לזה הסבר אם לא שהרגישו משפחת מחותנו כי החמיץ כל שהו ולכן הרחיקו את אפרים זלמן מגיסו.

השאלה ריתקה את הציבור ודשו בה כבסוגיא תלמודית, זה אומר בכה וזה אומר בכה, אבל דעת כולם הייתה שאינו נמנה בין השבבניקים קלי הדעת, אולי הציץ בספרים חיצוניים ונפגע.

אם לציבור לא הייתה נפק”מ מלבד סקרנות גרידא, הרי שלר’ לייבל וערקער נגעה השאלה מאד, האם יש לו יד במה שנעשה חלילה, הרי לא זו הייתה כוונתו, כל שרצה לזעזע אותו שישוב למוטב, אבל שיבואו ריקים ופוחזים ויטלו את החוק לידיים ויבצעו כמעט לינץ בבחור, דבר זה היה רחוק ממנו ת”ק על ת”ק פרסאות.

התקיפה לא הייתה כלולה בתוכניות שלו, הוא הצליח בס”ד להרחיקו מהחבורה המרושעת של איציק על ידי סגירת דירתם, החבורה נפוצה לכל רוח, הבדיקות שעשה העלו שכרגע אין להם מקום מסודר, הדירה הראשונה שברחוב חולדה הנביאה 5 עמדה שוממת מאז עזבו את המקום. ודירה חדשה [עד כמה שידוע לון] אין להם, אין לחיים שלום לאן ללכת.

גם אם ימצאו דירה חדשה, הוא חשוד אצלם, הם לא ימהרו לקרבו, המכות ממש היו מיותרות, הם עלולים לסכן כעת את חיים שלום נפשית ורוחנית יתכן שהוא יהפך לשונא של החרדים לאחר ההתנהגות הגסה שחזה על בשרו.

לשבחו יאמר שלמרות שנא את הציונים שנאה תהומית ומוכן היה להרחיק לכת בניהול המלחמה כנגד, אבל אכזריות לשם אכזריות לא הייתה אצלו שיטה, חיים שלום הוא בחור טוב שטעה בדרכו והלך לרעות בשדות אחרים, אבל ניתן בנקל להשיבו למוטב, מי שיזם את המכות הללו הוא פשוט פרחח שצריכים להעמידו במקום.

חיים שמייסר וגדליה שלייער כבר תקופה ארוכה לא היו בין חייליו הנאמנים בשל נטייתם לעשות דברים על דעת עצמם, עתה הפריזו על המידה, הוא החליט לקרוא להם לסדר.

אם כלפי פשוטי עמך נהגו בשחצנות יתירה, אך את לייבל ווערקער לא העזו להרגיז, הם ידעו שאם ירצה יכול הוא לעשות מהם עפר ואפר, הם באו אליו בחיל ורעדה וניסו להסביר כי היה אחד שמסר להם מידע מוטעה כי מדובר בשבבניק מסוכן שהצטרף למחתרות ועושה במחשך מעשיו, הם היו משוכנעים שמדובר ביצור מסוכן ביותר שצריכים למגר אותו מן העולם, אך מעתה מקבלים הם על עצמם כי לא יעשו צעד אחד בלי לבקש את אישורו.

”מי הוא הרשע הזה שמסר לכם פרטים כאלו כוזבים?” הביע את חוסר אמונו.

”יונטי פרגר, ידענו שהוא מאד מקורב אליכם ולפיכך סמכנו עליו כשני עדים.

*

לאחר יומיים אמר רב מיילאך לר' משה יוסף ללכת בין הטיפות, הוא חייב לבקר את חיים שלום ולנסות להתפייס איתו, לעת עתה אסור לעורר את הויכוחים הקשים, עליו לומר שהייתה המלצה של המו"צ שיחי' ולא להיכנס לעובי הסוגיא, גם אם חיים שלום ירטון ויכעס על היחס המוזר שלו, עליו להוריד את הראש, כל עוד נושא פירוק החבילה לא לובן עם המו"צ. צריכים להיות זהירים מאד, בלאו הכי אין מדובר על נישואים קרובים, צריך להמתין ולראות את ההמשך.

כדי להקל על המלאכה, אני מציע לך לקחת איתך את אפרים זלמן, אני מאמין שאיתו הוא ימצא שיחה משותפת, עליו הוא פחות כועס ואם יהיו מתחים אני מאד מקוה שנוכחותו המרגיעה תקל על האוירה המתוחה.

*

ב"מוצא" היה לחיים שלום רוגע ושלווה, לא הייתה לו מסגרת מחייבת כפי שהיה לו עד עתה. הוסבר לו כי עליו להתאושש מכל מה שעבר, לכן כדאי שיטייל בין החורשות המוריקות וינסה לשאוף אויר צח. אך עודף הזמן עמד לו לרועץ, היה לו הרבה זמן לחשוב, אמנם ניסה ללמוד מידי יום כמה שעות, אבל השקיעות בלימוד אבדה לו, לפתע ההנאה העצומה שהייתה לו מכל חידוש שנתחדש והכמיהה לגמוע עשרות ומאות דפים כבר לא היה בראש מעיינותיו. הוא חשב הרבה על העוול שנעשה לו, הוא השקיע שעות רבות באומללותו.

כל הזמן לא הפסיק לחשוב על משפחת המחנות שעוד לא יצרו עמו קשר, זה היה עבורו איתות ברור כי הקשר נפרם, גם אם לא הייתה הודעה רישמית על כך.

לאחר שלושה ימים של כעס אין סופי על רב משה יוסף ומשפחתו, הופיע המחנות בהפתעה לבית ההבראה יחד עם גיסו אפרים זלמן, בידו הייתה חבילה עטופה, הוא הושיט את זאת לחתנו ודרש בשלומו. חיים שלום היה בסערת רגשות שלא נתנה לו אפשרות לשקול את צעדיו בצורה נכונה.

מצד אחד שמח לראות את גיסו היקר, השיחה שהייתה לו בפעם האחרונה הפשירה הרבה, אך נוכחות חמיו הפריעה לו, אם היה מגיע גיסו לבד יכול היה לשוחח איתו רבות על הנושא, אבל כשהוא נמצא עם חמיו הוא לא מסוגל להתבטאות בחופשיות, הוא בחר בשתיקה מלאה ולא הגיב לאורחיו, פניו הביעו כעס איום למרות שלא אמר זאת במילים.

כל אותו זמן עמד אפרים זלמן מן הצד ולא פצה פיו, הוא היה מבולבל לחלוטין ולא ידע אם הוא ישפר את המצב ואולי להיפך. כל הדברים שהכין לפני הביקור פרחו מראשו, הוא חש מחנק איום בגרונו, פחד קשה הציף אותו שהשידוך כנראה מסתיים.

רב משה יוסף ניסה לרכך את כעסו של חתנו האומלל, הוא פתח באיזה ווארט מעניין על הפרשה כדי לפתוח במשהו שיקל להכניס לאוירה חיובית, לאחר מיכן שאל בשלומו, הוא הביע את צער העצום על המאורע הקשה שעבר, הוא מדד כל מילה שלו במאזני זהב כדי שלא לקלקל את היחסים העדינים, אך חיים שלום לא רצה להתפייס, כל מילה הוסיפה לשלהבת, ניכר היה עליו כי הוא עוין את חמיו, רב משה יוסף הבין שאיחר את

הרכבת, הוא נפרד ממנו במילים חמות ואיחל לו החלמה מהירה וחזרה ללימוד בלי מפריעים.

חיים שלום הבין שחמיו בא לרמוז לו שהוא מאחל לו שיותר לא יהיה לו קשר עם כל המפריעים למיניהם שגרמו לו לכל כך הרבה נזקים. הרמוז הזה הכעיס אותו עוד יותר, הוא מיאן להיפרד ממנו לשלום, מבחינתו הקשר נותק ועדיף לעשות זאת בצורה רשמית.

לאחר שיצאו מהמקום פרץ אפרים זלמן בבכי מר, הוא לא יכול היה להירגע מבכיו, כל התקופה הזאת שהיה צריך לשתוק ולהתנהל נגד הבנתו התפרצה הפעם בחוזקה, לא היו לו חלילה וחס שאלות על אביו והמו”צ, החינוך שלו היה בריא בלי כל סדקים, אבל קשה היה לו להבין ולהשלים עם המצב הזה שהרס את כל המרקם העדין.

רב משה יוסף החליט להתייעץ שוב עם רב מיילאך לשאול אותו מה הצעד הבא.

*

כל אותו זמן שמרה גב’ פינקלשטיין קשר עם בנה חיים שלום, היא הייתה מגיעה אליו מידי יום ומבלה עמו מספר שעות, היא ניסתה להרגיעו ולעודדו ולהפיח בו רוח חדשה, למרות הרינונים הקשים ששמעה מפי שכנתה הרכלנית רעכיל טויבע מרקובסקי שידעה את כל החדשות הטרויות שסיפר לה בעלה שלמה זלמן, הבלן הנצחי של מקוה אורנשטיין שהיה מראשי ”קוי המקוה נייעס” (היו יושבי קרנות שאמרו בצחות עליו כי הוא מעניק בונוסים מיוחדים לכל מי שמביא לו נייעס שלא ידע עליהם) לא הייתה התרחשות אחת בעיר שלא הגיעה לאזניו, כולל חדשות שתהיינה בעוד שבועיים, כדי להגדיל את הפצת הנייעס די היה לו לספר לאשתו שכבר דאגה להעביר אותם לכל השלוחות של הט’ קבין ששמרו עמה קשר איתן כמובן שהיא נתנה לכל סיפור גם את הקישוט שלה עם תוספות והערות כך שכל השומעות היו מלאות (או לאות) משיחת ה”מוזרות בלבנה”.

כבר למחרת ידעה האם האומללה מפי שכנתה ש”שחה לה לפי תומה” כי חיים שלום היקר אינו טלית של תכלת, יש יותר מעד אחד או שניים שיודעים שהוא מתחבר לאיזו מחתרת דתית מאלו שדבקו בציונות ועשו אותה דת חדשה שלא נדע מצרות, ה’ יחוס וירחם הוא כבר מלא בדעות כוזבות, אמנם היא עצמה ממש מתנערת ממעשי הוונדליזם שאין מקומם בקרב שומרי תורה ומצוות. אבל צריכים לדעת את האמת כמה שתהיה מרה ”כדי למנוע נזק נוסף בעתיד הקרוב” סיימה דבריה באזהרה סמויה לאמא שתדאג לשרש את הדעות הכוזבות מלב בנה.

גב’ פינקלשטיין נזכרה בכל ההתנהגויות המוזרות של חיים שלום ואת היציאות המוזרות באישון ליל, עתה הבינה למפרע כי שגתה שלא עמדה על המשמר להניא אותו מנהיה אחרי טיפוסים לא ישרים.

אבל כעת ידעה שעליה להיות בראש וראשונה, אמא אחראית ומסורה, שדואגת למזער נזקים, אין כעת מקום להטפת מוסר רק לחזק את רוחו הנפולה ולעשות כל שבידה להחזירו לבריאות האיתנה, לאחר מיכן תוכל להתחיל בטפטוף זהיר וזעיר להוציא מראשו את הדעות החדשות שרכש מהציונים הרשעים.

אך תיכף חשה כי איבדה את הרכבת, את הנזק שנעשה לא יכלה לסלק, המחזות הקשים לא משו מעיניו לרגע אחד, הוא זכר את ברק הרשעות והטירוף שהקרינו פני אותם חדלי אנוש בעת שתקפוהו.

אם בכך היה מסתיים, יכול היה להתגבר על כך, סך הכל שני רשעים משולי המחנה ומזה לא עושים עניין. אבל מזיכרונו החזק לא משה הסצנה, איך עשרות סקרנים עומדים מהצד ומסתכלים בעניין במתרחש, חלקם היו מוכרים לו מהשיעור של המו"צ ומהשכונה, הם ידעו היטב במי מדובר ולא עשו דבר, כדי לחלצו מידי אותם פורעים, אם היו רוצים יכולים היו להניס את שני השלייגערס (המרביצנים) היה בטוח במאת האחוזים.

זה הביא אותו לידי שנאה איומה לכל אנשי הישוב הישן שמצמיחים גדולי פרא כאלו, הוא שכח לחלוטין את כל מאות הלמדנים בירושלים בעלי הצורה שממיתים עצמם באהלה של תורה מתוך דקדוקי עניות, אין להם כל שייכות לכמה קוצים וברקנים שמצויים בכל מקום, איך אפשר להתעלם מכל בעלי החסד שמצויים בירושלים של מעלה, למרות עוניים הרב אינם שוכחים להכניס אורחים וחולקים מפיתם לדל מהם, אבל כשהנגיעות מדברות קשה לזכור כל זאת.

"איך את מסבירה את התופעה המבישה שאיש לא טרח לגרש את אותם פרחחים, הם עמדו די משועשעים למחזה בו עומד לו בחור בודד מול שני גברתנים שמנסים לערוך בו "משפט שדה" זה אומר שהם לא טובים בהרבה מהשלייגערס עצמם" השיח את כעסו לפני אמו,

היא ניסתה להבהיר לו כי הם בודדים ובכל מקום ישנם גידולי פרא, אדרבה התעוררה סערה עצומה למחרת בכל שכונת מאה שערים, כולם היו מזועזעים מהתקיפה והוקיעו את אותם חוליגנים שמקומם מאחורי סוגר ובריח.

אך דבריה לא הגיעו לאוזניו, קשה היה לו לעכל את ההתעלמות של אותם עשרות סקרנים שעמדו בידיים שלובות ולא נקטו בפעולה מינימלית כדי להצילו מסכנת חיים, זה אותת לו כי החברה הזו לא אנושית וכל אחד חי לעצמו ולא דואג לזולתו.
"מה לי לחבורה זו?" שאלה בנהמת לבו.

"איז וואס איז בעסער, צו זיך דערנענטערן צו דיא טרייפענייאקעס פון דיא ציוניסטען וואס ביי זיי דיא תורה און קיום מצוות איז פארשמאכט? - אז מה יותר טוב להתקרב אל הפושעים הציוניים אשר אצלם התורה והמצוות מבוזים? שאלה האם בדאגה עצומה.

"מניין לך שהתחברתי לאותם אלו שפרקו עול תורה ומצוות? קיבלת עלי לשון הרע גמורה דבר שאסור לפי הלכות לשה"ר אפילו על בן או בעל! האם ראית אותי חלילה פורק עול תורה ומצוות, דבר שקורה לכל אלו שמתחברים לציונים החילוניים? לי לא הייתה כל שייכות עמם, התפללתי ולמדתי בהתמדה עצומה יותר מכל הבחורים הירושלמיים שהולכים לישון מאוחר וקמים מאוחר, את יודעת היטב שהייתי הולך לישון

מאוחר מידי ערב וקם מוקדם בלי לפספס. בתור אמא היית הראשונה שצריכה להבחין בהתרופפות מהמצוות ואת זה הרי לא ראית!

מה שכן היה, הפעם אספר לך דברים שהסתרתי בשל סיבות ואילוצים, למדתי "תורת הנסתר" עם קבוצה שלימדה אותי את כל היסודות ההכרחיים כדי להתקבל לגאון הקבלה שמלמד את רב משה כהן שיחי, הם מדקדקים קלה כחמורה וצמאים לקרבת אלוקים, הם הולכים אפילו עם פתילי תכלת בבגד של צמר רחלים, אפילו בימי הקיץ הלוחטים מתוך מסירות נפש על המצווה, דבר שאצלנו לא מקפידים עליו, אפילו שזו היא עיקר מצוות ציצית, הם עמלים להבין את תורת הנסתר לעומק ואני זכיתי ללמוד מהם הרבה מושגים שאין לאנשים מבוגרים ממני עשרות שנים, אפילו המחוטן אינו יודע רבע ממה שאני יודע" שח לה בגאווה עצומה, שוכח את הכעס העצום שיש לו עליהם לאחר הבושות שעשו לו.

"אני מבינה את דבריך, אבל למה הם עושים את מעשיהם בחשכה כאלו הם קרימינלים (פושעים), עובדה שלא סיפרת לי כלום עד עתה, אני בטוחה שאם לא היו מחייבים אותך לשמור על דיסקרטיות היית מספר לי על הלימוד החדש ולא היית שומר בקנאות משך שנה שלימה מאמך, בזמנו לא ידעתי מה אתה עושה, רציתי להאמין לך שאתה מספר לי רק את האמת, אבל כיום מתברר לי שלא דייקת בדבריך.

אני אולי אשה פשוטה, אבל יש לי את מה שהקב"ה השפיע לנשים "בינה יתירה" והיא רומזת לי כי הדרך הזו אינה נכונה, היא רחוקה מאד מדרך המסורה לנו מאבותינו ורבותינו יש להם כנראה משהו מעין שיטת שבתאי צבי, לכן הם מסתתרים ומחייבים את כל הנאמנים להם להסתיר את השתייכותם אליהם, הנה השכן שלנו רבי אשר זעליג מרגלית אינו מסתיר את עצמו למרות שהוא מקובל גדול מאד אני מאמינה שם היית פונה אליו והיה סובר שאתה מתאים ללמוד זאת בגיל כה צעיר היה מלמד אותך בביתו בלי קודים סודיים.

לכן אני מבקשת ממך בכל לשון של בקשה, בשביל הבריאות שלך ושלי, ו...גם כדי שלא תיווצרנה בעיות בעתיד עם משפחת המחוטן שיחי' שהם מאד שמרנים ואינם מוכנים לקבל, תזווה קלה שבקלות, מהדרך עליה הם מחנכים, אני חושבת שצארטיל לא ערוכה לשינוי של תפיסת חיך, אתה חייב לחשוב על כך, נישואין זו לא מסגרת אישית, אלא משהו בו מתעצבים שני בני אדם להרמוניה מושלמת, אתה חייב לתת את דעתך על כך" סיימה את הדרשה שלה בכאב עצום.

פניו של חיים שלום האפירו לחלוטין, הוא לא האמין עד כמה אמו פקחית, היא קראה אותו כמו ספר פתוח, לפתע התברר שלא הוא עבד עליה אלא היא עבדה עליו, עד לרגע זה חשב שאמו היא אשה תמימה וניתן לעבוד עליה בעיניים, עתה התעורר לגלות שהיא מכירה את מסתוריו, דבר זה זעזע אותו מאד, אם כך ניתן להבין שהשווער גם לא טיפש, כנראה גם הוא קרא אותו כספר פתוח, אלא שלא היה לו את העוז שיש לאמו שחשה עצמה מספיק קרובה אליו כדי לחשוף את מסתרי לבו, כנראה שזו היא הסיבה שחמיו

מידר את אפרים זלמן, אם כך פלא שלא ניתק את השידוך, חברותא זה לא דבר שנקבע לדורות, אבל שידוך זה דבר שנוגע לדורי דורות ופעמים משלמים יקר מאד, כאן אין מקום לטעויות. עדיף לפרק את העסק לפני, בלי להותיר חותם מאשר אחרי (למרות שבמקרים מסוימים ובחוגים שונים מעדיפים להשיא ולגרש מידיית ורק לא לבייש בת ישראל)

לפתע הציפו אותו דמעות כמו ילד קטן, הוא לא היה מסוגל לדבר, כשראתה זאת אמו העדיפה לצאת מהחדר כדי שלא לראות אותו במבוכתו הקשה.

לאחר שעתיים שבה לחדר, היא מצאה אותו שרוע על מיטתו כביכול ישן, אך השינה הייתה חשודה בעיניה, פניו היו חסרי צבע לחלוטין, הוא הזעיקה רופא מקומי שבדק אותו וקבע כי לקה בהתמוטטות עצבים, חייבים להחזיר אותו לבית החולים.

עוד באותו יום שכרה רכב ולקחה את חיים שלום לבית חולים "שערי צדק" בדיקות מקיפות העלו כי הפעם חיים שלום יהיה זקוק לאשפוז ממושך עד שישוב לאיתנו.

סיפור / נמסר ע"י הרב פינחס זרביב

מי ששומר על הסדרים הסדרים שומרים עליו

מעשה היה באברך שהיה מאוד מקפיד לשמור על הסדרים אחר ששמע מה שהיה הגאון רבי מאיר חדש זצ"ל שמי ששומר על הסדרים הסדרים שומרים עליו יום אחד הילדה שלו בלילה הקיאה, והוא לא ידע מה לעשות איתה בבוקר, כיצד הוא ישלח אותה לגן שאחר שידוע שילדה שמקיאה נשלחה לביתה אחר כבוד.

ומי ישאר לשמור עליה, אחרי שהוא לא רוצה לשמור עליה כי חשקה נפשו בתורה. האברך החליט שהוא ישלח אותה לגן, ואם היא תקיא יקראו לו והוא יבוא לקחת אותה, כי הוא לומד קרוב. ובלבו תפילה שכמו שהוא שומר על הסדרים, הסדרים ישמרו עליו.

הוא שלח את הילדה לגן ולמרבחה הפלא לא קראו לו לבוא לקחתה, וכשהלך לקחתה מהגן הוא שאל איך היא הרגישה, וענו לו שהכל היה בסדר. ובבית שוב כל הלילה הילדה מקיאה.

אך הפעם הוא כלל לא דאג, שכמו שה' עזר לו והוא לא היה צריך לקחתה בבוקר כי היא ילדה ששומרת סדרים רק בלילה היא מקיאה. בבחינת מה שאמרו בגמ' איזה הם יסורים של אהבה יסורים שאין בהם ביטול תורה.

ועוד מעשה שהיה עימי בערב פסח התש"פ שהיה מחסור גדול של ביצים עקב מגיפת הקורונה, והיינו צריכים ביצים לחג כדי להכין עוגות וכיו"ב.

והגיע ערב פסח ביום של בדיקת חמץ ועדיין אין לנו אפילו ביצה אחת לפליטה בשביל החג.

ב"ב התקשרו כל חצי שעה למכולת, והוא אמר עוד שעה יבוא, והלכנו לפני הזמן ואמרו הגיע ונגמר וכיו"ב, וכך למשך כל היום כולו.

אחרי בדיקת חמץ התקשרתי ליהודי שהיה חייב לי כסף כדי לברר בעדינות האם יש ביכולתו ובאפשרותו להתארגן למקרה שאני יצטרך את הכסף. כי אי אפשר לדעת מה ילד יום.

ותוך כדי שאלתי אותו מה קורה עם הביצים אצלו בשכונה האם אפשר להשיג שם ביצים.

והוא ענה שלא רק שהוא קיבל מאיזה מקום תבנית ביצים, והיות ובחג הוא יתארח אצל משפחתו הוא לא ישתמש בכולה ושאני יקח ולאחר החג אני ישיב לו.

אמרתי לו שאני מעדיף לשלם לו חמש עשרה שקל על חמש עשרה ביצים.

רק שהבעיה היתה שהוא גר מרחק של רבע שעה הליכה, ובמקום לבלות את זמני בהליכה חשקה נפשי בתורה רציתי, נשאתי את עיני בתפילה לבורא עולם שיעזור לי כי חשקה נפשי בתורה, ומה לי וללכת ועוד בערב חג ולרדוף אחרי ביצים.

ותוכ"ד שאני יוצא התקשר אלי חבר לברר על זמני התפילות באיזה בית מדרש, שאלתי אותו מה המצב של הביצים אצלו והוא ענה לי שיש לו שבע ביצים לתרום לי. אמרתי לפני שאני הולך עם הקערה להביא ביצים מרובע ג' אני יעבור דרכו. ואשנורר כעני את השבע ביצים.

ועברתי ליד המכולת שאנחנו כל היום מנסים להשיג ממנה ביצים ואמרתי אולי מכאן תבוא הישועה. ושאלתי את בעה"ב האם יש לו ביצים, והוא שאל מי אתה אמרתי לו שאני מיש שחיפש כל היום ביצים ואמרו לו תבוא עוד מעט ולבסוף נגמר....

הוא ענה לי שמרות שבדרך כלל הוא נותן רק חצי תבנית הפעם אני יתן לך תבנית שלימה.

וכמובן ששלמתי ולקחתי לביתי בשמחה והודאה לה' על שחסך לי זמן יקר.

וכמובן שמיד התקשרתי לכולם לומר להם שאני לא מגיע ושכבר השגתי ביצים.

[במאמר מוסגר בזמן שכולם דואגים איך להשיג ביצים וכיו"ב אני מכיר יהודי שאינו כל כך בריא בנפשו, ומה שמענין שדווקא לו ה' דאג לביצים לחג בשפע עד כדי כל שחודש לאחר החג היה לו כמה תבניות לתרום לאיזה בית מדרש פה באשדוד מרוב כל

וראיתי אך ה' דואג לכל חי שבזמן שלכולם אין ביצים ה' דואג עבורו שיהיה לו יותר מכולם]. (מפי בעל המעשה הרב פנחס זרביב שליט"א)